

**ACADEMIA MILITARĂ A FORȚELOR ARMATE**



**ȘCOALA DOCTORALĂ „ȘTIINȚE MILITARE ȘI DE SECURITATE”**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 355.47/(478)(043.3)

**CIUBARA IURII**

**INFLUENȚA SPAȚIULUI GEOGRAFIC ÎN DESFĂȘURAREA  
OPERAȚIILOR MILITARE PE TERITORIUL REPUBLICII  
MOLDOVA  
SPECIALITATEA 581.01 – ARTĂ MILITARĂ**

Teză de doctor

Conducător științific: SOFRONESCU Igor dr.conf. univ.

Consultant științific: ANTON Stan dr. lector univ.

Autor:

**CHIȘINĂU, 2022**

**© CIUBARA, IURII 2022**

## CUPRINS

<b>ADNOTARE.....</b>	<b>6</b>
<b>LISTA CU ABREVIERI.....</b>	<b>9</b>
<b>INTRODUCERE.....</b>	<b>10</b>
<b>1. DETERMINĂRI CONCEPTUALE PRIVIND GEOGRAFIA MILITARĂ.....</b>	<b>18</b>
1.1 Epistemologia și dialectica geografiei militare.....	19
1.2 Aspecte teoretico-metodologice privind evoluția geografiei militare.....	29
1.3. Spațiul geografic și lupta armată.....	37
1.4. Concluzii la capitolul unu.....	54
<b>2. SPAȚIUL GEOGRAFIC AL REPUBLICII MOLDOVA ȘI INFLUENȚA LUI ASUPRA DESFĂȘURĂRII OPERAȚIILOR MILITARE.....</b>	<b>56</b>
2.1. Descrierea geografico-militară a teritoriului Republicii Moldova, spațiul, factorii de mediu geografici și influența lor asupra acțiunilor militare.....	56
2.2. Descrierea geografico-militară a teatrului de acțiuni militare sud-est (TAM-SE).....	71
2.3. Zonele de Operații de pe teritoriul Republicii Moldova.....	82
2.3.1. Definirea și caracteristicile generale ale Zonei de Operații de Nord.....	85
2.3.2 Definirea și caracteristicile generale ale Zonei de Operații de Sud.....	93
2.4 Concluzii capitolul doi.....	97
<b>3. FIZIONOMIA OPERAȚIILOR MILITARE DESFĂȘURATE ÎN ZONELE DE OPERAȚII DE NORD ȘI DE SUD ALE REPUBLICII MOLDOVA.....</b>	<b>98</b>
3.1 Tipologia și Structura operațiilor militare.....	99
3.2 Desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul Republicii Moldova în zonele de operații de Nord și de Sud.....	117
3.3.Aspecte privind fizionomia acțiunilor de tip hibrid în contextul ducerii operațiilor militare pe teritoriul Republicii Moldova.....	133
3.4. Concluzii la capitolul trei.....	138
<b>CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....</b>	<b>140</b>
<b>BIBLIOGRAFIE.....</b>	<b>143</b>
<b>ANEXE.....</b>	<b>157</b>
Anexa 1. Harta administrativ-teritorială a Republicii Moldova.....	157
Anexa 2. Harta Fizică a Republicii Moldova.....	158
Anexa 3. Harta Fizică a Republicii Moldova.....	159
Anexa 4. Harta Bazinelor Hidrografice.....	160
Anexa 5. Cursurile fluviului Nistru.....	161
Anexa 6. Cursurile râului Prut.....	162

Anexa 7. Harta vegetației Republicii Moldova.....	163
Anexa 8. Teatrul de acțiuni militare de Sud-Est.....	164
Anexa 9. Teatrul de acțiuni militare Sud-Est.....	165
Anexa 10. Direcțiile strategice din cadrul Teatrul de acțiuni militare de Sud-Est.....	166
Anexa 11. Direcții operative în cadrul direcției strategice VEST.....	167
Anexa 12. Direcții operative în cadrul direcției strategice sud-est din Teatrul Acțiunilor Militare Sud Est.....	168
Anexa 13. Direcții operative în cadrul direcției Nord-Est din Teatrul Acțiunilor Militare Sud-Est.....	169
Anexa 14. Direcțiile operativ-strategice din cadrul direcției strategice de NORD-EST.....	170
Anexa 15. Direcția operativă PODOLICĂ din cadrul direcției strategice NORD-EST.....	171
Anexa 16. Direcția operativă „Nord” din cadrul direcției operativ-strategice „Podolică”.....	172
Anexa 17. Direcțiile operative din cadrul direcției operativ -strategice Central-Ucrainene.....	173
Anexa 18. Direcțiile operative din cadrul direcției operativ -strategice Sud –Ucrainenă.....	174
Anexa 19. Direcțiile operative ale direcției operativ strategice „Sud Ucrainenă în cazul ofensivei dinspre Sud-Est”.....	175
Anexa 20. Direcțiile operative ale direcției operativ strategice Sud-Ucrainenă în cazul ofensivei spre Est.....	176
Anexa 21a. Harta zonelor de operații conform zonării administrative a Republicii Moldova....	177
Anexa 21b. Harta zonelor de operații raportată la relieful Republicii Moldova.....	178
Anexa 22. Apărarea orientată spre Vest cu aliniamentele și direcțiile din cadrul direcției operativ-strategice „Central-Ucrainenă”.....	179
Anexa 23. Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Nord-Vest în direcția operativ strategică „Podolică”.....	180
Anexa 24. Direcții operative din cadrul direcției operativ-strategice “Central-Ucrainenă” în cazul ofensivei dinspre Est.....	181
Anexa 25. Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Est în cadrul Direcției Operativ Strategice Central-Ucrainenă.....	182
Anexa 26. Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Vest în zona de operații de Sud.....	183
Anexa 27. Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Sud-Est.....	184
Declarația privind asumarea răspunderii .....	185
CV-ul candidatului.....	186

## ADNOTARE

**la teza de doctor în științe militare „Influența spațiului geografic în desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul Republicii Moldova”, autor Iurii CIUBARA, SPECIALITATEA: 581.01- Arta militară, Chișinău, 2019.**

**Structura tezei:** introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 204 titluri, 27 anexe, 147 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 15 lucrări științifice.

**Cuvinte-cheie:** Republica Moldova, epistemologie, dialectică, geografie, geografie militară, spațiu geografic, luptă armată, teatru de acțiuni militare, zone de operații, tipologia și structura operațiilor militare, fizionomia operațiilor militare.

**Domeniul de studiu:** știință militară.

**Scopul și obiectivele tezei** constă de a demonstra importanța geografiei militare, prin elucidarea semnificației elementelor fizico-geografice și operaționalizarea conceptului de fragmentare a teritoriului pe zone de operații, în vederea planificării, organizării și executării operațiilor militare în contextul apărării și asigurării securității statului. Atingerea scopului presupune următoarele **obiective:** efectuarea analizei epistemologice și a dialecticii geografice militare, fundamentată pe elaborări istoriografice, aflate într-o interdependență vădită cu arta militară; relevarea caracterului interdisciplinar al științei geografice prin elucidarea spațiului geografic în care se produc diverse procese și fenomene, de natură militară, în contextul abordării din perspectiva geografiei militare; argumentarea necesității de a recunoaște geografia militară în calitate de componentă a științei militare autohtone; determinarea direcțiilor teoretice ale geografiei militare în studierea elementelor geografice naturale sau antropice; reliefarea corelației dintre elementele fizico-geografice și legile și principiile luptei armate, în funcție de nivelul desfășurării acțiunilor militare; analiza teoretico-conceptuală a legilor și principiilor luptei armate, așa cum reies din analiza unor lucrări științifice și de specialitate; identificarea pentru Republica Moldova a zonelor de operații, a direcțiilor, aliniamentelor și obiectivelor reîșind din analiza spațiului geografic.

**Noutatea și originalitatea științifică:** caracterul inovator al rezultatelor obținute rezidă în elaborarea unei lucrări științifice ce abordează problematica și instrumentarul geografiei militare raportate la nevoile strategice ale Republicii Moldova, cu scopul general de analiză geografico-militară a teritoriului Republicii Moldova. Caracterul aplicativ al acestui studiu este demonstrat prin reușita autorului de a evoca semnificația practică a raționamentelor teoretice, fiindcă bază pentru apariția unor direcții și aspecte noi în cercetarea subiectelor insuficient studiate în știința militară autohtonă.

**Problema științifică importantă soluționată** rezidă în delimitarea esenței acesteia precum și în definirea teoretică a subiectelor abordate în condițiile specifice Republicii Moldova, sub aspect teoretico-aplicativ, ce contribuie la soluționarea unor probleme vitale ale statului pe timpul declanșării unei agresiuni sau situații de criză.

**Rezultatele principial noi:** au fost obținute în urma analizei cadrului științei militare naționale, reprezintă geografia militară ca o ramură separată ce se ocupă de cercetarea influenței spațiului geografic asupra luptei armate.

**Semnificația teoretică a tezei:** constă în elaborarea unui studiu interdisciplinar, având ca origine realizări atât ale științei militare naționale, cât și ale celei internaționale. Astfel, considerăm că prezenta lucrare este una cu titlu de pionierat în Republica Moldova. **Valorificarea aplicativă a lucrării:** rezidă în asigurarea cu informații de caracter teoretico-aplicativ a factorilor de decizie din cadrul sistemului de planificare al operațiilor militare și a comandamentelor ce se confruntă cu problemele vizate.

**Implementarea rezultatelor științifice:** teza este elaborată în cadrul Școlii Doctorale a „Științei militare și de Securitate” din cadrul Academiei Militare a Forțelor Armate, fiind prezentată, examinată și susținută în ședința Consiliului Școlii doctorale.

Subiectele supuse abordării în studiul respectiv fac parte din aria intereselor științifice ale autorului, rezultatele investigațiilor sunt foarte cunoscute la prelegerile unui curs special din cadrul AMFA „Alexandru cel Bun”, precum și în elaborările științifice publicate.

## АННОТАЦИЯ

к диссертации на соискание ученой степени доктора военных наук „Влияние географических факторов на проведение военных операций на территории Республики Молдова”, автор Чубара Юрий. Специальность: 581.01 – Военное искусство. Кишинёв, 2019.

**Структура диссертации:** введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография 204 источников, 27 приложений, 147 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 15 научных статьях.

**Ключевые слова:** Республика Молдова, эпистемология, диалектика, география, военная география, географическое пространство, вооруженная борьба, театр военных действий, зоны боевых действий, типология и структура военных операций, физиономия военных операций.

**Область исследования:** Военное искусство.

**Цель исследования** заключается в определении влияния географических факторов на ведение боевых действий в условиях современной вооруженной борьбы с прикладным аспектом в Республике Молдова. Цель исследования предполагает реализацию следующих **задач:** эпистемологический и диалектический анализ географии, основанный на историографических разработках; подчеркивая фундаментальные законы диалектической взаимозависимости с военным искусством; подчеркивая взаимосвязь между физико-географическими элементами и законами и принципами вооруженной борьбы в соответствии с уровнем военных действий; определение и теоретико-концептуальный анализ законов и принципов вооруженной борьбы; установление для Республики Молдова зон операций, направлений, направлений и целей с точки зрения наступательных или оборонительных военных факторов, основанных на анализе географического пространства.

**Научная новизна и оригинальность:** инновационный характер достигнутых результатов заключается в разработке научной работы, посвященной проблемам и инструментам военной географии в отношении стратегических потребностей Республики Молдова с общей целью гео-военного анализа территории Республики Молдова. Прикладной характер этого исследования подтверждается выводами автора обуславливающие практическое значение теоретических рассуждений в качестве основы для появления новых направлений и аспектов в исследовании предметов, недостаточно изученных в отечественной военной науке

**Принципиально новые результаты** в этой области заключаются в углублении решаемой важной научной проблемы, а также в теоретическом определении тем затронутых в условиях характерных для Республики Молдова, в плане теоретических и прикладных, способствующих решению некоторых жизненно важных проблем государства в период начала агрессии или кризиса.

**Теоретическая значимость** исследования заключается в разработке междисциплинарных теоретико-практических положений, с учетом достижений как национальной, так и международной военной науки. Таким образом, мы считаем, что настоящая работа является новаторской в Республике Молдове.

**Практическое значение исследования** состоит в предоставлении теоретически-прикладной информации лицам, принимающим решения в рамках системы планирования военных операций и командованию, занимающейся этими вопросами.

**Реализация научных результатов:** Диссертация разработана в докторантуре Военной академии Вооруженных Сил, представлена, рассмотрена и обсуждена на заседании Совета докторантуры. Предмет исследования является частью научного интереса автора, результаты исследований хорошо известны на лекциях специального курса в АМФА, „Alexandru cel Bun”.

## ANNOTATION

**Ciubara Iurii. The influence of the geographical space in the conduct of the military operations in the national territory. Doctoral dissertation in military science.**

**Chişinău, 2018.**

**The structure of the dissertation:** introduction, three chapters, conclusions and recommendations, a bibliography of 204 titles, 147 pages of basic text, 28 annexes. The outcomes are published in 15 scientific papers.

**Key words:** the Republic of Moldova, epistemology, dialectics, geography, military geography, geographical space, armed struggle, theatre of military actions, areas of operations, typology and structure of military operations, features of military operations.

**Field of study:** military science.

**The purpose and aims of the dissertation:** are to determine the influence of the geographical space on the military actions in the conditions of modern armed struggle with applicative aspect in the Republic of Moldova. Achieving the goal involves the following **objectives:** epistemological and dialectical analysis of geography, based on historiographical elaborations; highlighting the correlation between the physico-geographical elements and the laws and principles of the armed struggle according to the level of the military actions; definition and theoretical-conceptual analysis of the laws and principles of the armed struggle; establishing for the Republic of Moldova the areas of operations, directions, alignments and objectives in terms of offensive or defensive military factors, based on the analysis of geographic space.

**Scientific novelty and originality of the thesis:** the innovative character of the obtained results consists in the elaboration of a scientific paper dealing with the problems and instruments of military geography in relation to the strategic needs of the Republic of Moldova with the general purpose of geo-military analysis of the territory of the Republic of Moldova. The applicative character of this study is demonstrated by the author's success in evoking the practical significance of theoretical reasoning, serving as a basis for the emergence of new directions and issues in the research of the subjects insufficiently studied in the native military science.

**The fundamentally new results** of the important scientific problem solved, as well as the theoretical definition of the topics approached in the conditions specific to the Republic of Moldova in the theoretical and applicative aspect, contributing to solving some vital problems of the state during the onset of an aggression or crisis situations.

The new results that have been obtained from the analysis of the national military science framework, we can consider military geography as a separate branch dealing with the investigation of the influence of the geographical space on the armed struggle.

**The theoretical value** of the dissertation is expressed by the elaboration of an interdisciplinary study and the result of some researches, having the origin of the achievements of both national and international military science. Thus, we consider that the present work is pioneering in Moldova. Several theoretical approaches have been applied in the elaboration of the study, which opened new perspectives in the research of different sources in order to elucidate the events and thus to achieve the objectives proposed on the theoretical-methodological plane.

**Applied value of the work:** use of the paper is the provision of theoretical and applied information of the decision-makers within the military operations planning system and the headquarters dealing with the issues concerned.

**The implementation of scientific results:** the thesis is elaborated within the Doctoral School of the Military Academy of the Armed Forces was presented, examined and sustained in the meeting of the Doctoral School Council. The subject matter of the study is part of the scientific interest of the author, the results of the investigations are well known at the lectures of a special course at AMFA "Alexandru cel Bun".

## LISTA CU ABREVIERI

**ADM** – Arme de Distrugere în Masă

**AMFA** – Academia Militară a Forțelor Armate

**AN** – Armata Națională

**BG. TC** – Brigada de Tancuri

**BG.IMO** – Brigada Infanterie Motorizată

**C4I2SR** – Comandă, Control, Comunicații, Computere, Intelligence, Supraveghere Și Cercetare

**CSI** – Comunitatea Statelor Independente

**EV** – Est-Vest

**G.F** – Grupări de Forțe

**GOTR** – Grupul Operativ al Trupelor Ruse

**MU** – Marile Unități

**NATO** – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord

**NBC** – Nuclear, Biologic, Chimic

**NS** – Nord-Sud

**PILG** – Portul Internațional Liber Giurgiulești

**PSATc.** – Punct de Sprijin Antitanc

**SE** – Sud-Est

**SUA** – Statele Unite ale Americii

**TAM** – Teatru de Acțiuni Militare

**TAȘ-** Transportor Amfibiu Pe Șenile

**TR** – Teatru de Război

**TV-** Tuvalu

**U** – Unități

**URSS** – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

**ZO** – Zonă de Operații



## INTRODUCERE

**Actualitatea și importanța problemei abordate.** În contextul problemelor și provocărilor de securitate în arealul est-european, tendințele statelor de a redefini spațiul geografic va influența, într-o măsură corespunzătoare, fenomenul geopolitic. Astfel, abordarea dimensiunilor de securitate regională reprezintă o necesitate atât de nivel teoretic, cât și aplicativ, într-un raport motivat cu perspectiva geografiei militare, ca parte componentă a științei militare.

Fiind un element constituent al Științei Militare, geografia militară este definită, în literatura de specialitate, ca ramură a geografiei generale și, în același timp, a științei militare, care studiază ansamblul fenomenelor geografice, din perspectiva cerințelor și scopurilor pretinse de acțiunile militare. Prin urmare, geografia militară, aparținând științei militare, studiază influența factorilor geografici asupra desfășurării acțiunilor militare. Astfel, cunoașterea din punct de vedere militar a spațiului geografic și interacțiunea acestuia cu legile și principiile luptei armate în cadrul planificării și organizării operațiilor, ne determină să reafirmăm că o cunoaștere aprofundată a principiilor de întrebuintare justă și creatoare a elementelor geografice în acțiunile militare constituie o necesitate *sine qua non*; primordială în obținerea succesului. Condițiile geografice, teritoriul, sistemul orografic și geomorfologic pot impune determinări în adoptarea unor concepte strategice și operaționale, particularități în organizarea structurii de forțe armate, dislocarea lor în diferite zone geografice, alegerea formei de manevră și aliniamente de apărare sau ofensivă. Analiza evoluției conflictelor militare de-a lungul istoriei, dar mai ales în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, demonstrează faptul că acțiunile militare au fost marcate de schimbări semnificative, acestea desfășurându-se în diverse medii, având un caracter întrunit și o dinamică ascendentă. Drept exemplu elocvent, poate fi invocată menținerea sferei de influență în statele ex-sovietice de către Rusia, prin intermediul susținerii zonelor separatiste cum ar fi: Abhazia și Osetia de Sud în Georgia și regiunea transnistreană a Republicii Moldova, dar și din 2014 evenimentele desfășurate în estul Ucrainei (Lugansk, Donețk), anexarea Crimeii, precum și acțiunile recente din Siria. În contextul fenomenelor și proceselor politico-militare, caracteristice perioadei actuale, se manifestă un interes vădit al numeroșilor cercetători și experți militari privind creșterea amploarei fenomenului militar modern, determinat de mutațiile sociale, politice, economice și cel al tentativelor de schimbare raportului de putere la nivel global.

Considerăm că fenomenele recente, ce au avut loc pe scena internațională, reactualizează și contribuie la caracterul aplicativ al artei militare. Deși arta militară se bazează pe repere teoretice clasice, aceasta este îmbogățită cu noi concepte, potrivite situației și scopurilor politico-militare. Astfel, acest context a determinat apariția unor studii și lucrări care extind orizontul teoretic și practic al militarilor. Totodată, menționăm că principiile și legile luptei armate rămân

valabile și în condițiile actuale, chiar dacă în conținutul și în modul de aplicare a acestora intervin noi elemente constitutive.

Având în vedere cele menționate, în lucrarea elaborată se impune o abordare multiaspectuală a evoluției luptei armate, în funcție, desigur, de factorul geografic. Astfel, au fost propuse pentru cercetare subiecte precum: evoluția geografiei ca știință, apariția și dezvoltarea geografiei militare ca parte componentă a științei militare și, nu în ultimul rând, nivelul de cercetare a acestor subiecte la scară națională și internațională.

Așadar, actualitatea și importanța problemelor abordate în prezenta cercetare sunt determinate de oportunitatea de a investiga și evalua nivelul, caracterul și amploarea operațiilor militare, această elaborare fiind originală și conceptualizată exclusiv pentru Republica Moldova. În același context, au fost reliefate corelația și interdependențele dintre elementele fizico-geografice și legile luptei armate, cu identificarea noilor forme și procedee de desfășurare a operațiilor militare, reieșite din experiența militară. Valorificarea obiectivelor propuse într-un context tridimensional (științific, conceptual și aplicativ) devine indispensabilă prin elaborarea unei cercetări științifice în domeniul științei militare.

**Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor supuse investigațiilor.** În teză, obiectul cercetării este determinat de particularitățile spațiului geografic într-o eventuală desfășurare a operațiilor militare pe teritoriul Republicii Moldova. În opinia noastră, cercetarea reprezintă o încercare de a stabili reperele principale pentru cei doi piloni pe care este fundamentată teza și anume: geografia militară care derivă din cea generală, precum și impactul spațiului geografic în planificarea și desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul național. În această ordine de idei, a fost supusă analizei literatura de specialitate occidentală, Federația Rusă, România și rezumativele elaborări ale unor autori autohtoni, fapt care a permis extinderea problematicii evoluției artei militare. Cu referire la influența spațiului geografic în planificarea și desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul național, menționăm că acest subiect a fost tratat parțial în literatura de specialitate. Considerăm că unele fenomene, cum ar fi globalizarea sau procesele de remodelare a noii ordini mondiale, în contextul redimensionării arhitecturii de securitate, necesită revizuirea vechilor paradigme și elaborarea unor noi viziuni, care urmează a fi fundamentate sub aspect teoretic, cu validarea caracterului aplicativ al acestora, într-o analiză racordată la particularitățile spațiului fizico-geografic.

Geografia militară, fiind o componentă a științei militare, reprezintă un domeniu autonom, acest caracter fiind suficient argumentat și fundamentat pe bazele și tradițiile sale. Cu referire la elaborările științifico-analitice din Republica Moldova, problematica geografiei militare nu a fost aprofundată în comparație cu cercetările realizate pe plan internațional. Fără a recurge la o incursiune în istorie, cunoaștem o serie de conjuncturi geopolitice, care au plasat

teritoriul actual al Republicii Moldova în componența altor state, ceea ce a fost un impediment în constituirea geografiei militare ca disciplină în acest spațiu.

Înând cont de faptul că geografia militară constituie o verigă a geografiei generale, în lucrarea de față ne-am propus să cercetăm originea, raportul și gradul lor de interdependență. Ca știință autonomă, geografia militară are propriul obiect de studiu, metodele sale de cercetare, care analizează interacțiunea dintre factorii geografici naturali și cei antropici și impactul acestora asupra acțiunilor militare. Existența acestor factori impune realizarea unei cercetări științifice cu argumentarea ponderii geografiei militare în cadrul științei militare.

Cu certitudine considerăm că în complexul activităților de desfășurare a luptei armate, elementele fizico-geografice ocupă un loc important în estimarea acesteia, factorul geografic având un rol decisiv în ceea ce privește organizarea structurii forțelor armate, precum și întrebuințarea acestora.

Astfel, actualitatea temei de cercetare propuse, mai puțin abordată în literatura de specialitate autohtonă, privind influența spațiului geografic al Republicii Moldova asupra conceperii și desfășurării operațiilor militare, permite să stabilim gradul de influență a acestor factori asupra desfășurării acțiunilor militare. În același timp, statutul de neutralitate permanentă, consfințit în art. 11 al Constituției Republicii Moldova, influențează considerabil politica de securitate și apărare a statului, precum și relațiile externe [51]. Ca argument al celor expuse, evoluția conflictelor din țările neutre a demonstrat vulnerabilitatea acestora în fața provocărilor moderne. Actualitatea efectuării unui studiu științific, ce are la bază evoluția luptei armate, evidențiază importanța elementului fizico-geografic în asigurarea securității statului. Respectiv, devine indispensabilă și actuală investigarea unor blocuri de probleme din domeniul geografiei militare, sub aspect epistemologic și dialectic, reliefând impactul spațiului geografic asupra desfășurării luptei armate.

Anterior declarării statalității Republicii Moldova pe planul național, abordarea temei în cauză este întâlnită în termeni generali, întrucât Republica Moldova făcea parte din Uniunea Sovietică, acest subiect fiind elucidat în limitele permise de perioada respectivă, fapt care ne-a determinat să elaborăm un studiu științific cu valență practică. Prin urmare, cercetarea devine actuală în contextul apariției noilor riscuri și provocări, deoarece amplasarea geografică a țării se află în spațiul est-european, situat în zonele de interes atât al Federației Ruse, cât și ale altor actori internaționali.

**Drept urmare, propunem pentru cercetare principalele grupuri de probleme:-** identificarea unor carențe în analiza caracterului epistemologic și dialectic al geografiei, derivate în caracterul novator și complex al subiectelor abordate pentru mediul de cercetare din Republica Moldova;

- confirmarea geografiei militare ca o componentă a științei militare naționale, care studiază spațiile geografice ca teatre de acțiuni militare, teatre de război, inclusiv și în statele amplasate în aceste teatre, în vederea stabilirii potențialului de război al acestora;

- influența spațiului geografic în organizarea, planificarea și desfășurarea operațiilor militare.

Astfel, prin efectuarea studiului spațiului geografic, din punct de vedere militar, vom determina influența factorilor fizico-geografici naturali și artificiali asupra acțiunilor militare și vom evalua potențialul de război al statului sau grupului de state din arealul geografic cercetat. Aria sa include toate componentele artei militare, în funcție de nivelurile de desfășurare a luptei armate. Examinând configurația și caracteristicile teritoriului național și luând în considerație obiectivele strategice și operative, vom deduce zonele de operații, direcțiile strategice și cele operativ-strategice și aliniamentele de apărare în conformitate cu nivelurile luptei armate.

**Scopul și obiectivele tezei.** Scopul prezentei lucrări vizează demonstrarea raportului de interdependență al geografiei militare cu procesul de planificare a operațiunilor militare, la nivelurile strategic, operativ și tactic, pentru marile unități și unități militare. În acest context, este necesară elucidarea semnificației elementelor fizico-geografice și operaționalizarea conceptului de fragmentare a teritoriului pe zone de operații, în vederea planificării, organizării și executării operațiilor militare, în contextul apărării și asigurării securității statului.

Realizarea scopului scontat impune următoarele **obiective**:

- efectuarea analizei epistemologice și a dialecticii geografice militare, fundamentată pe elaborări istoriografice, aflate într-o interdependență vădită cu arta militară;

- relevarea caracterului interdisciplinar al științei geografice prin elucidarea spațiului geografic în care se produc diverse procese și fenomene, printre care și de natură militară, în contextul abordării din perspectiva geografiei militare;

- argumentarea necesității de a recunoaște geografia militară în calitate de componentă a științei militare autohtone;

- determinarea direcțiilor teoretice ale geografiei militare în vederea studierii elementelor geografice naturale sau antropice specifice Republicii Moldova;

- reliefa corelației dintre elementele fizico-geografice și legile, dar și principiile luptei armate, în funcție de nivelul desfășurării acțiunilor militare;

- analiza teoretico-conceptuală a legilor și principiilor luptei armate, deduse din lucrări științifice și de specialitate ale unor autori consacrați din România, Federația Rusă, Germania și Statele Unite ale Americii;

- identificarea pentru Republica Moldova a zonelor de operații, a direcțiilor, aliniamentelor și obiectivelor strategice, tactice și operaționale, din perspectiva factorilor militari de ordin ofensiv sau defensiv, așa cum sunt dictate de analiza spațiului geografic național.

**Ipoteza cercetării.** Conducerea operațiilor militare, în cadrul unui război de apărare pe teritoriul Republicii Moldova, va avea rezultatele scontate, dacă în pregătirea și desfășurarea acestora se vor lua în calcul caracteristicile spațiului geografic și influența acestuia asupra luptei armate.

**Metodologia cercetării științifice.** Având în vedere caracterul tridimensional al analizei realizate în lucrare (geografia, geografia militară și operații militare), în lucrare au fost utilizate metode de cercetare generale și metode aparținente domeniului profesional militar. Particularitățile studiului au impus aplicarea metodelor specifice, întrucât cu ajutorul acestor metode de investigație geografia este corelată cu alte domenii științifice. Prin urmare, factorul geografic furnizează o gamă largă de informații în vederea conceperii operațiilor militare. Subliniem că, pentru a studia caracteristicile generale ale unor fenomene, sunt necesare observații și studii longitudinale (de exemplu fluctuațiile demografice ale unei regiuni), iar pentru cunoașterea fenomenelor actuale e necesar să cercetăm cauzele ce au rădăcini în trecut. Pe parcursul cercetării au fost utilizate metode, cum ar fi metoda analizei și sintezei, metoda istorică, metoda geografică, metoda cartografică, analiza critică, metoda comparativă, metoda statistică, metoda cantitativă (statistico-matematică), metoda tipologizării, metoda analogică, abordarea sistemică a evenimentelor și altele. În cercetarea problemei am fost călăuziți de principiul obiectivității. Totodată, pe parcursul investigației a fost aplicat principiul istorismului, cercetând evoluția istorică prin prisma consecutivității fenomenelor.

**Noutatea științifică.** Lucrarea științifică elaborată reprezintă, în știința militară din Republica Moldova, primul și unicul studiu amplu, ce abordează problematica și instrumentarul geografiei militare, raportat la nevoile strategice militare, într-o corelație vădit dictată de analiza geografico-militară a teritoriului Republicii Moldova. Aceasta din urmă a fost fundamentată pe conținutul documentelor istorice și faptice, a literaturii de profil, pe analiza spațiului geografic național și a principiilor luptei armate. Retrospectiv abordând acțiunile armate, desfășurate în acest spațiu geografic propus pentru cercetare, dar și la nivel prospectiv în contextul prognozelor desfășurării acestora pe viitor, sunt deduse incontestabil rezultate științifico – practice cu privire la influența spațiului geografic național asupra acțiunilor. Complexitatea abordării problemei cercetate se datorează și faptului că aceasta a fost analizată din mai multe perspective, și anume:

- realizarea unei sinteze de ansamblu a principalelor aspecte privind impactul epistemologiei și dialecticii geografice asupra războiului ca fenomen social, subsecvent vizând și lupta armată;

- elaborarea unui studiu interdisciplinar prin analiza spațiului geografic, în care se produc diverse procese și fenomene, având la bază evoluțiile geopolitice din spațiul est-european;

- relevarea și expunerea analizei istoriografice a mutațiilor operațiilor militare, materializate în noi forme și procedee de desfășurare a acestora în cadrul unui eventual conflict armat sau situații de criză.

**Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării** constă în elaborarea unui studiu interdisciplinar și a rezultatului unor cercetări, având la origine realizările atât ale științei militare naționale, cât și ale elaborărilor internaționale. Totodată, considerăm că prezenta lucrare este una cu titlu de pionierat în Republica Moldova, grație caracterului interdisciplinar al cercetării, realizată în perimetrul științei militare. În cadrul elaborării studiului, au fost aplicate mai multe demersuri teoretice, ce au deschis noi perspective în cercetarea diferitelor surse cu scopul clarificărilor conceptuale necesare și atingerea, în consecință, a obiectivelor propuse pe plan teoretico-metodologic, precum și sub aspectul implementării lor.

**Semnificația teoretică** a investigațiilor rezidă în expunerea și prezentarea cadrului teoretico-metodologic, justificat și argumentat științific, cu caracter interdisciplinar, în plan metodologic și analitico-epistemologic, ce derivă din paradigmele existente în știința militară, și anume:

- sunt supuse analizei operațiile militare pentru a determina corelația dintre elementele fizico-geografice, legile și principiile luptei armate;

- sunt propuse demersuri și o analiza teoretico-conceptuală a legilor și principiilor luptei armate, în funcție de nivelul desfășurării acțiunilor militare, precum și aplicarea unui algoritm de analiză a teatrului de acțiuni militare, având în structură elemente geografico-militare;

- este prezentată o primă conceptualizare a zonelor de operații, a direcțiilor, aliniamentelor și obiectivelor pentru Republica Moldova, în contextul arhitecturii geopolitice a spațiului est-european actual.

**Valorificarea aplicativă a lucrării:** studiul științific în cauză, la nivel de conținut, reprezintă un suport teoretico-conceptual cu valoare aplicativă și utilitate incontestabilă pentru studenții, masteranzii și doctoranzii Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”:

– lucrarea reprezintă o sursă bibliografică și metodologico-didactică în procesul pregătirii profesionale în mediul universitar, al experților din cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate și al cadrelor militare din structura Marilor unități.

– asigurarea cu informații cu caracter teoretico-aplicativ a factorilor de decizie din cadrul sistemului de planificare a operațiilor militare, care sunt preocupați nemijlocit de influența

factorilor geografici în planificarea acțiunilor militare și întrebuintarea judicioasă a forțelor militare pe teritoriul național, în condițiile geografico-militare specifice Republicii Moldova.

Caracterul aplicativ al acestui studiu este demonstrat prin reușita autorului de a evoca semnificația practică a raționamentelor teoretice, servind bază pentru apariția unor direcții și aspecte noi în cercetarea subiectelor menționate mai sus, insuficient studiate în știința militară autohtonă. Problema științifică importantă soluționată rezidă în argumentarea necesității și redefinirii teoretice a subiectelor abordate în condițiile specifice Republicii Moldova sub aspect teoretico-aplicativ, ce contribuie la soluționarea unor probleme vitale ale statului pe timpul declanșării unei agresiuni sau situații de criză.

**Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt:**

1. În cadrul științei militare naționale, geografia militară e necesar să devină o ramură separată, având ca obiectiv cercetarea influenței spațiului geografic asupra luptei armate.

2. Delimitarea teritoriului național în două zone de operații: de Nord și de Sud.

3. Definirea direcțiilor operative și strategice ale teatrului de acțiuni militare de Sud-est, în cadrul căruia este inclus teritoriul Republicii Moldova. Astfel, raportându-ne la caracteristicile spațiului geografic al Republicii Moldova, direcțiile operative din cadrul teatrului vor dobândi o valoare operativ – strategică, iar cele tactice – o valoare operativă.

4. Modelarea structurii forțelor armate în funcție de caracteristicile spațiului geografic și anume: caracteristicile direcțiilor strategice, operativ-strategice și operative se încadrează în zonele de operații.

5. Constituirea comandamentelor operative din timp de pace, capabile, în caz de criză sau război, să preia comanda grupărilor de forțe de nivel operativ, care vor fi formate în această perioadă;

6. Dislocarea Marilor unități și a Unităților să se înscrie în limitele probabile ale direcțiilor de ofensivă a unui eventual adversar, în raioane din adâncime, conform destinației operative și strategice a Marilor unități în raport cu responsabilitățile de nivel strategic rezultate din încadrarea în cadrul zonelor de operații.

**Implementarea rezultatelor științifice.** Rezultatele științifice obținute au fost prezentate în cadrul conferințelor naționale și internaționale, cât pe teritoriul Republicii Moldova, atât și peste hotarile ei, în 15 articole și rezumate științifice în edițiile tematice și revistele științifice naționale și internaționale.

**Aprobarea rezultatelor.** Teza este elaborată în cadrul Școlii Doctorale a Academiei Militare a Forțelor Armate, fiind prezentată, examinată și susținută în ședința Consiliului Științific.

Subiectele supuse abordării în prezentul studiu fac parte din aria intereselor științifice ale autorului, rezultatele investigațiilor fiind incluse într-un curs special din cadrul Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.

Rezultatele obținute au fost prezentate, discutate și aprobate în cadrul următoarelor conferințe naționale și internaționale:

- Conferința interuniversitară cu titlul „Evoluția științei militare în contextul noilor amenințări la securitatea națională și regională”, AMFA, Chișinău, 17 decembrie 2015;
- Conferința științifică cu participare internațională „Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice”, AMFA, Chișinău, 14 aprilie 2016;
- International Conference: „Republic of Moldova within the context of the new architecture of regional security”, AMFA, Chisinau, 19 May 2016;
- Conferința științifică internațională „Strategii XXI: Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, București, 24-25 noiembrie 2016;
- Conferința interuniversitară cu genericul „Evoluția științei militare în contextul noilor amenințări la securitatea națională și regională”, Chișinău, 15 decembrie 2016;
- Conferința științifică cu participare internațională, cu genericul „Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice”, AMFA, Chișinău, 1 martie 2017;
- International Conference: „Security strategic environment: Trends and challenges”, AMFA, Chisinau, 18 May 2017;
- Conferința științifică internațională, Strategii XXI: „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, București, 7-8 decembrie 2017;
- Conferința interuniversitară cu genericul: „Evoluția științei militare în contextul noilor amenințări la securitatea națională și regională”, AMFA, Chișinău, 21 decembrie 2017.

**Publicații în baza tezei.** Cercetarea științifică a fost materializată în articole publicate în literatura științifică de specialitate din Republica Moldova, precum și într-un articol publicat în o culegere de materiale ale conferinței științifice din România.

**Volumul și structura tezei** cuprinde: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, fiind finalizată cu bibliografie și anexe. Lucrarea are un volum de 140 de pagini text de bază.

**Cuvinte-cheie:** Republica Moldova, geografie militară, război, luptă armată, teatru de război, teatru de acțiuni militare, zone de operații, direcții strategice, direcții operative, direcții tactice, obiective strategice, operative și tactice.



## 1. DETERMINĂRI CONCEPTUALE PRIVIND GEOGRAFIA MILITARĂ

*„Ideile fără conținut intuitiv sunt goale, iar intuițiile fără concepte sunt oarbe... numai din faptul că ele unesc poate izvorâ cunoașterea”.*

Immanuel Kant

Cunoașterea este un proces complex de reflectare a realității practice în conștiința oamenilor și în activitatea lor productivă și realizează o apropiere permanentă, infinită a omului de fenomenele și procesele naturii și societății. Analizând procesul de cunoaștere științifică ca unul complex, care necesită a fi abordat cu mijloacele logicii și ale metodologiei [118 pp.125-126], conceptul producerii descoperirii științifice a ocupat un loc special în epistemologie – știința cunoașterii (din limba greacă episteme – cunoaștere adevărată și logos – știință), având rezultate remarcabile în a doua jumătate a secolului XX.

Astfel, actualitatea studiului derivă din necesitatea identificării principalilor factori ce au stat la originea geografiei, precum locul și rolul geografiei în contextul actual. Rezultatele scot în relief faptul că geografia este atât știință, cât și artă, deși din punct de vedere al demonstrației proprii, este insuficient de argumentată. Menționăm că actualmente geografia se remarcă printr-o dezvoltare cu preocupări noi, față de structurile de origine. În geografie există un sistem de concepte și termeni generali, deosebit de bogat și amplificat printr-un număr mare de termeni specifici. În decursul evoluției, geografia a abordat elemente de cartografie, relief terestru, populație, peisaje naturale, regiuni, mediu ambiant, înveliș geografic și altele. Această bază a călăuzit toți cercetătorii în examinarea obiectului de studiu, în prezent geografia fiind înțeleasă într-un mod dominant, având un sens dual, ca știință a naturii și ca știință socială, constituind o știință integrată atât naturii, cât și societății. Reflecțiile actuale privind epistemologia geografiei au la bază rezultate științifice atât ale cercetărilor din Occident și Federația Rusă, cât și din Republica Moldova. Sub aspect epistemologic, ne propunem să delimităm cadrul și componentele teoretice și conceptuale ale acestui domeniu de studiu, în contextul unui sistem filosofic.

### 1.1 Epistemologia și dialectica geografiei

Geografia este o știință cu origini certe de aproape trei milenii. În scopul realizării unei cercetări interdisciplinare, vom releva în sinteză o serie de studii și reflecții despre rolul și importanța geografiei, ca parte componentă a sistemului complex de științe fundamentale

speciale și de discipline aplicative. Menționăm că, având un obiect de cercetare particular, în cadrul artei militare pe plan național aceasta nu constituie un impediment privind studierea spațiilor geografice ale zonelor de operații pe care le vom propune ulterior. Din punct de vedere militar clasic, intenționăm să determinăm influența factorului geografic asupra desfășurării acțiunilor militare pe teatrul de acțiuni militare sud-est, precum și statele cu potențialul lor economic, din care face parte și Republica Moldova. Caracterul său „interdisciplinar” este remarcat de unele preocupări comune sau identice cu Geologia, Biologia, Astronomia, Sociologia și Politologia. Extinderea orizontului cunoașterii a generat de-a lungul timpului apariția subdomeniilor: geomorfologia, hidrologia, meteorologia, pedologia, geografia urbană, biogeografia, geografia habitatelor, amenajare și planificare teritorială.

Se consideră că originile geografiei sunt în Egiptul Antic, Grecia și Imperiul Roman, la izvoarele cărora se găsesc filosofi precum Herodot, Eratostene, Ptolemeu, Aristotel și Strabon. Astfel, cercetătorul O. Mândruț conchide, că la originea conceptului geografiei generale („Geografia generalis”) a stat Varenius (1650), care a sistematizat cunoștințele geografice cu o amploare adecvată timpului [97, p.16]. La cercetarea problematicii, remarcăm contribuția semnificativă a unor savanți ca I. Kant și Viol la Blanche, prin lucrări în care au clasificat mutațiile produse în domeniul geografiei moderne și contemporane. Menționăm, că abordări generale asupra geografiei moderne, privind concepțiile și evoluția acestora, sunt prezentate de unii teoreticieni cum ar fi: Marconis R. [96], Bailly A. și Ferras R. [14], Claval P. [45]. În România contribuții semnificative în domeniul geografiei teoretice au avut lucrările semnate de Mehedinți S. [99], Donisă I. [59], Neguț S. [108], Nicolae I. [109], Mândruț O. [97]. În acest context se înscrie lucrarea cercetătorului O. Mândruț „Elemente de epistemologie a geografiei”. Astfel, autorul preocupat de interesele geografiei, consideră că epistemologia constituie o reflecție structurată asupra cercetării științifice, bazată pe o anumită opțiune gnoseologică. Din punct de vedere epistemologic, o știință are legitimitate, dacă se ocupă în mod predilect de un anumit obiect de studiu (sau domeniu obiectual), are o anumită metodologie, un sistem de aserțiuni și legi, precum și, dacă este posibil, un sistem de derivare a adevărurilor [97, p.10]. În aceeași ordine de idei, se înscriu și viziunile lui I. Pârvu, care supune analizei obiectul cercetării epistemologice și îl reprezintă în validarea temeiurilor științei empirice prin posibilitățile de testare [118, p.19].

Considerăm că definirea unei științe se face în funcție de obiectul de studiu, metodologia de cercetare și obiectivele propuse, de-a lungul timpului savanții geografi definind geografia în mai multe moduri, după cum urmează:

a) În „Webster's Dictionary”, Geografia este definită drept „știință care studiază Pământul și viața acestuia, în mod special descrierea uscatului, mărilor, atmosferei, distribuția și

viața plantelor și animalelor, precum și a oamenilor și industriilor create de ei, cu referire la relațiile mutuale ale acestor elemente diverse” [162, p.2382]. Această definiție se înscrie în concepția privind stabilirea legăturilor dintre componente (geosfere) ale legilor de referință din studiul geografiei „Tradiția studierii Pământului (ca un tot întreg)”, care își găsește originile la Alexander von Humboldt (1769-1859) și Karl Ritter (1779-1859). Un alt curent sau o altă tradiție, în studiul acestei științe, este cel al „geografiei fizice”, în care accentul se punea pe stabilirea legăturilor dintre componentele legilor ce guvernează procesele și fenomenele din învelișul geografic, relațiile om-natură prezentând un interes marginal.

b) În „Mic dicționar enciclopedic”, editat în 1978, semnificația Geografiei este diferită, prin reliefarea unei abordări a evoluției atât a științelor conexe, cât și a obiectului de studiu și ramurilor geografiei în ansamblul său: „Știința care studiază Pământul sub aspectul fenomenelor care se desfășoară în interiorul învelișului geografic și sub aspectul activității omenești, al producerii și reproducerii bunurilor necesare întreținerii și dezvoltării populației. Răspândirea obiectului său de studiu impune divizarea acesteia, în funcție de diferite criterii: geografia generală (a planetei întregi) și geografia regională (a regiunilor de diferite întinderi); geografia economică – știința care studiază interacțiunea dintre factorii fizico-geografici și cei social-economici, repartiția teritorială a producției, condițiile și particularitățile ei de dezvoltare; geografia umană – antropogeografia; geografia animalelor – zoogeografia; geografia lingvistică – metodă de cercetare a fenomenelor de limbă prin stabilirea, pe bază de hărți lingvistice, a ariilor lor de răspândire” [100 p. 421].

c) Un interes sporit identificăm în elaborările cercetătorului O. Mândruț, care a definit geografia „ca știința care se ocupă cu studiul interacțiunilor din mediul fizic (geografie fizică) și mediul umanizat (geografia umană), dintre societate și mediul ei de viață (geografie integrată, generală), concretizate în diferite forme spațiale și funcționale (elemente, procese, sisteme, structuri) de la nivelul maximal al planetei ca întreg, la nivele elementare, utilizând o metodologie în care elementul specific este reprezentarea cartografică (facilitând trecerile de scară), cu o terminologie conceptuală consolidată și un sistem axiomatic derivat din paradigmele actuale identificabile” [97, p.11].

În urma celor menționate, conchidem că în definițiile prezentate geografia militară nu apare ca ramură sau categorie ce ar aparține geografiei.

Referindu-ne la elementele epistemologiei, aceasta constituie o reflecție asupra cercetării științifice ce se bazează pe anumite opțiuni gnoseologice, prin abordarea elementelor teoretice în contextul unor idei ale gândirii filosofice. Din cele expuse, reiese că geografia are rădăcini în Antichitate, iar cunoașterea științifică începe mult mai târziu.

Inițial, în procesul cunoașterii geografiei a fost aplicată metoda raționalismului, care aparține primului curent în configurația epistemologiei. Deosebit de importante sunt contribuțiile lui Herodot (484-425 î. Hr.), „părintele istoriei”, care este considerat de mulți cercetători ca fiind și „părintele geografiei,” în 450-420 î. Hr. scriind „Istoriile”, lucrare reprezentativă a Antichității. Remarcăm că prezintă un interes deosebit pentru Republica Moldova prin faptul că aceasta conține descrieri geografice ale acestui teritoriu. Totodată, autorul ne-a lăsat moștenire foarte multe denumiri de locuri printre care: Europa, Euxine, Italia, Asia, Lybia (Africa de azi, sau mai corect spus partea nordică a Africii cunoscută atunci). În cartea a IV „Melopomenia”, consacrată Țării sciților, menționează ținutul din cursul inferior al Dunării și al câmpiei Mării Negre, inclusiv ținutul dintre Prut și Nistru, care reprezintă o câmpie cu un strat gros de sol, bogat în ierburi. Herodot caracterizează mai amănunțit fluviul Dunărea (numit atunci Istru) menționând că „acesta este cel mai mare fluviu din cele cunoscute de noi.” Printre afluenții fluviului Dunărea, el caracterizează și râul Parata (Prut) [188 p.10]. În secolele următoare geografia progresa, cea mai mare realizare fiind identificarea formei sferice a Pământului. Astfel, Aristotel (384-322 î. Hr.), în magistrala lucrare „Meteorologica”, semnaleză „sfera aerului” (Atmosfera), vorbind de două zone reci, două temperate și două toride și de relația dintre condițiile climatice și pigmentația pielii lybienilor (africanilor). Totodată, presupune existența unui continent sudic, menit a echilibra Pământul, în condițiile în care nordul este acoperit de uscat.

Savantul grec Strabon (64 î. Hr – 24 d. Hr), generalizând materialele acumulate de greci și romani, a scris opera fundamentală a antichității „Geografia”, în 17 volume, volumele 7-11 conținând descrierea Europei. Pe lângă materialul istoric, acesta descrie clima, relieful, hidrografia și aspecte etnografice ale popoarelor europene. Strabon prezintă particularitățile Câmpiei Mării Negre și ale Câmpiei Dunării, inclusiv ale spațiului dintre Prut și Nistru, menționând că geții și dacii locuiesc pe ambele maluri ale Dunării și vorbesc aceeași limbă, cu singura deosebire că geții locuiau pe câmpie, iar dacii trăiau în zone montane.

O altă lucrare „Geographia” este scrisă de Ptolemeu Claudiu în sec. II d. Hr., dar cu mult înaintea lui, Eratostene (276-195 î. Hr.) a făcut o serie de descoperiri și invenții, incluzând un sistem de latitudine și longitudine. Aceluiași autor îi aparține și elaborarea unei hărți a lumii, bazată pe cunoștințele vremii. Eratostene a utilizat pentru prima dată cuvântul „geografie” și a calculat dimensiunile Pământului cu o eroare de doar 0,5% [77, 110].

Celebrul astronom polonez Nicolaus Copernic, Părintele astronomiei moderne, a fundamentat concepția științifică heliocentrică, conform căreia Soarele și nu Pământul se află în centrul Universului și că Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul Soarelui. El a scris lucrarea „Despre mișcările de revoluție ale corpurilor cerești” în anul 1543 [134].

Și Evul Mediu nu a reprezentat un impediment în evoluția științei geografice, vikingii realizând hărți foarte detaliate ale liniilor de țărm, numite „portulane”, pentru a le folosi în navigație.

În urma studierii unui volum de inovații oferit de marile descoperiri geografice, I.Kant își lasă amprenta și în domeniul geografiei, realizând o serie de studii ce tratează răspândirea spațială a cutremurelor și efectele lor asupra oamenilor, mișcările maselor de aer, influența lunii asupra condițiilor meteorologice. Începând cu acesta, se conturează ideea determinismului geografic (condițiile de mediu determină organizarea și viața omului). Acesta a scris lucrarea „Istoria generală a naturii și teoria cerului” și a elaborat ipoteza cosmogonică evoluționistă, cunoscută sub denumirea „ipoteza Kant-Laplace”, susținând și rolul activ al subiectului în cunoaștere. În lucrarea „Critica rațiunii pure”, Kant a ajuns la concluzia că natura și universalitatea, proprii raționamentului, provin din formele, independent de experiență, ale sensibilității/intuiției (spațiul și timpul) [85, p.30].

În secolul al XVIII-lea a apărut un nou curent, empirismul, reprezentanții căruia considerau că orice cunoștință provine din experiență, iar știința se dezvoltă prin observații și experiențe. Isaac Newton este un reprezentant de seamă al acestui curent, el a fundamentat teoria mecanicii clasice și cerești pe baza legii atracției universale, pe care a enunțat-o în anul 1687, inventând telescopul și descoperind teoria corpusculară a luminii [110, p. 204].

Prin urmare, pozitivismul reprezintă un alt curent epistemologic, care promovează experimentul și susține că raționamentul inductiv asigură saltul de la individual la general, adică, de la experiență la știință. Pozitivistii susțin că ceea ce nu poate fi măsurat nu există și deci, noțiunile de spațiu și timp utilizate de Newton nu pot fi reale, deoarece ele trebuie mai întâi măsurate în raport cu ceva real. Cercetătorul S. Pass definea constructivismul drept un curent care încearcă să explice fundamentele cunoașterii, pe când J. Piaget susținea că și „cunoașterea e o construcție între subiectul care cercetează și obiectul cognoscibil” [119 p.143].

Realismul epistemologic reprezintă ultimul curent care susține, că metodele științifice aparțin unei realități obiective și care sunt independente de subiect. Realismul epistemologic nu promovează, însă, nici un mecanism, cum procedează celelalte curente, de constituire a cunoașterii, însă se bazează pe principiul complementarității. Acest curent nou se deosebește de constructivism prin recunoașterea existenței unei realități spre care tind modelele științifice [56, p.186]. Spre deosebire de constructivism, care afirmă că subiectul construiește realitatea, realismul susține că observatorul face parte din realitate. În esență, reprezentanții realismului susțin că modelele științifice reprezintă construcții care au menirea de a prevedea unele aspecte ale realității obiective (care există independent de voința observatorului). Astfel, A. Von Humboldt a fundamentat geografia ca știință, a stabilit zonalitatea vegetației pe verticală și

noțiunea de izotermă. În lucrarea sa „Kosmos”, cercetătorul a înfățișat imaginea fizică a lumii, interdependența complexă a fenomenelor fizico-geografice și repartiția lor pe Pământ.

Geografia, în general, a constituit o preocupare și pentru oamenii de știință din Moldova medievală. Astfel, putem nominaliza personalități cum ar fi: N. Olahus, G. Ureche, M. Costin, N. Milescu-Spătaru, D. Cantemir, C. Cantacuzino. De asemenea, am întâlnit date geografice cu privire la teritoriile Țărilor Române și ale unor state vecine, drumuri, orașe europene și numărul de locuitori al acestora, analiza detaliată a cărora se regăsește în unele studii elaborate de noi.

Evoluția cercetărilor geografice ne demonstrează că din cele mai vechi timpuri ținutul Carpaților și Câmpiei Mării Negre, inclusiv ținutul dintre Prut și Nistru, a atras atenția diferitor popoare, datorită resurselor sale naturale. Cercetările geografice ale spațiului dintre Prut și Nistru au evaluat odată cu dezvoltarea civilizației umane și a progresului tehnico-științific. În acest context, se evidențiază patru perioade de bază:

- perioada antică (mil IV î.Hr. sec V după Hr);
- perioada medievală (sec. V – XVII);
- perioada modernă (sec. XVIII – începutul sec. XX);
- perioada contemporană (începutul sec. XX – până în prezent).

Perioada antică se conturează odată cu apariția pe arena mondială a marilor orașe-cetăți, regate și imperii. Primele entități statale apar în mil. IV î. Hr. în Câmpia Mesopotamiei (Babilon, Asiria) și în valea fluviului Nil (Egiptul Antic), India și China. Treptat, se dezvoltă și alte popoare: în podișul Iranului (mezii și perșii), în Asia Mică (hitiții), pe țărmul răsăritean al Mării Mediterane (evreii, fenicienii) etc.. Aceste popoare au colectat și furnizat primele date despre mediul înconjurător. Către sec. V î. Hr., cele mai cunoscute teritorii de uscat erau în jurul Mării Mediterane și Mării Negre. Mulți călători înaintau în adâncul uscatului pe râurile Dunăre, Nistru și Nipru. Astfel, s-au acumulat primele date și despre spațiul dintre Prut și Nistru.

Un interes mare în cunoașterea Câmpiei Mării Negre l-a avut Grecia Antică. Negustorii greci au întemeiat primele orașe în nord-vestul Câmpiei Mării Negre – Tomis și Histria – în Câmpia Română; Tyras – pe malul limanului Nistrului, care a fost apoi denumit Cetatea Albă, iar în prezent – Belgorod-Dnestrovskii (Ucraina). În procesul colonizării acestui teritoriu, grecii au acumulat informații despre condițiile climatice, resursele acvatice, soluri și vegetație. Aceste date geografice au fost folosite mai apoi în lucrările geografice și istorice ale lui Herodot, Strabon, Plinius și Ptolemeu [188, p. 9].

Amintim că Ptolemeu (87 d. Hr. – 165 d. Hr.), în lucrarea „Geographia”, folosește o rețea asemănătoare paralelelor și meridianelor, care a servit multe secole la orientarea pe hărți, astfel fiind puse bazele matematicii în geografie și cartografie. Acesta a elaborat 27 de hărți ale

diferitor regiuni de uscat cunoscute, inclusiv Harta Daciei, unde era indicat tot spațiul dintre Carpați și Nistru cu râurile Dunăre, Prut și Nistru [188, p. 12].

Perioada medievală cuprinde istoria societății omenești din secolul al V-lea până la mijlocul secolului al XVII -lea. Această perioadă este cunoscută și sub denumirea de Evul Mediu, adică epoca de mijloc, între epoca antică și epoca modernă. Din secolul V până în secolul XII, în societatea feudală relațiile interstatale erau foarte slab dezvoltate. În această perioadă, în Europa a avut loc marea migrație a diferitor popoare barbare – hunii, vandalii, saxonii, slavii sudici și cei răsăriteni, care aveau drept scop să nimicească totul în calea lor și să jefuiască bunuri materiale, fapt care explică existența unui număr redus de date geografice despre ținutul nostru din această perioadă. Unele date geografice despre natură au început să apară abia după constituirea Statului Moldovenesc Medieval (secolul XIV). Din această perioadă, Moldova este vizitată de diferiți diplomați, negustori și călători din alte țări ale Europei. Lucrările lor conțin informații ample despre natura, economia, populația ținutului, despre tradițiile, obiceiurile și îndeletnicirile băștinașilor. Astfel, Venețianul Matei de Murano, fiind medicul lui Ștefan cel Mare (1433-1504), scria în amintirile sale din anul 1502, că „Moldova are o așezare geografică favorabilă, este o țară bogată în tot felul de fructe, are suprafețe mari de pășuni și cirezi de vite” [188, p.17]. În prima jumătate a secolului al XVI-lea, consilierul de la curtea regală ungară Georg von Reicherstorffer, vizitând Moldova, a scris în lucrarea sa „Corografia Moldovei și o parte a Daciei”, editată în Viena în 1541, că „... țara aceasta este bogată în pământuri fertile, cu stepele mereu verzi...În ea nu lipsește nimic din ceea ce-i necesar pentru viața omului...” [126, p. 6].

Domnitorul Moldovei D.Cantemir a scris lucrarea „Descrierea Moldovei” (1716), ce cuprinde 3 părți: partea geografică, partea politică și partea socială. În partea geografică se descrie poziția geografică, hotarele și dimensiunile Moldovei, fiind caracterizat relieful, indicând că partea de vest a țării este ocupată de munți, iar cea de est de câmpii. Savantul descrie clima de munte și clima de câmpie, apele de suprafață, caracterizând particularitățile Dunării, Nistrului, Siretului și ale afluenților lor, precum și unele lacuri naturale [188, p.17]. Descriind pădurile, D. Cantemir menționează, că cel mai răspândit arbore este stejarul, iar pădurile adăpostesc multe turme de cerbi, căprioare, urși, lupi, râși etc. D. Cantemir schițează o hartă a Moldovei, pe care o include în lucrarea „Descrierea Moldovei”, ea fiind prima lucrare geografică regională cu conținut complex din acea perioadă, care a fost un imbold pentru un șir de monografii de analiză a Moldovei [188, p.17].

În secolele XVII-XVIII cronicarii Moldovei M. Costin și I. Neculce oferă informații valoroase despre natura, economia și populația țării în Letopisețele Țării Moldovei. În secolul al XIX-lea, sub influența dezvoltării geografiei în multe țări ale Europei, s-au extins cercetările

geografice și în Basarabia, fiind studiate toate componentele naturii: structura geologică, relieful, clima, apele și biocomponentele (solurile, vegetația și lumea animală) [52,64].

Un merit semnificativ în popularizarea geografiei în Moldova, în a doua jumătate a secolului XVIII, aparține filosofului și promotorului culturii A. Hotineanu, care a publicat în limba maternă manualul „Geografia generală” pentru școală.

În secolul al XIX-lea, pe plan internațional, apar societățile de geografie din Paris (1820), Berlin (1828), Londra (1830), Sankt-Petersburg (1845), Roma (1866), București (1875) etc., destinate promovării mișcării geografice sub diferite forme: organizarea și subvenționarea acțiunilor de explorare în regiuni încă necunoscute sau cunoscute insuficient, publicarea rezultatelor cercetărilor, popularizarea cunoștințelor geografice publicului larg, susținerea învățământului geografic de toate gradele [188, p.17]. Ulterior, s-a înregistrat o creștere a numărului de societăți de geografie, concomitent cu adaptarea lor structurală și funcțională la noile cerințe ale dezvoltării științei geografice pe toate planurile. În anul 1819 geografia este introdusă pentru prima dată în învățământul superior la Universitatea din Berlin, ulterior această practică generalizându-se și la alte universități europene (în anul 1900 a fost introdusă la Universitatea din București) [149, p. 42]. În secolul XIX, în acord cu evoluția geografiei ca știință în mai multe state ale Europei, cercetările geografice în Basarabia au devenit o anvergură. Sub influența școlii ruse, după 1812, apar unele monografii în domeniul geografic precum: „Regiunea Basarabiei” de A. Zașciuk și „Geografia guberniei Basarabiei” de P. P. Soroka. Vestitul geograf basarabean Zamfir Arbore scrie lucrarea „Basarabia în sec. al XIX-lea”, în care face o caracterizare amplă a condițiilor naturale, economiei, populației, așezărilor umane, iar la începutul secolului XX scrie „Dicționarul geografic al Basarabiei” [8].

Primele informații despre clima Basarabiei aparțin lui A. Denghin. În hidrologie, de cercetările râurilor Nistru și Prut s-a ocupat V. Lohtin. Primele lucrări despre vegetația spontană a Basarabiei sunt scrise de V. Lipski și N. Zelenetki, fiind stabilite 1200 specii de plante, cu descrierea tipurilor principale de vegetație, cea de stepă și cea forestieră. Primele lucrări consacrate studierii solurilor aparțin lui A. Grosul-Tolstoi și V. Docuceaev, iar structura geologică a Basarabiei a fost studiată de I. Sințov, care a elaborat și prima hartă geologică. La începutul secolului al XX-lea a fost organizată „Societatea naturaliştilor și oamenilor de științe ale naturii din Basarabia”, care a contribuit în mare măsură la propagarea cunoștințelor despre natura ținutului natal. O contribuție deosebită la dezvoltarea geografiei Basarabiei a adus compatriotul nostru, născut la Tighina, savantul Lev Berg. În monografia sa „Basarabia – ținutul, economia și populația”, publicată în 1918, cercetătorul a realizat o descriere fizico-geografică, istorică, etnografică și economică a ținutului, care conține următorul enunț: „...nu cunosc un alt ținut care să merite o asemenea atenție, din toate punctele de vedere, ca Basarabia” [188, p. 17].



În perioada anilor 1918-1940 au fost efectuate diferite cercetări geografice de către oamenii de știință români, cu referire la teritoriul între Nistru și Prut. O relevanță științifică o are lucrarea cu referire la teritoriul dintre Nistru și Prut, scrisă de T. Porucik, „Geologia Basarabiei”. Mai târziu, N. Moroșanu, N. Florov, C. Brătescu au elaborat studii dedicate cercetării depozitelor geologice de vârstă cuaternară. De o valoare incontestabilă rămâne lucrarea lui T. Porucik „Relieful teritoriului dintre Prut și Nistru”, scrisă în 1929, în care cercetătorul caracterizează amplu procesele exogene și formele de relief create de ele [48]. În această perioadă au fost publicate o serie de lucrări, precum „Basarabia”, semnată de Ș. Ciobanu, „Descrierea Sudului Basarabiei” de P. Enculescu, „Moldova dintre Prut și Nistru” de T. Bulat, care conțin descrieri fizico-geografice complexe ale teritoriului din spațiul pruto-nistrean [188, p. 17].

În anul 1946, la Chișinău a fost organizată filiala Academiei de Științe a U.R.S.S., acesta fiind un prilej de a continua cercetările în domeniul geografic, iar în 1960 a fost creată Academia de Științe a RSSM. În 1966 în cadrul Academiei a fost deschisă Secția de geografie, iar în 1992 – Institutul de Geografie al Academiei de Științe a Moldovei, redenumit în anul 2006 – Institutul de Ecologie și Geografie. Această instituție academică a contribuit mult la dezvoltarea cercetărilor geografice, acumulând un material bogat despre componentele naturii Republicii Moldova, rezultatele cercetărilor fiind publicate în atlase și diferite lucrări științifice. O contribuție deosebită în dezvoltarea științei geografice a avut și o are în prezent unica facultate de geografie din Republica Moldova, cea din cadrul Universității de Stat din Tiraspol, care formează majoritatea cadrelor științifice și științifico-didactice din domeniul geografiei.

Ca și la celelalte științe, evoluția geografiei s-a desfășurat în concordanță cu legile dialecticii, dialectica reprezentând o teorie și o metodă de cunoaștere a realității și a legilor devenirii acesteia și a dezvoltării naturii. De aceea, dialectica, totodată, este ontologie, gnoseologie și logică, aceste laturi ale dialecticii aflându-se într-o indestructibilă unitate. Legile dialecticii sunt cele mai generale legi ale dezvoltării naturii, societății și gândirii umane.

Legea trecerii schimbărilor cantitative în calitative este una dintre legile fundamentale ale dialecticii, conform căreia schimbarea calității obiectului are loc atunci când acumulările schimbărilor cantitative ating o anumită limită. Gradul de diferență dintre calitatea veche și cea nouă depinde de schimbările cantitative în obiectul vizat. Procesul schimbării radicale a calității date, „ruptura” vechiului și geneza noului se numește salt. El prezintă în sine o trecere de la calitatea veche la cea nouă, „de la o măsură” la alta [156, p. 413]. În știința militară această lege se manifestă prin diversitatea acțiunilor militare, care se confruntă cu problemele practice ale cercetării ce se referă la forme și procedee, prin intermediul cărora se asigură sporirea eficacității acțiunilor, obținerea succesului în luptă și operații. Ele sunt determinate de cerințele nemijlocite ale practicii militare, ale perfecționării armamentului și tehnicii de luptă, ale stabilirii celor mai

adecvate raporturi dintre om și tehnică. Rezolvarea problemelor duce doar la acumulări cantitative în explicarea fenomenului militar și la unele schimbări calitative, fără a modifica esența problemelor. Etapele în care știința militară are transformări calitative și problemele care preocupă cercetătorii și comandanții militari, deopotrivă, sunt cele fundamentale. Astfel, în urma unor descoperiri științifice sau tehnologice, aplicate în domeniul militar, a fost posibilă modernizarea acțiunilor: folosirea aviației, a tancurilor și a gazelor de luptă – în Primul Război Mondial; sistemul radar al englezilor împotriva aviației germane, în cel al Doilea Război Mondial; întrebuițarea noilor procedee de folosire a forțelor și de combinare a acțiunilor; acțiunea combinată aero-terestru-navală a Germaniei împotriva Danemarcei și Norvegiei, în 1940 și folosirea desantului aerian. Fără rezolvarea oportună a acestor probleme este imposibilă soluționarea cu succes a chestiunilor aplicativ - practice. Din cele expuse reiese, că necesitatea punerii și rezolvării problemelor în știința militară este determinată, în primul rând, de cerințele practice militare.

Referitor la rolul factorului geografic, precum și la principiile luptei armate, ce sunt în interdependență cu spațiile geografice în cadrul cărora se planifică și organizează operațiile (luptele), remarcăm importanța acestora privind planificarea operațiilor. Prin urmare, având în vedere ponderea condițiilor geografice ce pot impune particularități în constituirea structurii forțelor armate, a concepțiilor strategice și operative, constatăm că fragmentarea teritoriului în zone de operații apare ca o necesitate, având un scop pragmatic și conceptual evident.

În consecință, din punct de vedere militar, relevăm că toate concepțiile au o corelație dialectică, potrivit lui G. Hegel, în care toate se conectează prin legături de opoziție într-o gândire, prin care diferite sectoare ale operei hegeliene se susțin și se explică reciproc.

O altă lege a dialecticii este reprezentată prin legea unității și luptei contrariilor - care dezvăluie sursa automișcării și dezvoltării obiectelor și fenomenelor. Cercetările elaborate în domeniul geografiei militare demonstrează, că sursa dezvoltării rămâne contradicția dialectică. Orice obiect și fenomen prezintă unitatea și lupta părților contrare. Contrariile sunt acele laturi și tendințe ale obiectelor și fenomenelor ce se exclud și se condiționează reciproc, formând contradicția dialectică. Apogeul contradicției dialectice duce la conflict, iar ultimul necesită a fi soluționat. În procesul rezolvării contradicțiilor se lichidează numai acele momente care sunt depășite și creează impendimente în procesul dezvoltării, iar rezolvarea unor contradicții dă naștere altora și acesta este un fenomen perpetuu [156, p. 417]. Războiul este devastator, dar și revelator. Contradicțiile scopurilor, mijloacelor și procedeele de luptă ale părților beligerante dezvoltă arta militară. Fundamentată pe dialectică, știința militară, în opinia noastră, descoperă contrariile și caută căile de rezolvare a contradicțiilor.

În fine, a treia lege, *legea negării negației* reprezintă un proces al dezvoltării, conform căruia vechiul este negat de către nou, iar noul, la rândul său, este negat de ceva și mai nou. Negarea dialectică este categoria filozofică care exprimă momentul de legătură, succesiunea diferitor etape, stadii în procesul de dezvoltare a realităților. Dezvoltarea este un proces de trecere de la o calitate la alta, de la vechi la nou, de la inferior la superior. Negarea dialectică este o autonegare, fiecare obiect și fenomen al realității conținând în sine propria sa negare (teză-antiteză-sinteză). Dezvoltarea se începe de la prima etapă-teză, care în procesul de negare se transformă în partea sa contrară - antiteză, iar negarea antitezei (ori negarea negației) duce la sinteză. Sinteza este unitatea dialectică a contrariilor (tezei și antitezei) și nu este altceva decât reîntoarcerea la etapa inițială, dar la un nivel mai înalt. Legea negării negației se manifestă în dezvoltarea realităților obiective, activităților practice și teoretice ale oamenilor [156, p. 216].

Cele patru antiteze, fiecare fiind formată dintr-o teză și o antiteză, sunt următoarele:

- „prima teză: lumea are un început în timp și este limitată în spațiu – antiteză: lumea este infinită în timp și spațiu;
- a doua teză: totul în lume este format din elemente simple – antiteză: nu există elemente simple, ci totul este compus;
- a treia teză: există în lume o cauzalitate prin libertate – antiteză: nu există libertate, ci totul se întâmplă după legile naturii;
- a patra teză: în seria cauzală a lumii există o ființă necesară – antiteză: în această serie cauzală nimic nu este necesar, ci totul este contingent” [85,143 p ].

În Geografie sunt mulți termeni de opoziție, aceștia regăsindu-se, dialectic, sub următoarele aspecte: flux/reflux; vară/iarnă; zi/noapte sau lumină/întuneric; sus/jos; N/S; E/V; deal/vale; scufundare/ridicare (de exemplu: Olanda se scufundă, iar Himalaya s-a ridicat din adâncurile oceanului); răcire/încălzire; îngheț/topire (de exemplu: apa suferă mereu procese de evaporare/condensare și înghețare/topire); pace/război; acțiuni de luptă/reacțiuni (contraacțiuni); acțiunile echipamentelor militare/contraacțiunile mediului (de exemplu: acțiunile unui avion militar/reacțiunile aerului, vântului, furtunilor, jivrajul carburatoarelor, aripilor etc.).

Așadar, putem remarca că epistemologia geografiei își are originile în antichitate și se află în continuă dezvoltare până în prezent. Referindu-ne la Republica Moldova, putem constata că geografia ca știință a apărut în Moldova medievală, sub influența și inspirația lucrărilor renumiților geografi europeni, iar dezvoltarea geografiei a mers în strânsă legătură și corelație cu legile fundamentale ale dialecticii, acestea exercitând o influență nemijlocită asupra războiului ca fenomen social, inclusiv asupra luptei armate.

## 1.2 Aspecte teoretice privind evoluția geografiei militare

Geografia Militară este definită ca ramură a Geografiei generale și, în același timp, a Științei Militare, studiază ansamblul fenomenelor geografice prin prisma cerințelor și a scopurilor acțiunilor militare.

Geografia militară, o componentă a științei militare care studiază teatrele de operații și influența lor asupra acțiunilor militare și războaielor, dar și studiul/analiza din punct de vedere a unor țări/state sau alianțe/coaliții pentru determinarea potențialului economic, politic, tehnic, științific și militar al acestora. Cunoașterea din punct de vedere militar a spațiilor geografice și însuși a faptului că principiile războiului se găsesc într-o interdependență strânsă cu spațiile geografice, în cadrul cărora se planifică și se organizează operații și campanii, ne determină să avansăm ideea că o cunoaștere aprofundată a principiilor de folosire justă și cu pricepere a factorilor geografici în vederea desfășurării acțiunilor militare constituie o cerință primordială a planificării reușite a operațiilor și campaniilor.

O scurtă retrospectivă istorică asupra geografiei militare ne demonstrează corelația dintre geografia militară, arta militară și istoria militară. Războiul, desfășurându-se într-un anumit spațiu geografic, a impus conducătorii de oști să analizeze terenul pentru a-l folosi cu pricepere în scopul obținerii victoriei. Principiile întrebuintării optimale a componentelor geografice în acțiunile militare au evoluat treptat, odată cu perfecționarea mijloacelor de luptă și a artei militare. Intențiile de a teoretiza viziunile privind spațiul geografic, ca element necesar în vederea desfășurării acțiunilor militare, au existat din cele mai îndepărtate timpuri, relevându-se îndeosebi în China, Imperiul Roman, țările europene din Evul Mediu.

În acest context menționăm, că la jumătatea secolului al XV-lea domnitorul Țării Moldovei, Ștefan cel Mare, a conștientizat faptul că adevărata putere nu constă în dimensiunea teritoriului sau abundența resurselor, ci în muncă, în principiile morale și conștiințiozitatea cu care un popor își construiește destinul. În preocupările lui Ștefan cel Mare, armata a deținut o poziție privilegiată [135, p. 368], demonstrând-o în 1467 la Baia, în 1475 la Vaslui (Podul Înalt) și în 1497 la Codrii Cosminului, reușind să obțină victorii strălucite împotriva armatelor invadatoare [167, p. 22, 29, 43].

În aceeași ordine de idei, Napoleon reprezintă un argument în care se pune accentul pe factorul geografic, menționând că „politica unui stat rezidă în geografia sa, tot ceea ce este dezavantajos în teritoriu, absurd în politică, slăbiciune în caracter, nu poate fi compensat, în ultimă instanță, decât prin arta militară, prin destoinicia trupelor, prin suferința soldaților. În virtutea înfățișării sale fizice și morale, Franța trebuie să fie înarmată sau să nu mai fie” [30, p. 37].

Campaniile conduse de mari comandanți de oști din acea perioadă au arătat importanța studierii geografiei militare a teatrelor de război, a liniilor de comunicații și a obstacolelor naturale de pe teatrele de acțiuni militare. Încă la începutul secolului al XIX-lea, concomitent cu perfecționarea mijloacelor de luptă, viața a impus crearea secțiilor geografice, cartografice, topografice care, respectiv, se ocupau cu elaborarea hărților pentru îmbunătățirea planificării luptelor. În același timp, în statele majore ale armatelor apar următoarele servicii: geografice, cartografice și topografice. Condițiile geografice și teritoriul unei țări, precum și sistemul orografic și geomorfologic, pot impune determinări în adoptarea unor concepte strategice și operaționale, particularități în organizarea structurii de forțe armate, dislocarea în zone geografice diferite, alegerea formei de manevră și aliniamentelor de apărare sau ofensivă. Rezultatele și concluziile la care ajunge Geografia Militară au o utilitate practică în determinarea caracteristicilor teatrelor de acțiuni militare (delimitare, întindere, natură, clasificare etc.), cunoașterea influențelor geomorfologice și geoclimatice asupra Artei Militare (strategiei, artei operative, tacticii), utilizarea în scopuri militare a resurselor economice și demografice, cunoașterea infrastructurilor teritoriale, stabilirea rolului detaliilor de planimetrie asupra luptei și operației militare. La finele secolului al XVIII-lea apar primele hărți militare cu descrierea amănunțită a reliefului, florei și solurilor.

În ceea ce privește teritoriul actual al Republicii Moldova, cea mai deosebită și rară hartă este în limba franceză, editată în Amsterdam în anul 1783, sub denumirea de „Carte de la Moldavie pour servir à l’Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turks” [188 p. 34].

Menționăm că în Epoca Modernă, pe teritoriul Moldovei au avut loc un număr mare de războaie: 1711, 1736-1739, 1768-1774, 1787-1792, începând cu secolul al XIX-lea războaiele ruso-turce din anii 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856, 1877-1878. În urma acțiunilor militare, gânditorii militari din acele timpuri au pus bazele geografiei militare actuale. Așa, la finele secolului al XIX-lea, în România, Geografia Militară a fost introdusă ca disciplină științifică în școlile militare pentru formarea și pregătirea corpului de ofițeri, iar odată cu înființarea Școlii Superioare de Război din România, în anul 1889, a constituit o permanență în studiul ofițerilor cursanți din toate genurile de arme. O serie de lucrări în domeniu, elaborate de ofițeri ai armatei române, dintre care amintim pe cele ale unor autori ca N. Fălcoianu, J. Popovici, A. Averescu, C. Teodorescu au apărut încă de la finele secolului al XIX-lea, cât și în primii ani ai secolului al XX-lea, dar mai ales în perioada interbelică. Astfel, în literatura de specialitate găsim unele mențiuni privind locul Geografiei Militare în cadrul Științei Militare. Ca exemplu elocvent ne poate servi lucrarea lui G. Jannescu „Studii de Geografie Militară”, în care autorul consideră că: Geografia militară este știința care analizează și sintetizează cunoștințele geografice din punctul de vedere special al militarului și după percepțiile artei războiului” [82, p. 50]. Totodată,

mareșalul român A. Averescu consideră, că „prin Geografie Militară se înțelege studiul național al elementelor geografice de orice natură, din punct de vedere al înrâuririi ce o pot avea acestea asupra operațiilor militare” [10, p. 13].

În aceeași ordine de idei, colonelul C. Teodorescu a ajuns la concluzia, că „Geografia Militară este o parte a Geografiei generale, care se ocupă cu descripția diferitelor elemente ale terenului, privite sub raportul influenței ce le pot avea asupra marilor operațiuni militare” [151, p. 15]. Abordând aceeași problemă a conținutului, respectiv definiția geografiei militare și a obiectului său de studiu, în lucrarea lui M. Cucu este propusă următoarea definiție: „geografia militară este o ramură a Științei Militare care se ocupă cu studiul teatrelor de acțiuni probabile, pentru a stabili influența acestora asupra acțiunilor militare și desfășurarea războiului în ansamblu, precum și cu studiul, din punct de vedere militar, al unor țări, grupuri de țări sau coaliții, cu scopul de a stabili valoarea potențialului lor economic, moral-politic, tehnico-științific și militar” [34, p. 3]. Mai recent, în lucrarea elaborată de generalul N. Ciobanu, autorul formulează definiția, unde geografia militară este prevăzută ca o „știință de frontieră,” cum există multe asemenea științe în epoca noastră, o știință de sinestătătoare. Această calitate îi este recunoscută prin existența propriului obiect de studiu, cât și a unei metode particulare de cercetare. Autorul subliniază analiza relațiilor și interacțiunea factorilor geografici cu cei artificiali, din punct de vedere al utilizării factorilor geografici, climatici, geomorfologici în planificarea, organizarea și ducerea acțiunilor militare pentru a evidenția importanța acestora asupra acțiunilor militare pe un teatru de război (TR) [34, p.70].

În ceea ce privește perspectiva rusă, termenul de geografie militară apare în secolul al XVIII-lea și este legat de numele savantului rus M. V. Lomonosov. În anii '30 ai secolului al XIX-lea în arta militară a Rusiei Țariste apare termenul nou de geografie militară. Remarcăm faptul că la baza școlii geografice ruse a stat D. Miliutin. În concepția școlii ruse, geografa militară este definită atât ca știință, cât și ca disciplină care studiază aspectele militare ale geografiei și posibilitatea aplicării lor în domeniul militar, aceasta fiind o componentă a științei militare. Geografia militară este constituită din trei compartimente distincte: geografia militară strategică, studierea statelor sub aspect geografico-militar și studierea teatrelor de acțiuni militare [174, p. 384]. În istoriografia rusă descrierea geografică a teritoriului Moldovei își trage originea de la dezmembrarea Statului Moldovenesc și anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru, adică a Basarabiei, la Imperiul Rus. Reieșind din poziția geostrategică, s-a schimbat radical și rolul Basarabiei în cadrul relațiilor internaționale și politicii externe a Rusiei. Din timpurile lui Petru cel Mare, Moldova, inclusiv teritoriul dintre râurile Prut și Nistru, joacă un rol important în relațiile internaționale, fiind atât subiectul, cât și obiectul acestor relații. Relieful geografic este de așa natură încât unica cale de pătrundere în Balcani dinspre nord este cea care trece prin așa-

zisa „poartă a Focșanilor”, formată de curbura sud-estică a Carpaților și gurile Dunării [206, p. 18]. Situația geostrategică a Basarabiei, sub aspectul potențialului ei militaro-economic, demografic, în vederea desfășurării acțiunilor militare, a fost analizată într-un număr de lucrări statistice și manuale pentru școlile militare, alcătuite de către ofițerii statului major general al armatei țariste. Un exemplu elocvent poate servi caracterizarea teritoriului Basarabiei de către ofițerul armatei imperiale Țariste Piadășev în anul 1821, prin întocmirea hărții cu titlul „Besarabskaya oblasti”, din lucrarea intitulată „Atlasul Geografic al Imperiului Rus”. Lucrarea scoate în evidență interesul strategico – militar pentru spațiul geografic european, încadrat în componența Imperiului Țarist. Atlasul cuprindea peste 60 de hărți întocmite la nivel de topografie cartografică, fapt ce denotă pregătirea cadrelor de ofițeri ai armatei ruse în domeniul geografiei militare. În același timp, lucrarea lui A. Zașciuc ocupă un loc aparte în istoriografia rusă, acesta fiind ofițer de stat major în Districtul militar Odessa. El a primit sarcina de a elabora un studiu privind descrierea Basarabiei ca un teatru probabil de acțiuni militare. În urma efortului depus de către autor și echipa sa, au apărut două lucrări care reprezentau prima descriere completă a regiunii în istoriografia rusă [179]. În perioada interbelică, Geografia militară în cadrul Uniunii Sovietice nu se regăsește ca știință obligatorie pentru instituțiile de învățământ militar, fapt care se reflectă negativ în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, școala Germană avea o pregătire fundamentală în domeniul geografiei militare, în comparație cu școala Sovietică.

Din cele prezentate rezultă că obiectul de studiu al geografiei militare îl reprezintă caracteristicile teatrelor de operații care cuprind spațiul geografic cu ansamblul său de elemente, inclusiv cele create prin acțiunea omului care, într-un fel sau altul, influențează organizarea și ducerea acțiunilor militare. De asemenea, studiază potențialul de război al statului sau al grupului de state din arealul geografic supus analizei, spațiu care, într-un context anumit, poate deveni teatru de acțiuni militare. Aceste două direcții de investigare au o legătură strânsă între ele și într-o anumită măsură, se influențează reciproc. Geografia Militară acordă o atenție deosebită studiilor privind rețelele de comunicație de toate tipurile și rolul lor în desfășurarea acțiunilor militare. De aceea, în urma studiului privind locul și rolul geografiei militare, putem conchide, că fiecare dintre definițiile propuse, unele la interval mare de timp de celelalte, conduce la concluzia că toți autorii, parțial sau integral, consideră geografia militară ca ramură a Științei Militare și, în același timp, că reprezintă o ramură a Geografiei generale. Având în vedere că lucrările și studiile din perioada interbelică, precum și de după cel de-al Doilea Război Mondial, au avut ca obiect de studiu influența spațiului geografic asupra acțiunilor militare, considerăm că și în secolul XXI aceasta va rămâne o preocupare constantă a cercetătorilor, experților militari, dar și a factorilor și organelor de decizie.

În opinia noastră, obiectul de studiu al geografiei militare cuprinde spațiul geografic cu toate elementele sale naturale și artificiale, potențialul de război al statelor din spațiile geografice studiate și influența factorilor geografici naturali asupra organizării, pregătirii și ducerii acțiunilor militare. Componentele obiectului de studiu al geografiei militare, propuse mai sus, au condiționalități, corelații și influențe reciproce, care includ aspecte de ordin natural, fizic, meteorologic, astronomic etc.

Din perspectiva gnoseologică, geografia militară, ca ramură a științelor militare, trebuie să fie considerată și analizată pe planuri diverse, printre care, pe de o parte, componența geografică, iar pe de altă parte, componența militară, din punct de vedere al utilizării factorilor geografici, climatici, geomorfologici în planificarea, organizarea și ducerea acțiunii militare. În același sens, considerăm necesar a supune analizei potențialul economic, politic, tehnic și militar al statului, grupurilor de state sau alianțelor. Astfel, geografia militară este strâns legată de geografia fizică, geografia economică, geografia politică, geologia și alte științe aflate la confluență cu arta militară, această relație fiind reflectată într-un studiu aparte, elaborat de autor [40].

Prin urmare, geografia militară este o știință care studiază influența reciprocă dintre factorii fizico-geografici, geografico-economici, geografico-politici, geodezici, geologici, faunei și florei, atmosferici, geopolitici și activității umane, în vederea eficienței și sporirii rezultatelor acțiunilor militare (operațiilor militare). Totodată, în cadrul luptei armate, pe lângă factorii menționați, factorii culturali și politici afectează decisiv acțiunile militare, printre care structurile sociale, politice, populația, limba și religia, factorul etnic, precum și infrastructurile militare și civile. Pe măsură ce nivelul complexității mediului de securitate crește, revenirea la studiul geografiei militare constituie o verigă impotantă în procesul analizei situației și estimării, fără de care nu se poate concepe operația militară, respectiv ducerea acțiunilor militare. Astfel, fizionomia și aria desfășurării conflictelor militare din trecut, precum și a evenimentelor recente, au demonstrat influența și necesitatea luării în calcul a factorului geografic. Prin urmare, cadrele din organele de planificare și aviatorii văd munții, văile, platourile și câmpiile joase, dar soldații din tranșee, cei din prima linie, care nemișlocit participă la luptă, au perspective complet diferite, întrucât ei văd șanțurile, movilele, pilonii, pomii, vegetația, râurile și malurile acestora, gropile de obuze pline cu apă și noroi. Acești factori ne demonstrează deosebirea, atitudinea și responsabilitatea fiecărei categorii care participă în procesul complex al desfășurării acțiunilor militare. Tot ce ține de Geografia militară, ca ramură a științei militare, are cauze și efecte în planul conflictualității și în cel al armonizării contrariilor, fundamentele căreia se regăsesc în cunoaștere.



Așezarea geografică a Republicii Moldova într-o zonă cu semnificație geopolitică și geostrategică considerabilă, în care se confruntă interesele economice, politice și militare ale marilor puteri, influențează fie pozitiv, fie negativ starea și evoluția statului. Amintim că frontierele Republicii Moldova au fost retrasate de-a lungul istoriei, fiind situată din punct de vedere geografic într-o zonă de interese ale unor puteri europene. Drept consecință a celor două conflanțări mondiale, delimitarea frontierelor în Europa contemporană a condus la constituirea a noi state independente, printre care și Republica Moldova.

Conflictul militar din raioanele de est ale Republicii Moldova ne arată, în mod convingător, vulnerabilitatea frontierelor, mai ales a celei de est, cea din urmă având o importanță vitală pentru stat.

Din punct de vedere spațial-geografic, Republica Moldova are o poziție geografică favorabilă, în comparație cu Statele Baltice, Georgia sau Ucraina, frontierele acestor state cu Federația Rusă fiind supuse riscurilor declanșării unor conflicte.

Geografia conflictelor militare rămâne de actualitate, considerând frontierele conceptuale, cât și cele fizice, în ceea ce privește statele Caucaziene, Georgia, Ucraina și mai recent cazul Siriei, ce pot fi analizate sub diferite aspecte, cum ar fi cadrul extinderii și menținerii zonelor de influență a unor state în anumite spații geografice de importanță strategică.

În opinia noastră, considerăm că o preocupare importantă pentru cercetători, neglijată într-o anumită măsură, ar putea deveni studierea, cu utilizarea metodelor specifice Geografiei militare, a spațiului de influență și interes vital pentru Republica Moldova. În această ordine de idei, ținând cont de retrasarea frontierelor unor state, Geografia militară este destinată să elaboreze studii și analize privind nu doar configurația teritoriilor noilor state, condițiile și resursele naturale, potențialul economic, demografic și cel militar, ale lor dar și orientările geopolitice ale acestora, aflându-se în sfera de interes sau de influență a Republicii Moldova. În același sens, luând în considerație schimbările profunde din spațiul central și est-european, se impune studierea din timp de pace a terenului, executarea recunoașterilor pe timpul desfășurării aplicațiilor de comandament, confruntarea hărților cu terenul din cadrul zonelor de operații care, în multe cazuri, nu corespunde cu situația de pe hărți.

În contextul celor menționate, studierea teritoriului de pe timp de pace ar viza: studierea și cunoașterea obstacolelor din zona de operații (ZO), care ar asigura accesibilitatea sau ar pune în dificultate deplasarea trupelor, în raport cu misiunile de luptă; studierea detaliilor de planimetrie – localități, rețelele de comunicații, hidrografia și elementele sol și vegetație; studierea caracterului general al terenului, referitor la proprietățile tactice ale terenului în vederea executării manevrei cu forțele și mijloacele avute la dispoziție și constituirea dispozitivelor de operații în funcție de formele de luptă.

Istoria conflictelor demonstrează că succesul în război depinde de o apreciere corectă a terenului și a exploatarea acestuia. Importanța fizico-geografică a terenului nu trebuie considerată o garanție, cu atât mai mult că diferența dintre victorie și înfrângere deseori rezultă din alegerea câmpului de luptă. În sens larg, geografia militară poate indica durata conflictelor militare și ale tuturor activităților desfășurate la nivel strategic și operativ. Mai mult decât atât, în cadrul estimării și analizei situației se iau în considerare situația politico-militară, avantajele terenului și influența factorilor geografici pentru a fi introduse în concepția operațiilor în vederea ducerii operațiilor militare. În acest context, cu toate că sunt compuse dintr-un mare număr de aspecte, operațiile militare, pot fi realizate de către comandamente și grupări de forțe doar în contextul unei cooperări cu toate structurile din subordine și cu cele de sprijin.

Geografia militară are o misiune diferită de topografia militară și este preocupată de nivelul strategic și operativ. În ceea ce privește nivelul tactic, accentul se pune pe seama Unităților tactice, și mai concret, coborând la nivelul soldatului, elementul-cheie al reușitei fiind alegerea terenului care contribuie, de fapt, la îmbunătățirea ducerii acțiunilor militare. Prin urmare, terenul este un factor important al combinării manevrei cu focul pentru eficiența luptelor. Terenul poate fi descris în elementele și aspectele sale militare ce sunt folosite pentru determinarea efectivă a cursului de acțiune pe care le au atât forțele proprii, cât și cele ale adversarului. Elementele-cheie ale terenului, precum observarea, mascarea, obstacolele, căile de avansare, au o trăsătură care oferă un avantaj sau un dezavantaj uneia din părțile luptătoare. Acestea trebuie luate la considerare în stabilirea direcțiilor de acțiune, iar selectarea lor depinde de misiunea care permite sau împiedică manevra ce poate fi considerată ca element-cheie, de avantajele sau dezavantajele terenului.

Utilizarea terenului la nivel tactic de multe ori este direcționată spre sporirea eficienței luptei și retragerea inamicului în zone unde capacitatea lui de luptă este limitată. Caracteristicile terenului pot oferi avantaje în anumite circumstanțe, dar, de asemenea, pot limita condițiile de luptă. Structura unităților, nivelul de comandă propriu cât și cel al inamicului, de asemenea influențează alegerea terenului. Prin urmare, sub aspect militar particularitățile terenului selectat, în special cele ale terenului-cheie pentru Unitățile tactice, includ un loc dominant care permite o bună observare și ducere a focului, poduri peste râuri și teren dominant într-un sector de apărare. Cu toate că obstacolele sunt rar alese ca teren-cheie, ele pot fi acceptate ca teren-cheie la nivel operativ și ca obstacol la nivel tactic. Totodată, o localitate selectată ca element-cheie la nivel operativ poate fi un obstacol la nivel tactic. Un alt exemplu elocvent poate fi un râu inaccesibil pentru o unitate de nivel tactic, din motiv că acesta este un obstacol ce oprește sau împiedică deplasarea. Terenul adiacent înalt este considerat un element-cheie al terenului, deoarece controlul acestuia ne permite să utilizăm râul în calitate de obstacol, aceste condiții constituind

un avantaj tactic. Un obstacol, fie natural, fie artificial, este o caracteristică a spațiului care oprește sau împiedică deplasarea, iar importanța obstacolelor este influențată de misiunea primită. În condițiile defensive sunt considerate obstacole acele caracteristici ale terenului care opresc sau influențează deplasarea pe câmpul de luptă, pe când în ofensivă se iau în considerare obstacolele din zona de acțiune a Unităților.

Influențată de istorie și de experiențe militare, geografia militară ia în considerare fenomenele militare ce au loc într-un anumit spațiu, cu aspectele caracteristice acestuia. În prezent comandanții trebuie să ia decizii în situații mult mai complexe decât în trecut, dar într-un context interdependent, deoarece sistemul de comandă și control nu mai este la fel de simplu ca în secolul al XX-lea, ci este un sistem C4I2SR (integrarea într-un singur concept a mai multor dimensiuni: comandă, control, comunicații, computere, informații, supraveghere, cercetare și recunoaștere), care conduce toate componentele de luptă (terestre, aeriene, navale, cosmice și cibernetice) într-un cadru întrunit național de alianță sau de coaliție.

Considerăm că istoria artei militare ne oferă suficiente exemple care confirmă axioma, că mediul și condițiile geografice au impact decisiv asupra acțiunilor militare. Astfel, dispunerea pe glob a unui stat a influențat organismul său militar sub toate aspectele sale, plecând de la caracterul general al structurii de forță armată a acestuia, organizare, înzestrare, dispunerea forțelor pe timp de pace și război și până la acțiunea militară în totalitatea sa – manevra de forțe și mijloace, manevra de foc, proiecția forței, principiile de ducere a luptei, conducerea operațiilor și campaniilor.

Pe de altă parte, subliniem că sistemul orografic și geomorfologic al geografiei militare poartă o semnificație considerabilă în corelație cu legile și principiile luptei armate. Astfel, varietatea reliefului cuprinde toate aspectele geografice bine conturate și înglobează direcțiile strategice și operative, zonele de operații, obiectivele și aliniamentele de valoare strategică sau operativă. Analizând evoluția războaielor moderne, constatăm că în condițiile geografice extrem de diverse trupele trebuie permanent pregătite pentru o „luptă pe două fronturi”: inamicul și natura.

„Lecțiile” istoriei ne arată în mod convingător, prin argumente și exemple concrete, că plasarea geografică nefavorabilă a statului poate fi echilibrată prin o politică cu vecinii bazată pe principiile realismului, prin coaliții durabile care ar asigura suveranitatea și integritatea statului. Din punct de vedere militar, resursele naturale sunt luate în considerație la analiza spațiului geografic ce poate fi teatru (spațiu) al acțiunilor militare și care ulterior se divizează în zone de operații. Menționăm faptul că adesea bogățiile naturale însemnate, devin obiectul unor conflicte între state. Prezența zăcămintelor naturale diverse, inclusiv a resurselor energetice, asociată cu o

industrie prelucrătoare dezvoltată, contribuie la creșterea economică a statului și garantează asigurarea materială necesară la organizarea structurii forțelor armate.

Cu referire la factorul demografic, din punct de vedere militar, acesta prezintă o mare semnificație la planificarea și desfășurarea luptei armate. Un stat cu o populație de densitate mare poate pune la dispoziție „sub arme” contingente importante de luptători, avantajând formarea unor armate cu efective suficiente necesarului de război. Din punct de vedere al raportului de forțe, sub aspect calitativ, istoria artei militare ne oferă exemple când armatele mici cu o coeziune adecvată au învins armate net superioare.

În opinia noastră, pentru statele mici și mijlocii întreținerea unor armate masive ar fi o povară extenuantă, ceea ce ar reduce semnificativ posibilitățile formării, profesionalizării și întreținerii unui sistem de apărare adecvat.

O componentă definitorie a unui spațiu geografic este sistemul de comunicații în care, de regulă, se înscriu direcțiile operative și cele strategice probabile. Prin urmare, deși trupele au fost înzestrate cu tehnică de luptă modernă și au capacitatea de a acționa în afara comunicațiilor, totuși rețeaua de comunicații le-ar avantaja ducerea și menținerea unui ritm accelerat al acțiunilor de luptă. În aceeași ordine de idei, pe timpul desfășurării acțiunilor militare intervine o problemă acută care constă în necesitatea dezorganizării și nimicirii sistemului logistic al adversarului prin intervențiile forțelor speciale.

În concepția gânditorilor militari, în războiul viitorului, state ca Republica Moldova, cu armate mai puțin tehnologizate, vor fi obligate să deponă eforturi sporite ca să compenseze potențialul de luptă redus prin folosirea avantajelor condițiilor geografice, cu scopul utilizării cât mai eficiente a acestora.

### **1.3. Spațiul geografic și lupta armată**

Conform „Lexiconului militar”, spațiul este definit ca mărimea tridimensională ce caracterizează întinderea globului pământesc, cu învelișul său atmosferic și cu partea aferentă din cosmos, în care pot avea loc acțiuni militare [2, p. 300]. Spațiul este un concept ale cărui origini sunt comune cu cele ale geografiei ca știință. Prin spațiu se înțelege atât dimensiunea lui teritorială orizontală, cât și o anumită componentă verticală. În urma transformărilor produse în sfera social-politică a cunoașterii, conceptul de „spațiu” s-a extins foarte mult. Putem vorbi despre un spațiu lingvistic, economic, comunitar, uman și politic, în general, toate acestea reprezentând fragmente ale spațiului global actual, care este universal. Spațiul, în sens geografic, se caracterizează prin anumite elemente, procese și fenomene aflate în interacțiune, fapt care îi asigură funcționalitatea. Spațiul geografic are anumite componente, cum ar fi: areale, puncte, rețele, noduri, densitatea concentrării unor elemente sau fenomene, structuri și sisteme, adică

toate componentele care definesc alcătuirea interioară a geografiei. Spațiul a devenit în ultimele două decenii conceptul central al geografiei, fiind chiar o categorie de cea mai înaltă generalitate, atașabilă filosofiei și epistemologiei.

În cadrul mediului înconjurător elementul central îl reprezintă relația om – natură, care a devenit preocuparea principală a geografiei. Noțiunea de mediu înconjurător și cea de mediu geografic sunt concepte care se suprapun într-o mare măsură, având ca referință aceeași realitate obiectivă. Mediul înconjurător este considerat ca ansamblul condițiilor exterioare în care omul și societatea omenească își desfășoară activitatea.

Așezarea geografică a statului îi influențează, în mare măsură, situația politico-militară, având calitatea de a avantaja sau dezavantaja o țară sau o națiune.

Astfel, amplasarea geografică a Republicii Moldova într-o zonă geopolitică și geostrategică, cu o semnificație considerabilă, la confluența intereselor economice, politice și militare ale Uniunii Europene, Federației Ruse și SUA, poartă un caracter dual influențând atât pozitiv, cât și negativ asupra statului și evoluția țării.

Așezarea geografică, privită prin prisma elementelor fizico-geografice ale teritoriului, are aceeași pondere ca și caracterul relațiilor cu statele vecine, iar configurația frontierei de stat, are impact asupra dezvoltării statului și a caracterului relațiilor cu vecinii. Se remarcă faptul că frontierele Republicii Moldova, care sunt delimitate prin obstacole naturale de valoare strategică (în cazul nostru, fluviul Nistru, și râul Prut) constituie aliniamente naturale puternice, ce pot asigura o stabilitate a apărării, cu limita dinainte pe frontiera de stat sau retrasă în adâncime. În același sens, spațiul geografic se axează pe influența factorilor fizici și culturali asupra politicilor și programelor politico-militare. Printre factorii fizici care influențează activitățile militare enumerăm: topografia, relațiile spațiale, flora și fauna, geologia și solurile, oceanele și țărmurile, lumina și întunericul, vremea și clima, gravitația și magnetismul.

Spațiul ca factor geografic, cu caracteristicile și elementele ce determină locul, forma și amploarea declanșării acțiunilor militare, reprezintă arealul în care trupele își desfășoară activitatea pe plan militar în vederea trecerii la executarea misiunilor încredințate. Sistemul orografic, rețeaua hidrografică, geologia și solurile reprezintă subiecte oportune și pot influența nemijlocit planificarea și ducerea operațiilor, precum și deciziile comandanților.

Din cele expuse mai sus concluzionăm, că în orice formă de acțiune pe timp de război (criză) sau pace comandanții și statele majore ar trebui să analizeze și să determine cele mai importante condiții ale mediului și ale spațiului geografic. De aceea, o atenție deosebită se acordă temperaturii, presiunii, umidității, vântului, precipitațiilor (ploaie, ninsoare, chiciură, ceață) și timpului de lumină-întuneric, întrucât toți acești factori afectează puternic efectivul și echipamentele și mai ales sprijinul logistic al trupelor. Un exemplu elocvent privind

vulnerabilitatea trupelor îl reprezintă discordanța dintre spațiul vast și mediu, demonstrând faptul că înfrângerea celor mai puternice armate ale lumii este posibilă, exemple clasice fiind puternica armată a lui Napoleon Bonaparte și apoi armatele celui de-al treilea Reich, care au fost învinse de Rusia imperială, iar apoi de URSS [195, p. 34]. Tot din istorie învățăm despre armate care s-au împotmolit în noroaie, de flote puternice biruite de furtună, așa cum s-a întâmplat cu „invincibila” armată în fața lui Horatio Nelson. La fel de periculoase sunt ceața, grindina, ploaia torențială, ninsoarea și troienele care sunt alți „generali” de temut în războaie. Un alt factor cu impact crucial este cel cultural-politic, care impune o atenție deosebită populației din zonele de operații și anume: numărul populației, distribuția acesteia, vârsta grupurilor, raportul de femei și bărbați, densitatea populației rurale și urbane etc. În același timp, nu trebuie să se omită din vedere și alte caracteristici importante precum: limba, dialectele, literatura, religia, obiceiurile, tradițiile, inteligența nativă, patriotismul, atitudinea față de străini, moralitatea, temperamentul, disciplina, bolile cronice și maladiile cele mai periculoase, deoarece acestea pot genera conflicte armate. Infrastructura, ca parte componentă a zonelor rurale și urbane, are un rol semnificativ în viața populației. Resursele naturale (cum ar fi hrana și materia primă), industriile și utilizarea pământului, asigură capacitatea de luptă a armatelor, contribuie la securitatea națională și asigură capacitățile de luptă. Nici o țară nu posedă întregul potențial economic necesar și de aceea există o luptă continuă pentru resurse. Menționăm că trupele ce acționează în aceste zone vor exploata rețelele de transport care asigură deplasarea rapidă a forțelor armate și permit factorilor de decizie de orice nivel să asigure conducerea. În aceeași ordine de idei se înscriu și sistemele de telecomunicații (radio, telefonie, televiziune, prin satelit, internet), care asigură îndeplinirea misiunilor și conducerea continuă a trupelor.

Spațiile geografice în care au loc conflicte armate se constituie ele însele în unul din elementele-cheie ale strategiei, influențând într-o mare măsură pregătirea și desfășurarea luptei armate. Ca exemplificare, în Primul Război Mondial, la care au participat 38 de state, acțiunile militare s-au desfășurat pe teritoriul a numai 14 țări, precum și pe câteva mări și oceane [181, pp. 309-319; 38, p.165]. Prin urmare, nu a existat un spațiu unitar al desfășurării războiului, acesta a cuprins o serie de întinderi geografice dispersate, acțiunile militare fiind duse numai pe anumite spații în conformitate cu scopurile politico-militare. De fapt, războiul s-a desfășurat pe mai multe teatre de operații, determinate de situația politico-militară existentă, de relațiile și alianțele între diferite state, de așezarea geografică a diferitelor obiective de importanță strategică. Așa au fost teatrele de operații de vest, de est, din Caucaz, Italia, Balcani, Palestina, Mesopotamia, din Marea Mediterană, Marea Neagră, Oceanul Atlantic, Oceanul Pacific și Oceanul Indian.

Trecând la cea de-a doua conflagrație mondială, fenomenul spațial capătă noi valențe, situația fiind oarecum similară, numai că numărul statelor participante și al celor pe spațiile

căroră s-au desfășurat acțiunile militare a crescut fără precedent. Astfel, au participat 61 de state, iar acțiunile militare s-au desfășurat pe un spațiu mai extins, cuprinzând teritoriile a 40 de țări beligerante. Numărul teatrelor de operații a fost mai mic (7 față de 12 în războiul din 1914-1918) și anume: din estul, vestul, nordul și sudul Europei, din Africa de nord, din Extremul Orient și din Oceanul Pacific. Amploarea operațiilor a crescut ca urmare a cantității enorme de forțe participante și a dezvoltării unor noi categorii de tehnică de luptă cu posibilități sporite [174, p. 308; 38, p.165].

Gândirea militară contemporană arată că spațiul geografic în care se va desfășura un viitor conflict armat va fi mult mai mare ca în trecut. Aceasta se datorează dezvoltării capacităților forțelor armate și înzestrării acestora cu tehnică modernă, fapt care sporește amploarea operațiilor. În acest sens, o operație ofensivă de armată în cel de-al Doilea Război Mondial se desfășura în medie pe o lărgime de 10-80 km și o adâncime de 50-180 km, iar o operație ofensivă de front – pe o lărgime de 200-300 km și o adâncime de 300-400 km. În prezent, datorită posibilităților în ascensiune ale trupelor, o operație de armată poate avea loc într-un spațiu de peste 60-80 km lărgime și de aproximativ 150 km adâncime, iar o operație de front (grup de armate) – într-o fâșie largă de peste 200-350 km și pe o adâncime ce se apropie de 400 km [197, pp. 220-225; 180, pp. 296-299; 38, p. 165].

În trecutul nu prea îndepărtat anumite spații geografice erau considerate invulnerabile. În prezent, asemenea situații nu mai există, datorită faptului că rachetele balistice intercontinentale pot lovi orice punct de pe suprafața globului pământesc. Dacă spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial aviația a ajuns la o rază de acțiune de aproximativ 4000 km și un plafon de zbor de 8-10 km, apoi astăzi, în era cosmică, acești parametri sunt practic nelimitați. Însuși spațiul cosmic poate fi folosit în scopuri militare [38, p.166]. Toate cele menționate mai sus reprezintă viziuni clasice, care sunt binecunoscute. În prezent, tot mai multe state, în vederea desfășurării acțiunilor militare, demonstrează interes pentru acțiunile asimetrice care au creat o serie de avantaje strategice pentru cei mai puțin puternici. Deci, pentru argumentarea celor expuse, putem exemplifica acțiunile lui Napoleon în războiul din Spania și Portugalia, cunoscut ca Războiul de independență spaniol [195, p. 42].

Referindu-ne la războaiele contemporane, care se caracterizează prin limitări geografice, remarcăm tendința ca acțiunile militare să se desfășoare pe teritoriul unui singur stat. Acțiunile militare din Vietnam desfășurate de SUA, invazia URSS în Afganistan și mai recent Războaiele Iugoslave între anii 1991 și 2001, acțiunile Federației Ruse în spațiul postsovietic cât și în Siria ne demonstrează că acțiunile militare s-au dus pe teritoriul statelor invadate.

Amploarea operațiilor într-un viitor război demonstrează rolul sporit al influenței spațiului geografic asupra acțiunilor militare. În această ordine de idei, desfășurarea operațiilor

ofensive în ritmuri rapide nu se poate realiza dacă spațiul nu dispune de suficiente căi de comunicații, de o rețea de telecomunicații și o suficientă bază materială (depozite de muniții, capabilități de reparații pentru tehnica de luptă și armamentul din înzestrarea trupelor) [38, p.166]. Amintim că războaiele purtate în diferite perioade istorice s-au desfășurat în același spațiu, iar unele bătălii se duceau pe direcții ce dispuneau de condiții favorabile de teren. Ambele conflagrații au dat o experiență vastă în îmbogățirea teoriei, precum și a gândirii militare privind obținerea victoriei, dar toate acestea n-au schimbat principiile de bază, scopul strategiei rămânând nimicirea forțelor armate adverse. Odată cu creșterea numerică a armatelor, a intervenit și problema privind dotarea și înzestrarea cu armament și tehnică, ea devenind dependentă de economie. De aceea, pe lângă nimicirea sau neutralizarea forțelor armate, a apărut și tendința de distrugere a potențialului economic, mai exact a infrastructurii militare, precum și a celei statale[38, p.166].

Ca urmare, concluzionăm că în războaie sau conflicte armate nu a dispărut importanța celor trei elemente-cheie ale unei operații militare: puterea militară, spațiul și timpul. Puterea militară depinde de puterea statului. Din punct de vedere al acțiunilor militare, prin spațiu de acțiune militară se înțelege locul unde se desfășoară operațiile și luptele contra forțelor adverse. Până la Primul Război Mondial spațiul era mai vast decât posibilitățile armatelor de a-l menține și a-l controla, comandanții fiind departe de a lua în calcul neconcordanța dintre spațiu și necesarul de forțe.

La nivel operativ, în războaiele trecute cucerirea teritoriului viza doar realizarea scopurilor operațiilor, însă nu constituia elementul – cheie al luptei armate. În anumite raioane se executau lucrări de fortificații cu scopul de a opri manevra sau acțiunea ofensivă a unui eventual agresor. Astfel de exemple elocvente clasice de ducere a războaielor putem constata în campaniile lui Frederic al II-lea al Prusiei, Napoleon, cu excepția evenimentelor din Spania, Războiul civil din America (1861-1865), războiul franco-prusac din 1870 și în primele operații militare din Rusia în 1914 [195, pp. 32-33; 38, p.166].

În această ordine de idei, vizând corelația dintre spațiu și lupta armată și luând în considerație caracterul multidimensional al acțiunii militare, interdependența acestora în cadrul desfășurării conflictelor, exprimăm convingerea că un rol important în desfășurarea acestora îl va avea respectarea și aplicarea corectă a legilor și principiilor luptei armate. Formularea corectă și conținutul acestora ține de o serie de elemente indispensabile: forțele armate, mijloacele militare, rezervele umane și materiale, calitatea forțelor și nivelul de performanță al mijloacelor folosite, condițiile de teren, starea și evoluția vremii, cunoașterea adversarului și aprecierea posibilităților lui în timp și spațiu; ingeniozitatea conceptuală, consecvența, coerența și fermitatea conducerii,



disciplina și precizia execuției; atitudinea față de risc neprevăzut și rezistența psihomorală a trupelor și a populației.

Astfel, în opinia teoreticianului militar român Constantin Onișor, „lupta armată – mijloc specific și trăsătură fundamentală pentru definirea corectă a fenomenului război, reprezintă angajarea violentă a forțelor armate organizate (permanente, mobilizate, special constituite), înzestrate cu armament și tehnică militară, pe baza unor principii, reguli și norme ale artei militare, ducerea unor operații, bătălii și lupte de amploare diferită și toate consecințele desfășurării lor” [112, p. 27].

În bibliografia de specialitate autohtonă se menționează, că „lupta armată reprezintă un termen generic ce definește specificul războiului ca fenomen social, constând în folosirea forțelor armate pentru realizarea scopului acestuia” [2, p. 212]. Deci, lupta armată în toată diversitatea și complexitatea sa este călăuzită de legi și principii proprii, iar cunoașterea noțiunilor legate de spațiul geografic de către militari constituie o cerință de prim ordin, fără de care pregătirea și conducerea acțiunilor militare, în criză și război, este de neconceput.

Prin urmare, în gândirea militară occidentală (românească) legile și principiile luptei armate sunt:

- legea unității acțiunilor;
- legea concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace;
- legea raportului de forțe;
- legea amplorii crescânde a luptei armate;

În același timp, în literatura occidentală găsim, că acțiunea militară se va desfășura cu respectarea următoarelor principii:

- principiul libertății de acțiune;
- principiul unității comenzii;
- principiul definirii clare a obiectivului (misiunii) ;
- principiul economiei de forțe (forțelor și mijloacelor) ;
- principiul concentrării efortului în locul decisiv și la momentul potrivit;
- principiul surprinderii inamicului;
- principiul manevrei;
- principiul securității acțiunilor și trupelor;
- principiul simplității planurilor și ordinelor [158, p. 79].

Totodată, în literatura științifică militară din Federația Rusă remarcăm legile luptei armate, după cum urmează:

- legea raportului de forțe;

- legea dependenței formelor și procedeele acțiunilor militare de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii de luptă;
- legea influenței reciproce dintre politică și lupta armată;
- legea dependenței succesului luptei armate de combinația judicioasă a focului, manevrei și loviturilor;
- legea dependenței sistemului de conducere de amploarea luptei armate [171, pp. 237-242].

Referindu-se la principii, este menționat, că în desfășurarea luptei armate este necesară respectarea următoarelor principii:

- menținerea trupelor în capacitatea de luptă permanentă;
- principiul caracterului activ, hotărâtor și cel al continuității;
- principiul surprinderii;
- principiul cooperării și coordonării;
- principiul concentrării efortului în locul decisiv și la momentul potrivit;
- principiul manevrei;
- principiul factorului moral-psihologic;
- principiul sprijinului permanent al acțiunilor de luptă;
- principiul operaționalității;
- principiul conducerii neîntrerupte a unităților (subunităților) în luptă [168 pp. 21-29].

În urma studierii legilor și principiilor luptei armate, am ajuns la concluzia că în majoritatea cazurilor, ele sunt tratate similar. În acest context, în cadrul științei militare naționale, considerăm că lupta armată se va desfășura cu respectarea următoarelor legi:

- a) legea influenței reciproce dintre politică și lupta armată;
- b) legea unității acțiunilor;
- c) legea concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace;
- d) legea raportului de forțe;
- e) legea amplitudinii crescânde a luptei armate;
- f) legea dependenței formelor și procedeele acțiunilor militare de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii de luptă.

a) Legea influenței reciproce dintre politică și lupta armată permite determinarea conținutului și formelor strategice militare, precum și elaborarea planurilor de operații. Cauzalitatea acțiunilor luptei armate ține de esența unui război, iar esența acestuia se află în modul în care voința politică își exprimă și impune interesul. Așadar, cauzele acțiunilor și capacității luptei armate se află în diferendele politice, fapt ce asigură condiționarea reciprocă

între putere și instrumentul acesteia. Astfel, legea influenței reciproce, reflectă realitatea raporturilor dintre obiectivul politic și formularea obiectivului militar al luptei armate. Deci, componența politică stabilește nivelul forțelor și mijloacelor luptei armate, precum și obiectivele strategice de îndeplinit, raportate la interesele naționale, definite de factorul decident politic.

b) Legea unității acțiunilor exprimă îmbinarea luptei armate pe uscat, în aer și pe mare și reprezintă un întreg, realizat prin coordonarea acțiunilor tuturor forțelor participante la operație și luptă. Din această lege rezultă un important principiu al științei militare și anume, că succesul în desfășurarea acțiunilor poate fi obținut numai prin eforturile întrunite ale forțelor participante la realizarea obiectivului comun.

c) Legea concordanței dintre scopuri, forțe și mijloace implică necesitatea ca obiectivele și misiunile să fie corelate cu calitatea și cantitatea forțelor și mijloacelor destinate îndeplinirii acestora. În acest sens, se impune ca planificarea acțiunilor militare să se realizeze în baza analizei temeinice a situației în funcție atât de calitatea și cantitatea forțelor, a factorilor de mediu, cât și de existența mijloacelor. Această lege funcționează la toate nivelurile artei militare și poate influența constituirea grupărilor de forțe, pentru ca acestea să poată îndeplini misiunile încredințate. În același timp, în aplicarea acesteia trebuie să se țină cont și de corelația și interacțiunea cu legea raportului de forțe.

d) Legea raportului de forțe este legată nu numai de relația numerică în care se iau în considerare cantitatea și calitatea forțelor celor două părți angajate în conflict, dar și de riscul asumat la începutul acestuia. Deși se referă la superioritate, egalitate sau inferioritate, formularea simplă a legii nu abordează toate modalitățile de realizare a poziției unei părți față de cealaltă. În acest sens, unii teoreticieni militari consideră că tocmai aducerea forțelor și mijloacelor de care dispunem într-o stare de superioritate multilaterală față de inamic este problema esențială. Legea raportului de forțe exprimă dependența victoriei în război de poziția părților în cadrul general de desfășurare al acestuia, de cantitatea și calitatea forțelor și mijloacelor angajate, de oportunitatea și eficiența conducerii și manevrei acestora, în scopul aducerii lor într-o situație avantajoasă, de superioritate față de adversar, în vederea obținerii victoriei. Legea este aplicată diversificat, în dependență de parametri diferiți pe întreaga paletă a acțiunilor, la toate nivelurile artei militare, fiind, după părerea unor teoreticieni militari, „o lege de desfășurare a războiului, nu numai a luptei armate”.

e) Legea amplorii crescânde a luptei armate vizează, în primul rând, scara evolutivă a „confruntării armate violente”, iar esența ei derivă din nevoia de putere sporită, atunci când adversarul este mai slab, în scopul demascării lui și necesită forțe neimplicate (necunoscute de adversar), în stare de disponibilitate, premeditat ascunse și protejate.

f) Legea dependenței formelor și procedeele acțiunilor militare ține de nivelul dezvoltării armamentului și tehnicii de luptă. Ea exprimă, pe de o parte, necesitatea adoptării unor forme și procedee ale acțiunilor care să valorifice cât mai bine proprietățile și caracteristicile armamentului existent, iar pe de altă parte, ca schimbările calitative care au loc în domeniul tehnicii să fie însoțite de schimbări corespunzătoare în modul de a duce războiul în arta militară.

Legile luptei armate au caracter obiectiv, ele acționează în afara conștiinței oamenilor și independent de voința acestora. Cunoașterea și aplicarea lor în organizarea, planificarea și desfășurarea acțiunilor militare reprezintă o condiție esențială nu numai la obținerea succesului în operație și luptă, dar și la aplicarea lor, în corelație strânsă cu principiile luptei armate. Ele sunt valabile pentru ambele părți angajate în conflict prin însăși existența lor, care implică cunoaștere și aplicare în funcție de o sumă de factori de natură obiectivă și subiectivă, cum ar fi scopul și caracterul acțiunilor, contextul strategic, operativ și tactic, în care se desfășoară caracteristicile tuturor factorilor ce pot influența aplicarea lor.

Totodată, necesitatea existenței principiilor în arta militară ca un element de determinare nomologică a luptei armate este un aspect dovedit cu mult timp în urmă. Principiile luptei armate sunt considerate uneori ca norme fundamentale ce trebuie respectate în acțiunile militare și ca adevăruri care nu mai trebuie demonstrate.

În opinia noastră, principiile sunt „norme” fundamentale care trebuie respectate în acțiunile militare, cu un pregnant caracter imperativ-normativ. Acesta se accentuează la niveluri de referință inferioare, strâns legate de acțiunea practică nemijlocită, fiind specifice diverselor eșaloane, dar și formelor de acțiune adoptate. Astfel, considerăm că aceste principii sunt:

- principiul capacității de luptă permanentă a subunităților;
- principiul libertății de acțiune;
- principiul concentrării eforturilor;
- principiul unității acțiunilor de luptă;
- principiul dispersării forțelor și mijloacelor;
- principiul economiei forțelor și mijloacelor;
- principiul cooperării;
- principiul surprinderii;
- principiul manevrei;
- principiul restabilirii în timp a capacității de luptă;
- principiul asigurării multilaterale a acțiunilor de luptă;
- principiul conducerii continue și neîntrerupte a trupelor.

Capacitatea de luptă permanentă a Marilor unități, Unităților și subunităților constă în desfășurarea acțiunilor militare la momentul oportun, în mod organizat și îndeplinirea cu succes a misiunilor primite. Aceasta se realizează prin viziunea corectă a comandanților și statelor majore în vederea executării misiunilor primite, în prevederea desfășurării evenimentelor ulterioare, completarea și asigurarea logistică a trupelor cu necesarul pentru ducerea acțiunilor de luptă, menținerea trupelor în stare de pregătire în vederea luptei, organizarea și executarea serviciului de luptă, menținerea armamentului și tehnicii militare în stare gata pentru utilizare, menținerea vigilenței și disciplinei militare, organizarea și menținerea conducerii continue;

Libertatea de acțiune constă în pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă proprii conform planului și sarcinilor stabilite, obținerea și menținerea inițiativei, îndeosebi prin descoperirea din timp a intențiilor inamicului. Realizarea acesteia constă în asigurarea condițiilor pentru pregătirea și desfășurarea acțiunilor proprii, conform scopurilor stabilite prin manifestarea inițiativei. Pe timpul acțiunilor militare, fiecare parte urmărește să-și asigure maximumul de libertate în executarea acțiunilor proprii, să împiedice adversarul să-și realizeze acțiunile proprii. Un factor important în realizarea libertății de acțiune îl reprezintă capacitatea de a prevedea modul în care se vor desfășura acțiunile militare și intențiile inamicului, prin organizarea cercetării la toate nivelurile, având un caracter permanent pentru a evita surprinderea;

Concentrarea eforturilor în locul decisiv și la momentul potrivit presupune constituirea unor grupări de forțe și mijloace, executarea loviturilor de foc, întrebuintarea barajelor și obstacolelor, realizarea acțiunilor pe direcțiile stabilite în planul acțiunii, în momentele cele mai potrivite, în vederea obținerii superiorității necesare desfășurării cu succes a acțiunilor. Esența acestui principiu constă în găsirea unor căi și mijloace care să garanteze realizarea puterii de foc, necesare pentru obținerea victoriei și concentrarea eforturilor prin mascarea forțelor și mijloacelor pe direcții și misiuni; utilizarea judicioasă a mijloacelor de nimicire, a mișcării și loviturii în scopul producerii unor pierderi mari inamicului;

Unitatea acțiunilor de luptă vizează, pe de o parte, forțele, mijloacele și acțiunile, iar pe de altă parte, conducerea permanentă a acestora, astfel încât eforturile să fie dirijate spre îndeplinirea oportună a scopurilor propuse. Acest principiu se poate realiza prin asigurarea continuității conducerii trupelor; concentrarea puterii de luptă spre o misiune comună; unitatea comenzii; caracterul centralizat al conducerii; coordonarea și cooperarea; folosirea unor structuri organizatorice și dispozitive suplimentare;

Dispersarea forțelor și mijloacelor se asigură prin dispunerea acestora în fâșiile (raioanele) stabilite, cu intervale și distanțe între elementele dispozitivului, în limitele impuse de câmpul de luptă, având scopul evitării aglomerărilor și limitarea efectului focului și loviturilor executate de inamic cu toate categoriile de armament. Corelat cu principiul concentrării, se

impune tot mai mult principiul dispersării forțelor și mijloacelor, în scopul scoaterii de sub efectul loviturii adverse. Aglomerările pe spații restrânse sunt contraindicate în războiul contemporan, fiind vulnerabile față de loviturile aviației, rachetelor și dronelor;

Principiul economiei forțelor și mijloacelor se aplică prin stabilirea misiunilor în concordanță cu posibilitățile reale ale trupelor, cu întrebuintarea în luptă numai a unităților strict necesare pentru realizarea scopului propus. Aceasta se realizează prin prevederea modului de acțiune a inamicului; organizarea, conducerea și executarea ireproșabilă a acțiunilor de luptă; dispunerea forțelor și mijloacelor de lovire în așa fel încât să poată fi întrebuintate în mai multe variante pentru lovirea inamicului. În momentul dorit și în punctul decisiv, trebuie să fim mai tari decât adversarul, iar pe restul frontului să realizăm un echilibru sau cel puțin o simplă siguranță. Principiul economiei de forțe trebuie strâns corelat cu principiul concentrării efortului în locul decisiv și la momentul potrivit;

Cooperarea reprezintă coordonarea permanentă în timp, spațiu, direcții și aliniamente, pe misiuni, a acțiunilor de luptă desfășurate de către unități și M. U, precum și selectarea procedeele de îndeplinire a misiunilor. Aceasta se organizează prin coordonarea între diferite categorii și grupări de forțe armate și genuri de arme în vederea realizării obiectivelor propuse;

Surprinderea este un factor care rezultă ca urmare a măsurilor întreprinse pentru pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă în ascuns, în locul, momentul și cu mijloacele strict necesare, astfel încât asupra inamicului să se execute acțiuni de amploare și cu caracterul neprevăzut. Factorul menționat trebuie să asigure lovirea inamicului, să-i provoace panică, să-i reducă capacitatea de luptă și să-i dezorganizeze conducerea, creând condiții favorabile pentru nimicirea lui, chiar în condițiile când acesta este superior numeric și ca înzestrare tehnică. Surprinderea se realizează prin păstrarea în secret a concepției, prin pregătirea în ascuns și declanșarea neașteptată a luptei, dezinformarea adversarului privind intenția trupelor proprii, realizarea rapidă și în ascuns a dispozitivului de luptă, folosirea unor metode, procedee și mijloace de luptă noi și necunoscute de inamic sau la care nu se așteaptă, prin organizarea și executarea cu iscusință a mascării, folosirea întunericului, condițiilor de vizibilitate redusă și a celor meteorologice dificile pentru ducerea unor acțiuni de luptă îndrăznețe, respectarea cu strictețe a disciplinei la folosirea mijloacelor de transmisiuni și a regulilor de conducere în secret;

Manevra cuprinde totalitatea acțiunilor și combinațiilor prin care se realizează gruparea oportună și avantajoasă a forțelor și mijloacelor, în scopul executării unor lovituri puternice asupra inamicului, respingerii acțiunilor acestuia sau sustragerii de sub loviturile lui. Manevra trebuie să fie simplă și să se încadreze în concepția eșalonului superior, să corespundă misiunii, să se execute în ascuns, în timp scurt și prin surprindere. Astfel, după mediul de desfășurare

menționăm manevra terestră, aeriană, navală și combinată; după criteriul amplitudinii, acțiunii și scopului urmărit – manevra strategică, operativă și tactică;

Restabilirea la timp a capacității de luptă impune pregătirea și desfășurarea activităților îndreptate spre menținerea permanentă a Unităților (subunităților) la o capacitate de luptă înaltă, restabilirea potențialului combativ și crearea condițiilor pentru îndeplinirea misiunilor primite. Aceasta include și restabilirea conducerii forțelor, analiza nivelului capacității de luptă, precizarea misiunilor subunităților și Unităților destinate pentru acoperirea raionelor în care trupele își refac capacitatea de luptă; completarea cu efectiv, armament, muniții, tehnică, carburanți, lubrifianți și alte materiale; menținerea stării moral-psiologice înalte a efectivului. În primul rând, se operaționalizează Unitățile (subunitățile) ce continuă îndeplinirea misiunilor de luptă, precum și cele care au suferit pierderi ne semnificative;

Sprijinul acțiunilor de luptă constă în organizarea și desfășurarea tuturor activităților în vederea îndeplinirii cu succes a misiunilor indicate. El se execută permanent, atât în timpul pregătirii, cât și în timpul ducerii acțiunilor de luptă și este una din activitățile primordiale ale comandanților. Sprijinul acțiunilor de luptă include sprijinul de luptă și sprijinul logistic.

Conducerea neîntreruptă a Unităților (subunităților) în luptă permite, în mod eficient și deplin, întrebuințarea potrivit posibilităților de luptă ale acestora. Aceasta se obține prin cunoașterea permanentă a situației, luarea la timp a deciziei și executarea acesteia, responsabilitatea personală a comandantului asumată pentru deciziile luate, întrebuințarea conform destinației a Unităților (subunităților) subordonate și executarea misiunilor primite, organizarea și asigurarea deplină a viabilității punctelor de comandă, menținerea legăturii stabile cu eșalonul superior, subordonații și cu vecinii.

Legile și principiile luptei armate oferă cadrul necesar executării misiunilor de luptă, solicitând din partea comandanților o aplicare creatoare a acestora. În opinia noastră, legile și principiile luptei armate au o semnificație dublă: din punct de vedere teoretic, acestea creează posibilitatea elaborării concepțiilor, doctrinei de întrebuințare a categoriilor de forțe, iar din punct de vedere practic contribuie la asigurarea multilaterală a forțelor armate în vederea pregătirii și desfășurării cu succes a misiunilor.

În funcție de condițiile politice, economice și de mutațiile conflictelor armate, s-a manifestat tendința de creștere a factorului spațial, a apărut necesitatea delimitării statelor, regiunilor și zonelor în care se desfășoară lupta armată.

În prezent geografia militară operează cu noțiuni precum teatru de război, teatru de acțiuni militare și zone de operații.

În literatura de specialitate, teatrul de război este un spațiu terestru, aerian, maritim (oceanic) vast, în limitele căruia, în timp de război, forțele armate ale beligeranților rezolvă în

mod succesiv unele misiuni politico-strategice de mare însemnătate, de care depinde soarta întregului război sau a anumitor campanii ale acestuia [180, pp. 51-52; 38, p.167].

În cadrul teatrului de război acțiunile militare se pot duce și se duc, de regulă, în spații pe care le denumim teatre de acțiuni militare. Din acest punct de vedere geografico-militar, Republica Moldova este parte componentă a teatrului de acțiuni militare de Sud-Est [69, p. 229].

În opinia specialiștilor români, teatrul de acțiuni militare este definit ca o întindere geografică mare, cu relief variat, care cuprinde mai multe direcții strategice și operative și care permite ducerea concomitentă a unor operații militare de amploare, pe uscat, pe mare și în spațiul aerian (cosmic, pentru cine dispune de mijloace). Totodată, acest spațiu geografic vast cuprinde mai multe obiective de importanță strategică și operativă, precum și diferite surse materiale și umane necesare acțiunilor militare [69, p. 228; 38, p.167].

Astfel, teatrul de acțiuni militare cuprinde una sau mai multe direcții strategice care includ direcții operative, acestea, la rândul lor, cuprinzând un număr diferit de direcții tactice. Aceste direcții pot avea orientare paralelă, divergentă sau convergentă, orientare care se poate modifica pe parcursul unei campanii sau operații.

Teritoriul cuprins între limitele teatrului de acțiuni militare de Sud-est aparține mai multor țări cu tradiții istorice, cultură și nivel de dezvoltare diferite, cu interese strategice și orientări specifice în politica lor externă.

În urma analizei literaturii de specialitate, am ajuns la concluzia că pentru analiza teatrului de război (teatrului de acțiuni militare) poate fi aplicat algoritmul care include următoarele elemente geografico-militare:

- a) naturale (fizico-geografice);
- b) politico-militare;
- c) economico-militare;
- d) pregătirea operativă a teritoriului [38, p. 167].

Reieșind din punctul de vedere al scopurilor finale ale acțiunilor militare, se impune analiza influenței factorului fizico-geografic, stabilirea procedeelelor de ducere, precum și asigurarea multilaterală a acțiunilor militare. Acestea sunt reprezentate de relieful terenului de soluri, hidrografie, floră, fauna și climă.

Condițiile politico-militare și economice ale zonei ( raionului ) de operații se vor analiza, reeșind din punctul de vedere al necesității și al situației create.

Elementele de bază ale pregătirii operative a teritoriului sunt: aerodromuri, baze navale, porturi, puncte de dislocare a forțelor navale, poziții staționare ale rachetelor sol-aer, centre și posturi de radiolocație, căi de comunicații, PC protejate, linii și noduri de comunicații, lucrări de campanie și depozite militare.



Apreciind foarte bine necesitatea cunoașterii și a unei analize detaliate a unui teatru de acțiuni militare, propunem ca în cadrul estimării de stat major, la capitolul destinat în mod specific, să fie întrebuintată următoarea structură-cadru de analiză:

- date generale, componența, valoarea raionului (fâșiei) acțiunilor militare (operații) ulterioare;
- condiții naturale (complexe sau individuale);
- pregătirea operativă a teritoriului;
- caracteristicile politico-economice ale spațiului geografic analizat;
- concluzii și recomandări generale.

În paragraful „*Date generale, componența și valoarea raionului acțiunilor militare (operații)*” sunt prezentate date despre situarea militaro-geografică și operativ-strategică a raionului pe teatrul de acțiuni militare, în limitele, dimensiunile și componența administrativă. O atenție deosebită este atribuită valorii raionului cercetat. Considerăm că aceasta este determinată de următoarele aspecte: dispunerea geografică și importanța operativ-strategică a raionului pe teatrul de acțiuni militare, importanța obiectivelor ce se găsesc în limitele raionului, forțele și mijloacele inamicului, avantajul operativ-strategic ce rezultă din acțiuni militare reușite în raionul analizat, precum și ceea ce amenință obiectivele și grupările proprii în cazul acțiunii inamicului.

În paragraful „*Condiții naturale și influența lor asupra acțiunilor militare*” sunt analizate condițiile naturale pentru a determina gradul de influență a lor asupra îndeplinirii misiunii de luptă și determinarea metodelor eficiente de întrebuintare a trupelor, precum și asigurarea lor. Considerăm că este necesară evaluarea condițiilor naturale atât ale teritoriului propriu, cât și de pe al inamicului. Evaluarea și analiza fenomenelor naturale vor cuprinde relieful, solul, hidrografia, flora, clima și, în fine, concluziile.

Paragraful „*Pregătirea operativă a teritoriului*”. Prin pregătirea operativă a teritoriului se subânțelege un complex de activități necesare în vederea pregătirii direcției strategice, a teritoriului național, a concentrării, desfășurării și utilizării tuturor genurilor de armă, precum și a protecției populației civile și principalelor obiective ale logisticii, de la ADM până la mijloace simple de ducere a războiului.

Paragraful „*Caracteristicile politico-economice ale spațiului geografic*”, fiind evaluat la necesitate, reiese din situația politico- militară.

Paragraful „*Concluziile și recomandările generale*” constituie o importantă componentă a estimării, evaluarea factorilor militaro-geografici și a direcțiilor strategice, finalizându-se prin formularea concluziilor rezultate din analiza elementelor și elaborarea recomandărilor cu privire la utilizarea forțelor și mijloacelor, luând în considerare caracterul general al acțiunii militare.

În continuare, ne propunem să prezentăm, de o manieră succintă, o serie de termeni, noțiuni și concepte care sunt întrebuințate la planificarea acțiunilor militare și care, în același timp, se poate spune că fac parte din instrumentarul designului strategic sau operativ al unei operații, încadrat în analiza conceptuală a factorilor fizico-geografici, așa cum rezultă din aplicarea geografiei militare în raționamentul militar, la toate nivelurile acțiunii militare (strategic, operativ și tactic).

Așadar, analizând configurația teritoriului național și luând în considerare obiectivele de importanță strategică, direcțiile probabile ce converg spre teritoriul Republicii Moldova ne determină să propunem fragmentarea teritoriului național pe zone de operații.

Acest mod de abordare a teritoriului național, în contextul pregătirii și desfășurării acțiunilor militare, este un element nou, care va fi valorificat în capitolele doi și trei, oferind o imagine concretă asupra subiectelor cercetate.

Conform „Lexiconului militar”, „zona de operații” este o porțiune din teritoriu, cu o delimitare geografică precisă de anumite resurse umane și economice, în care se duc acțiuni militare cu caracter de omogenitate și independență relativă de către o Mare unitate strategică sau de una sau mai multe Mari unități operative. Zona de operații cuprinde, de regulă, două sau mai multe direcții operative [2, p. 348]. Aceasta include obiective, direcții și aliniamente de semnificație strategică, operativă și tactică, ale căror menținere influențează substanțial desfășurarea apărării strategice și ducerea ofensivei pentru eliberarea teritoriului național.

Istoria artei militare ne demonstrează, că războaiele însumează acțiuni militare desfășurate pe mai multe direcții. În funcție de semnificația scopurilor și de amploarea acțiunilor întreprinse pentru atingerea lor, aceste direcții pot fi: strategice, operative și tactice, iar o zonă de operații cuprinde un număr variabil de obiective de importanță strategică, operativă și tactică.

*Obiectivul strategic* este o zonă de mare importanță geografică (strâmtori, lanțuri de munți, treceri peste fluviu etc.), economică (mari centre industriale de toate felurile) și militară (raioane de dislocare a Marilor unități operative, poziții de lansare a rachetelor cu destinație operativ – strategică, grupări principale de trupe etc.) a căror distrugere (neutralizare) sau cucerire duce la îndeplinirea anumitor scopuri parțiale sau totale ale războiului [115, p. 210]. Acestea sunt obiective teritoriale situate în diferite locuri ale zonei de operații, care sunt ocupate și apărate de grupări de forțe importante. Cucerirea obiectivului strategic, nimicirea sau capturarea grupării care îl apară influențează scopul strategic al luptei armate și al războiului. Gruparea de forțe destinată să cucerească sau să apere un obiectiv strategic este de valoare operativă sau strategică, uneori poate fi și de valoare tactică, fără a modifica importanța strategică a obiectivului.

*Obiectivul operativ* este, de regulă, o parte a obiectivului strategic și este constituit dintr-o regiune cu o dezvoltare economică modestă, în care sunt dispuse noduri importante de comunicații sau întreprinderi și raioane de exploatare a unor resurse materiale importante, precum și unele obiective militare [2, p. 231].

*Obiectivul tactic* este, de regulă, o parte a obiectivului operativ și constă dintr-un aliniament sau raion pentru cucerirea căruia este destinată o Unitate tactică mare sau o Unitate operativă. Exemple de obiective tactice sunt: ajungerea trupelor pe un curs de apă; cucerirea și menținerea unui cap de pod; cucerirea și menținerea unei trecători; cucerirea unei localități, a unui aliniament caracteristic din teren [2, p. 231].

*Direcția strategică* cuprinde, de regulă, două sau mai multe direcții operative și reprezintă fâșia de teren care permite concentrarea, organizarea și desfășurarea unor acțiuni militare, cu una sau mai multe grupări de forțe de nivel de divizie, corp de armată. Ca și obiectivele, direcțiile din cadrul zonelor de operații se împart în strategice, operative și tactice. În terminologia militară se folosește frecvent noțiunea de „direcții de operații”, înțelegându-se prin acestea fie direcția de operații de valoare strategică (pe care acționează un eșalon de valoare strategică), fie direcția de operații de valoare operativă (pe care acționează un eșalon de valoare operativă). Astfel, direcția strategică este axa unei fâșii de teren cu toate elementele sale fizico-geografice, economice și social-politice, care cuprinde o parte importantă a teatrului de acțiuni militare și permite desfășurarea operațiilor de către eșaloanele strategice [115, p. 114; 38, p. 168]. Drept exemplu concludent pot servi acțiunile de pe frontul de Est din primăvara anului 1945, în cel de-al Doilea Război Mondial, unde operațiile strategice s-au desfășurat pe două direcții strategice. Deci, o direcție era axată pe fluviul Dunărea, orientată spre Balcani, în care au acționat Fronturile 2 și 3 ucrainene, precum și Armatele 1 și 4 române [197, p.602]. A doua direcție, cu axa Varșovia – Berlin, pe care au acționat Fronturile 1 Ucrainean, 1 și 2 Belorus, având ca misiune cucerirea Berlinului [197, p.449].

*Direcția operativă* este axa unei fâșii de teren care cuprinde elementele fizico-geografice importante, obiectivele de însemnătate deosebită, care pot favoriza desfășurarea acțiunilor militare de către o Mare unitate operativă [2, pp.129-130]. Așa, în al Doilea Război Mondial direcția Central Ucraineană, care avea axa pe direcția Chișinău, Huși, Focșani, a constituit o direcție operativă, pe care a acționat o Mare unitate de nivel operativ-strategic și anume Frontul 3 Ucrainean Sovietic [190, pp.47-48].

*Direcția tactică*, axa unei fâșii de teren, de regulă, de-a lungul unei comunicații rutiere sau al unui compartiment unitar de teren (una sau multe văi ori creste), pe care pot acționa forțe de valoare tactică reprezentând parte din direcția operativă și constă dintr-o fâșie de teren, care permite ducerea acțiunilor de luptă de către Unitățile mari și Unitățile tactice spre obiective de

importanță tactică [2, p. 129]. În acest caz, fâșiile de ofensivă ale Unităților tactice și direcțiile pe care acționează sunt de valoare tactică și vizează cucerirea unor obiective de valoare tactică, ca exemplu: misiunea imediată a Brigăzii infanterie motorizată (Bg.I.Mo) constă în nimicirea inamicului de valoarea unui batalion și respectiv, a batalionului – nimicirea unui inamic de valoarea companiei.

*Noțiunea de aliniament*, redată în dicționarul militar, reprezintă o fâșie de teren care, datorită condițiilor naturale, prezintă o importanță tactică, operativă sau strategică pentru acțiunile de luptă ce se desfășoară în raionul respectiv [115, p. 20].

Astfel, constatăm că *aliniamentul strategic* este definit de elementele geografice importante (cursuri de apă, lanțuri de munți, țărmuri maritime), precum și de frontierele de stat și în același timp, poate să indice începutul sau terminarea operațiilor strategice. Cucerirea sau menținerea unui astfel de aliniament poate influența realizarea scopurilor strategice ale luptei armate și războiului în ansamblu [90, p.203].

*Aliniamentul operativ* este definit de elementul geografic, care marchează începutul, etapele sau sfârșitul acțiunilor ofensive ori de apărare, duse de Marile unități operative (grupările de forțe de valoare operativă)

În ce privește *aliniamentul tactic*, în general, acesta corespunde cu linii caracteristice din teren, pe care le ocupă succesiv Marile unități și Unitățile tactice pe timpul ducerii luptei ofensive sau de apărare [115, p. 20].

Una din problemele care prezintă un interes deosebit pentru studiile de stat major este stabilirea, încă din timp de pace, a limitelor spațiale în care este preconizată declanșarea unei eventuale agresiuni și desfășurarea acțiunilor de luptă.

Luând în considerație spațiul geografic restrâns al Republicii Moldova și a ipotezei de declanșare a unor eventuale conflicte armate de intensitate mică, cu participarea unor grupări de forțe reduse, definirea obiectivelor, direcțiilor și aliniamentelor strategice, operative și tactice în zonele de operații propuse impune ca acestea să fie determinate din timp. În asemenea condiții intervine o multitudine de probleme privind implementarea principiilor și legilor luptei armate clasice. Astfel, spațiul teritorial restrâns determină particularitățile specifice în vederea desfășurării acțiunilor militare. Totodată, factorul spațial joacă un rol esențial la planificarea și ducerea acțiunilor militare, care sunt influențate de aria spațială, lungimea și natura frontierelor, de particularitățile geografice ale terenului, ale zonelor unde urmează să se ducă acțiunile militare.

Luând în considerație evoluția luptei armate, observăm faptul că pe lângă factorul spațial, intervin și alți factori, cum ar fi experiența, previziunea și măestrăria comandanților.

Plecând de la teza că mediul geografic constituie o condiție de bază pentru desfășurarea acțiunilor militare într-un spațiu, remarcăm că acesta nu este factorul decisiv la obținerea victoriei în război. Factorii-cheie sunt cei care compun potențialul militar al statului și numai studierea atentă a acestora poate duce la concluzii concrete. Doar prin elaborarea unui studiu amplu, va fi posibilă determinarea din timp a unor spații ce pot deveni zone de acțiuni militare, atribut esențial al artei militare, iar studiul obiectivelor, direcțiilor și aliniamentelor de valoare strategică, operativă sau tactică constituie una din cerințele de bază în procesul de planificare a operațiilor.

Din cele expuse anterior, putem concluziona că factorii fizico-geografici au o influență deosebită asupra desfășurării acțiunilor de luptă, dar fără a constitui elementul ei de bază. Indubitabil rămâne faptul că relieful, cu precădere, exercită un impact considerabil asupra acțiunilor militare. Terenul de șes și cel mediu accidentat include direcții operative care favorizează ducerea acțiunilor militare, pe când terenul împădurit oferă avantaje pentru dispunerea și mascarea trupelor, creând concomitent unele dificultăți în ducerea operațiilor ofensive. O influență majoră asupra ducerii operațiilor o exercită rețeaua hidrografică, îndeosebi cursurile mari de apă. Condițiile meteorologice, anotimpul, mascarea trupelor și obiectivelor influențează desfășurarea operațiilor, dispersarea trupelor și obiectivelor pe suprafețe mari și impun necesitatea cunoașterii foarte detaliate a teatrului (zonei) de acțiuni militare.

Pe de altă parte, elementul economico-militar joacă un rol decisiv în delimitarea, încă din timp de pace, a zonelor de operații, în identificarea resurselor și capacităților economice existente, constituind element-cheie al sprijinului logistic al operațiilor. Căile de comunicații rutiere, feroviare, aeriene și fluviale, împreună cu sistemul de telecomunicații, formează infrastructura care influențează nemijlocit mobilitatea trupelor. Localitățile urbane și cele rurale constituie elemente definitorii ale zonei de operații și influențează într-o măsură considerabilă planificarea și desfășurarea operațiilor. Acestea pot fi transformate în noduri de apărare puternice, a căror cucerire necesită concentrarea unor forțe și mijloace numeroase, conflictele recente demonstrând că lupta în localități este la fel de actuală ca și în trecut [38,p.169].

#### **1.4. Concluzii**

În urma analizei mai multor lucrări științifice, elaborate atât în spațiul vestic, cât și în cel postsovietic, vizând abordarea epistemologică a geografiei, putem scoate în relevanță că în Republica Moldova geografia ca știință a apărut în Evul Mediu sub influența și inspirația lucrărilor renumiților geografi europeni;

- epistemologia geografiei își are originilele în antichitate și se află în continuă dezvoltare, în corelație cu legile fundamentale ale dialecticii, având o influență nemijlocită asupra războiului ca fenomen social, inclusiv a luptei armate;

- legile și principiile luptei armate sunt într-o interdependență cu legile fundamentale ale dialecticii, care stau la baza forțelor armate;

- dezvoltarea mijloacelor de luptă a influențat asupra lărgirii spațiului geografic în care se întrebuințează forțele armate și a impus apariția noilor termini, noțiuni și concepte care se întrebuințează în arta militară;

- pregătirea operativă a teritoriului are o influență importantă și impune adoptarea, încă din timp de pace, a unor măsuri ce asigură utilizarea lor eficientă, în scopul obținerii victoriei [38,p.169];

- una dintre caracteristicile luptei armate este că luptele se desfășoară în toate sferile geografice, în spații locale și regionale ale globului. Prin urmare, studiul geografic ar trebui să fie una din direcțiile de activitate a gânditorilor și cadrelor militare.

## **2. SPAȚIUL GEOGRAFIC AL REPUBLICII MOLDOVA ȘI INFLUENȚA LUI ASUPRA DESFĂȘURĂRII OPERAȚIILOR MILITARE**

Istoria civilizațiilor ne aduce în prim-planul existenței, al înfloririi sau decăderii acestora, al influenței și înrâuririi în spațiile geografice, unde s-au afirmat patru piloni de susținere: cultura, credința, bogăția și capacitatea materială. Acești piloni sunt legați intrinsec de mediul geografic, care influențează geneza și dezvoltarea popoarelor. Astfel, de rând cu factorii materiali și obiectivi pe care se întemeiază capacitatea de apărare a statului, un loc aparte îl ocupă factorul geografic, care constituie obiectul de studiu al prezentei lucrări. Cunoașterea teritoriului național, a principalelor forme de relief și a influenței acestora asupra acțiunilor militare, reprezintă o cerință fără de care nu se poate elabora o concepție privind modul de întrebuintare a forțelor și mijloacelor disponibile la un moment dat. Dintre factorii care determină fizionomia și caracterul luptei armate, factorul geografic are cel mai înalt grad de relevanță. Un aspect care ne impune a evidenția fenomenul geografic în cadrul cercetării pe care o întreprindem este modul de utilizare a forțelor armate în concordanță cu spațiul geografic. În această ordine de idei, în literatura de specialitate din Occident și Orient, acest subiect a fost reflectat mai pe larg, însă din diverse motive subiective și obiective, în Republica Moldova acesta a rămas în afara ariei de cercetare.

### **2.1. Descrierea geografico-militară a teritoriului Republicii Moldova, spațiul, factorii de mediu geografici și influența lor asupra acțiunilor militare**

Cunoașterea caracteristicilor geografico-militare ale terenului și studierea teritoriului unui stat constituie o necesitate obiectivă, fără de care nu se poate concepe pregătirea și ducerea acțiunilor militare. Studiarea terenului, resurselor și a influenței condițiilor geografice asupra acțiunilor militare, permite o analiză obiectivă cu privire la structura forțelor armate, randamentul genurilor de arme, posibilitățile de asigurare logistică, pregătirea pentru apărarea teritoriului național și luarea unor măsuri ce se impun în vederea constituirii și organizării forțelor armate. Astfel, sunt create condiții pentru alegerea celor mai eficiente forme și procedee de ducere a acțiunilor, de stabilire și constituire a dispozitivelor operative și strategice.

Republica Moldova este situată în zona de tranziție, de la sistemul montan Carpatic până la Câmpia Europei de Est, deci în sud-estul Europei Centrale, ocupă spațiul dintre Prut și Nistru și înglobează o fâșie îngustă de-a lungul malului stâng al râului Nistru, în partea sa de mijloc și cea inferioară, cuprinsă între meridianele 26<sup>0</sup>30' vest și 30<sup>0</sup>05' est longitudine estică și paralelele 45<sup>0</sup>28' și 48<sup>0</sup>29' latitudine nordică [126, p.4].

Teritoriul Republicii Moldova reprezintă o câmpie deluroasă cu înclinația generală de la nord-vest spre sud-est, ceea ce determină direcția predominantă a râurilor și văilor respective. Distanța de la nordul republicii până la sud este de 350 km, iar de la vest la est se întinde pe 150

km. Suprafața teritoriului este de 33,8 mii km<sup>2</sup>, care este prezentată în anexa nr. 1. Din 192 de state ale lumii, Republica Moldova ocupă locul 134 după suprafață, fiind mai mare decât unele state europene - Belgia, Albania, Macedonia, Slovenia, Cipru și încă alte șase microstate din Europa.

Relieful Republicii Moldova este variat, cu toate că altitudinea nu este mare, cuprinzând diverse forme majore de relief: câmpii, podișuri, platouri, coline, dealuri, care sunt completate de diferite micro și mezoforme de relief, precum văi, vâlcele, hârtoape, ravene, etc. Astfel, remarcăm că relieful este neuniform, fragmentat, caracterizându-se prin succesiunea câmpiilor, podișurilor, platourilor și colinelor, cum ar fi: Tigheci, Moldova Centrală, Moldova de Nord, Nistrul, care sunt prezentate în anexa nr. 2. Altitudinea maximă a reliefului este de 429 m (dealul Bălănești), iar altitudinea minimă este de 5 m, în cursul inferior al râului Prut. Teritoriul ocupă partea de sud – vest a Câmpiei Europei de Est, având înclinația generală de la nord – vest spre sud – est, ceea ce determină direcția predominantă a râurilor și văilor respective. Altitudinea medie a reliefului este de 147 m față de nivelul mării. În partea centrală și în nord-estul republicii câmpia este mai ridicată, înălțimile ajungând la 300–400 m, iar în partea de sud și sud-est câmpia este mai joasă – 100-200 m altitudine. Menționăm că văile râurilor sunt cele mai mari forme de relief, cele constituite din roci argilo-nisipoase sunt mai largi, au luncile bine exprimate în relief, iar pe versanții domoli sunt conturate terasele, pe când cele formate în roci mai dure (calcar, marnă, gresie) sunt înguste, adânci, cu pante abrupte, luncile și terasele rămânând nexprimate în relief. Cele mai mari văi sunt valea Prutului și valea Nistrului, cu o lățime până la 5-10 km și adâncimea de 100-150 m. Vâlcelele sunt forme de eroziune vechi ce se întâlnesc pe tot teritoriul Republicii Moldova, cu o frecvență mai mare în limitele podișurilor, fiind mai adânci și cu versanții mai înclinați. Dealurile sunt forme pozitive de relief ce sunt izolate de văi. Precizăm că cele mai multe dealuri sunt concentrate în centrul și nord-estul țării, cele mai înalte fiind Bălănești (429 m), Măgura (388 m), Vădeni (350 m), Visoca (348 m), Rădoaia (344 m) etc. Constatăm că ravenele se întâlnesc frecvent, însă mai des se regăsesc în regiunile fragmentate, cu versanți abrupti, constituiți din roci argilo-nisipoase, cele mai multe ravene fiind în Câmpia Moldovei de Sud (în bazinele râurilor Cogâlnic, Ialpuș, Cahul, Lăpușna, Sărata), după ele urmând podișurile Moldovei Centrale, podișul Ciuluc, podișul Nistrului, colinele Tigheci, unde frecvența ravenelor ajunge la 20-60 de unități la 10 km<sup>2</sup>.

Repartiția unităților de relief din suprafața țării, într-o proporție aproape egală, determină influența atât asupra structurii sistemului militar, cât și asupra concepției privind organizarea apărării naționale. Astfel, cursurile de apă ce mărginesc teritoriul pe lungimi considerabile, densa rețea a sistemelor hidrotehnice și dealurile constituie tot atâtea obstacole demne de luat în



considerație și care favorizează organizarea și ducerea apărării pe anumite aliniamente sau în diferite raioane, cu forțe reduse numeric.

Structurat în zone de sine stătătoare, relieful statului se imparte în următoarele forme principale fizico-geografice distincte: regiunile de deal și podiș, cuprinzând forme de teren între 200 și 430 m altitudine; regiunile de câmpie și lunca, în care includem forme de teren cu altitudine de până la 200 m.

Sub raport militar, precizăm că varietatea formelor de relief, caracterul frământat al terenului, arată că pe teritoriul Republicii Moldova acțiunile militare pot acoperi o diversitate de forme și aspecte. Considerăm că terenul, în general, avantajează apărarea, însă pune numeroase și complexe probleme atât pentru ofensivă, cât și pentru apărare. Condițiile de relief oferă parțial avantajele organizării și mascării acțiunilor de luptă, precum și protecția împotriva armelor de nimicire în masă. Existența resurselor variate oferă condiții prielnice pentru sprijinul logistic al trupelor și acțiunilor militare în toate zonele țării.

Constatăm astfel, că regiunile de deal și podiș precum și cele de câmpie, impun prezența și utilizarea trupelor mecanizate, de tancuri și alte arme. Regiunea de câmpie reprezintă cea mai joasă treaptă de relief, iar ca dispunere câmpiile ocupă în special nordul, sudul și estul țării, cele mai importante câmpii de pe teritoriul țării fiind: Câmpia Moldovei de Nord, Câmpia Moldovei de Sud și Câmpia Nistrului Inferior.

Partea de nord a Republicii este dominată de Podișul Moldovei, care are un aspect văluros, cu înclinația generală spre sud-vest și sud, iar altitudinea maximă ajunge la 320 m. În partea de vest a platoului, în bazinul râului Prut, se evidențiază masive și lanțuri de calcare ce formează stânci abrupte cu înălțimea de până la 100 m. (prezentate în anexa nr. 3). La sud de Podișul Moldovei se întinde Câmpia Moldovei de nord, ce include câmpia Bălțului și Câmpia Prutului de Mijloc, cu un relief plat, slab fragmentat, unde se evidențiază văi largi cu versanți domoli, cu altitudinea reliefului de 200-250 m. În cursul de mijloc al bazinului hidrografic Răut, mai la sud, este situat Podișul Ciuluc, cu un relief puternic fragmentat de o rețea de văi și vâlcele largi și adânci, cu versanți asimetrici după înălțime și unghiul de înclinație, altitudinea maximă atingând 344 de m (dealul Rădoaia).

La est de Podișul Ciuluc, între văile râurilor Răut și Nistru, se întinde Podișul Nistrului, relieful podișului având aspect deluros, puternic fragmentat de o rețea deasă de văi; versanții sunt brăzdați de ravene, rigole, ogașe, iar dealurile se întind în lanț și se deosebesc pe fonul reliefului prin înălțimi mai mari, unele în formă de cupolă, printre cele mai mari numărându-se dealurile Vădeni (350 m) și Visoca (348 m).

În partea centrală a Moldovei se întinde Podișul Moldovei Centrale (podișul Codrilor), cu altitudinea maximă de 429 m (dealul Bălănești), relieful podișului fiind deluros, puternic

fragmentat de văi adânci (150-300 m), cu versanți înclinați puternic, de aceasta este considerată cea mai împădurită regiune, unde sunt răspândite pe larg hârtoape, ravene și alunecări de teren.

La sud de Podișul Moldovei Centrale se întinde Câmpia deluroasă a Moldovei de Sud, cu altitudinea maximă de 260 m și un relief cu aspect văluros, completat cu văi largi și mlăștinișuri; interfluviile au dimensiuni mari, iar versanții sunt slab înclinați, dezmembrați de ravene și alunecări de teren.

În sud-vestul Câmpiei Moldovei de Sud, între cursul inferior al Prutului și bazinul hidrografic Ialpuș, se întind aproape meridional Colinele Tigheci, având altitudinea maximă de 301 m (dealul Lărguța), cu un relief deluros, cu versanții fragmentați de ravene și hârtoape.

În nord-estul republicii, pe partea stângă a Nistrului, pătrund ramurile de sud-vest ale Podișului Podoliei din Ucraina, relieful fiind complicat cu dealuri separate de văi înguste; în unele cazuri, râurile formează canioane. Mai la sud de Dubăsari, în partea stângă a Nistrului, se întinde Câmpia Nistrului Inferior, care are o suprafață plană, cu altitudinea de 100-150 de m, pe alocuri mlăștinoasă, câmpia fiind formată din terasele Nistrului și slab fragmentată [126, pp. 16-28].

Din punct de vedere militar, menționăm că sistemul orografic (relieful) exercită o influență semnificativă în vederea planificării și desfășurării luptei armate, dar fără să constituie elementul unic și decisiv. În literatura de specialitate, P. Ivanikov menționează că particularitățile fizico-geografice ale terenului reprezintă câteva dintre determinantele fundamentale ale acțiunilor de luptă la nivel tactic. Menționăm că arta de a studia terenul și de a evalua just influența acestuia este un complex de măsuri și activități în vederea adoptării deciziilor sau a concepțiilor [184 pp.59-68].

Totodată, nu putem nega faptul că elementele fizico-geografice comportă aceeași valoare ca și cercetarea adversarului sau folosirea judicioasă a tehnicii și armamentului. În raport de completitatea terenului, trupele se confruntă cu toată gama elementelor ce caracterizează spațiul în desfășurarea diferitelor acțiuni de luptă. În același timp, caracteristicile tactice sunt dependente de condițiile climaterice, atmosferice și de anotimp. Astfel, analiza acestor factori ne impune ca, în procesul pregătirii și desfășurării acțiunilor de luptă, să atragem o atenție deosebită investigării minuțioase a terenului.

Ca regulă generală, studierea terenului se referă la următoarele: studiul general al caracterului terenului, studiul detaliat al terenului, studiul condițiilor de observare și mascare, studiul proprietăților de protecție ale terenului, studiul condițiilor accesibilității terenului, în care terenul de șes și cel mediu frământat include principalele direcții operative, avantajând ducerea acțiunilor ofensive, luând o amploare extinsă și un ritm alert. Astfel, regiunile de câmpie se caracterizează prin suprafețe plane sau cu undulații ușoare, cu acoperiri și obstacole naturale

insuficiente, favorizând acțiunile militare cu folosirea în masă a blindatelor și a altor mijloace de tehnică și armament din dotare. Acestea favorizează observarea terestră și aeriană, manevra de forțe și mijloace asigurând un ritm de ofensivă adecvat. Absența, obstacolelor naturale, a formelor de teren dominante, complică protecția împotriva focului și armelor de distrugere în masă, iar lipsa acoperirilor și mascării dezavantajează organizarea apărării. Totodată, influența reliefului câmpiilor asupra desfășurării acțiunilor militare este determinată de terenul puțin accidentat.

Raportându-ne la caracterul geografic al teritoriului național, remarcăm că diversitatea formelor de relief, caracterul frământat și accidentat al acestora avantajează desfășurarea acțiunilor militare în orice stare de anotimp, cu respectarea principiului continuității, cu excepția acțiunilor sezoniere.

În funcție de obiectivele și direcțiile de agresiune pe care și le va propune un eventual agresor, considerăm că teritoriul național oferă condiții de organizare a luptei armate în diferite forme. Deoarece zonele de câmpie ocupă o suprafață mare, pregătirea teritoriului național pentru apărare solicită o atenție sporită acestor spații, urmărindu-se îmbinarea judicioasă a necesităților economice cu cele de apărare.

Prin urmare, considerăm că specificul câmpiilor ce cuprind teritoriul Republicii Moldova, cum sunt Câmpia Moldovei de Nord, Câmpia Nistrului Inferior și Câmpia Moldovei de Sud, fiind puțin accidentate, favorizează accesul tuturor categoriilor de tehnică, în același timp dispozitivele de luptă fiind vulnerabile atacurilor terestre și aeriene. Astfel, ducerea observării în teren deschis oferă avantaje, lucrările genistice se execută fără dificultăți, în schimb, adăpostirea fără amenajări speciale devine dificilă, complică mascarea și protecția împotriva ADM, favorizează concentrările de forțe precum și deplasarea și manevra trupelor. Considerăm că acestea pot avea avantaje, în cazul desfășurării acțiunilor de luptă ofensive și dezavantaje, în cazul desfășurării acțiunilor defensive. În cazul operațiilor de apărare, în aceste spații indentificăm necesitatea mai multor lucrări de fortificație, ce trebuie executate încă din timp de pace, în cadrul activităților de pregătire a teritoriului național pentru apărare. Ca urmare, în aceste zone va fi nevoie ca Marile unități operative să constituie un dispozitiv de luptă adânc eșalonat, cu stabilirea de rezerve puternice, formate din Unități mecanizate și de tancuri. În același timp, în cadrul operațiilor de apărare a țării, acest spațiu va fi folosit pentru executarea contraloviturilor, cu scopul nimicirii grupărilor de forțe ale inamicului, pătrunse în interior. Pe câmpiile care se mărginesc cu râurile Nistru și Prut limita dinaintea apărării va trebui să treacă în adâncime, iar în apropierea malurilor râurilor să fie organizate fâșii de asigurare. În cadrul operațiilor ofensive acțiunile se vor desfășura în ritm rapid, vor fi stabilite direcțiile de executare a loviturilor principale, cu scopul încercuirii și nimicirii inamicului pătruns pe teritoriul național.

La fel ca regiunile de câmpie, regiunile de deal și de podiș ocupă suprafețe de o valoare semnificativă pe teritoriul național. Având în vedere diversitatea și multilateralitatea formelor de relief și ale acoperirilor, menționăm că acestea avantajează apărarea și dezavantajează ofensiva. Deci, ambelor forme de luptă aceste regiuni le crează niște dificultăți mai complexe și mai diverse, decât cele de câmpie. Totodată, regiunile de deal și de podiș se caracterizează printr-o secționare mai pronunțată, iar orientarea sectoarelor avantajează sau dezavantajează anumite procedee de luptă. Cât privește influența terenului deluros, menționăm că acțiunile militare se duc la fel ca pe teren de șes: acesta crează condiții pentru accesul tuturor categoriilor de tehnică, favorizează observarea și parțial mascarea, contribuie în bună măsură la protecția împotriva ADM, avantajează ofensiva și apărarea. Precizăm că zonele descoperite oferă condiții stricte de mascare, de regulă dispozitivele se constituie cu un aspect liniar, contrapantele protejază forțele, tehnica și armamentul, totuși ele reduc capacitatea de observare și cea de foc, deși văile favorizează manevra de forțe și mijloace.

Utilizarea podișurilor, în vederea desfășurării ofensivei în aceste regiuni, este puțin îngreunată, îndeosebi când compartimentele de teren sunt situate perpendicular pe direcția de ofensivă, dar e avantajată când acestea se duc în lungul unui compartiment. Forțele armate angajate în acțiuni de apărare dispun de posibilități extinse la constituirea dispozitivelor de operații prin includerea în aliniamentele de luptă a unor forme de teren favorabile apărării, prin crearea unor poziții puternice, prin organizarea sistemului de foc și a ambuscadelor, prin efectuarea unor manevre pe ascuns. Obiectivele apărării pot fi realizate prin acțiuni mobile active, bazate pe riposte ofensive energice și pe aplicarea unor sisteme de armament performant. Ca urmare, proprietățile tactice ale terenului, în raport cu gradul de accidentare, cu volumul și caracterul acoperirilor naturale ne permit să menționăm că terenul puțin și mediu accidentat, respectiv descoperit și semiacoperit, favorizează desfășurarea luptei armate, în dependență de formele de luptă.

Republica Moldova se află în zona temperată, unde cele patru anotimpuri crează probleme aparte la desfășurarea acțiunilor de luptă. Factorul climatic își pune amprenta pe ducerea acțiunilor militare prin variațiile de temperatură, regimul precipitațiilor atmosferice, starea de nebulozitate, ceață, poleiul, regimul de îngheț sau dezgheț. Considerăm că unii factori atmosferici pot limita, iar uneori pot anihila complet întrebuințarea anumitor arme care, respectiv, pot spori sau reduce efectele anumitor mijloace de luptă. Totodată și schimbările de anotimp exercită o influență asupra acțiunilor de luptă, iar analiza acestora ne oferă posibilitatea să prevedem când și în ce măsură ele vor contribui la amploarea sau la anumite limitări în ducerea acțiunilor militare. Astfel, dacă temperatura aerului este sporită, se impune de a lua măsuri în scopul hidratării militarilor și al dotării cu echipament corespunzător. În cazul când

temperatura aerului este scăzută, militarii au nevoie de echipament special, pentru evitarea degerăturilor.

Clima este temperată continentală, cu ierni scurte instabile și cu veri lungi și călduroase, temperatura maximă absolută înregistrată fiind de  $+41^{\circ}\text{C}$  (anul 2007), iar temperatura minimă absolută de  $-35^{\circ}\text{C}$ . În caracteristicile de bază ale climei sunt incluse și elementele meteorologice, care includ: temperatura aerului, presiunea atmosferică, vântul, precipitațiile atmosferice, umiditatea, nebulozitatea [126, pp. 22-28]. Umiditatea aerului depinde de cantitatea de precipitații și de regimul termic: iarna, deși cad mai puține precipitații, temperaturile scăzute nu favorizează evaporarea sporită, deci, umiditatea relativă a aerului este mai mare, fiind de 80-100 %, pe când vara, cad mai multe precipitații, însă evaporarea sporită determină umiditatea redusă a aerului 30-60%. Viteza medie a vântului este de 3-5 m/s, însă uneori bat vânturi puternice de la nord-est, care sunt însoțite de viscole și contribuie la scăderea bruscă a temperaturii. Condițiile meteorologice influențează desfășurarea acțiunilor militare, având un caracter permanent, fapt ce impune măsuri specifice în funcție de timp, anotimp și stare a vremii.

Un alt aspect important cu referință la influența factorilor meteo asupra acțiunilor militare este temperatura scăzută a aerului, factor ce influențează caracteristicile tehnico-tactice ale tehnicii din dotare. În acest context, temperaturile scăzute acționează nemijlocit asupra caracteristicilor armamentului și munițiilor utilizate, deoarece munițiile, pe timpul traiectoriei în atmosferă, sunt supuse influențelor diferitor condiții meteorologice. Cele mai importante condiții meteorologice sunt: temperatura aerului, presiunea atmosferică, densitatea și umiditatea aerului, viteza și direcția vântului. Paralel cu noțiunea de „condiții meteorologice”, în domeniul de specialitate este pe larg răspândită și noțiunea de „fenomene atmosferice”, care includ: ceața, ploaia, viscolul etc [80, p. 49, 53]. Temperaturile joase influențează negativ amenajările genistice prin înghețul solului, iar în consecință, se majorează volumul de muncă și timpul necesar executării lucrărilor.

Nebulozitatea influențează desfășurarea acțiunilor militare, limitând iluminarea și încălzirea obiectivelor. În același timp, norii denși reduc posibilitatea de folosire a mai multor sisteme de cercetare, precum și întrebuințarea forțelor aeropurtate și aeromobile. Persistența norilor asigură unele efecte ca: limitarea desfășurării acțiunilor forțelor aeriene; minimalizarea observării; crearea curenților necesari care să asigure difuzarea fumului și a substanțelor chimice. Factori cum ar fi regimul precipitațiilor atmosferice, poziționarea țării și caracteristicile reliefului creează diferențieri mari la repartiția precipitațiilor atmosferice ce cad sub formă de ploi, doar circa 10 % din precipitații căzând sub formă de zăpadă. Ploile liniștite cât și cele abundente influențează răspândirea uniformă (neuniformă) a substanțelor chimice și pot crea condiții nefavorabile trupelor.

În ce privește grindina, în comparație cu consecințele ploilor, aceasta ne duce la imposibilitatea executării misiunilor de foc ale artileriei. Menționăm că zăpada influențează asupra posibilităților manevriere, precum și asupra căilor de acces în vederea executării misiunilor încredințate.

Un alt fenomen atmosferic important este ceața, care influențează negativ vizibilitatea în timpul desfășurării acțiunilor de luptă. În consecință, sunt create dificultăți majore în deplasarea spre zonele de acțiune, fiind afectate transporturile aeriene, sprijinul aerian și cel al artileriei. În același timp, în condiții de ceață atacatorul se angajează în luptă fără eforturi deosebite, totodată, în timpul ofensivei intervine factorul dezorientării, care poate avea un impact negativ, în cazul nestabilirii cooperării [184, pp. 49, 53].

Un alt fenomen atmosferic, vântul, influențează negativ asupra acțiunilor militare sub diferite aspecte, precum folosirea mijloacelor de fumizare, a armele chimice și a forțelor aeromobile. La analiza curenților atmosferici trebuie să se țină cont că vânturile îngreunează întrebuintarea forțelor aeromobile și a elicopterelor, în același timp măresc consumul de carburanți. În această ordine de idei, viteza și direcția vântului are o semnificație deosebită asupra aplicării ADM. Viteza și direcția vântului vor influența modul de împrăștiere a norilor contaminați. Astfel, vântul, împreună cu temperatura și umiditatea atmosferică, exercită influențe semnificative asupra organismului militarului. Vântul puternic ce depășește 20 m/s. lovește militarul cu o greutate de 30 kg, influențând negativ deplasarea lui, iar praful, zăpada și vegetația reduc vizibilitatea. Este evident că aceasta duce la îngreunarea observării acțiunilor, precum și la executarea tragerilor cu armamentul de infanterie și a celui de artilerie. În același timp, vara vântul poate fi și benefic, prin scăderea temperaturii de la 30° C la 22 – 23° C, pe timp de iarnă, acesta are un efect contrar, coborând de la -5° C la -15° C. În fine, pentru obținerea unui randament maxim forțele angajate în luptă trebuie să fie foarte bine instruite, să posede o rezistență fizică și psihică deosebită, să fie capabile să desfășoare acțiuni militare timp îndelungat, în condiții de stres continuu exercitat de câmpul de luptă.

Un alt factor care influențează ducerea acțiunilor militare este rețeaua hidrografică. Toate râurile Republicii Moldova aparțin bazinului de scurgere al Mării Negre. Pe teritoriul Moldovei se diferențiază patru bazine hidrografice de rangul cel mai înalt: bazinul hidrografic al râului Nistru, bazinul hidrografic al râului Prut, bazinul hidrografic al Dunării și bazinul Mării Negre (râurile mici care se varsă direct în lacurile-limane ale Mării Negre) [126]. Cele 250 de râuri au o lungime de peste 10 km, iar altele opt râuri (Nistru, Prut, Răut, Bâc, Botna, Ichel, Cogâlnic, Ialpuș) au o lungime mai mare de 100 de km. Lungimea totală a rețelei hidrografice este de 6800 km (prezentată în anexa nr. 4), suprafața oglinzii apelor constituie aproximativ 0,7 % din suprafața totală [76].

În Republica Moldova actualmente sunt înregistrate peste 3000 de iazuri și 120 lacuri de acumulare, cu un volum total de apă de 1,5 km<sup>3</sup>, având o repartiție neuniformă pe teritoriul țării. Cele mai mari lacuri de acumulare sunt lacul Costești-Stânca, situat pe râul Prut și lacul Dubăsari, situat pe râul Nistru. Alte lacuri de acumulare, mai mari, sunt Ghidighici, Ulmu, Costești, Răzeni etc, cel mai adânc lac fiind Costești-Stânca (12,5 m), urmat de lacul de la Dubăsari (5 m) și Zaim (4,5 m).

În ceea ce privește importanța bazinelor hidrografice pentru determinarea caracterului acțiunilor militare, autori precum P. Ivanikov, afirmă că valoarea unui curs de apă ca obstacol este determinată de caracteristicile sale: lățime, adâncime, viteza curentului, debitul de apă, regimul hidrologic, forma și lărgimea văii, natura fundului, natura și forma malurilor; existența vadurilor, insulelor, meandrelor, lucrărilor hidrotehnice, trecerilor permanente, instalațiilor și amenajărilor pentru navigație, așezărilor omenești, drumurilor pe care le intersectează [184, p. 74-85].

Astfel, lățimea unui curs de apă are o valoare variabilă și depinde de volumul apei, anotimp și alți factori, cum ar fi: cursuri de apă mici, cu lățimea până la 100 m, cursuri de apă mijlocii, cu lățimea între 100-200 m și cursuri de apă mari, cu lățimea de peste 200 m. Acești factori determină procedeul de trecere ori forțare, numărul și capacitatea trecerilor, necesitatea echipamentelor, viteza de construire a podurilor și a timpului de trecere pe ambarcațiuni, durata aflării trupelor proprii sub focul inamicului. Cercetătorul constată, că lățimea mare a cursului de apă reduce capacitatea trupelor de a-l forța (trece), complică concentrarea forțelor și mijloacelor pe malul opus, în vederea cuceririi, menținerii și lărgirii unui cap de pod. Totodată, intrevin dificultăți atât pentru forțele de sprijin proprii, având drept scop sprijinul cu foc, cât și din partea inamicului, care urmărește neutralizarea și nimicirea trupelor proprii, aflate pe apă în momentul forțării (trecerii). Cursurile de apă mici se traversează de către trupe și Unități de infanterie mecanizată, de obicei, cu ajutorul mijloacelor din dotare, iar pentru executarea forțării pot fi folosite transportoare amfibii blindate (TAB), transportoare amfibii pe șenile (TAȘ), bărci cu motor (de asalt), mijloace locale, portițe și poduri. La forțarea sau trecerea cursurilor de apă mijlocii se utilizează pe scară largă podurile, vadurile și mijloacele locale. În același timp, pe cursurile de apă mari se instalează tot felul de puncte de trecere, cum ar fi: pe ambarcațiuni și bărci de asalt; prin vaduri; prin vaduri adânci, de la 1,4 până la 2, 1 m; cu tancuri pe sub apă de la 2, 1 m până la 5 m, pe portițe, pe poduri, pe poduri mixte, pe gheață, prin grija trupelor de geniu [184, p.78]. Prin urmare, lățimea cursului de apă influențează direct lărgimea fâșiilor de apărare și dispunerea forțelor și mijloacelor în vederea constituirii dispozitivelor de luptă. Subliniem că natura terenului luncii, malurilor și a fundului cursului de apă influențează stabilirea punctelor de

sprijin și a fâșiilor de apărare, astfel încât să se realizeze concentrarea efortului pe direcțiile accesibile forțării.

O altă caracteristică ce determină procedeul de trecere în funcție de volumul de apă, este adâncimea cursului de apă, lățimea și viteza curentului care, de obicei, au valori sezoniere în timpul anului. Prin urmare, adâncimea unui curs de apă poate fi clasificată astfel: cursuri de apă cu adâncime mică, până la 1 m; cursuri de apă cu adâncime mijlocie, de 1-4 m, cursuri de apă cu adâncime mare, de peste 4 m. Adâncimea mai mare a cursului de apă mărește valoarea lui ca obstacol antitanc, complică sau nu permite executarea trecerii tancurilor prin vad sau pe sub apă.

Viteza curentului este o altă caracteristică a cursului de apă, aceasta influențând nemijlocit alegerea punctelor de trecere și durata trecerii. Astfel, există cursuri de apă cu viteza curentului slabă, până la 0,5 m/s, cursuri de apă cu viteza curentului mijlocie, între 0,5-1 m/s, cursuri de apă cu viteza curentului mare, între 1-2 m/s, cursuri de apă cu viteza curentului foarte mare, între 2-3 m/s, cursuri de apă cu viteza curentului torențială, de peste 3 m/s. Viteza mare a curentului apei sporește importanța ca obstacol a cursului de apă, în special în perioada de dezgheț sau cu precipitații abundente.

Din caracteristicile cursurilor de apă nu trebuie omisă existența vadurilor care, la rândul lor, au o valoare importantă în ducerea acțiunilor militare. În acest context, menționăm că numai fluviul Nistru posedă numeroase vaduri, din care cele mai cunoscute sunt: în raionul Soroca (Cosăuți, Vasilcău, Racovăț) în raionul Orhei (Poiana, Rezina, Saharna și Dubăsari).

Plecând de la cele prezentate mai sus, apreciem că extrem de utilă în atingerea scopurilor prezentei cercetări descrierea și analiza științifică a principalelor bazine hidrografice existente pe teritoriul Republicii Moldova, Nistru și Prut.

*Fuviul Nistru este cel mai mare din Republica Moldova*, partea superioară (în afara teritoriului Republicii Moldova) a bazinului este situată la joncțiunea Câmpiei Europei de Est cu Carpații Ucraineni, fiind o parte componentă a Carpaților Orientali. Cursul superior al fluviului Nistru are caracter montan și de podiș, cu viteza și căderea apei mai mare, albia mai îngustă, cu multe praguri, valea râului în cursul superior este mai îngustă, cu versanți puternic înclinați și abrupti. Astfel, din punct de vedere militar, fluviul Nistru poate fi fragmentat în trei sectoare principale: cursul superior ( de la izvor până la satul Nijnee), cursul mediu ( de la satul Nijnee până la orașul Dubăsari), cursul inferior (de la orașul Dubăsari până la gura de vărsare a fluviului în Marea Neagră), [76] (anexa nr. 5).

Nistrul izvorăște de pe versantul de nord-vest al Muntelui Rozolici, la o altitudine de 870 m, lungimea râului fiind de 1362 km, traversează teritoriul Republicii pe o distanță de 660 km. Bazinul hidrografic al râului Nistru ocupă 57 % din suprafața țării, lățimea albiei în cursul inferior ajungând la 200 m, iar adâncimea la 5-8 m. Viteza apei în cursul de mijloc este de 1-1,5



m/s, iar în cursul inferior este de 0,5 m/s, debitul râului Nistru constituind 330 m<sup>3</sup>/s (or. Tighina) [8, p. 57]. În limitele Republicii Moldova Nistrul curge până la Râbnița printr-o vale îngustă asimetrică, versantul drept fiind mai abrupt, uneori stâncos. De la Dubăsari valea Nistrului se lărgeste treptat și ajunge în cursul său inferior la o lățime de 10-15 km. În acest sector râul formează multe meandre. Lângă satul Ciobruciu de la Nistru se ramifică un braț numit Turunciuc, care mai la sud se contopește cu albia principală a râului. Nistrul se revarsă în limanul Nistrului, dincolo de hotarele republicii. După construirea lacului de acumulare Dubăsari, cursul râului este navigabil pe aproape întreaga sa lungime care parcurge teritoriul Republicii Moldova. Din punct de vedere militar, în această zonă pe fluviul Nistru se poate organiza o apărare puternică, cu forțe relativ mici. În același timp, în desfășurarea operațiilor ofensive și executarea contraloviturilor vor apărea diferite dificultăți datorate elementelor fizico-geografice ale zonei (direcției) de acțiune.

Pe cursul inferior al Nistrului caracteristicile terenului se schimbă brusc, spre direcția sudică. Înălțimea podișului scade treptat mai jos de debușarea râului Botna în Nistru, unde cotele nu depășesc 150 m. În cursul inferior albia Nistrului se lărgeste brusc, până la orașul Bender, lățimea acesteia ajungând la 4-6 km, în aval - 6-12 km; la bifurcarea brațului Turunciuc atinge 16 km, iar în sectorul aferent gurii de vărsare - 22 km.

Precizăm că lunca Nistrului este ocupată de plauri, care până la orașul Bender sunt răspândite sporadic și nu prezintă trăsături tipice peisajului de plauri. Lățimea luncii pe acest sector este de 0,4-1,5 km, cea maximă fiind de 5 km, lângă satul Hagimus. Suprafața este netedă, uscată, constituită din argile nisipoase, mai rar nisipuri cu vegetație de pajiste, predominant valorificată, ocupată de livezi și vii, pe unele sectoare acoperită de arbuști și pădure. În aval de satul Olănești caracterul plaurilor se schimbă, de-a lungul malurilor grindurile sunt mai joase și se spală mai ușor, suprafețele mari sunt mlăștinoase, fiind acoperite cu desigururi de stuf, trestie și rogoz. Sectoarele mai înalte, cu o lățime de până la 5 km, sunt ocupate de crânguri de salcie și răchită. Astfel, spre sud-vest de orașul Bender, unde bazinul Nistrului se îngustează brusc, pădurile lipsesc, cu excepția fâșiilor înguste de păduri de stejar de-a lungul văii râului și a celor de plop din luncă. În această zonă apare terenul mlăștinos, mlaștinile fiind doar pe sectoare mici, de aceea mai corect ar fi să le numim terenuri înmlăștinite din văile râurilor, care ocupă doar circa 1,6% din suprafața bazinului Nistrului[76].

Prin urmare, din punct de vedere militar, caracteristicile terenului din zonă pe anumite sectoare pot favoriza ofensiva. Drept exemplu, poate servi desfășurarea acțiunilor ofensive în operația Iași-Chișinău de către trupele sovietice ale Frontului II și III ucrainean, care în această zonă au efectuat lovitura principală [190]. În același timp, sectoarele mlăștinoase constituie obstacole greu accesibile, care pot favoriza lupta de apărare. În aceste sectoare se pot organiza

puncte de rezistență de durată lungă, care vor avea drept scop canalizarea forțelor adversarului aflat în ofensivă.

Pe cursul mediu al fluviului Nistru, pe teritoriul Republicii Moldova, este situat lacul de acumulare Dubăsari, cu o valoare strategică semnificativă. Relieful din perimetrul lacului și fluviului este de câmpie. Lacul se întinde de la nord la sud pe o lungime de 125 km, fiind amplasat în cea mai îngustă (35-40) km lățime și cea mai asimetrică parte a bazinului râului Nistru. În cazul distrugerii digurilor se vor produce inundații care vor afecta populația din zonă, iar din punct de vedere militar, vor crea probleme mari de mobilitate. Podul de gheață se stabilește la sfârșitul lunii decembrie în satul Hrușca, în orașele Grigoriopol și Bender, iar durata medie a podului de gheață în perimetrul acestor puncte alcătuiește, corespunzător, 48, 33 și 13 zile. În același timp, stratul de gheață poate favoriza atât apărătorul, cât și atacatorul. Din cele menționate mai sus se poate concluziona, că Nistrul, reprezintă un curs de apă de semnificație deosebită, care constituie un obstacol natural de însemnătate strategică [76].

Vorbind despre afluenții fluviului Nistru, menționăm că cel mai mare dintre aceștia este râul Răut, care izvorăște din Platoul Moldovei de Nord, nu departe de satul Rediul Mare, raionul Dondușeni [130]. Lungimea râului este de 286 km și are direcția scurgerii de la nord-vest spre sud-est, având și el afluenți. Lățimea văii râului diferă de la 2-3 km în partea superioară până la 8-9 km la nord de Orhei. Pe sectoarele Florești – Căzănești și Orhei – Trebujeni valea râului se dezvoltă în calcare sarmațiene, devenind îngustă, adâncă, cu versanți puternic înclinați și abrupti, în formă de canion [8, pp. 51,63].

Râul Bâc, cel de- al doilea afluent al Nistrului ca mărime (155 km), izvorăște din Podișul Moldovei Centrale, nu departe de satul Temeleuți, raionul Călărași. Valea râului se extinde spre cursul inferior până la câțiva kilometri, iar în sectoarele care intersectează calcarele sarmațiene (mai la nord-vest de municipiul Chișinău) valea devine mai îngustă, formând așa-numitele Chei ale Bâcului. La revărsare în Nistru, Bâcul formează în lunca sa un lac natural-lacul Bâc. În apropiere de satul Vatra, în 1963, a fost construit un lac de acumulare-lacul Ghidighici [8, p. 63].

Cel de-al doilea mare bazin hidrografic, râul Prut, izvorăște din versantul de sud-est al vârfului Goverla din Carpații de est și se varsă în Dunăre. Cursul râului traversează teritoriul Ucrainei, apoi Prutul curge de-a lungul frontierei de vest a Republicii Moldova. Lungimea râului este de 967 km, pe teritoriul republicii curge pe o distanță de 695 km [126 p.33]. Teritoriul Republicii Moldova este străbătut de cursul de mijloc și cel inferior. Pe cursul de mijloc valea râului se lărgeste până la 5-6 km, formând meandre, iar viteza apei este de 1,5 m/s. Pe cursul său inferior valea Prutului se lărgeste până la 8-10 km, albia râului are multe meandre, lățimea fiind de 50-150 m, iar viteza apei se reduce până la 0,7 m/s. Lunca cursului inferior este puternic înmlăștinată, debitul atinge 84 m<sup>3</sup>/s (or. Leova) (anexa nr. 6) [16]. Amintim că Prutul este

navigabil numai pe cursul său inferior. În limitele teritoriului Republicii Moldova, Prutul are mulți afluenți, printre cei mai mari numărându-se: Larga, Vilia, Lopatnic, Racovăț, Ciuhur, Camenca, Gârla Mare, Lăpușna, Sărata, Tigheci etc. Bazinul hidrografic al Prutului ocupă 24 % din suprafața republicii [8, p. 64]. Din cele 27 de poduri existente odinioară, actualmente la Prut sunt doar nouă – șase rutiere (Lipcani-Rădăuți-Prut, Costești-Stânca, Sculeni-Sculeni, Leușeni-Albița, Cahul-Oancea, Giurgiulești-Galați) și trei feroviare (Ungheni-Iași, Stoianovca-Fălciu și Giurgiulești-Galați).

În perioada interbelică, distanța medie între podurile de pe Prut era de circa 31 km. În prezent, la cei 684 km de frontieră dintre România și Republica Moldova există opt puncte de trecere: Giurgiulești-Galați, Cahul-Oancea, Cantemir-Fălciu, Leușeni-Albița, Ungheni-Nicolina, Sculeni-Sculeni, Costești-Stânca și Lipcani-Rădăuți [10]. Râul Prut are un baraj la Stânca-Costești, această amenajare hidroenergetică a fost realizată de România și Uniunea Sovietică (actualmente Republica Moldova) în anul 1976. Considerăm că acest obiectiv, pentru Republica Moldova, are o valoare operativ-strategică [126, p.33].

Rețeaua hidrografică, pe lângă cursurile de apă, cuprinde și sistemul de irigații, care înglobează numeroase canale, diguri, conducte (îngropate sau la suprafață), jgheaburi, bazine de acumulare, stații de pompare și alte instalații hidrotehnice. Scoaterea din funcțiune a instalațiilor și obiectelor hidrotehnice poate duce la distrugerea trecerilor existente și la inundarea temporară a luncilor. Dintre acestea, canalele și digurile prezintă un factor important pentru organizarea apărării. De regulă, canalele pot fi ușor amenajate ca obstacole antitanc, deoarece cele magistrale ridică probleme forțării, iar cu ajutorul lor pot fi provocate inundații mari, ceea ce îngreunează ofensiva atacatorului și avantajează apărătorul.

Ca o concluzie generală, cursurile de apă pot să constituie aliniamente de importanță operativă și strategică, râurile Nistru și Prut, pe porțiunea ce parcurge teritoriul Republicii Moldova, constituind importante aliniamente strategice.

În ceea ce privește vegetația Republicii Moldova, aceasta este bogată și variată după numărul de specii și răspândire zonală, diversitatea sa fiind determinată de poziția geografică a teritoriului și de varietatea condițiilor naturale. Aceasta include specii de origine est-europeană (pinul, negara, păiușul), vest-europeană (fagul, carpenul, castanul) și subtropicală mediteraneană (cărpinița, scumpia, stejarul pufos etc.), (anexa nr. 7.). Teritoriul Republicii Moldova se întinde pe două zone naturale: zona de silvostepă și zona de stepă [8, p. 82].

După gradul de împădurire Republica Moldova ocupă unul din ultimele locuri din Europa. Vârsta medie a pădurilor este de 60 ani, iar în ce privește pădurile seculare păstrate până în prezent, acestea ocupă suprafețe mici. Componenta lor este diversă și numără peste 100 de specii de arbori și arbuști, cele mai răspândite specii de arbori fiind stejarul comun, gorunul,

carpenul, fagul, frasinul, teiul, arțarul, ulmul, plopul. Arealul de răspândire a dumbrăvilor de stejar comun este inclus în limitele zonei de silvostepă, cu preponderență în Podișul Codrilor și în nordul republicii, de obicei, acestea fiind situate pe dealurile cu altitudinea de până la 250 de m. Dumbrăvile de gorun sunt mai des răspândite pe dealurile cu altitudinea mai mare de 250 m, mai ales în Podișul Moldovei Centrale și Podișul Nistrului, fiind întâlnit carpenul, arțarul și ulmul. Pădurile de stejar pufos (gârnițe) sunt răspândite în sudul Moldovei, mai ales în limitele colinelor Tigheci și nordul Câmpiei Moldovei de Sud. Arborii au o înălțime de 10-18 m, formând pădurile rare, cu multe poiene.

Pădurile din văile râurilor sunt constituite din salcie și plop, crescute în condiții de umiditate sporită și stabilă, ce se formează din precipitații atmosferice și ape subterane [8, p. 84]. În Republica Moldova au o răspândire largă pădurile seminaturale de salcâm, plantate în scopul prevenirii alunecărilor de teren, care cresc repede și sunt rezistente la secetă.

Existența masivelor păduroase exercită și ele o influență însemnată asupra acțiunilor militare, deoarece oferă avantaje mari pentru dispunerea și mascarea trupelor. Astfel, rolul acoperirilor în condițiile actuale crește, deoarece mascarea trupelor reprezintă o verigă importantă în structura dispozitivelor, inclusiv la nivel strategic. Pe de altă parte, prin folosirea mijloacelor de distrugere în masă și a mijloacelor incendiare, aceste zone devin nepotrivite dispunerii elementelor din dispozitiv, în cazul pădurii puțin întinse. Totodată, influența terenului împădurit dirijează acțiunile pe căi de acces; reduce posibilitățile de manevră, asigurarea cu spații mari în dispozitivul operativ; oferă mascarea forțelor, asigură executarea misiunilor în ascuns și realizarea acțiunilor prin surprindere; îngreunează întrebuițarea blindatelor; îngreunează conducerea, prin limitarea posibilităților de legătură radio; afectează observarea terenului; accesibilitatea trupelor este insuficientă; greutăți în aprovizionarea trupelor. Așadar, forțele ce trec la apărare sunt avantajate, deși au un raport de forțe nefavorabil. În același timp, organizarea apărării presupune dispunerea grupărilor pe spații mari, în principal, pe căile de acces (pătrundere), supravegherea spațiilor neacoperite, realizarea unor dispozitive adânc eșalonate și o dispunere a forțelor, pe cât este posibil, circular, executarea contraatacurilor pe scară largă, începând cu cele mai mici structuri militare. Pădurea avantajează apărarea, în timp ce ofensiva este complicată de limitarea folosirii tehnicii blindate și armament, impunând deseori executarea unor manevre largi. Totodată, pădurile oferă apărătorului condiții avantajoase pentru nimicirea atacatorului, având un raport de forțe nefavorabil.

Factorul demografic, populația, reprezintă o altă caracteristică importantă a deosebirii geografice a unui areal geografic sau stat.

În prezent în Republica Moldova densitatea populației este de 131 oameni la km<sup>2</sup>, țara noastră ocupând locul 55 din lume și locul 12 din Europa, după acest indice. Din punct de vedere

al structurii teritorial-administrative, Republica Moldova se împarte în 32 raioane și unități administrative – teritoriale, Găgăuzia și nerecunoscuta Republică Nistreană Transnistria. În Moldova sunt 1615 așezări rurale (sate) și 65 de așezări urbane (orașe), inclusiv 13 municipii (Chișinău, Bălți, Tighina, Tiraspol, Cahul, Ungheni, Soroca, Orhei, Ceadâr-Lunga, Edineț, Hâncești și Strășeni) [101].

Într-un asemenea context, dezvoltarea unui sistem de comunicații național reprezintă o cerință obiectivă, rezultată din necesitatea asigurării legăturilor dintre diferite zone ale țării, cât și din nevoia asigurării aprovizionării și desfacerii bunurilor materiale. Sub aspect militar, sistemul de comunicații reprezintă o parte inseparabilă a sistemului logistic, fără de care nu putem concepe organizarea și desfășurarea operațiilor militare.

Sistemul național de comunicații cuprinde: comunicațiile terestre, comunicațiile pe apă, comunicațiile aeriene, telecomunicațiile.

Rețeaua de drumuri publice din Republica Moldova însumează 10544 km, din care 3677 km de drumuri naționale și 6867 km de drumuri locale [61].

Rețeaua națională de căi ferate din Republica Moldova constă din 1156 km de linii principale neelectrificate (dintre care circa 40 km sunt linii duble) cu 90 de stații și 648,5 km de linii secundare și de garare la stații. Cu toate acestea, rețeaua feroviară din Republica Moldova este slab dezvoltată tehnic, în comparație cu alte state [61].

Referitor la comunicațiile aeriene, în prezent, ca moștenire din timpurile sovietice, Republica Moldova are patru aeroporturi. Acestea sunt situate în Chișinău, Mărculești, Cahul și Bălți. Aeroportul Internațional Chișinău este principalul aeroport din țară, datorită amplasării sale geografice favorabile, în apropiere de capitală și centrul țării.

Republica Moldova nu are acces direct la mare, chiar dacă are ieșire de 430 m lungime la fluviul Dunăre, prin portul Giurgiulești. Acesta cuprinde două părți: terminalul de pasageri și cel de mărfuri. Portul Internațional Liber Giurgiulești cuprinde o zonă de 120 ha (dată în concesiune pentru 99 de ani). Transportul naval în Republica Moldova este restricționat pe alocuri de pragurile din substanțe aluviale formate pe șenalul navigabil al râurilor. Aceste obstacole restricționează navigația și sunt necesare investiții pentru eliminarea acestora și menținerea permanentă a parametrilor necesari pentru asigurarea securității navigației.[63]

Infrastructura informațională și de comunicații formează suportul material, necesar pentru edificarea și dezvoltarea societății contemporane moderne. Componentele principale ale infrastructurii informaționale și de comunicații sunt sistemele de comunicație și de transmisiuni, joncțiunile de interconectare, rețelele de transport date, computerele (hardware) și produsele program (software). În ultimul deceniu al sec.XX, sectorul telecomunicațiilor și informaticii a devenit unul din cele mai dinamice și viabile sectoare ale economiei naționale a Republicii

Moldova. Investițiile și aplicarea tehnologiilor avansate au generat o adevărată revoluție în acest domeniu. În mai puțin de zece ani s-au dezvoltat cu pași rapizi telefonie fixă, telefonie mobilă și serviciile transport ale datelor (Internetul). De asemenea, în ritmuri rapide a evoluat și structura sectorului telecomunicațiilor, a sporit, în mod substanțial, numărul și tipurile de rețele, care necesită interconectare, rețelele de telefonie fixă, rețelele de telefonie mobilă, rețelele Internet, rețelele prin cablu ale companiilor TV etc.

Pe teritoriul Republicii Moldova telecomunicațiile cuprind o rețea telefonică, care permite conectarea tuturor localităților în cadrul unui sistem telefonic unitar, însă privatizarea rețelei de telecomunicații a influențat negativ pregătirea și ducerea acțiunilor militare în situații de criză și război. De asemenea, existența în prezent a unei rețele de televiziune și radio locale și centrale, în condițiile unei legislații precare, confuze și permissive, poate afecta ducerea acțiunilor militare.

Sistemul de comunicații, orientat pe direcțiile operative și strategice probabile, influențează considerabil ducerea acțiunilor militare. Chiar dacă armatele sunt dotate cu o tehnică de luptă capabilă să acționeze și în afara comunicațiilor, totuși acestea rămân legate de comunicații, ceea ce impune comandanților de orice rang o analiză lucidă în vederea organizării conducerii trupelor. O rețea densă de comunicații asigură și favorizează conducerea și desfășurarea într-un ritm înalt a acțiunilor de luptă. Drept urmare, asigurarea rezistenței căilor de comunicații constituie una dintre cerințele de bază ale luptei armate. Sistemul de comunicații din Republica Moldova este relativ dezvoltat și modernizat, asigurând condiții bune de manevră a forțelor și mijloacelor de pregătire și ducere a acțiunilor militare. Căile de comunicație rutiere, feroviare, aeriene și fluviale, împreună cu sistemele de telecomunicații, formează infrastructura sistemului statal și militar, având o influență nemijlocită asupra mobilității, deplăsării și desfășurării eșaloanelor operativ-strategice în direcțiile preconizate sau nou apărute. Este necesară organizarea încă din timp de pace a unui sistem teritorial de transmisiuni, care să permită organizarea conducerii și legăturilor, precum și a unui sistem logistic, care să asigure o coordonare și conducere neîntreruptă a acțiunilor militare.

## **2.2. Descrierea geografico-militară a teatrului de acțiuni militare sud-est (TAM-SE)**

Din punct de vedere geografic, Republica Moldova este amplasată în Europa de sud-est, pe când din punct de vedere militar, în literatura de specialitate este menționată diferit. Astfel, F.Gârz, în lucrarea „Expansiunea spre Est a NATO” termenul „teatru” este denumit ca „*Teatrul de acțiuni militare de sud-est*”, pe când în alte lucrări românești are o altă denumire și anume „*Teatrul de acțiuni militare de sud-vest*”. Totodată, în opinia specialiștilor militari sovietici și ai NATO, această zonă este inclusă în teatrul de acțiuni militare de sud.

În acest context, raportat la faptul situării Republicii Moldova în regiunea de sud-est a Europei, considerăm că cel mai corect ar fi ca denumirea teatrului de acțiuni militare să fie de sud-est.

Teatrul de acțiuni militare de sud-est cuprinde întreaga Europă de sud-est, o parte din Asia de sud-vest și cea mai mare parte a litoralului din nordul Africii (conform anexei nr.8,9). Totodată, spațiul geografic menționat cuprinde mai multe obiective de importanță strategică și operativă, inclusiv diferite resurse materiale și umane necesare pentru ducerea acțiunilor militare. *Teatrul de acțiuni militare de sud-est* este cuprins între meridianele 8<sup>0</sup> și 36<sup>0</sup> longitudine estică și paralela 30<sup>0</sup> și 50<sup>0</sup> latitudine nordică. Înglobând Europa sud-estică, o parte din Asia de sud-vest și cea mai mare parte a litoralului de nord al Africii, acesta este, prin urmare, un teatru de acțiuni militare intercontinental. Limitele teatrului de acțiuni militare de sud-vest sunt:

- la nord: vârful Mont Blanc, vârfurile Alpilor italieni și austrieci, Innsbruck, Linz, Lvov, Kiev, Harkov;
- la sud: o linie convențională de la aproximativ 100 km sud de țărmul nord-african, între Akaba și Bizerta (fâșia din nordul Africii);
- la vest: o linie convențională, care trece pe la vest de vârful Mont Blanc, la vest de insulele Corsica și Sardinia, apoi pe frontiera dintre Algeria și Tunisia;
- la est: o linie convențională ce leagă orașele Harkov, Kerci, Damasc, Akaba.

Dimensiunile Teatrului: de la est la vest sunt de aproximativ 2. 900 km, iar de la nord la sud de 2.500 km, rezultând o suprafață totală de aproximativ 5,7 milioane de km<sup>2</sup>, din care circa cincizeci la sută reprezintă spațiul maritim [69, p. 229]. Astfel, *este un teatru de acțiuni militare terestru-maritim* (mixt). Prin dimensiunile sale, teatrul de acțiuni militare de sud-est permite desfășurarea unor acțiuni militare de importanță strategică, cu participarea tuturor categoriilor de forțe armate.

Teritoriul cuprins în limitele teatrului de acțiuni militare Sud-est aparține mai multor țări cu tradiții istorice, culturi și niveluri de dezvoltare diferite, interese strategice și orientări specifice în politica lor externă. Astfel, teatrul cuprinde următoarele state: Franța (Insula Corsica), Italia, Austria, Slovenia, Croația, Ungaria, Bosnia-Herțegovina, Serbia, Slovacia, Ucraina, România, Bulgaria, Turcia, Grecia, Macedonia, Albania, Israel, Cipru, Egipt, Liban, Tunisia și Republica Moldova. În cadrul teatrului de acțiuni militare se regăsesc direcții strategice terestre și maritime, Republica Moldova se situează pe direcția strategică Nord-Est, cuprinzând trei direcții operative [69, p. 229].

Din punct de vedere fizico-geografic, teatrul de acțiuni militare de sud-est se compune din următoarele regiuni: Munții Alpi (Franța, Italia și Austria), Munții Apenini și Câmpia Padului (Italia), Regiunea Munților Carpați (Slovacia, Ucraina și România), Câmpia Dunării

(Ungaria și România), Podișul Volâno-Podolic (Ucraina), Peninsula Balcanică, Peninsula Anatoliei (Turcia), Munții Dinarici (Croatia, Bosnia-Herțegovina), Munții Pindului (Grecia), insulele din Marea Mediterană [69, p. 229].

Importanța teatrului de acțiuni militare de sud-est este redată de intersecția marilor drumuri comerciale, care leagă Europa nordică de cea sudică și sud-vestică, precum și cu nordul Africii și Orientul Mijlociu; menținerea unor regiuni-cheie din acest spațiu permite controlul acestor căi de comunicație, precum și a zonelor geografice spre care conduc; existența unui număr de peste 20 de state ale căror popoare aparțin unor grupuri diverse (germanice, romanice, slave, turanice etc.) a făcut ca foarte multe puteri din zonă să-și justifice intervenția sub pretextul „protejării” conaționalilor; cuprinde regiuni cu bogății naturale importante, alături de un climat prielnic, o populație de aproximativ 500 milioane de locuitori, la care se adaugă importante regiuni industriale și agricole, asigurându-se, astfel, desfășurarea unei activități economice intense și de schimb de valori materiale cu alte regiuni de pe glob.

După cel de-al Doilea Război Mondial zona a cunoscut numeroase conflicte, cum ar fi războiul arabo-israelian, conflictul greco-turc în problema Ciprului, conflictele din spațiul ex-sovietic (CSI), dintre care putem nominaliza conflictul transnistrean, cel din fosta Iugoslavie și evenimentele din Ucraina de Est.

Toate aceste conflicte dovedesc că nu au fost înlăturate cauzele ce ar putea genera evenimente similare în zonele care se încadrează în acest teatru de acțiuni militare. Acest fapt este un motiv în plus pentru a se acorda toată atenția studierii lui, pentru a nu fi surprinși de unele acțiuni ce ar putea fi declanșate din acest spațiu asupra Republicii Moldova.

În ceea ce privește caracteristicile fizico-geografice ale TAM-SE, acest areal geografic este compus dintr-un complex geografico-spațial care, prin întindere și acoperire geografică raportată la continentul european și zonele învecinate, este definitiv la analiza și determinarea importanței și semnificației geografico-militare a teritoriului Republicii Moldova.

În unul din studiile elaborate la acest subiect s-a demonstrat că arealul geografic vizat cuprinde întreaga paletă a sistemelor geografice continentale - șes și câmpii, podișuri, lanțuri muntoase, bazine hidrografice, aglomerări urbane etc. [38].

Ca urmare, *regiunile de câmpie* ocupă o suprafață relativ mică în cadrul teatrului de acțiuni militare de sud-est, cele mai importante fiind Câmpia Padului, Câmpia Dunării Mijlocii, Câmpia Dunării de Jos și Câmpia Ucrainiană, inclusiv cele din Republica Moldova (Câmpia Moldovei de Nord, Câmpia Nistrului Inferior și Câmpia Moldovei de Sud). Ele constituie regiunile depresionare principale, cu un sistem de comunicații dezvoltat, în care se înscriu cele mai importante direcții ce permit ducerea unor operații cu grupări de forțe de nivel strategic. De-a lungul istoriei pe aceste câmpii s-au desfășurat importante acțiuni militare, mai semnificative



fiind considerate cele din Primul și din al Doilea Război Mondial. Caracteristica lor principală este suprafața plană sau cu ondulații ușoare. Ele sunt bogate în resurse de hrană, cuprinzând raioane agro-industriale și industrii dezvoltate. Câmpiile avantajează ducerea operațiilor ofensive, oferind posibilități mari de manevră cu forțe de toate genurile, în special cu blindate și favorizează folosirea armelor de nimicire în masă, cu efecte maxime. Cursurile de apă din regiunile de câmpie constituie singurele obstacole naturale care creează dificultăți pentru ofensivă, oferind avantaje pentru apărător.

În continuare, cele mai importante *regiuni de deal și podiș* sunt: regiunile deluroase din vestul Ungariei, dinspre râurile Drava și Sava, dintre râul Sava și Alpii Dinarici, dealurile subcarpatice din România, regiunile de deal și fâșia litoralului nord-african; podișul Karst din nord-vestul fostei Iugoslavii, podișurile din România, podișurile din Republica Moldova (Podișul Moldovei Centrale, Podișul Nistrului, Podișul Moldovei de Nord și Podișul Ciulic), Prebalcanic și Deliorman din Bulgaria, Podișul Volâno-Podolic și Podișul Anatoliei.

*Regiunea muntoasă*, cuprinsă în teatrul de acțiuni militare de sud-est, aparține sistemului Alpino-Carpat-Himalayan, de vârstă terțiară, principalele lanțuri de munți fiind Apeninii, Alpii, Carpații, Alpii Dinarici, Munții Pindului, Balcanii, Munții Pontici, Taurus și Antitaurus. Caracteristica regiunii muntoase este compunerea ei din lanțuri curbate, sub forma unor arcuri de cerc, atingând lungimi de 1000-1500 de km și înălțimi de 2000-4000 de m, precum și o orientare transversală sau longitudinală cu axul est-vest al teatrului de acțiuni militare.

*Munții Apenini* formează structura principală a Peninsulei Italice, prelungindu-se peste stâmtoarea Messina, în nordul insulei Sicilia. În partea centrală a Apeninilor, denumiți Abruzzi, cele mai mari altitudini se apropie de 3 000 de m (Gran Sasso - 2914 m.), munții Apenini fiind împărțiți în trei grupuri: Apeninii Nordici, Apeninii Centrali, Apeninii Sudici [120].

*Alpii* reprezintă un lanț muntos din Europa, care se întinde din Austria și Slovenia până în sud-estul Franței, trecând prin nordul Italiei, sudul Elveției, Liechtenstein și sudul Germaniei sub forma unui arc de cerc cu concavitate spre sud, având un capăt sprijinit pe țărmul Golfului Genova, iar altul legându-se cu Alpii Dinarici, la est de Golful Tricat. Ei poartă diferite denumiri, în funcție de teritoriul pe care se găsesc: Alpii francezi, italieni, elvețieni și austrieci. Au o lungime de peste 12 000 km și o lățime de 100-150 km, prezentând cei mai înalți masivi muntoși din Europa, cu vârfuri ce depășesc 4000 de m. (Mont Blanc - 4810 m, Monto Rosa- 4638 m etc.).

Alpii formează un obstacol greu de trecut, iar văile și depresiunile intramontane pot fi închise cu ușurință. Cele mai înalte culmi și vârfuri sunt acoperite de zăpadă veșnică și ghețari, care ocupă o suprafață de aproximativ 4 000 km<sup>2</sup>. Escaladarea acestor înălțimi nu se poate realiza decât de trupe specializate, iar trecătorile, deși destul de numeroase, devin frecvent impracticabile, îndeosebi iarna și pot fi închise cu ușurință cu forțe puține. Precizăm că munții

Alpi se împart în Alpii Occidentali și Alpii Orientali. Alpii Occidentali se află în Italia, Franța, Elveția, iar cei Orientali în Austria, Germania, Italia, Liechtenstein, Slovenia și Elveția [4].

Sistemul muntos al Europei Centrale, munții Carpați, au forma unui arc de cerc cu concavitatea spre sud-vest, cu lungimea de 1 500 km și lățimea maximă de 130 km. Aceștia se întind pe teritoriul a opt state: Austria, Cehia, Slovacia, Polonia, Ungaria, Ucraina, România și Serbia. Astfel, distingem următoarele grupe principale: Grupa Tatrei, între Dunăre (Bratislava și Pasul Dukla), Grupa Beskizilor Orientali (între Dukla și frontiera de stat a României, cunoscuți și sub denumirea de Carpații Păduroși), Carpații Orientali (între frontiera de nord a României pe zona muntoasă și până la Valea Prahovei, Șercaia), Carpații Meridionali (între Valea Prahovei, Șercaia și până la culoarul Timiș-Cerna, Orșova), Carpații Occidentali (între Dunăre (Baziaș, Orșova) și Barcău, Șimleul Silvaniei, Zalău). Arcul carpatic reprezintă un important aliniament strategic, fiind greu accesibil, îndeosebi Grupa Tatrei și a Carpaților Meridionali, sectoarele mai ușor accesibile fiind Beskizii Orientali, Curbura Carpaților, precum și cele două regiuni depresionare - Poarta Someșului și Poarta Mureșului.

În zona Balcanilor *Alpii Dinarici* reprezintă un sistem montan, situat în sudul Europei, ocupând partea vestică a acestei peninsule, pe teritoriul mai multor țări, de la nord la sud: Slovenia, Croația, Bosnia-Herțegovina, Serbia, Muntenegru și Albania. Acești munți au o lungime de 650 km și o lățime de 100-200 km, cea mai înaltă înălțime fiind vârful Bobotov-Kuk de 2 523 de m al Muntelui Durmitor. Înălțimile descresc de la țărnul Dalmației spre est, până la regiunile de deal din apropierea râurilor Sava și Morava, fiind mai mari pe Coasta Dalmației, cu pantele mai abrupte. O debarcare pe litoralul estic al Adriaticii este îngreunată mai mult, precum și dezvoltarea ofensivei spre interior. Datorită acestor caracteristici, precum și orientării lor, relieful Alpilor Dinarici creează dificultăți în desfășurarea acțiunilor militare, le canalizează pe direcții independente, limitând posibilitățile de manevră și folosire a blindatelor [5].

*Munții Pindului* reprezintă o prelungire spre sud a Alpilor Dinarici, de care se leagă prin Alpii Albaniei și Munții Macedoniei și se întind din partea de sud și sud-est a Albaniei până în partea de nord a Peninsulei Peloponez. Aceștia sunt formați din masivi greu accesibili, cu înălțimi de până la 2 637 de m (vârful Smolikas), cu o lungime de 797 km, cu pante abrupte și comunicații puține. În cea mai mare parte, munții respectivi sunt lipsiți de vegetație și cursuri de apă, ceea ce aduce mari neajunsuri din punct de vedere militar. În partea de sud-est, munții sunt stâncoși și au o orientare generală vest-est până la Marea Egee, formând un litoral cu țăruri înalte și abrupte [103].

*Munții Balcani* se întind pe 560 km din estul Serbiei către est, prin Bulgaria Centrală, către capul Emine la Marea Neagră. Semnificația lor, ca obstacol, este mai accentuată în partea

vestică și centrală, unde altitudinile depășesc 2 300 m (vârful Botev de 2376 m), iar lărgimea este de aproximativ 75 km. Aceștia prezintă trecători numeroase, cu pasuri înalte de culme și unele depresiuni intramontane. Munții Balcani constituie un aliniament strategic important, favorizând apărarea orientată spre sud. Sectorul cel mai accesibil este cel al Balcanilor de est, unde o acțiune terestră-maritimă favorizează ofensiva spre nord sau invers [102].

Deplasându-ne spre sud-estul Europei, găsim munții Rodopi, care reprezintă un lanț muntos, cu 83% din suprafața pe teritoriul Bulgariei, iar 17% regăsindu-se în Grecia. Aceștia au trăsături asemănătoare Munților Balcani și se prezintă sub forma unui masiv compact, cu orientarea generală nord-vest, sud-est, culmi radiale abrupte, văi adânci și înguste, precum și cu depresiuni intramontane numeroase, cea mai importantă fiind cea a râului Mesta. Cel mai înalt vârf este Goliam Perelik (2191 m) [104].

În nordul Regiunii muntoase din Peninsula Anatoliei sunt amplasați Munții Pontici, cu așezare și pe țărmul Mării Negre și Taurus la sud, dar și spre țărmul Mediteranei. Munții Pontici se prezintă sub forma unor culmi paralele cu litoralul Mării Negre: Koroglu Daglari și Isfendiar Daglari, în partea de vest și Dogu Kara Deniz Daglari, în est, cu înălțimi ce depășesc 3 900 de m, îndeosebi ramura de est. Munții Pontici constituie o barieră importantă pentru acțiuni de desant de pe Marea Neagră. În sud, Munții Taurus prezintă caracteristici asemănătoare, formând o barieră împotriva unor acțiuni de desant de pe Mediterana de est. Aceste bariere muntoase (Ponticii, Taurus) închid Podișul Central al Anatoliei cu înălțimi de 800-1200 m. Este un podiș înalt și arid, cu vegetație săracă, comunicații puține, resurse materiale și de trai reduse și creează dificultăți din punctul de vedere al folosirii tehnicii blindate și auto, fragmentând, astfel, acțiunile de luptă [154].

Din cele menționate rezultă că relieful muntos este dominant pe teatrul de acțiuni militare de sud-est, iar lanțurile muntoase au orientări diferite, fapt ce favorizează sau defavorizează ofensiva sau apărarea, în funcție de orientarea direcțiilor tactice și operative spre regiunea muntoasă. De asemenea, predominarea reliefului muntos va imprima un caracter specific acțiunilor militare.

Țărmurile și litoralul maritim din cadrul teatrului de acțiuni militare de sud-est au o întindere mare datorită conturului lor crestat, îndeosebi în partea nordică a Mării Mediterane. Existența țărmurilor și a unor fâșii de litoral dezvoltate face ca o serie de direcții operative din teatrul de acțiuni militare de sud-vest să fie direcții de litoral, cu una sau chiar ambele limite sprijinite pe țărmurile maritime.

Țărmurile Peninsulei Apenine, cele ale Mării Negre sau din sudul Anatoliei, estul Mediteranei și nordul Africii sunt în general drepte, înalte, cu golfuri puține. În schimb, țărmurile Peninsulei Balcanice și ale Anatoliei vestice sunt puternic dantelate, cu golfuri înguste și adânci,

în apropierea cărora sunt numeroase insule, ce permit adăpostirea flotei maritime militare. Țărmurile drepte și joase, precum și sectoarele de plaje din cuprinsul lor, sunt favorabile debarcării desantului maritim.

O mare însemnătate pentru ducerea acțiunilor flotei maritime o au strâmtorile sau canalele maritime, cum ar fi: Bosfor și Dardanele, canalurile Corint, Suez, Otranto sau Malta. Strâmtorile Bosfor și Dardanele sunt de importanță strategică, constituind unicul drum maritim de legătură dintre Marea Neagră și Marea Mediterană. Aceste locuri înguste în spațiul maritim sunt nefavorabile acțiunii flotelor maritime militare, deoarece pot fi ușor apărate sau chiar închise de către apărător.

Rețeaua hidrografică pe teatrul de acțiuni militare de sud-est este variată ca orientare, debit și valoare ca obstacol, fiind influențată de marea diversitate a formelor de relief și de climă, de variația precipitațiilor atmosferice. Menționăm că locul principal în rețeaua hidrografică îi revine Dunării, între Viena și Marea Neagră, acest râu constituind o mare arteră fluvială de transport de însemnătate internațională, un obstacol important și un aliniament strategic, iar sub aspect militar aceasta reprezintă o rocadă fluvială importantă pe teatrul de acțiuni militare de sud-est. Alte cursuri de apă care constituie obstacole importante sunt Padul, Drava, Sava, Morava, Tisa, Mureșul, Oltul, Siretul, Prutul, Nistrul, Bugul de sud, Niprul, Nilul. Cursurile de apă din Peninsula Italică, sudul și sud-vestul Peninsulei Balcanice, Anatolia și Africa de Nord (exceptând Nilul) au o însemnătate militară mai mică. În general, rețeaua hidrografică are o dezvoltare mai mare în partea de nord-est a teatrului de acțiuni militare de sud-est. În regiunile de câmpie majoritatea cursurilor de apă au orientarea aproape perpendiculară pe axul direcțiilor operative și se succed la distanțe relativ scurte, fapt ce impune uneori forțarea a 1-2 cursuri de apă într-o singură zi de luptă.

Spațiul maritim al teatrului de acțiuni militare de sud-est cuprinde Marea Neagră, Marea Marmară, Marea Egee, Marea Mediterană, Marea Adriatică, Marea Ionică, Marea Tireniană. În mările situate la nord de linia Creta, Malta, țărmul sudic al insulei Sardinia acțiunile forțelor maritime militare sunt limitate datorită spațiilor maritime puțin dezvoltate, semiînchise și existența unui mare număr de insule, îndeosebi în Marea Egee, Marea Ionică, nord-estul Mării Adriatice și nordul Mării Tireniene. Acțiunile militare de amploare se pot desfășura în estul și centrul Mării Mediterane, unde spațiul maritim permite desfășurarea și manevrarea unor forțe maritime importante.

Existența spațiului maritim dezvoltat pe teatrul de acțiuni militare de sud-est face ca acțiunile militare în partea sudică a Teatrului să fie de neconceput fără participarea forțelor maritime. Considerăm că aceasta impune organizarea temeinică a cooperării dintre cele

trei categorii de forțe armate: terestre, maritime și aeriene, pe zone maritime și pe litoral, precum și pe ansamblul teatrului de acțiuni militare.

În ceea ce privește clima, teatrul de acțiuni militare de sud-est are un climat foarte variat, care ridică probleme diferite în cadrul acțiunilor militare. Partea sudică se caracterizează prin climat subtropical și climat mediteranean, între paralelele 30<sup>0</sup> și 40<sup>0</sup> latitudine nordică. Temperaturile medii anuale sunt de peste 0<sup>0</sup> C, ceea ce arată lipsa înghețului, oferind posibilitatea executării neîntrerupte a navigației și deci, a acțiunilor militare în orice anotimp. Vânturile sunt uscate, ploile sunt rare și de scurtă durată. Seceta este caracteristică verilor din aceste regiuni și astfel, creează probleme în privința procurării apei potabile și celei necesare pentru executarea decontaminării. Partea nordică a teatrului de acțiuni militare se înscrie în zona climatei temperate continentale. Marile variații de temperatură, specifice acestor regiuni, impun măsuri speciale cu privire la echiparea și hrănirea trupelor, asistența sanitară, întreținerea tehnicii de luptă etc. În funcție de relief, acoperiri, depărtare de țărmuri maritime și de alți factori fizico-geografici, în diferite regiuni ale teatrului de acțiuni militare de sud-est apar nuanțe locale ale climatului și regimului de precipitații, ceea ce influențează acțiunile militare, fapt de care trebuie să se țină cont.

Spațiul terestru al teatrului de acțiuni militare de sud-est dispune de un sistem bogat de comunicații, aflându-se la confluența marilor drumuri comerciale care leagă Europa Occidentală de Europa sud-estică și de Orientul Apropiat și Mijlociu. Tot aici se intersectează și marile drumuri maritime internaționale, care leagă trei continente: Europa, Africa, Asia și două bazine oceanice mari: Oceanul Atlantic și Oceanul Indian.

Infrastructura rutieră include șosele de diferite tipuri (pietruite, asfaltate, autostrăzi), care ating o lungime totală ce depășește un milion de km, densitatea medie fiind de circa 41 km de șosele la 100 km<sup>2</sup>. Densitatea, însă, este mai mare în jumătatea de nord a teatrului, îndeosebi în regiunile de câmpie, deal și podiș. Ca orientare, șoselele urmează în general formele de relief și rețeaua hidrografică, fiind direcționate predominant de-a lungul Dunării, a litoralului și a principalelor cursuri de apă. De asemenea, ele pornesc radial din orașele principalele, în special capitalele statelor. Având orientare diversă și predilect pe axul direcțiilor operative, șoselele din teatrul de acțiuni militare de sud-vest asigură desfășurarea unor acțiuni militare de mare amploare, dispun de o capacitate mare de trafic rutier, cu unele excepții în sudul Peninsulei Balcanice, Podișul Anatoliei și nordul Africii.

Cu referire la căile ferate, precizăm ca acestea ajung la 79974 km, circa 4,5 km de cale ferată la 100 de km<sup>2</sup>. La fel ca și în cazul șoselelor, densitatea este mai mare în jumătatea de nord a teatrului, unde, în unele zone, aceasta este de 6-8 km la 100 de km<sup>2</sup>. Caracteristic rețelei feroviare este modernizarea ei continuă, prin dublarea liniilor și electrificare (aproximativ 50%

sunt deja electrificate), precum și prin mărirea capacității de trafic. În general, orientarea căilor ferate o urmează pe cea a șoselelor și asigură executarea transportărilor de capacitate mare (al tehnicii grele) pe întregul teatru de acțiuni militare. Atât șoselele, cât și căile ferate sunt legate de lucrări de artă importante (poduri, viaducte, tuneluri etc.), îndeosebi în regiunile cu o rețea hidrografică mai dezvoltată.

Căile maritime și fluviale din teatrul de acțiuni militare de sud-est prezintă un mare interes datorită existenței unui spațiu maritim important (aproape 60%), cât și a unei rețele hidrografice pretabile navigației. Transporturile pe apă pot fi luate în considerare în aceeași măsură ca și transporturile rutiere la realizarea unor transporturi eficiente de trupe.

Transportul prin conducte este de asemenea utilizat în spațiul geografic al teatrului de acțiuni militare de sud-est. Acestea sunt profilate, îndeosebi pe transportul produselor petroliere, gaze și apă. Ele prezintă o importanță deosebită, constituind un mijloc de transport ieftin și bine protejat. Unele dintre aceste conducte, fiind orientate pe axul direcțiilor operative, pot fi utilizate cu succes și pentru nevoi militare.

Sistemul de comunicații din teatrul de acțiuni militare de sud-est, prin dezvoltarea și varietatea tipurilor și orientare, asigură pe deplin necesitățile de ordin militar. Privită în dinamica sa, tendința este spre o modernizare continuă și sporirea capacității de transport.

În urma analizei principalilor factori geografici care influențează desfășurarea acțiunilor militare în TAM-SE, constatăm că etapa următoare o constituie identificarea, descrierea și analiza principalelor direcții strategice și operative, care constituie cocolonul geografico-militar al întrebuirii forțelor armate în acest teatru de acțiuni militare la nivel continental.

La stabilirea direcțiilor strategice și operative probabile din teatrul de acțiuni militare de sud-est s-a ținut cont de un număr de factori, dintre care cei care prezintă o importanță mai mare sunt: compartimentarea spațiului geografic în teatrul de acțiuni militare; configurația politico-militară de pe continent; orientarea și caracteristicile sistemului de comunicații; existența obiectivelor și a aliniamentelor de însemnătate strategică și operativă; posibilitățile de concentrare a forțelor și mijloacelor în vederea desfășurării unor acțiuni de importanță strategică și operativă.

Ținând cont de acești factori, în cadrul teatrului de acțiuni militare de sud-est, s-au stabilit următoarele direcții strategice și operative terestre și direcții operative maritime: (după cum este prezentat în anexa nr. 10).

- A. Direcții terestre:
- Direcția strategică de vest;
  - Direcția strategică de sud-est;
  - Direcția strategică de nord-est.

## B. Direcții maritime:

- Direcția operativă din partea vestului și nordului Mării Negre (terestră și maritimă);

- Direcția operativă a Mării Egee;
- Direcția operativă a Mării Ionice;
- Direcția operativă a Mării Adriatice;
- Direcția operativă a Mării Tirenene.

a) Direcția strategică de „vest” cuprinde jumătatea de nord a teatrului de acțiuni militare de sud-est, pe toată adâncimea lui și este delimitată la nord de marginea de nord a teatrului (vârful Mont Blanc, Innsbruck, Linz, Lvov, Kiev, Harkov); la sud, de o linie ce trece prin Insula Elba, Ancona, Zadar, Belgrad, fluviul Dunăre până la Călărași, Ostrov, Mangalia, țărmul vestic și cel nordic ale Mării Negre, Peninsula Crimeea, Kerci; la Vest, de o linie ce trece prin vârful Mont Blanc, Nisa, țărmul nordic și cel vestic ale Mării Ligurice, insula Elba; la Est, de o linie ce unește localitatea Harkov cu localitatea Kerci. În limitele arătate, lărgimea direcției strategice de vest este de 480-720 km, iar adâncimea de aproximativ 2 500 km, fapt ce îi conferă dimensiunile de direcție strategică (anexa nr. 11). Direcția a devenit activă în cel De-al Doilea Război Mondial, în ea înscriindu-se operațiile fronturilor 2 și 3 Ucrainene, orientate Est-Vest și Armata Română (în cadrul frontului 2 ucrainean), cu acțiunile de la Debretin, Budapesta, Viena și Praga.

În cadrul direcției strategice de vest se înscriu următoarele direcții operative:

- Direcția operativă austriacă;
- Direcția operativă nord-italiană.

b) Direcția strategică de sud-est cuprinde partea sud-estică a teatrului de acțiuni militare de sud-est și se caracterizează prin existența în aria sa a celor două peninsule, Anatolică și Balcanică, fapt ce îi conferă trăsături de direcție strategică peninsulară (anexa nr. 12). Se delimitează, la nord, prin extrema nordică a teatrului de acțiuni militare de sud-est, între Kiev și Brno; la sud, prin țărmul sudic al Peninsulei Anatolia la Marea Mediterană, Insula Rodos, Insula Creta, țărmul sudic al Peloponesului; la Vest, prin țărmul vestic al Peninsulei Balcanice, la Marea Ionică și Marea Adriatică, între Capul Akritas (Pelopones) și Peninsula Istria; la est, localitatea Adana (Golful Iskenderum), Samsun, țărmul nordic al Anatoliei la Marea Neagră, țărmul estic al Mării Negre al Turciei europene, Bulgariei, României, țărmul nord-vestic și nordic al Mării Negre, între brațul Chilia și Kerci, țărmul vestic al Mării Azov, Nipru, Kiev.

În limitele arătate, lărgimea direcției variază între 680 și 1 500 km, iar adâncimea este de 1 600 km. În cadrul direcției se înscriu zone geografice importante: Peninsula Anatoliei și Peninsula Balcanică, Câmpiile Ucrainene, Dunării de Jos și Dunării de Mijloc, Carpații

Românești; obiective de importanță strategică cum sunt capitalele țărilor, strâmtorile Bosfor și Dardanele, Canalul Corint; raioane industriale importante și de exploatare a unor bogății naturale; noduri de comunicații; aliniamente de importanță strategică (țărmurile maritime, fluviul Dunăre, lanțurile muntoase ale Balcanilor, Alpilor Dinarici și Carpaților). Direcția a devenit activă atât în Primul, cât și în cel de-al Doilea Război Mondial.

În cadrul direcției strategice de sud-est se înscriu următoarele direcții operative:

- direcția operativă Vardar-Morava;
- direcția operativă greacă;
- direcția operativă turcă (Tracia de est).

c) Direcția strategică de nord-est reprezintă în contextul politico-militar actual o direcție deosebit de importantă pentru Republica Moldova, semnificația acesteia fiind demonstrată de poziționarea statului între o superputere, cum este Federația Rusă la est și un bloc politico-militar la vest, cum este NATO (anexa nr. 13). Despre importanța acestei direcții ne vorbește și reactivarea ei frecventă pe parcursul istoriei. De aceea, în perioada celui De-al Doilea Război mondial, această direcție a fost utilizată atât de către țările Axei [113,p.371], cât și de către alianța antifascistă [114, p.571]. Aflându-ne într-o zonă de intersecție a intereselor marilor puteri, după cum am menționat mai sus, nu este exclusă reactivarea direcției strategice de nord-est pe viitor, astfel încât Republica Moldova să fie nevoită să devină un teatru de război. Republica Moldova, aflându-se pe direcția strategică de nord-est, cuprinde trei direcții operative, respectiv: direcția operativă Podolică; direcția operativă Central-Ucraineană și direcția operativă Sud-Ucraineană. Deoarece direcțiile operative menționate includ majoritatea obiectivelor strategice de pe teritoriul țării noastre, considerăm că direcțiile date pentru Republica Moldova vor fi de valoare operativ-strategică, (anexa nr. 14).

În teatrul de acțiuni militare, în afara direcțiilor terestre, sunt incluse și direcțiile operative maritime, cum sunt direcția operativă maritimă din partea de vest a Mării Negre, direcțiile operative ale Mării Egee, Mării Ionice, Mării Adriatice și Mării Tirenene. Întrucât aceste direcții maritime nu vizează teritoriul Republicii Moldova, ele nu fac obiectul studiului.

Din analiza acestor direcții de operații terestre și maritime din teatrul de acțiuni militare de sud-est rezultă unele concluzii:

- toate direcțiile operative terestre se înscriu în compartimente geografice cu relief predominant muntos, fapt ce imprimă acțiunilor militare caracteristici specifice;
- majoritatea direcțiilor operative se înscriu în compartimente geografice, care permit folosirea tuturor categoriilor de tehnică de luptă;



- apărarea, beneficiind de forme avantajoase de teren, se poate opune cu succes ofensivei cu forțe numeroase; succesul în operații va fi asigurat numai printr-o cooperare strânsă între toate categoriile de forțe armate.

### **2.3. Zonele de Operații de pe teritoriul Republicii Moldova**

Din punct de vedere geografico-militar, Republica Moldova este parte componentă a teatrului de acțiuni militare de sud-est, în care se încadrează Direcția strategică de Nord-Est, înglobând trei direcții operativ strategice:

a) direcția operativ-strategică Podolică coboară de la nord spre sud din Podișul Volâno-Podolic și pătrunde pe teritoriul Republicii Moldova, cuprinzând spațiul dintre râurile Prut și Nistru, cu axul prin localitatea Ocnîța, continuând pe direcția Drochia, Bălți, Chișinău, Căușeni și o altă ramură pe direcția Chișinău, Cimișlia, Cahul. Acțiunile pe această direcție vizează pătrunderea forțelor atacatorului pe teritoriul țării cu scopul de a cuceri principalele centre politico-militare, inclusiv capitala țării, municipiul Chișinău, (anexa nr. 15).

Totodată, acțiunile pe această direcție vor avea ca scop, în funcție de obiectivul propus, realizarea joncțiunii cu forțele ce ar acționa pe direcțiile operative central-ucraineană și sud ucraineană și încercuirea forțelor proprii în raioanele cu centrul Chișinău și Bălți. Capacitatea acestei direcții poate fi de valoarea unei grupări de forțe de nivel corp de armată.

Pe teritoriul Republicii Moldova direcția operativ - strategică podolică va include Direcția operativă „Nord,” pe următoarele axe: Ocnîța-Bălți-Chișinău (valoarea direcției – un corp de armată), cu o ramificație pe direcția Bălți-Ungheni (anexa nr. 16).

b) Direcția operativă-strategică Central-Ucraineană trece cu axa pe teritoriul Republicii Moldova pe direcțiile Soroca, Bălți, Ungheni și o altă direcție Tiraspol, Hâncești și Ungheni. Acțiunile pe direcțiile date vor viza încercuirea forțelor proprii în raionul cu centrul Chișinău. De asemenea, acțiunile pe această direcție pot viza, în funcție de obiectivul propus, realizarea joncțiunii cu forțele ce ar acționa pe direcția operativ-strategică Sud-Ucraineană, pentru încercuirea forțelor noastre în raioanele cu centrul în localitățile Căușeni și Cimișlia. În același timp, joncțiunea forțelor adversarului, care vor acționa pe direcția central-ucraineană și direcția operativ-strategică podolică, vor viza încercuirea forțelor proprii în raionul cu centrul Bălți.

Capacitatea direcției este până la o grupare de forțe (GF) de nivel de armată de arme întrunite, care va include în structura sa până la 2-3 corpuri de armată. Această direcție va include următoarele direcții operative:

Direcția operativă „Bălți”, care va trece pe axa Soroca-Bălți-Fălești (valoarea direcției este până la o grupare de forțe de nivel de corp de armată), cu o ramificație pe direcția Bălți - Ungheni.

Direcția operativă „Dubăsari”, care va trece pe axa Dubăsari – Chișinău (valoarea direcției – un corp de armată), cu o ramificație pe direcția Vadul lui Vodă – Orhei – Telenești-Ungheni.

Direcția operativă „Tiraspol”, care va trece pe axa Tiraspol – Chișinău (valoarea direcției – un corp de armată), cu o ramificație pe direcția Hâncești – Ungheni, (anexa nr. 17).

c) Direcția operativ-strategică Sud – Ucraineană trece cu axul pe teritoriul Republicii Moldova pe direcția Belgorod Dnestrovsk, Basarabeasca, Chișinău, cu variante spre Belgorod Dnestrovsk, Taraclia și Cahul. Acțiunea pe direcția dată va viza fracționarea teritoriului țării (a zonei de sud), concomitent cu ocuparea Chișinăului, în cooperare cu forțele adversarului, ce vor acționa pe direcția central-ucraineană, (anexa nr. 18).

Capacitatea direcției este de până la o grupare de forțe de nivel de armată de arme întrunite, care va include în structura sa până la două corpuri de armată.

Pe teritoriul Republicii Moldova direcția operativă strategică sud-ucraineană, va include una sau mai multe direcții de importanță operativă, considerând că ele sunt următoarele:

- Direcția operativă „Cimișlia”, care va trece pe axa Basarabeasca – Cimișlia – Hâncești – Ungheni, cu ramificația Cimișlia – Tiraspol, (anexa nr. 19), în cadrul unei ofensive dinspre est și Leova și Cimișlia-Tiraspol, în cadrul unei ofensive dinspre vest (valoarea direcției poate fi până la un corp de armată), (anexa nr.20).

- Direcția operativă „Basarabeasca”, care va trece pe axa Cantemir-Basarabeasca în cadrul unei ofensive dinspre vest, (anexa nr.20) și Basarabeasca-Cantemir, în cadrul unei ofensive dinspre est (valoarea direcției poate fi până la un corp de armată), (anexa nr. 19).

- Direcția operativă „Cahul”, cu axa Cahul – Comrat – Basarabeasca, cu ramificația Cahul – Vulcănești, în cadrul unei ofensive dinspre vest, (anexa nr.20) și Taraclia-Cahul, cu ramificația Taraclia-Giurgiulești, în cadrul unei ofensive dinspre est, (anexa nr. 19).

În urma studiului și analizei geografico-militare a TAM- SE și a poziționării geografice a Republicii Moldova în cadrul TAM-SE și în raport cu direcțiile strategice și operative care străbat acest spațiu geografic, am ajuns la următoarele concluzii:

a) în contextul politico-militar actual și în situația de neutralitate a Republicii Moldova, este imperios necesară cunoașterea aprofundată, din punct de vedere geografico-militar, a principalelor caracteristici sociale, economice, culturale, spațiale și militare ale țării noastre;

b) identificarea și descrierea posibilelor acțiuni militare, ce se pot desfășura pe teritoriul Republicii, trebuie să țină cont de legile imobile ale luptei armate corelate cu caracteristicile geografico-militare ale teritoriului natural;

c) punerea în acord a modului de acțiune, precizat în doctrinele și regulamentele de luptă ale Armatei Naționale, cu necesitățile și nevoile strategice și operative de planificare, organizare și execuție a operațiilor militare;

d) stabilirea și teoretizarea din punct de vedere doctrinar a Zonelor de Operații pe teritoriul Republicii Moldova;

e) în contextul politico-militar actual descrierea Zonelor de Operații necesită o abordare minuțioasă, care să răspundă în principal necesităților militar-strategice de organizare și planificare a operațiilor militare de către Armata Națională, iar pe de altă parte să corespundă intereselor naționale privind apărarea țării.

Din această perspectivă propunem, în scopul fundamentării doctrinei a întrebuirii forțelor naționale pentru apărarea țării, precum și al unei planificări strategice și operative, raportate la realitățile geografico-militare și izvorâte din poziționarea geografică a Republicii Moldova în cadrul TAM-SE, ca teritoriul țării să fie divizat convențional în 2 (două) Zone de Operații, de Nord și de Sud. În acest fel este creat cadrul conceptual geografico-militar ce va utiliza instrumentarul geografiei militare în procesul de planificare a acțiunilor militare la nivel național. Divizarea convențională a teritoriului Republicii Moldova în cele două Zone de Operații este prezentată în detaliu în cuprinsul Anexei nr. 21 a și b.

La propunerea de stabilire a două Zone de Operații pe teritoriul național au fost luați în considerație următorii factori:

- direcțiile, obiectivele probabile de pătrundere ale unui eventual agresor pe teritoriul național;
- configurația geografică a teritoriului;
- necesitatea și posibilitatea ducerii acțiunilor militare cu forțe și mijloace proprii;
- posibilitățile de manevră, cooperare și sprijin ale trupelor pentru diferitele categorii de forțe armate, genuri de armă;
- pregătirea teritoriului pentru apărare (fortificații, sistemul de hidroameliorații, comunicații, depozite, aerodromuri etc.) existente sau prevăzute a se realiza;
- realizarea unor scopuri operative și strategice în cadrul desfășurării luptei armate.

Din punct de vedere teoretic, conform Lexiconului militar, „Zona de Operații” este o porțiune din teritoriu, care are o delimitare geografică precisă, dispune de anumite resurse umane și economice, în care se duc acțiuni militare cu caracter de omogenitate și independență relativă de către o M.U. strategică sau de una sau mai multe M.U. operative. Zona de operații cuprinde,

de regulă, două sau mai multe direcții operative [2, p. 348]. Aceasta include obiective de importanță strategică, operativă și tactică, a căror menținere influențează substanțial desfășurarea apărării strategice și ducerea ofensivei pentru eliberarea teritoriului național.

În cadrul zonei de operații acțiunile militare se vor desfășura, de regulă, în anumite spații, care însumează operații ce se vor duce pe una sau mai multe direcții, conform scopurilor propuse. În funcție de amploarea luptei armate, aceste direcții pot fi strategice, operative sau tactice. La rândul său, fiecare dintre aceste direcții, includ în componența lor anumite obiective și aliniamente strategice, operative și tactice, respectiv aliniamente de apărare, ofensivă și contraatac (contralovitură), zone favorabile desantării, luptei de lungă durată. Astfel, ne propunem să punem la dispoziția publicului și specialiștilor o variantă de analiză privind stabilirea Zonelor de operații pe teritoriul național.

### **2.3.1. Definirea și caracteristicile generale ale Zonei de Operații de Nord**

Zona de operații Nord este delimitată la vest de frontiera de stat dintre Republica Moldova și România pe râul Prut, la nord-est și est, cu Ucraina, pe râul Nistru și la sud pe aliniamentul localităților Taxobeni, Vălcineț, Nisporeni, Căinari și Tiraspol. Totodată, zona de operații cuprinde partea de nord, centrală și de sud-est a republicii. Cele 20 de raioane cuprinse în ea sunt: Briceni, Ocnița, Edineț, Dondușeni, Râșcani, Drochia, Soroca, Glodeni, Florești, Șoldănești, Fălești, Sângerei, Telenești, Rezina, Călărași, Orhei, Strășeni, Criuleni, Dubăsari, Anenii Noi și unitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului, mai puțin raionul Slobozia. Prin urmare, zona de operații are o populație de circa 2.725.000 locuitori sau 75% [7] din populația totală a țării, densitate ce depășește puțin media pe țară, care cuprinde în aria sa de aproximativ 20.000 km<sup>2</sup> circa 59% din suprafața totală a țării.

Obiectivul de primă importanță strategică din această zonă îl constituie municipiul Chișinău, capitala țării-centrul politico-administrativ și economic principal. Astfel, municipiul Chișinău reprezintă, totodată și cel mai important centru de comunicații și telecomunicații al țării. Importanța zonei constă în faptul că, pe lângă elementele prezentate mai sus, există obiective de valoare (centre politico-administrative – reședințele celor 20 de raioane; centre și obiective economice, cum sunt cele opt municipii din zonă: Chișinău, Bălți, Tiraspol, Bender, Soroca, Orhei, Strășeni, Edineț, precum și sistemul hidroenergetic din Dubăsari).

Această zonă ocupă o mare parte din teritoriul statului, fiind asigurate cu resurse umane, materie primă și infrastructură rutieră. Dezvoltarea economică este determinată de amplasarea în zonă a capitalei republicii, centru industrial, economic, situat la extremitatea de sud-est a Podișului Moldovei Centrale, precum și de existența următoarelor centre economice cum ar fi: Tiraspol, Bălți, Tighina, Orhei.

Terenul în Zona de Operații de Nord se evidențiază printr-o anumită compartimentare, dar în general, predomină formele de relief reprezentate de câmpii și podișuri. Zona de operații se înglobează în zona de silvostepă și stepă semi-ariadă pe toată aria de acțiune și include regiunea podișurilor, platourilor de silvostepă, cu șesuri plate și largi, cu o înălțime între 250 și 300 m, regiunea podișurilor și câmpiilor cu fânețea din stepa Bălțului, cu înălțimea de până la 200 m și regiunea Podișului Moldovei Centrale. Totodată, zona include regiunea de stepă semi-ariadă a Platoului Podolian și cea de stepă, a câmpiilor terasate ale Nistrului Inferior. Nordul zonei este mai puțin deluros, dar începând cu colinele de nord ale Podișului Moldovei Centrale, terenul devine mai accidentat.

Deasemenea, aceasta Zonă de operații cuprinde Podișul Moldovei, Podișul Ciuluc, Podișul Nistrului, ramurile de sud-vest ale Podișului Podolic, Podișul Moldovei Centrale și Câmpia colonială a Moldovei de Nord (prezentate în anexa nr. 3).

În cadrul acestei zone relieful prezintă unele particularități, astfel dealurile sunt forme pozitive de relief, izolate de văi, cele mai multe dealuri fiind concentrate în centrul și nord-estul zonei de operații.

Podișul Moldovei este cel mai întins podiș din formele de podiș din țară, iar din punct de vedere militar, reprezintă un teren favorabil desfășurării acțiunilor militare atât defensive, cât și ofensive, de mare amploare.

La sud de Podișul Moldovei se întinde Câmpia Moldovei de Nord, ce constituie zona de șes și include Câmpia Bălțului și Câmpia Prutului de Mijloc, cu relief plat, slab fragmentat, unde se evidențiază văi largi, cu versanți slab înclinați (domoli), altitudinea reliefului fiind de 200-250 m.

În cursul de mijloc al bazinului hidrografic al râului Răut este situat Podișul Ciuluc, cu un relief puternic fragmentat de o rețea de văi și vâlcele largi și adânci, cu versanți asimetrici după înălțime și unghiul de înclinație. Suprafețele inter-fluviilor sunt înguste, având curmături pe care se înalță unele dealuri reziduale, printre cele mai înalte fiind Măgura de 388m și Rădoaia de 344 m, cu o formă rotundă.

La est de podișul Ciuluc, între văile râurilor Răut și Nistru, se întinde aproape meridional Podișul Nistrului. Relieful podișului are un aspect deluros, fragmentat puternic de o rețea densă de văi, versanții fiind brăzdați de ravene, rigole, ogașe. Dealurile se întind în lanț și se deosebesc pe fondalul reliefului prin înălțimi mai mari, unele având formă de cupolă, printre cele mai mari numărându-se dealurile Vădeni (350 m) și Visoca (348 m).

În partea de sud – vest a Zonei de Operații de Nord se întinde Podișul Moldovei Centrale (podișul Codrilor), cu altitudini maxime pe țară de 400-429 de metri. Astfel, aici găsim dealul Bălănești, din raionul Nisporeni – 429 m, situat în partea de vest a Codrilor. Relieful acestui

podiş este complex, deluros, fragmentat de văi adânci (150-300 m), cu versanți înclinați puternic, aici fiind răspândite pe larg hârtoape, ravene, alunecări de teren etc... Interfluviile au formă alungită, cu suprafețe nu prea mari și văluroase. Podișul Moldovei Centrale este cea mai împădurită regiune a țării, [126 p. 20]. Ca valoare operativă, Podișul Moldovei Centrale reprezintă un teren favorabil desfășurării acțiunilor militare defensive, favorizând mai puțin acțiunile ofensive.

Rețeaua hidrografică din cadrul Zonei de Operații de Nord cuprinde cinci râuri (Prut, Răut, Bâc, Botna, Ichel) și fluviul Nistru, cu lungimi care depășesc 100 km. Densitatea cea mai mare înregistrată este de 0,84 km/km<sup>2</sup>. Râul Răut este cel mai mare afluent al Nistrului, izvorăște din Platoul Moldovei de nord, nu departe de satul Rediul Mare, raionul Dondușeni. Râul Bâc este al doilea afluent al Nistrului, ca mărime (155 km). El izvorăște din Podișul Moldovei centrale, nu departe de satul Temeleuți, raionul Călărași. În nordul republicii găsim cele mai multe iazuri, formate prin excavare în luncile râurilor. Cel mai mare lac de acumulare este lacul Dubăsari, acesta fiind și cel mai adânc (5 m), situat pe râul Nistru. Alte lacuri de acumulare mari sunt Ghidighici și Ulmu.

Rețeaua de comunicații din limitele zonei de operații de nord are o densitate de 33 km de șosea la 100 km<sup>2</sup>, adică are capacitatea de a asigura condiții bune pentru manevra operativă. Densitatea căilor ferate (32 km de linii feroviare pe 1.000 km<sup>2</sup>) este comparabilă cu rețeaua din România și Ucraina. Cu toate acestea, rețeaua feroviară din Republica Moldova este slab dezvoltată tehnic în comparație cu alte țări, [61]. Precizăm că principalele noduri feroviare ale zonei sunt Chișinău, Bălți, și Ocnîța.

Este important să menționăm că pe adâncimea zonei de operații, de la nord la sud, există următoarele comunicații:

a) Căi ferate:

- Ocnîța, Dondușeni, Drochia, Bălți;
- Ungheni, Fălești, Bălți, Florești, Șoldănești, Râbnîța;
- Ungheni, Călărași, Strășeni, Chișinău, Bender, Tiraspol.

b) Șosele:

- M14-Briceni, Bălți, Chișinău, Tiraspol;
- M2-Soroca, Orhei, Chișinău;
- M4-Camenca, Râbnîța, Dubăsari, Tiraspol.

c) Drumuri naționale:

- R1-Chișinău, Călărași, Ungheni;
- R2-Chișinău, Bender, Tiraspol;
- R4-Chișinău, Criuleni, Dubăsari;

- R7-Soroca, Drochia, Rîșcani, Costești;
- R15-Glodeni, Bălți;
- R20-Călărași, Orhei, Rezina, Rîbnița.

Studiind rețeaua de comunicații existentă, din cadrul Zonei de Operații de Nord, ajungem la concluzia că densitatea comunicațiilor este proporțională cu dimensiunile zonei de operații și, în același timp, deschid mai multe direcții de acțiuni militare în cadrul acesteia.

În urma analizei spațiului din cadrul Zonei de Operații de Nord, din punct de vedere al acțiunilor militare, constatăm că aceasta este caracterizată printr-un relief deluros, puternic fragmentat și dispune de o rețea de văi și vâlcele largi și adânci, iar infrastructura urbană și cea rurală, dispuse în teritoriu, pot susține asigurarea materială și operativă ale unei eventuale agresiuni.

Din cele analizate reiese că Zona de Operații de Nord constituie o zonă în care, în general, ducerea acțiunilor militare nu creează probleme atacatorului pe plan acțional, dimpotrivă, spațiul îl avantajează, pe când apărătorul se va afla în dezavantaj, întrucât îi va fi impus să-și concentreze efortul principal pentru executarea amenajării genistice în vederea constituirii dispozitivului operativ. Fâșiile de acțiune ale grupărilor de forțe vor fi fragmentate de către cursurile apelor, afluenți ai râurilor Prut, Răut, și Nistru, ce traversează zona de operații. Menționăm că și condițiile geografice, relieful, rețeaua de comunicații ne asigură și favorizează executarea manevrei la toate nivelurile. De aceea vor fi întrebunțate manevre de rocadă și în adâncime, dinspre și către front, în avantajul apărătorului. În plus, spațiul din zona de operații permite utilizarea trupelor mecanizate și blindate fără restricții, asigurând concentrarea și ducerea acțiunilor militare în orice direcție. Mascarea dispozitivelor și protecția împotriva armelor de nimicire în masă întâmpină dificultăți, ceea ce impune luarea măsurilor suplimentare. Principalele obstacole sunt reprezentate de cursurile de apă, care au o orientare generală nord-vest spre sud-est. În același timp, la organizarea apărării orientate spre vest și spre est trebuie să se ia în considerare valoarea ca obstacol a râurilor Prut și Nistru. Din aceste considerente rezultă că limita dinainte a apărării orientată spre vest/est poate fi determinată în mod diferit, luând în calcul raportul de forțe și mijloace de care dispune apărătorul, acțiunile probabile ale atacatorului și nu în ultimul rând, situația trupelor proprii în momentul declanșării unei ofensive. În cazul când inamicul nu a reușit să surprindă apărarea nepregătită, limita dinainte ar putea fi impusă cât mai aproape de frontieră, pentru a acoperi principalele centre economice și politico-administrative: Fălești, Bălți, Orhei, Chișinău. În cazul în care apărarea dispune de forțe reduse, iar inamicul are forțe semnificative și a realizat surprinderea strategică, atunci limita dinainte poate fi retrasă pe un aliniament din adâncimea dispozitivului. În cazul apărării spre est, considerăm că la frontieră trebuie trimise detașamente înantate și s-ar impune organizarea unei fâșii de asigurare, iar ca

urmare, limita dinainte a apărării va fi retrasă. În ceea ce privește situația apărării, orientată spre nord-vest, aceasta s-ar organiza pe frontiera de stat. Considerăm că valoarea forțelor ce vor acționa în zona de operații va avea o capacitate de aproximativ 1-2 grupări de forțe de nivel operativ de valoare corp de armată, ce corespunde necesităților strategice specifice zonei de operații.

Situațiile în care se poate trece la ofensivă în Zona de Operații de Nord, pentru eliberarea teritoriului național, pot avea loc ca urmare a desfășurării cu succes a operației de apărare, în urma căruia a fost redusă considerabil capacitatea de luptă a agresorului. Plasându-l într-o situație dezavantajoasă, obținem premisa pentru crearea unor condiții politico-militare avantajoase statului nostru. În această ipoteză forțele proprii întărite cu noi structuri, regrupate, având un raport de forțe favorabil în ansamblu sau numai pe anumite direcții, sunt capabile să preia inițiativa și să treacă la ofensivă în vederea îndeplinirii scopului operației ofensive și a obiectivului general politico-militar.

Așa cum am menționat anterior, prin Zona de Operații de Nord trec două direcții de importanță operativ-strategică: direcția operativ-strategică Podolică și direcția operativ-strategică Central-Ucraineană, care fac parte din direcția strategică de nord-est a teatrului de acțiuni militare sud-est al continentului european.

#### **APĂRAREA DINSPRE VEST**

În cazul unei agresiuni dinspre vest, în zona de operații „Nord” adversarul va operaționaliza direcția operativă „Bălți”, pe axa Fălești – Bălți – Soroca cu ramificațiile Bălți – Chișinău și Bălți – Orhei – Tiraspol (anexa nr.22). În cadrul ofensivei pe această direcție vor fi vizate următoarele obiective: capitala țării, inclusiv cele opt municipii din zonă cu importanță administrativă și economică, precum și blocarea principalelor puncte obligatorii de trecere peste râul Nistru. Scopul acțiunii pe această direcție va fi blocarea și încercuirea forțelor proprii, în cooperare cu forțele care vor acționa pe direcția operativă „Tiraspol”, în raionul cu centrul Chișinău. Presupunem că pe această direcție va acționa, probabil, o grupare de forțe de valoare unei armate de arme întrunite.

În opinia noastră, pentru respingerea unei agresiuni va fi necesară organizarea mai multor aliniamente de apărare.

Astfel, Primul aliniament de apărare de valoare strategică va corespunde cu frontiera de vest a țării, cu limita dinainte a apărării organizată nemijlocit pe malul stâng al râului Prut, urmând și sprijinindu-se pe localitățile din zonă, pe cele mai reprezentative forme de teren și obstacole naturale și pe lucrările de hidroameliorații și de îmbunătățire funciară. Avantajele acestui aliniament de apărare pe frontieră ar fi asigurarea păstrării integrale a teritoriului.



Al doilea aliniament strategic de apărare va fi organizat de la Ocnița, Drochia, Florești, pe malurile râului Răut, până la Sărătenii Vechi, Strășeni, marginea de vest a Chișinăului, malul de nord-est al râului Botna până la Cârnașeni Noi, Baimaclia.

Al treilea aliniament de apărare de valoare operativă îl vom identifica pe marginea de vest a Podișului Moldovei Centrale, spre nordul Moldovei, pe linia localităților Călărași, Bălți, Râșcani, Edineț și Briceni, care va fi, din punct de vedere militar, de importanță operativă.

Între cele două aliniamente strategice de apărare este identificat un aliniament de valoare operativă ce trece pe marginea de vest a Podișului Moldovei Centrale, spre nordul Moldovei, pe linia localităților Călărași, Bălți, Râșcani, Edineț și Briceni.

În cazul apărării spre vest, problema principală ce se impune este cea a contracarării pătrunderii inamicului prin punctele obligatorii de trecere din localitățile Costești și Sculeni, cu scopul ocupării capetelor de pod. Dar, luând în considerație evoluția permanentă a armamentului și tehnicii din dotarea armatelor, îndeosebi tehnica de geniu și amfibii și având în vedere intențiile oricărui adversar de a realiza fenomenul surprinderii și al inițiativei la începutul conflictului, ne putem aștepta la o agresiune din diferite direcții, ceea ce ne obligă a pune un accent mai mare pe pregătirea teritoriului național pentru apărare și menținerea trupelor la capacitatea necesară de luptă.

În cazul realizării de către adversar a surprinderii strategice și al imposibilității trecerii forțelor proprii la apărare pe primul aliniament strategic, va fi logic ca apărarea să fie organizată pe aliniamentele din adâncimea teritoriului național

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre vest, considerăm că va fi rațională executarea unor contralovituri pe următoarele direcții: Râșcani – Sculeni, Edineț – Costești și Telenești – Ungheni, valoarea forțelor ce vor executa contralovitura, va fi de o grupare de forțe de nivel de divizie.

### **APĂRAREA SPRE NORD-VEST**

În cazul unei agresiuni dinspre nord-vest, în zona de operații „Nord”, adversarul va operaționaliza direcția operativă „Nord”, pe axa Ocnița – Bălți – Chișinău (valoarea direcției – un corp de armată), cu o ramificație pe direcția Bălți – Ungheni (vezi anexa nr. 23).

În cadrul ofensivei pe această direcție vor fi vizate următoarele obiective: capitala țării, inclusiv obiective de importanță economică și administrativă din zonă, în același timp, blocarea principalelor puncte obligatorii de trecere peste râurile Nistru și Prut. Scopul acțiunii pe această direcție va fi ocuparea raioanelor din nordul țării, inclusiv a unui nod de comunicații important cum este municipiul Bălți. În același timp, adversarul va viza blocarea și încercuirea forțelor noastre, în cooperare cu forțele care vor acționa pe direcția operativă „Dubăsari” și „Tiraspol”, în

raionul cu centrul Chişinău. Presupunem că pe această direcție va acționa, probabil, o grupare de forțe de valoarea unui corp de armată.

În cazul ofensivei dinspre nord-vest, primul aliniament de apărare va fi organizat pe direcția Otaci – Ocnița – Hădărău – Briceni – Criva, cu organizarea nemijlocită a fâșiilor de asigurare pe aliniamentul Larga – Grimăncăuți – Clocușna – Naslavcea, valoarea acestui aliniament fiind de importanță strategică.

Al doilea aliniament, care va fi de importanță operativă va trece prin localitățile Bădiceni – Dondușeni – Edineț – Lopatnic.

Al treilea aliniament, care după părerea noastră va avea o importanță strategică, va traversa prin localitățile Soroca – Drochia – Râșcani – Costești.

Al patrulea aliniament, care va avea aceeași importanță strategică, va străbate prin localitățile Camenca - Florești – Bălți – Glodeni – Moara Domnească (vezi anexa nr. 23).

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre nord-vest, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcțiile Florești – Otaci și Dondușeni – Bălți – Grincăuți. Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi o grupare de forțe de nivel de divizie și vor reprezenta eșalonul 2 strategic.

#### **APĂRAREA DINSPRE EST**

În cazul unei agresiuni dinspre est, în segmentul Otaci – Tiraspol, în Zona de Operații „Nord”, adversarul va operaționaliza următoarele direcții operative:

a) Direcția operativă „Bălți”, pe axa Soroca – Bălți – Fălești, cu o ramificație pe direcția Bălți – Ungheni;

b) Direcția operativă „Dubăsari”, pe axa Dubăsari – Chişinău, cu o ramificație pe direcția Dubăsari – Orhei – Ungheni;

c) Direcția operativă „Tiraspol”, pe axa Tiraspol – Chişinău (valoarea direcției – un corp de armată), cu o ramificație pe direcția Hâncești – Ungheni (vezi anexa nr. 24).

În cadrul ofensivei pe aceste direcții vor fi vizate următoarele obiective: capitala țării, inclusiv obiective de importanță economică și administrativă din zonă, cum ar fi: nodul de comunicații Dubăsari și hidrocentrala de la Dubăsari. În același timp, se va acționa pentru blocarea principalelor puncte obligatorii de trecere peste râul Prut: Sculeni și Leușeni. Scopul acțiunii pe această direcție va fi ocuparea raioanelor din centrul țării. Concomitent cu aceasta, adversarul va viza blocarea și încercuirea forțelor noastre în raionul cu centrul Orhei și Chişinău. Presupunem că pe aceste direcții va acționa, probabil, o grupare de forțe de valoarea unei armate de arme întrunite. Pentru respingerea agresiunii dinspre Est vor fi organizate mai multe aliniamente de apărare.

Astfel, primul aliniament strategic va fi organizat nemijlocit pe malul drept al fluviului Nistru; în organizarea apărării pe segmentul Soroca –Tiraspol, vor fi organizate fâșii de asigurare nemijlocit pe frontiera de stat a Republicii Moldova.

Al doilea aliniament de apărare, de importanță operativă, va traversa localitățile Ocnîța – Drochia – Florești, în continuare pe râul Răut până la Ustia.

Al treilea aliniament de importanță strategică va trece prin localitățile Briceni – Edineț – Râșcani – Bălți – Coșcodeni (prezentate în anexa nr. 25).

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național pe direcția operativă „Bălți”, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcțiile Bălți – Otaci, Bălți – Soroca și Bălți – Rezina, valoarea forțelor ce vor executa contralovitura fiind de o grupare de forțe de nivel de divizie și vor reprezenta eșalonul 2 strategic.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național pe direcția operativă „Dubăsari”, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcțiile Telenești – Dubăsari și Chișinău – Dubăsari, până la frontiera de stat, valoarea forțelor ce vor executa contralovitura fiind de o grupare de forțe de nivel de divizie și vor reprezenta eșalonul 2 strategic.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național pe direcția operativă „Tiraspol”, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcția Chișinău – Tiraspol – Dnestrovsk, valoarea forțelor ce vor executa contralovitura fiind de o grupare de forțe de nivel de divizie și vor reprezenta eșalonul 2 strategic.

Studiul efectuat asupra teritoriului național, prin prisma analizei geografico-militare, trebuie să conducă la concluzii realiste și viabile privind organizarea armatei, a sistemului militar din Republica Moldova, la dislocarea Unităților și Marilor unități încă din timp de pace și la structurarea operațională a forțelor armate, aspecte cărora organele decizionale trebuie să le acorde atenția necesară.

În urma analizei geografico-militare a direcțiilor de operații din Zona de Operații de Nord, putem concluziona:

- a) direcțiile operative se înscriu în compartimente geografice cu terenul, în general, descoperit;
- b) executarea lucrărilor de amenajare genistică a terenului de către apărător îl vor favoriza în ducerea acțiunilor militare, de rând cu factorul geografic;
- c) majoritatea direcțiilor operative se înscriu în compartimente geografice, care permit ducerea acțiunilor de luptă cu toate armele, precum și cu toate categoriile de tehnică de luptă;
- d) succesul în operații va fi asigurat numai printr-o strânsă cooperare între toate categoriile de forțe armate și a genurilor de arme.

### 2.3.2 Definirea și caracteristicile generale ale Zonei de Operații Sud

Zona de Operații Sud este delimitată la vest de frontiera de stat dintre Republica Moldova și România pe râul Prut, la sud-est de frontiera cu Ucraina pe fluviul Nistru, iar la nord – de limita Tiraspol, Chișinău și în continuare, inclusiv raionul Ungheni, Zona de Operații Sud cuprinzând partea de vest, centrală și sudul Republicii Moldova, (vezi anexa nr. 21).

Din punct de vedere administrativ, Zona de Operații Sud cuprinde 12 raioane (Ungheni, Nisporeni, Hâncești, Ialoveni, Căușeni, Ștefan Vodă, Leova, Cimișlia, Basarabeasca, Cantemir, Taraclia, Cahul), Unitatea Teritorială Autonomă Gagauzia, precum și raionul Slobozia, din stânga Nistrului. Aria sa este de aproximativ 14.000 km<sup>2</sup> și se întinde pe o suprafață de 350 km de la nord la sud și 120-180 km de la vest la est, reprezentând 19% din teritoriul țării. Populația din zona menționată se ridică la circa 890.000 de locuitori sau 25% din populația totală a țării, densitate ce depășește puțin media pe țară.

Importanța zonei este sporită și de existența unor obiective importante, cum ar fi centre economice și cele 5 municipii din zonă: Cahul, Ungheni, Comrat, Ceadir-Lunga și Hâncești. Dacă sub aspectul suprafeței și populației Zona de Operații Sud nu prezintă parametri deosebiți, ca Zonă de Operații Nord, ea poate fi considerată totuși un spațiu în care se pot desfășura acțiuni militare de o mare amploare și intensitate, la care participă toate categoriile de forțe armate și genuri de arme. Gruparea de forțe constituită va putea desfășura acțiuni de amploare operativă, cu un pronunțat grad de independență, datorită valorii ca obstacol a elementelor din teritoriu ce definesc această zonă de operații.

Sistemul de comunicații din Zona de Operații Sud reprezintă aproximativ 30% din rețeaua rutieră a țării și are densitatea de 28,6 km șosea la 100 km<sup>2</sup>. Prin urmare, densitatea rețelei rutiere în cadrul zonei este mai dezvoltată în comparație cu comunicațiile feroviare; totuși, rețeaua rutieră are o dezvoltare diferită în anumite raioane, fiind influențată în mare parte de particularitățile reliefului și de hidrografia fiecărui compartiment geografic. Astfel, în spațiul zonei de operație rețeaua de comunicații are o densitate adecvată și poate asigura în bună măsură manevra de forțe și mijloace, precum și desfășurarea acțiunilor de luptă. Probleme mai grele din acest punct de vedere pune Podișul Moldovei Centrale. Așadar, în cadrul zonei se regăsesc trei magistrale feroviare, dintre care doar una asigură transportul populației, iar celelalte două sunt întrebuințate în scopul transportării mărfurilor. Principalele noduri feroviare ale zonei sunt Ungheni și Basarabeasca.

Rețeaua de drumuri este străbătută de 15 șosele republicane și o magistrală, comunicațiile mai importante din zona de operații fiind:

- șoseaua M3 Chișinău, Cimișlia, Vulcănești, Giurgulești, frontiera cu România (E87 Galați);

- șoseaua și calea ferată Ungheni, Chișinău;
- calea ferată Basarabeasca, Iargara, Reni;
- calea ferată Basarabeasca, Taraclia, Etulia, Reni;
- șoseaua Chișinău, Hâncești, Leova, Cahul, Giurgulești;

Remarcăm faptul că aceste comunicații transversale din cadrul Zonei de Operații Sud pot asigura manevra de-a lungul frontului în toate compartimentele de teren.

Principalele comunicații de rocadă, de la vest către est, sunt:

- șoseaua Leova, Cimișlia, Căușeni;
- șoseaua Cantemir, Comrat, Basarabeasca;
- șoseaua Cahul, Taraclia.

Aceste comunicații vor asigura realizarea manevrei de forțe și mijloace în vederea realizării grupărilor de forțe și mijloace impuse de nevoile tactice și operative.

În zona de operații este situat și Portul Giurgulești, care rămâne unicul port din Republica Moldova, accesibil pentru navele maritime, situat la km 133,8 (a 72,2 milă maritimă) al fluviului Dunărea, fiind mărginit de România și Ucraina. PILG beneficiază de o amplasare pe traseele internaționale de comerț și transport, cum ar fi cel navigabil Rin-Main-Dunăre, care unește Marea Neagră, 14 state europene și Marea Nordului, sistemele de cale ferată de standard european și rus, precum și rețeaua de drumuri internaționale [61].

În general, Zona de Operații de Sud prezintă o varietate a formelor de relief, în descreștere ca altitudine de la nord spre sud, predominând formele plane – podișurile și câmpiile. Se definesc astfel următoarele forme ale reliefului: pantele de vest și sud ale Podișului Moldovei Centrale, Câmpia Nistrului Inferior, Câmpia Moldovei de Sud și Podișul Tigheciului. Astfel, pe pantele de sud ale podișului Moldovei Centrale se întinde Câmpia deluroasă a Moldovei de sud, cu altitudinea maximă de 250 m. Relieful are un aspect văluros, traversat de văi largi, interfluviile au dimensiuni mari, iar versanții sunt slab înclinați, dezmembrați de ravene și alunecări de teren.

În sud-vestul Câmpiei Moldovei de Sud, între cursul inferior al Prutului și bazinul hidrografic al râului Ialpuș, se întind aproape meridional Colinele Tigheci. Ele au altitudinea maximă de 301 m (dealul Lărguța). Relieful este deluros, cu versanții fragmentați de ravene și hârtoape.

Hotarul de sud se întinde până aproape de Marea Neagră, ieșirea la mare fiind asigurată prin Limanul Nistrului și fluviul Dunăre (150 m. lângă satul Giurgulești). Altitudinea maximă a reliefului este reprezentată de dealul Bălănești (429 m.).

## **APARAREA ORIENTATĂ SPRE VEST**

În cadrul ofensivei dinspre vest vor fi operaționalizate următoarele direcții operative: Direcția operativă „Cimișlia”, care va trece pe axa Leova – Cimișlia – Tiraspol și o ramificație pe direcția Cimișlia – Chișinău; Direcția operativă „Cahul” cu axa Cahul – Comrat - Basarabeasca și o ramificație pe direcția Cahul – Vulcănești ( a se vedea anexa nr. 20).

În cadrul ofensivei dinspre Vest vor fi vizate următoarele obiective: capitala țării m. Chișinău, inclusiv cele cinci municipii din zonă cu importanță administrativă și economică și blocarea nodurilor de comunicații și a principalelor puncte obligatorii de trecere peste râul Prut. Scopul acțiunii pe această direcție va fi fragmentarea teritoriului țării, în vederea blocării forțelor armate ale Republicii Moldova, care se vor apăra în sudul țării, iar în cooperare cu forțele care vor acționa pe direcția operativă „Tiraspol” încercuirea forțelor noastre în raionul cu centrul m. Chișinău. Presupunem că pe această direcție va acționa, probabil, o grupare de forțe de valoarea unui corp de armată (după cum este prezentat în anexa nr. 24).

În scopul respingerii ofensivei dinspre vest vor fi organizate mai multe aliniamente.

Primul aliniament de aparare, strategic, se va organiza pe malul stâng al râului Prut.

Al doilea aliniament, de importanță operativă, va trece prin localitățile Nisporeni și Iargara până la Vulcănești.

Al treilea aliniament va trece prin localitățile Hâncești, Cimișlia, Comrat până la Taraclia, fiind de importanță operativă.

Al patrulea aliniament va trece prin localitatea Costești, în continuare pe râul Botna până la Căinari, Sălcuța, fiind de importanță strategică, (vezi anexa nr. 26).

În cazul apărării dinspre vest, problema principală ce se impune este contracararea pătrunderii inamicului prin punctele obligatorii de trecere din localitățile Ungheni-Leușeni, Leova, Cantemir, Cahul, Giurgiulești și ocupării capetelor de pod de către un eventual agresor.

În cazul realizării de către adversar a surprinderii strategice și a imposibilității trecerii forțelor armate ale Republicii Moldova la apărare pe primul aliniament strategic, va fi logic ca apărarea să fie organizată pe aliniamente din adâncimea teritoriului național.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre vest, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe următoarele direcții: Basarabeasca – Hâncești; Hâncești – Leova; Iargara – Cantemir; Iragara – Cahul; Vulcănești – Giurgiulești, valoarea forțelor ce vor executa contralovitura fiind de până la o grupare de forțe de nivel de divizie.

## **APĂRAREA ORIENTATĂ SPRE SUD-EST**

În cazul ofensivei dinspre sud-est, considerăm necesară operaționalizarea următoarelor direcții operative ale direcției operativ-strategice Sud-Ucrainene: Direcția operativă „Cimișlia”, care va trece pe axa Cimișlia – Hâncești – Ungheni, cu ramificația Cimișlia – Tiraspol; Direcția

operativă „Basarabeasca”, care va trece pe axa Basarabeasca – Cantemir și direcția operativă „Cahul” cu axa Basarabeasca – Cahul, cu o ramificație spre Giurgiulești, (vezi anexa nr. 19).

În cadrul ofensivei dinspre sud-est, pe această direcție vor fi vizate următoarele obiective: capitala țării, inclusiv cele cinci municipii din zonă cu importanță administrativă și economică; blocarea nodurilor de comunicații Giurgiulești, Cahul, Cantemir, Leova, Leușeni și Ungheni. Menționăm că acțiunea pe această direcție va fragmenta teritoriul țării și va urmări blocarea forțelor armate ale Republicii Moldova implicate în operații defensive în sudul țării, iar în cooperare cu forțele care vor acționa pe Direcția operativă „Tiraspol” – încercuirea forțelor noastre în raionul cu centrul m. Chișinău. Există premiza că pe această direcție va acționa o grupare de forțe de valoarea unui corp de armată.

Pentru respingerea ofensivei vor fi organizate următoarele aliniamente:

*Primul aliniament de apărare, strategic*, se va organiza pe frontiera de stat, în continuare prin localitățile Sălcuța, Zaim, Căușeni și Chițcani, cu organizarea unei fâșii de asigurare pe aliniamentul Slobozia – Ștefan Vodă. În cazul realizării de către adversar a surprinderii strategice și a imposibilității trecerii de către forțele Republicii Moldova la apărare pe primul aliniament strategic, se arată rațional ca apărarea să fie organizată pe aliniamentul operativ care va deveni strategic.

*Al doilea aliniament, de importanță operativă*, va trece pe râul Ialpug până la Comrat și în continuare, prin localitățile Cimișlia și Bulboaca.

*Al treilea aliniament* va traversa prin localitățile Sângera, Hâncești, Leova, Cantemir, Cahul, fiind de importanță strategică, (este prezentat în anexa 27).

În cazul apărării dinspre sud-est, efortul principal va fi concentrat pentru evitarea fracționării dispozitivului strategic de apărare pe sectorul Basarabeasca-Leova și a încercuirii forțelor proprii în raionul cu centrul m. Chișinău.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre sud-est, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe următoarele direcții: Anenii Noi – Basarabeasca; Iargara – Basarabeasca; Cahul - Ceadir-Lunga; Cantemir – Ceadir-Lunga. Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi o grupare de forțe de nivel de divizie.

Astăzi, ca și în trecut, desfășurarea acțiunilor militare este de neconceput fără luarea în considerare a mediului geografic, care acționează asupra operațiilor militare. În acest context, statele cu armate insuficient tehnologizate vor încerca să-și compenseze potențialul de luptă utilizând rațional posibilitățile factorului geografic din zonă.

Studiul zonelor de operații de pe teritoriul Republicii Moldova, al configurației teritoriului național și al diferitelor elemente fizico-geografice contribuie la clarificarea teoretică a fizionomiei luptei armate în limitele teritoriului național.

Așadar, zonele de operații propuse sunt spații geografice din teritoriul național, divizate de principalele elemente fizico-geografice, care oferă acțiunilor militare un grad de independență în fiecare dintre acestea și impune, totodată, coordonarea eforturilor tuturor forțelor luptătoare și a acelor de sprijin în diverse situații.

Considerăm că, în ansamblu, zonele de operații din cadrul Republicii Moldova oferă condiții favorabile pentru utilizarea tuturor categoriilor de forță și a genurilor de armă, privind desfășurarea operațiilor atât de apărare, cât și de ofensivă. Studiul efectuat asupra teritoriului național prin prisma analizei geografico-militare trebuie să conducă la concluzii realiste, viabile privind organizarea armatei, a sistemului militar, dislocarea Unităților și Marilor unitați din timp de pace și la structurarea operațională a forțelor armate naționale.

## **2.4 Concluzii capitolul doi**

a) considerăm că factorul geografic și lupta armată se află într-o legătură interdependentă continuă și în același timp este o determinantă importantă a artei militare, ce necesită a fi luat în calcul în timpul planificării și conducerii acțiunilor militare la toate nivelele de desfășurare a luptei armate;

b) luând în considerație spațiul geografic redus al Republicii Moldova și existenței în acest spațiu a obiectivelor de importanță strategică, considerăm că direcțiile operative din cadrul direcției strategice nord-est ale teatrului de acțiuni militare sud-est au o valoare mult mai importantă;

c) în scopul sporirii eficienței conducerii sistemului național de apărare, considerăm că este necesară divizarea teritoriului Republicii Moldova în câteva zone de operații, reieșind din semnificația obiectivelor strategice și operative, precum și a direcțiilor operative care trec prin țara noastră;

d) zonele de operații sunt spații din teritoriul național divizate de principalele elemente fizico-geografice, care oferă acțiunilor militare un grad de independență și impune, totodată, coordonarea eforturilor tuturor forțelor luptătoare și de sprijin în diverse situații. Remarcăm, că în ansamblu, zonele de operații din cadrul Republicii Moldova oferă condiții favorabile pentru utilizarea tuturor categoriilor de forță și genuri de armă privind desfășurarea operațiilor de apărare, cât și a celor de ofensivă.

e) în scopul eficientizării pregătirii statului pentru apărare, credem că este necesar de a pregăti, încă de pe timp de pace, cele mai importante aliniamente strategice de apărare.



### 3. FIZIONOMIA<sup>1</sup> OPERAȚIILOR MILITARE DESFĂȘURATE ÎN ZONELE DE OPERAȚII DE NORD ȘI DE SUD ALE REPUBLICII MOLDOVA

Evoluția luptei armate la finele secolului al XX-lea, începutul secolului al XXI-lea, denotă configurarea unor elemente noi, anterior aproape neglijabile ori cu un impact nesemnificativ, pe teatrele de război. În perioada menționată acestea au căpătat un caracter determinant în conflictele armate locale, indiferent de proporțiile lor. Prin urmare, se impune necesitatea studierii aprofundate a mutațiilor produse în teoria și practica luptei armate contemporane.

Situația politico-militară din ultimele decenii pe continentul european și în regiunile limitrofe înregistrează numeroase amenințări la adresa securității statelor. De regulă, sânt vizate statele cu potențial economic și militar redus. În acest context, conflictele militare locale au devenit o realitate, din care motiv propunem o analiză succintă a schimbărilor structurale și de sistem, produse în lupta armată clasică. Totodată, vedem necesitatea identificării unor particularități ale acestora și fundamentării lor științifice.

Așadar, vom porni de la ipoteza potrivit căreia lupta armată, chiar dacă este motivată oficial prin contradicții politice, religioase ori interetnice, are la bază interese cu caracter divers. Deși arta militară se dezvoltă în strictă concordanță cu realizările progresului tehnico-științific, putem afirma, că lupta armată în prezent și pe viitor se va desfășura la nivel strategic, operativ și tactic. Prin urmare, la nivel strategic și operativ acțiunile militare se vor desfășura de către grupările de forțe de valoare strategică și operativă, prin forme de operații militare de nivel strategic-operativ, iar la nivel tactic acțiunile militare se vor desfășura sub formă de luptă.

Studiul de față are drept scop prezentarea unor ipoteze asupra apariției și desfășurării unui eventual conflict armat pe teritoriul Republicii Moldova. În cadrul cercetării au fost analizați factorii determinanți ai luptei armate, punându-se accentul, îndeosebi, pe factorul geografic. Din această perspectivă au fost studiate particularitățile teatrului de acțiuni militare, dispunerea Republicii Moldova, obiectivele de valoare strategică și operativă, direcțiile și aliniamentele de apărare din țară, iar în urma studiului au fost prezentate unele cursuri de acțiune, care, după părerea noastră, pot sta la baza unor planuri de apărare a statului.

În cadrul cercetării științifice au fost luate în calcul procedeele de trecere de la o formă de acțiuni militare la alta, procedeele de desfășurare a operațiilor, formele de manevră cele mai adecvate, abordând, de asemenea, factorii ce au contribuit benefic la completarea teoriei și practicii luptei armate.

---

<sup>1</sup> A se vedea dicționarul explicativ ilustrat al limbii române Aspect caracteristic care distinge un lucrude altul; caracter distinctivale unei epoci, al unei colectivități umane etc. care particularizează un lucru, un loc, o epocă etc.p,738.

### 3.1 Tipologia și Structura operațiilor militare

Particularitățile conflictelor militare de la finele secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea ne demonstrează că în condițiile actuale se urmărește tendința dispariției pragului dintre pace și război. Actualmente, transformările sistemice generează o serie de dezbateri privind evoluțiile ulterioare și consecințele acestora asupra sistemelor politice și economice, asupra statelor în ansamblu.

O privire retrospectivă asupra apariției noțiunii de „operație”, în contextul etapelor de dezvoltare a artei militare, rămâne indispensabilă atunci când cercetătorul își propune elaborarea propriei viziuni, extrase din realitățile geopolitice.

Constatăm că în perioadă medievală apar primele elemente superioare ale tacticii (războaiele purtate de Gînghis Han), intermediar între strategia numită „tactica mare” (care se va echivala mai târziu cu arta operativă) [124, p. 97].

Primele elemente ale operației, în sensul ei clasic, și-au făcut apariția în confruntarea dintre armatele franceze și cele ruse, în Bătălia de la Berezino din anul 1812. Astfel, cercetătorul V. Semionov conchide, că victoria într-un război se va obține după mai multe bătălii succesive [200, p 12]. Deși unele elemente ale operației au apărut la etapele anterioare, totuși, ea prezintă o creație relativ recentă, aparținând epocii moderne și contemporane a istoriei artei militare. Conceptul ia amploare, odată cu industrializarea și masificarea armatelor naționale, cu modernizarea acestora, creând condiții pentru apariția noțiunii de operație [39, pp.273,280].

Teoreticianul militar Carl von Clausewitz, în opera sa „Despre război”, formulează o viziune privind arta militară și sesizează divizarea tacticii în tactica elementară și tactica superioară, exprimând supoziția, că tactica superioară este artă operativă, [44, p. 250]. Totodată, clasificarea propusă de A. Jomini privind strategia tactica mare și tactica de detaliu a fost preluată ulterior de către armatele din mai multe țări [174, p.188].

Menționăm că este recunoscut meritul deosebit al teoreticienilor C. Clausewitz și A. Jomini în încercarea de a găsi un domeniu intermediar între tactică și strategie, tentativă inedită, din punct de vedere teoretic și practic.

Prin urmare, în viziunea teoreticienilor militari, în secolul al XIX-lea apare conceptul de operații, care reprezintă un ansamblu de marș-manevră pe teatrul de acțiuni militare și nemijlocit ducerea bătăliei, ultima reprezentând elementul-cheie al operației [171, p. 95].

Menționăm faptul, că în perioada primei conflagrații apar primele elemente ale artei operative, care vor avea menirea să se ocupe cu studierea, planificarea și conducerea operațiilor ce vor fi testate mai târziu. Astfel, în unele state s-a propus divizarea artei militare pe trei niveluri: strategie, artă operativă și tactică.

Drept urmare, evoluția teoriei și practicii militare de la mijlocul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea a progresat în așa mod, încât a apărut nevoia introducerii unui element intermediar – teoria operației, la germani și arta operativă, în URSS [37]. Precizăm că termenul de artă operativă este folosit pentru prima dată de către generalul sovietic Vladimir Triandafilov, în lucrarea sa „Caracterul operațiilor armatelor contemporane” [205]. Cel de-al Doilea Război Mondial completează teoria și practica luptei armate, introducând o nouă categorie, „operația întrunită”, la care participă, practic, toate categoriile de forțe. Prin urmare, operația, în cel de-al Doilea Război Mondial, devine aero-terestră.

În perioada postbelică evoluția operațiilor a fost influențată considerabil de procesul revoluționar în domeniul tehnico-militar, sporind semnificativ amploarea operației.

Este recunoscut de teoreticieni că acțiunile militare desfășurate de forțele armate se structurează în operații corespunzătoare celor trei niveluri ale acțiunii militare: strategic, operativ și tactic. După natura acțiunilor militare, ele pot fi: operații specifice luptei armate; operații de stabilitate și de sprijin; operații intermediare, având o gamă largă, în concordanță cu misiunile urmărite [181, p.77]. Constatăm că, din punct de vedere al scopului, operațiile pot fi decisive și de sprijin. În același timp, operațiile au caracteristici fundamentale, cum ar fi amploarea, densitatea, durata și ritmul [35, p.85].

În opinia specialiștilor ruși, operația reprezintă totalitatea acțiunilor militare coordonate și corelate după un scop, loc, timp și a misiunilor simultane sau succesive de bătălie, lupte, lovituri și manevre, desfășurate de către diferite genuri de arme pe baza unui plan și a unei concepții unice, în vederea realizării unor misiuni strategice, operativ-strategice, operative sau operativ-tactice pe teatrul (teatrele) de acțiuni militare, pe direcții strategice, operative, în zone (raioane), într-o anumită perioadă de timp [168, p.4].

Conform opiniei teoreticianului militar român Constantin Onișor, „operația strategică reprezintă un ansamblu de acțiuni militare, desfășurate de o grupare importantă de trupe ale forțelor armate, pe un spațiu delimitat, o perioadă de timp, pe baza unei concepții unitare și a unui plan unic, în vederea îndeplinirii unui scop politico-militar major și care reprezintă materializarea unei forme de acțiune militar-strategică” [112, p.365].

În bibliografia de specialitate autohtonă din Republica Moldova se menționează că „Operația reprezintă totalitatea acțiunilor militare duse de mari unități militare după un plan unic, în vederea îndeplinirii unui scop operativ sau strategic” [2, p.237].

*În opinia noastră, operația militară este o categorie a luptei armate, coordonată după un scop, loc, timp și misiuni simultane sau succesive de lupte (ciocniri), lovituri și manevre desfășurate de către grupări de forțe de nivel strategic și operativ pe baza unui plan și a unei*

*concepții unice, în vederea realizării unor misiuni strategice, operative sau operativ-tactice în zone de operații, pe direcții strategice și operative, într-o anumită perioadă de timp.*

La fel ca și celelalte categorii ale luptei armate, operația se va desfășura în conformitate cu nivelurile artei militare.

Astfel, operațiile de nivel strategic constau dintr-o serie de operații de nivel operativ, coordonate după scop, loc, timp și misiuni, desfășurate de către grupări de forțe de nivel strategic, simultan sau succesiv, sub o concepție unitară, pentru realizarea unor scopuri strategice, pe unul sau mai multe teatre de acțiuni militare, pe una sau mai multe direcții strategice. În același timp, considerăm că operațiile aparțin prin scop și amploare domeniului strategic, se planifică și se conduc conform principiilor și procedeeleor artei strategice. Operațiile de nivel operativ constau din mai multe bătălii și lupte coordonate după scop, loc, timp și misiuni, desfășurate de către grupări de forțe de nivel operativ, simultan sau succesiv, sub o concepție unitară, pentru realizarea unor scopuri operative în zone de acțiuni militare, pe una sau mai multe direcții operative, în cadrul unei operații de nivel strategic sau companii.

În același timp, conceptul de desfășurare a operațiilor de nivel tactic este tratat diferit. Astfel, unii specialiști români, adepți ai acestui concept, susțin ideea că în desfășurarea acțiunilor militare de nivel tactic elementele operației au o valoare specifică și o definesc astfel: planificarea și executarea manevrei și focului unităților pentru atingerea acelor obiective militare a căror însumare duce la îndeplinirea obiectivelor militare operative [155 p. 36].

Altfel tratează problema menționată specialiștii militari ruși, care exclud existența operațiilor la nivel tactic. Studiind subiectul menționat, suntem de acord cu specialiștii din Rusia și credem că la nivel tactic nu pot fi desfășurate operații, ci lupte, iar conceptul de operații de nivel tactic, tratat de către specialiștii occidentali, contravine definiției operației.

Astfel, în prezent se cunosc două forme de acțiune strategică, ofensiva și apărarea. Deci, operația ofensivă strategică este o formă a luptei armate, desfășurată de grupări de forțe de nivel strategic, pe una sau mai multe direcții, în scopul neutralizării sau nimicirii unor grupări de forțe ale adversarului și cuceririi unor obiective de importanță strategică.

Operația de apărare este o altă formă a luptei armate, în cadrul apărării, ca formă de acțiune strategică. În acest context, considerăm că operația de apărare strategică rămâne și în prezent o formă de bază a luptei armate, care se va desfășura de către grupări de forțe de nivel strategic, operativ, pe una sau mai multe direcții strategice, în scopul opririi ofensivei strategice a inamicului, producerii de pierderi, creării condițiilor strategice favorabile pentru trecerea la contraofensivă și nimicirea adversarului.

Un alt element definitoriu al operațiilor sunt procedeele de desfășurare. Astfel, alegerea corectă a procedeeleor de acțiune este o sarcină importantă a comandamentelor, ceea ce

presupune o analiză cât mai detaliată a situației, o cunoaștere bună a teatrului de acțiuni militare, o estimare reală a potențialului adversar și a modului de acțiune a acestuia, o evaluare obiectivă a posibilităților proprii și, nu în ultimul rând, ingeniozitate și spirit creativ.

În acest context, alegerea procedeele de acțiune va fi efectuată în funcție de formele de operații, deci, atât ofensiva, cât și apărarea, își au procedeele lor specifice. Din această perspectivă, operația ofensivă deține procedeele sale proprii de acțiune și anume: desfășurarea unui puternic război informațional, executarea loviturilor punctuale cu ajutorul aviației și rachetelor de croazieră pe întregul dispozitiv de apărare strategică a adversarului, executarea loviturilor cu ajutorul marilor unități mecanizate, în scopul ruperii fronturilor de apărare a adversarului pe adâncimea operativă și dezvoltării ofensivei în adâncimea strategică, cu executarea manevrelor de învăluire, întoarcere și pe verticală, cu întrebuintarea desantului aerian, în scopul încercuirii și nimicirii inamicului.

Pentru realizarea scopului strategic sau operativ, în cadrul acțiunilor militare, operația de apărare strategică dispune de propriile procedee cum ar fi: lovirea cu foc a inamicului pe toată adâncimea lui operativă sau strategică, executarea loviturilor preventive, respingerea ofensivei inamicului în cadrul operațiilor din fâșia de asigurare, respingerea ofensivei inamicului în fața limitei dinaintea apărării, nimicirea inamicului pătruns în adâncimea operativă, nimicirea inamicului pătruns în adâncimea strategică, trecerea la ofensiva strategică în scopul nimicirii inamicului pe teritoriul propriu [37].

În acest context, apare problema forțelor implicate în desfășurarea operațiilor, care definesc războaiele. Astfel, războaiele și conflictele militare din secolul XX au avut următoarea structură: corpul de armată, armata de arme întrunite, fronturi, grupuri de fronturi, grupuri de armate. De obicei, multe state recurg la formarea acestor mari unități în situații de criză și război, pe timp de pace, elementele cele mai importante. De aceea, în prezent se recurge tot mai frecvent la formarea unor grupări de forțe temporare, fiind organizate în raport cu scopul acțiunii.

În fine, e necesar de accentuat faptul că această categorie a luptei armate, cum este operația, în condițiile actuale, devine din ce în ce mai complexă. Perfecționarea continuă a armamentului și tehnicii militare pune sarcini noi luptei armate, dobândind un caracter complex, consolidat și de durată. În general, acțiunile de luptă vor fi influențate de tendințele noi, apărute în cadrul desfășurării luptei armate în conflictele militare, indiferent de intensitate.

În așa fel, lupta, operația și campania, în general, sunt fenomene obiective ale luptei armate. Cu toate acestea, conținutul acestor fenomene nu este constant, el poate varia în funcție de nivelul de dezvoltare a forțelor armate și de condițiile desfășurării luptei armate. Remarcăm că în prezent și în viitor, la pregătirea și desfășurarea operațiilor va trebui să se țină cont de

factorii determinați ai luptei armate: spațiul geografic, timpul, profilul agresorului, raportul de forțe și mijloacele din dotare.

Ca atare, lupta armată se dezvoltă conform principiului continuității. Evident că prin concluziile ce se impun, mutațiile în desfășurarea luptelor și a operațiilor au stat la baza modificării și a procesului de planificare a acțiunilor militare. Revenind la faptul divizării artei militare în cele trei niveluri, putem evidenția că pe lângă elementele ce le diferențiază și le determină amploarea, spațiul și timpul rămân un factor constant.

De aceea, o sarcină importantă pentru conducerea politică și strategică a Republicii Moldova ar fi determinarea acestor amenințări încă din timp de pace și, corespunzător, desfășurarea activităților de planificare și de organizare în vederea menținerii ordinii constituționale. O altă tendință, manifestată în prezent în cadrul conflictelor pentru atingerea scopurilor politice și strategice, constă în faptul că sunt întrebuițate, tot mai frecvent, procedee nemilitare, motivate de eficacitatea acestora. Prin urmare, accentul se pune pe aplicarea diverselor tehnologii informaționale, umanitare, economice, diplomatice, politice și a altor metode nemilitare, cu implicarea masivă a populației și a formațiunilor militare neregulate.

Unul dintre elementele-cheie în desfășurarea operațiilor este structura acestora. Elementele de structură ale operației diferă în raport de nivelele de desfășurare ale luptei armate. Astfel, la nivel strategic și operativ, operația va avea următoarea structură: gruparea de forțe necesară pentru a acționa pe direcțiile strategice și operative, dispozitivul de operații, sistemul de lovire și amenajarea genistică. Altfel stau lucrurile la nivel tactic, unde structura luptei este compusă din trei elemente: dispozitivul de luptă, sistemul de lovire, amenajarea genistică a terenului și relațiile dintre acestea, prin care operația își îndeplinește scopurile.

Constituirea grupării de forțe operative implică o serie de măsuri în vederea realizării cu succes a scopurilor operației și necesită acordarea unei atenții sporite în repartizarea forțelor între eșalonul unu și eșalonul doi (rezerva). În funcție de forma de luptă adoptată, gruparea de forțe în ofensivă trebuie să asigure executarea unor lovituri puternice adversarului, iar în apărare, trebuie să fie concepută în vederea concentrării eforturilor pe direcțiile principale de interzis și în același timp, să creeze situații favorabile pentru intensificarea acțiunilor de luptă ulterioare. Prin urmare, considerăm că organizarea și repartizarea forțelor în cadrul grupării de forțe se va realiza în funcție de importanța direcțiilor și a misiunilor. Totodată, în sprijinul Marilor unități întrunite vor acționa aviația și trupele antiaeriene, grupări de rachete și artilerie, trupe speciale, logistica ș.a.m.d.

În opinia specialiștilor militari, se consideră că dispozitivul operativ constituie un element-cheie al structurii operației care, la rândul său, are o influență deosebită asupra celorlalte elemente. Napoleon, fiind citat de J. Fuller, în lucrarea sa „La conduite de la guerre”, s-a

exprimat că arta dispunerii trupelor este, de fapt, marea artă a războiului, spunând că: „Dispuneți trupele voastre de o asemenea manieră încât, orice dificultăți v-ar crea inamicul, să vă puteți reuni într-o singură zi”, [68, p. 41].

Conform lexiconului militar, noțiunea de dispozitiv (al trupelor) se definește prin „modul în care trupele unei subunități, unități, mari unități se dispun în teren, în vederea staționării, deplasării sau executării unei acțiuni de luptă” [2, p. 132]. Dispozitivul se constituie pentru a răspunde situației operative create, în concordanță cu scopul și concepția operației (luptei), pentru a asigura îndeplinirea misiunii primite. El reprezintă o grupare specifică și temporară a forțelor și mijloacelor participante la acțiunile de luptă, cu o componentă variată și flexibilă.

În opinia cercetătorilor militari, dispozitivele au următoarele trăsături caracteristice: sunt diverse, multifuncționale, adaptabile și omogene în privința forțelor participante la operație sau luptă. Plecând de la scopul acțiunilor și de la fizionomia fiecărei forme de luptă, constatăm că forțele și mijloacele vor constitui sisteme viabile, în funcție de nivelul acțiunilor militare. Astfel, în practica și teoria militară există următoarele tipuri de dispozitive: de staționare, deplasare, cel premergător de luptă și dispozitivul de operații (luptă) [155; 131; 168].

În literatura de specialitate rusă, noțiunile privind problema abordată, în general, sunt aceleași. Însă, sunt mici diferențe nesemnificative la nivel operativ, unde în cadrul structurii operației apare un element nou, cum este componenta grupării de forțe. În viziunea specialiștilor militari ruși, necesitatea includerii acestui element este dictată de faptul că la nivel operativ structura grupărilor de forțe este modulară, ea fiind determinată de obiectivul care urmează a fi realizat. În același timp, ei consideră că sistemul de comandă nu se abordează ca parte componentă a dispozitivului. Dinamica și fizionomia luptei armate influențează nemijlocit desfășurarea acțiunilor militare, inclusiv constituirea dispozitivelor operative. În acest context, credem că diversitatea dispozitivelor poate fi analizată din mai multe puncte de vedere și anume, în raport cu: nivelul artei militare, formele acțiunilor militare, tipul de dispozitiv, componenta elementelor dispozitivelor, dispunerea în spațiu a forțelor și mijloacelor.

Astfel, multifuncționalitatea dispozitivului se caracterizează prin capacitatea elementelor de a angaja și a duce cu succes acțiunile militare cu adversarul, care își desfășoară operațiile în toate mediile. Diversitatea forțelor și mijloacelor care participă la operații, precum și caracterul diferit al acestora, impune particularități importante fizionomiei acțiunilor militare care vor fi desfășurate în cadrul operației, având la bază principiile și legile luptei armate. Adaptabilitatea dispozitivului constă în capacitatea acestuia de a se restructura, prin regrupări și înlocuiri, corespunzător situației create. Este greu de presupus, iar experiența acțiunilor militare contemporane confirmă acest lucru—că un dispozitiv, odată adoptat, va rămâne același până la îndeplinirea scopurilor operației.

În urma cercetării științifice efectuate, am ajuns la concluzia, privind factorii care influențează constituirii dispozitivelor, că aceștia ar fi: misiunea primită, situația adversarului, situația forțelor proprii, caracteristicile fizico-geografice ale zonei de operații. În acest sens, primind misiunea de la eșalonul superior, în funcție de forma de luptă și de situația creată, gruparea de forțe (marea unitate) va adopta un dispozitiv concordat cu scopul desfășurării rapide a trupelor și angajării lor în operație. Natura, valoarea și concepția probabilă de acțiune a adversarului vor avea o influență majoră asupra adoptării dispozitivului. Un alt factor determinant fiind starea forțelor proprii, subliniem că multitudinea unităților de genuri de arme, din organica marilor unități operative, în cooperare cu forțele ce se subordonează temporar, vor constitui o gamă diversă în adoptarea dispozitivelor. Printre factorii determinanți este cel fizico-geografic, cu o pondere deosebită în stabilirea raioanelor (direcțiilor) unde se vor concentra eforturile trupelor, precum și a modului cum vor fi constituite și dispuse grupările de forțe. În literatura de specialitate, subiectul cu privire la mecanismele de funcționare a armatelor moderne la problema constituirii dispozitivelor este tratat diferit. Astfel, în lucrările elaborate de autorii din România dispozitivele sunt adoptate, luându-se în calcul factorul timpului. În concepția românească dispozitivul operativ conține următoarele elemente: gruparea de angajare, rezerva și sistemul logistic. La rândul său, gruparea de angajare include forțele de angajare imediată (FAI), sistemul de comandă, forțele de angajare ulterioară (FAU) și forțele de sprijin, [12, p. 98].

Altfel este tratat subiectul în știința militară a Federației Ruse, unde la formarea dispozitivelor se pune accentul pe factorul spațial. Prin urmare, dispozitivul operativ ale marilor unități include următoarele elemente: eșalonul unu, sistemul de conducere, eșalonul doi, elementele de dispozitiv ale forțelor sprijin de luptă, rezerva și sistemul logistic [168, p. 13].

O altă viziune a fost expusă de specialiștii militari din SUA, în opinia cărora dispozitivele sunt adoptate în funcție de importanța direcțiilor de acțiune. În acest context, dispozitivele de operații includ forțele de pe direcția principală de efort, forțele de pe altă direcție de efort, forțele de sprijin ale forțelor principale și rezerva [177, p. 151].

În sursele de specialitate autohtonă găsim o abordare diferită și controversată, ea fiind influențată atât de știința militară din Federația Ruse, cât și de cea din România. Până în prezent, la tratarea acestui subiect nu s-a ajuns la un numitor comun. Astfel, găsim unele manuale de luptă, în care forțele sunt eșalonate, având eșalonul unu și doi, cărora le este aplicat principiul spațial, iar altor eșaloane, aplicându-li-se principiul temporar, repartizarea forțelor în dispozitiv fiind denumite FAI și FAU.

În opinia noastră, conform cerințelor câmpului modern de luptă și conform caracteristicilor luptei armate contemporane, credem că ar fi mai corect ca la eșalonarea forțelor să se ia în calcul principiul spațial. Prin urmare, dispozitivul de operații trebuie să includă



următoarele elemente: eşalonul unu, sistemul de conducere, eşalonul doi, elementele de dispozitiv ale forțelor de sprijin, rezerva și sistemul logistic.

De regulă, eşalonul întâi are rolul principal în cadrul structurii dispozitivului. El cuprinde aproximativ două treimi din forțele și mijloacele avute la dispoziție. Astfel, în funcție de eşaloane, acesta va include majoritatea forțelor Unităților și Marilor unități, întărite cu diferite mijloace. În același timp, una din cerințe este ca eşalonul întâi să fie suficient de puternic pentru a asigura, mai întâi, rezistența în apărare, iar în ofensivă, să poată să rupă, în timp scurt, apărarea adversarului și să dezvolte ofensiva în adâncime. Dar, la nivel tactic pot exista situații în care eşalonul întâi poate fi constituit dintr-un număr mai puțin numeros de forțe și mijloace și cu forțele principale dispuse în adâncime. Drept exemplu, ne poate servi apărarea pe un curs de apă sau în raioane fortificate. Reieșind din analiza surselor bibliografice de profil, putem afirma că dispozitivul pe un eşalon se adoptă, de regulă, în perioada inițială a războiului și datorită insuficienței forțelor și mijloacelor existente, impune trecerea la apărare pe fâșii largi. Totodată, se mai adoptă în cazul trecerii la apărare sau la ofensivă, pe direcții secundare, cu constituirea unor rezerve. Astfel, misiunea cea mai importantă în apărare a eşalonului întâi este de a nu permite adversarului să pătrundă, de a menține cu fermitate raioanele, pozițiile, fâșiile și de creare a condițiilor pentru executarea contraloviturilor (contraatacurilor) de către eşalonul superior.

Referitor la misiunile eşalonului întâi în ofensivă, menționăm că obiectivele acestuia urmăresc ruperea apărării inamicului, pătrunderea prin intervalele existente în dispozitivul acestuia și dezvoltarea ofensivei într-un ritm rapid; fracționarea și nimicirea inamicului pe adâncimea misiunii primite și asigurarea introducerii în operație (luptă) a eşalonului doi sau rezervei. Fiecare element al dispozitivului are o componentă proprie, îndeplinește un rol bine definit în cadrul structurii, se dispune în teren după anumite principii, realizează misiuni specifice și acționează într-o corelație strânsă cu celelalte elemente de dispozitiv.

Precizăm că eşalonul doi prezintă un alt element major de structură, care asigură apărarea în adâncime și se evidențiază printr-un caracter activ și manevrier, iar în ofensivă – dezvoltă lovitura în adâncime. Eşalonul doi poate cuprinde până la o treime din Marile unități care organizează acțiunea respectivă de luptă. Dispozitivul pe două eşaloane este cel mai avantajos, în vederea realizării unei apărări adânc eşalonate, ferme și stabile, iar în ofensivă este oportun pentru sporirea ritmului de ofensivă, precum și pentru schimbarea direcției loviturii principale. El se constituie de către Marile unități care au rolul major în operație și se află pe direcția de interzis sau pe direcția loviturii principale. Misiunea principală în apărare, ce îi revine eşalonului doi, este nimicirea succesivă a grupărilor adverse, pătrunse în dispozitivul de operație, iar în ofensivă acesta constituie nucleul de bază al grupării de forțe în vederea trecerii la ofensivă.

Pentru executarea acestei misiuni, eșalonul doi se întrebuințează în totalitate sau fragmentat, concomitent sau succesiv, în momentul avantajos. În lipsa eșalonului doi, se constituie rezerva, care execută aceleași misiuni, dar de o amploare mai redusă.

Forțele de luptă de sprijin sunt destinate să susțină succesiv forțele luptătoare, în primul rând, pe cele din eșalonul întâi și mai apoi pe cele din eșalonul doi și din rezervă. Astfel, rachetele, ca element al dispozitivului, se dispun în așa fel, încât să asigure folosirea completă a posibilităților de luptă în întreaga fâșie de acțiune, în special, pentru asigurarea flancurilor și lovirea obiectivelor importante. Printre cele mai importante misiuni, remarcăm următoarele: nimicirea și lovirea principalelor grupări de forțe, participarea la executarea pregătirii de foc, lovirea rezervelor inamicului în timpul apropierii și introducerii lor în operație, sprijinul contraatacurilor (contraloviturilor), neutralizarea conducerii și contracararea activității logistice a inamicului, participarea la executarea pregătirii de foc și la nimicirea grupărilor, executarea pregătirii de foc și nimicirea grupărilor de contralovitură (contraatac), lovirea aviației pe aerodromuri, participarea la introducerea în operație (luptă) a eșalonului doi (rezervei) și la sprijinul desantului aerian.

O altă componentă a dispozitivului este gruparea de artilerie, care se dispune pe poziții la o asemenea distanță față de limita de dinainte a apărării (a bazei de plecare la ofensivă), încât să nu depășească un sfert din bătaia materialului, pe direcția importantă de interzis (loviturii principale). Un element important al grupării de artilerie sunt mijloacele antitanc, ce constituie baza sistemului de foc antitanc și care execută misiuni de artilerie în raport cu situația concretă. Ca regulă, artileria antitanc constituie rezerva Marilor unități operative și se dispune inițial într-un raion de concentrare, situat între eșalonul întâi și eșalonul doi, mai aproape de primul, în scopul desfășurării în timp oportun, acționând de regulă, împreună cu detașamentul mobil de baraje.

Unitățile de apărare antiaeriană sunt repartizate proporțional în cadrul dispozitivului de operații în așa fel, încât să acopere obiective importante, cum sunt punctele de comandă, gruparea de forțe din eșalonul întâi, din eșalonul doi, sistemul logistic și punctele de trecere obligatorii.

Ca rezultat al mutațiilor câmpului de luptă, în structura unităților operative au apărut unități de război electronic. În concordanță cu scopul propus, misiunile generale ale războiului electronic sunt următoarele:

- obținerea de informații oportune și cât mai complete despre sistemele și mijloacele electronice ale adversarului pe baza utilizării indiciilor de demascare și a radiațiilor electromagnetice ale mijloacelor electronice;
- atacul electronic asupra forțelor și mijloacelor adversarului;

– controlul unor domenii sau zone ale spectrului electromagnetic în intervale de timp și pe spații determinate;

– interzicerea folosirii spectrului electromagnetic de către adversar pentru sistemele și mijloacele sale electronice, inclusiv prin modificarea proprietăților mediului care complică propagarea undelor electromagnetice;

– protecția electronică prin conservarea posibilităților de utilizare de către trupele proprii a spectrului electromagnetic, în vederea executării eficiente a misiunilor planificate în condiții de cercetare și bruiaj intens și a întrebuițării de către adversar a mijloacelor de distrugere [150, pp. 51-52].

Un alt element de sprijin important, unitățile de geniu, se dispun între eșaloanele întâi și doi ale dispozitivului operativ și constituie detașamente cu destinație specială (detașament mobil de baraje, detașament de asigurare a mișcării, detașament de salvare – evacuare) sau forța de geniu de sprijin, păstrată la dispoziția comandantului. La rândul lor, subunitățile de apărare nucleară, biologică și chimică fac parte din grupurile de recunoaștere și cercetare a inamicului și a terenului, detașamentul de asigurare a deplasării, detașamentul de salvare- evacuare sau din forțe de sprijin pentru apărarea nucleară, biologică și chimică, ce rămân la dispoziția comandantului. Ele se dispun între eșalonul întâi și doi ale dispozitivului operativ, în apropierea punctului de comandă și execută următoarele misiuni: controlul nuclear, biologic și chimic, decontaminarea totală a forțelor și mijloacelor, decontaminarea terenului, participarea la amplificarea puterii de foc prin întrebuițarea sistemelor incendiare.

Totodată, subunitățile de cercetare sunt repartizate în cadrul dispozitivului, având ca misiuni colectarea informațiilor privind componența, dispunerea și caracterul probabil al acțiunilor unui eventual agresor, asigurarea datelor și informațiilor despre fenomenele economice, sociale, militare, topogeodezice, meteorologice, de comunicații teritoriale și psiho-morale în zona de acțiuni militare.

Unitățile și subunitățile de comunicații și informatică asigură legăturile necesare conducerii tuturor forțelor participante la operație, cooperării și înștiințării acestora pe toată durata și adâncimea misiunilor.

Subunitățile de poliție militară asigură dirijarea circulației și paza punctelor de comandă, mențin ordinea în raioanele de dispunere a forțelor, execută operații speciale (escortă, protecție și pază a unor forțe și instalații etc), asigură ordinea publică în zonele de administrare militară temporară.

Un alt element de referință al dispozitivului de operații este sistemul de conducere. În același sens, mutațiile de pe câmpul de luptă au determinat necesitatea constituirii unor organe de conducere specializate, diferite, în raport cu nivelul luptei armate. În urma cercetării efectuate,

am ajuns la concluzia că conceptele de dispunere a elementelor de conducere existente atât în est, cât și în vest sunt în mare măsură similare, cu mici diferențe în denumire. Astfel, în literatura de specialitate rusă sunt folosiți termeni ca punct de comandă, punct de comandă înaintat, punct de comandă de rezervă și punct de comandă logistic, pe când în cea occidentală găsim noțiunile de punct de comandă tactic (înaintat), punct de comandă de bază, punct de comandă de rezervă, [168].

În literatura de specialitate din Republica Moldova se menționează faptul că sistemul de comandă constituie o componentă principală a dispozitivului unităților și reprezintă ansamblul forțelor, mijloacelor, capacităților și relațiilor dintre acestea, utilizate pentru planificarea, pregătirea și ducerea operațiilor militare în scopul îndeplinirii misiunii [94, pp. 45-47]. În această ordine de idei, sistemul de conducere, în opinia noastră, este un element important al dispozitivului operativ, cu destinația de a realiza actul de comandă și control, în scopul desfășurării cu succes a acțiunilor militare. Prin urmare, în timpul acțiunilor militare dispunerea punctelor de comandă se va face în raport cu nivelul luptei armate. Precizăm că sistemul de conducere se realizează astfel, încât să asigure continuitatea conducerii în orice situație și menținerea unei legături sigure și permanente cu eșalonul superior, cu trupele subordonate și cu vecinii, pe durata acțiunilor de luptă în zona de operații sau pe o direcție. Totodată, sistemul de conducere a grupării de forțe (a mării unități) cuprinde în structura sa elementele de decizie, cele operaționale, informaționale, de securitate și logistică, organizate astfel, încât să asigure continuitatea conducerii, indiferent de situația creată. În același timp, din punct de vedere funcțional, sistemul de conducere înglobează relațiile și responsabilitățile funcționale ale acestora, precum și legăturile cu eșalonul superior, vecinii, forțele care cooperează și cu elementele din componența dispozitivului propriu. Astfel, pentru pregătirea și conducerea trupelor în operație se organizează puncte de comandă de bază, de rezervă, înaintat și ajutor [94, p.46].

La rândul lor, punctele de comandă pot fi staționare și mobile. În concepțiile militare din Federația Rusă se menționează că punctele de comandă staționare se organizează la nivel strategic și operativ-strategic, adică la nivel de conducere strategică a luptei armate (Statul Major General), front, uneori armată de arme întrunite. În majoritatea cazurilor, de la nivelul operativ în jos, punctele de comandă cer să fie mobile (corp de armată, divizie, brigadă) [168, p.66].

În opinia noastră, în cazul Republicii Moldova, reieșind din analiza factorilor și caracteristicilor teatrului de acțiuni militare, a zonelor de operații și amploarea operațiilor desfășurate, considerăm necesar ca punctele de comandă staționare să fie organizate la nivel strategic (Marele Stat Major) și la nivel operativ (grupare de forțe de nivel corp de armată sau

divizie). În majoritatea cazurilor, începând cu nivelul operativ – tactic și mai jos (brigadă, batalion), punctele de comandă trebuie să fie mobile.

Un alt element al dispozitivului de operații îl reprezintă rezerva. Ea se constituie din forțe luptătoare de infanterie, tancuri și alte genuri de arme. Aceasta este întrebuințată la depășirea unor situații critice și neprevăzute, care pot apărea în timpul ducerii luptei. Precizăm că subunitățile din rezervă se dispun în adâncimea dispozitivului, în raioane care să asigure condițiile pentru realizarea unei protecții sigure a forțelor față de loviturile inamicului și pentru executarea manevrei.

Sistemul logistic reprezintă un element important al dispozitivului de operații. El este constituit din compartimentul de specialitate și din unitățile (subunitățile) de logistică. Acesta îndeplinește următoarele misiuni: aprovizionarea și transporturile logistice, asigurarea tehnică, asistența medicală și sanitar-veterinară, asigurarea financiar-contabilă, asigurarea căilor de comunicații. Privind modul de realizare a dispozitivelor, menționăm că sistemul logistic este un element-cheie în lanțul complex din activitatea comandanților și Statelor majore, în vederea planificării operației. În orice situație, constituirea dispozitivului trebuie să se realizeze în mod organizat și să se țină cont de principiul dispersării trupelor și de caracteristicile fizico-geografice ale spațiului.

Putem menționa că realizarea dispozitivului operativ (de luptă), ca regulă, se constituie conform situației create și misiunii primite sau, după desfășurarea acțiunilor de luptă, dintr-un dispozitiv în altul. De obicei, trupele destinate constituirii dispozitivelor vor executa regrupări și înlocuiri sau deplasări, în vederea realizării unui dispozitiv nou. În consecință, putem afirma că în teoria și practica artei militare sunt două procedee de a acționa în vederea realizării dispozitivelor: simultan, cu toate forțele și mijloacele disponibile și succesiv, conform situației create.

Prin urmare, realizarea simultană a dispozitivului va avea loc înainte de declanșarea agresiunii în fâșiile stabilite pe timp de pace. În situația inițială, primele elemente care ocupă locul în dispozitiv sunt: detașamentele înaintate (în cazul organizării fâșiei de asigurare), trupele care desfășoară acțiunile militare pe poziția înaintată (când se organizează) și artileria care sprijină acțiunile acestora de pe poziții de tragere vremelnice. Ulterior, sub acoperirea acestor elemente, se va constitui întregul dispozitiv, de obicei, simultan, pe baza unei concepții unitare. Considerăm că acest procedeu este mai avantajos, întrucât acțiunile de luptă pot începe cu întregul dispozitiv realizat.

În cazul Republicii Moldova, în perioada inițială a războiului, în funcție de zonele de operații în care un agresor eventual ar declanșa acțiuni militare, Armata Națională (AN) va trece la apărare cu limita dinainte în regiunea frontierei de stat. Concomitent cu desfășurarea acțiunilor

militare de către forțele de acoperire strategică, trupele din adâncime vor trece în dispozitiv, în funcție de modul afluirii în raionul acțiunilor de luptă. Totodată, în timpul desfășurării acțiunilor militare, la toate nivelurile, trupele pot trece în dispozitiv și prin procedeul succesiv. Acest procedeu de constituire a dispozitivului se adoptă, de obicei, în cazul trecerii la acțiuni militare din contact nemijlocit cu un agresor eventual. În această ordine de idei, acest procedeu se adoptă în următoarele condiții: când se trece la apărare în contact și sub presiunea agresorului, în urma executării contraloviturii sau a contraatacului, în cazul trecerii temporare la apărare, în vederea respingerii contraloviturilor și a contraatacurilor executate de agresor. Considerăm că viabilitatea unui dispozitiv va fi determinată de capacitatea fiecărui element din structură de a executa obiectivele încredințate. În funcție de situație, de misiunea primită și de caracteristicile terenului, marele unități din cadrul grupării de forțe de nivel operativ vor adopta un dispozitiv pe un eșalon cu o rezervă (rezervă de nivel operativ) sau pe două eșaloane, având forțele principale în eșalonul întâi sau doi.

Menționăm că sistemul de lovire este o parte componentă importantă în cadrul dispozitivului operației. În acest sens lexiconul militar definește sistemul de foc ca un ansamblu organizat al focurilor, executate din toate categoriile de armament pentru nimicirea (neutralizarea) inamicului [2, p. 297]. Trecând în revistă unele lucrări din literatura de specialitate, observăm o tratare diferită a subiectului menționat. Astfel, în regulamentele militare sovietice se aplica pe larg noțiunea de sistem de foc, de la grupă de infanterie până la batalion de infanterie, pe când pornind de la brigadă în sus cercetătorii folosesc noțiunea de sistem de lovire. În același timp, în literatura de specialitate din Republica Moldova problema dată este tratată diferit, în unele surse apărând noțiunea de sistem de lovire, iar în altele- de sistem de foc. Prin urmare, din această diversitate a abordărilor, ne propunem să deducem o viziune nouă în acest context. Luând în calcul nivelurile de desfășurare a luptei armate, de asemenea, în urma analizei fenomenului menționat, considerăm necesar ca noțiunea de sistem de foc să fie stabilită până la nivelul de batalion, iar începând cu cel de brigadă în sus să utilizeze noțiunea de sistem de lovire. De asemenea, acest subiect este abordat diferit și din perspectiva formelor de desfășurare a luptei armate. Astfel, constatăm că dacă în cadrul structurii apărării problema dată persistă, fiind un element distinct, atunci în cadrul structurii ofensive, îndeosebi la nivel de batalion, sistemul de foc ca element distinct lipsește, fiind tratat la general în cadrul altor elemente ale structurii ofensivei. În opinia noastră, dată fiind importanța sistemelor de lovire în cadrul desfășurării acțiunilor militare în ambele forme de luptă, este corect ca sistemul de lovire (foc), ca element distinct, să persiste atât în structura apărării, cât și în cea a ofensivei. Importanța sistemului de lovire (foc) constă în faptul că trupele își realizează misiunea, în primul rând, prin focul artileriei, aruncătoarelor, armamentului antitanc și automat. Prin însumarea acțiunilor tuturor categoriilor

de sisteme de armament și mijloace de lovire, unitățile își realizează sistemul de lovire (foc). În același timp, pentru creșterea eficacității sistemului de lovire (foc), e necesar ca acesta să fie combinat cu sistemul de baraje și obstacole naturale, întrucât se asigură legătura tactică între subunități. Precizăm că sistemul de lovire se organizează în concordanță cu concepția operației și trebuie să asigure lovirea la distanța maximă posibilă, cu prioritate, a mijloacelor de întrebuințare a armelor de distrugere în masă, a sistemelor de cercetare – lovire de înaltă precizie, a punctelor de comandă și a formațiunilor logistice, precum și a grupărilor de forțe inamice aflate în raioanele de staționare, în deplasare și pe aliniamentele de desfășurare. Totodată, sistemul de lovire trebuie să asigure flancurile descoperite și intervalele dintre Unități și Marile unități, spatele dispozitivelor grupărilor de forțe, căile de comunicații și punctele obligatorii de trecere, precum și apărarea antiaeriană a trupelor și obiectivelor din teritoriu [168].

În prezent, urmărind evoluția luptei armate constatăm că în operațiile moderne baza sistemului de lovire (foc) o constituie loviturile aviației, armamentul de precizie înaltă, rachetele de croazieră lansate de pe nave militare și submarine, focul artileriei și al blindatelor. Un alt element al forțelor de luptă de sprijin îl reprezintă rachetele și gruparea de artilerie. La nivel operativ, acestea se constituie atunci când se dispune de artilerie cu bătaie mare, având o valoare de aproximativ 2-3 divizioane. Aceasta este destinată să îndeplinească o multitudine de misiuni, dintre care menționăm: distrugerea mijloacelor de întrebuințare a armelor de distrugere în masă, dezorganizarea conducerii prin lovirea punctelor de comandă, a centrelor de transmisiuni și a mijloacelor radioelectronice, sprijinul contraloviturilor (contraatacurilor), neutralizarea bateriilor de artilerie și de aruncătoare, nimicirea (neutralizarea) unor componente ale sistemelor de cercetare - lovire de înaltă precizie, participarea la lovirea grupării principale de forțe, în special a blindatelor, în raioanele de concentrare, în timpul apropierii și desfășurării acestora, în vederea ofensivei sau pe baza de plecare în ofensivă, sprijinul detașamentelor înaintate a (forței de acoperire) din fâșia (zona) de siguranță, participarea la respingerea atacului infanteriei și tancurilor în fața limitei de dinainte a apărării, acoperirea cu foc a intervalelor și a flancurilor descoperite ale grupurilor de forță și ale Marilor unități tactice [131, pp 79-80]. Lovirea cu foc se planifică și se desfășoară pe întreaga fâșie, în interesul trupelor și totodată, pe direcții, pentru executarea misiunilor încredințate. Astfel, în apărare, focul artileriei asupra unui agresor, care desfășoară acțiuni ofensive, va fi organizat pe misiuni: contracararea cu foc a deplasării și desfășurării, respingerea cu foc a atacului, susținerea cu foc a trupelor aflate în apărare, lovirea cu foc a agresorului la executarea contraatacului. Pe de altă parte, focul unităților de artilerie în ofensivă va fi executat pe următoarele perioade: pregătirea de foc a atacului, sprijinul cu foc a atacului și sprijinul cu foc a ofensivei trupelor ce acționează în adâncime [131, pp.36-39]. În cadrul sistemului de lovire (foc) lupta împotriva blindatelor, mai ales, a tancurilor inamicului

constituie baza sistemului de foc antitanc. Precizăm că lupta contra blindatelor se bazează, în principal, pe focul artileriei antitanc, loviturile aviației și la nevoie, ale celei antiaeriene, pe focul rachetelor antitanc dirijate și al aruncătoarelor de grenade antitanc, pe intervenția detașamentelor mobile de baraje și pe obstacolele antitanc. Focul mijloacelor antiblindate în apărare se organizează cu scopul producerii unor pierderi majore mijloacelor blindate ale agresorului, respingerii atacului executat cu grupări importante de tancuri și nimicirii celor pătrunse în interiorul apărării. Prin urmare, lupta dusă împotriva blindatelor urmărește înfrângerea grupării principale de lovire și manevră a agresorului. Amintim că sistemul de lovire (foc) al mijloacelor antiblindate cuprinde: raioanele de apărare de batalioane cu mijloacele antitanc, punctele de sprijin de pluton și companie cu mijloacele antitanc (aruncătoare de grenade antitanc, instalații de rachete antitanc dirijate, tunuri antitanc) dispuse în acestea, raioanele de dispunere a bateriilor, divizioanelor de artilerie și rachetelor antitanc, precum și aliniamentele de intervenție ale acestora, raioanele și pozițiile de raioane antitanc, raioanele de apărare și aliniamentele de tragere ale unităților și marilor unități de tancuri din eșalonul doi, aliniamentele de intervenție ale elicopterelor antiblindate, pozițiile de tragere ale artileriei terestre și artileriei antiaeriene dispuse pe direcțiile de atac cu blindate ale inamicului, ambuscadele de mijloace antitanc, lucrările de distrugere și obstacole antitanc [131]. Referitor la organizarea sistemului de lovire (foc) antitanc în lupta ofensivă, aceasta se realizează din subunități de artilerie antitanc și rachete antitanc, care constituie rezerva antitanc. Ca regulă, acesta execută următoarele misiuni: respinge contraatacurile, sprijină introducerea în luptă a eșalonului doi (rezervei) și consolidează aliniamentele cucerite. În cazul ofensivei din contact nemijlocit, rezerva antitanc se dispune preponderent pe baza de plecare la ofensivă, între eșalonul întâi și eșalonul doi, pe direcția de acțiune a blindatelor inamice. Focul mijloacelor antiblindate se organizează în legătură strânsă cu barajele genistice explozive și neexplozive, precum și cu lucrările de distrugeri și cu obstacolele antitanc [168].

Un loc important în cadrul sistemului de lovire (foc) îi revine focului armamentului de infanterie, care se organizează la nivelul subunităților, iar baza acestui sistem o constituie focul transportoarelor amfibii blindate, mașinilor de luptă ale infanteriei, mitralierelor de companie, puștilor mitralieră, puștilor cu lunetă și al aruncătoarelor antitanc portative [168]. Subliniem că sistemul de foc se realizează prin luarea în calcul a posibilităților de foc ale tuturor categoriilor de armament și a mijloacelor de foc din dotarea batalionului, în cooperare strânsă cu sistemul de baraje și obstacole. După cum s-a menționat anterior, sistemul de lovire (foc) reprezintă un element-cheie în structura apărării, ceea ce nu observăm în organizarea sistemului de foc în ofensivă. În acest context, considerăm că organizarea acestuia de la nivel de grupă, până la batalion, rămâne a fi prerogativa eșalonului superior. Prin urmare, mutațiile apărute pe câmpul



de luptă, precum și schimbările în fizionomia acestuia, demonstrează contrariul și anume că excluderea organizării sistemului de foc din structura ofensivei și transferarea acesteia pe seama comandanților inferiori va duce inevitabil la apariția unui șir de dificultăți în cadrul desfășurării acțiunilor de luptă.

În opinia noastră, organizarea și planificarea sistemului de lovire (foc) reprezintă un ansamblu complex de măsuri și activități, în vederea nimicirii (neutralizării) inamicului pe toată durata acțiunilor de luptă, în funcție de forma de luptă. În această ordine de idei, propunem elaborarea și introducerea organizării cooperării între forțele luptătoare și cele de sprijin de luptă în cadrul procesului de pregătire a acțiunilor militare. Astfel, în operația de apărare, lovirea cu foc se va organiza și planifica pe misiuni și, respectiv, în operația de ofensivă se va organiza și realiza pe perioade ale operației. În cadrul structurii operației, amenajarea genistică reprezintă un element important în gama complexă ce determină viabilitatea acesteia, în dependență de forma de luptă. Conținutul amenajării genistice poate fi analizat astăzi într-o viziune mult mai largă decât în trecut, datorită înzestrării grupărilor de forțe cu mijloacele respective. Faptul că fizionomia acțiunilor militare de astăzi se deosebește de cele precedente, rolul amenajării genistice a crescut considerabil. Astfel, experiența desfășurării acțiunilor militare ne demonstrează că indiferent de gradul de dotare al unui agresor, amenajarea genistică permite trupelor proprii să-și atingă obiectivele, prin amenajarea corespunzătoare a dispozitivului operativ, conform concepției și mijloacelor din dotare. Drept exemplu concludent ne poate servi operația de apărare strategică de la Kursk, din cadrul celui de-al Doilea Război Mondial. Germanii intenționau să încercuiască și să nimicască forțele sovietice în zona orașului Kursk (care avea aspectul unei „pungi”, cu o lățime de 120 de km și o lungime de 190 de km). Concepția operației de apărare a constat în organizarea unei apărări adânc eșalonate, cu una-două fâșii, cu sistemul de fortificații și tranșee bine amenajat, constituind zona tactică și operativă. Astfel, zona tactică era amenajată din două fâșii de apărare, fiecare având o adâncime de peste 5-6 km, respectiv, fâșia avea două-trei poziții de apărare. Baza poziției o reprezenta raionul de apărare al batalionului, cu o dezvoltare frontală de până la 2 km și până la 1,5-2 km în adâncime. La o distanță de 10-12 km de la limita de dinaintea apărării se organiza fâșia a doua, care era ocupată de eșaloanele doi ale corpului de armată [201, p.360].

Așadar, adâncimea zonei tactice era de aproximativ 15-18 km, în timp ce adâncimea totală a operației de apărare ajungea până la 250-300 km. În același timp, operația de apărare de la Kursk era realizată, în mare măsură, de o apărare antitanc, baza căreia o constituiau punctele de sprijin antitanc (PSATc). Geniștii sovietici au amenajat pe direcțiile de acțiune a blindatelor germane o densitate de 1400- 1600 mine antitanc pe 1 km liniar [201 p.361].

În acest scurt fragment ne-am străduit să prezentăm pe scurt istoricul operației de apărare, desfășurate pe frontul din est de către trupele germane și cele sovietice, care au dus la recâștigarea inițiativei de către forțele sovietice și la realizarea scopurilor propuse. În consecință, această operație reprezintă unul din punctele de plecare din care se inspiră gândirea militară privind conceperea operațiilor de apărare moderne. Ca urmare a mai multor studii și analize ale literaturii de specialitate, constatăm că în operația de apărare amenajarea genistică are următoarele scopuri: asigurarea stabilității și fermității apărării, protecția forțelor și mijloacelor, protecția obiectivelor împotriva efectelor armelor de nimicire în masă și a loviturilor executate de către sistemele de cercetare-lovire de înaltă precizie. În același timp, în cadrul amenajării genistice se desfășoară activități ce contribuie la inducerea în eroare a agresorului privind dispozitivul de operații și acțiunile desfășurate de trupele proprii [168, p.508].

În acest context, considerăm că stabilitatea apărării depinde în mare măsură de caracteristicile spațiului de confruntare. Structura lucrărilor de amenajare genistică a terenului, caracterul, volumul și succesiunea executării lor depind în mare măsură de structura apărării, de timpul alocat pentru pregătirea apărării și, respectiv, de durata acesteia. Totodată, este necesar ca activitățile de amenajare genistică a pozițiilor să se execute de către toate forțele, în concordanță cu concepția de desfășurare a operațiilor. Din cele menționate conchidem că nivelul și amploarea amenajării genistice a dispozitivului sunt determinate de următorii factori: procedeul de apărare adoptat, timpul avut la dispoziție până la declanșarea acțiunilor de luptă, forțele și mijloace necesare pentru executarea lucrărilor, caracteristicile fizico-geografice ale teritoriului, asigurarea cu materiale necesare pentru executarea lucrărilor de fortificație și de protecție, gradul pregătirii și realizării din timp de pace a teritoriului pentru apărare.

Studiind evoluția ambelor conflagrații mondiale, în mod deosebit privind problema în cauză, am ajuns la concluzia, că amenajarea genistică se caracteriza printr-un sistem de tranșee și șanțuri de comunicație continue. În condițiile actuale, în opinia specialiștilor militari, amenajarea genistică se caracterizează prin constituirea unui sistem de raioane de apărare și puncte de sprijin, ce interzic direcțiile de acțiune ale unui agresor eventual. Considerăm că indiferent de situația creată, amenajarea genistică se va realiza astfel, încât să asigure inducerea în eroare a inamicului, privind dispozitivul operativ, să-l oblige să se desfășoare prematur și în același timp, să-i canalizeze acțiunile pe direcția de ofensivă dezavantajoasă. Este evident faptul că lucrările genistice din trecut s-au diminuat prin reducerea tranșeelor și șanțurilor de comunicații, dar, respectiv, s-a majorat volumul lucrărilor pentru adăpostirea forțelor dispuse în diferite raioane contra armelor de distrugere în masă [168, pp.308-313].

Cu referire la organizarea apărării, la caracteristicile actuale ale luptei armate și având în vedere existența intervalelor mari între fâșiile (raioanele) ocupate de către trupe, putem conchide

că, pe viitor, va crește considerabil rolul barajelor. Prin urmare, rolul amenajării genistice nu și-a pierdut din importanță, ci, dimpotrivă, a crescut, modificându-se datorită mecanizării războiului. În acest context nu putem să nu menționăm activitățile desfășurate în 1991 de către forțele multinaționale și forțele irakiene în operația „Furtuna în Deșert”, din cadrul războiului din Golful Persic. Astfel, autoritățile militare irakiene au luat măsuri din timp, în privința amenajării genistice în cadrul pregătirii teritoriului național, pentru a face față unui război de durată. O realizare marcantă reprezintă lucrările de mascare a obiectivelor militare principale, prin amenajarea mai multor obiective false, cum ar fi: pistele de aterizare-decolare, rampele fixe și mobile de lansare a rachetelor, punctele de comandă. În plan operativ, misiunile principale ale asigurării genistice au fost: asigurarea viabilității comunicațiilor rutiere, refacerea punctelor de trecere distruse, amenajarea raioanelor de dispunere a marilor unități, realizarea sistemului de baraje. În ceea ce privește trupele de geniu aliate, ele au realizat o serie de activități: amenajarea raioanelor de concentrare, lucrări de fortificație, amenajarea pistelor de aterizare-decolare și au contribuit la amenajarea infrastructurii de cazare. În același timp, în perioada desfășurării acțiunilor terestre efortul lor a fost concentrat pentru executarea culoarelor în câmpurile de mine, folosind încărcăturile alungite reactive sau cele împinse manual. Totodată, trupele aliate au avut o serie de avantaje în cercetarea și detectarea barajelor și posibilitatea întrebuințării avioanelor și elicopterelor pentru neutralizarea acestora [136, pp.195-199].

Prin urmare, credem că experiența celui de-al Doilea Război Mondial, cât și a conflictelor recente, cum ar fi cel din Golful Persic, prin amploarea calitativă și cantitativă a forțelor și mijloacelor întrebuințate, a reconfirmat rolul amenajării genistice în cadrul luptei armate moderne. În acest context, abordând problema menționată, expertul militar român M. Stancu menționează că misiunile principale ale amenajării genistice sunt:

a) asigurarea protecției trupelor, care include cercetarea de geniu a inamicului și a terenului din zona de operații, executarea mecanizată a lucrărilor de fortificație pentru protecția personalului, a tehnicii de luptă și a materialelor de toate categoriile, executarea măsurilor și lucrărilor genistice de mascare pentru ascunderea deplasării forțelor și mijloacelor, realizarea dispozitivelor de luptă și a manevrei forțelor luptătoare și de sprijin;

b) asigurarea contra mobilității, care include executarea barajelor de mine antiblindate, a lucrărilor de distrugere și a barajelor de fortificație neexplozive antitanc, planificarea și realizarea manevrei de baraje în ducerea operației de apărare;

c) asigurarea mobilității trupelor, care include amenajarea și întreținerea drumurilor și a trecerilor peste cursurile de apă și alte obstacole importante, executarea culoarelor de mobilitate, necesare desfășurării marilor unități tactice de arme întrunite din eșalonul doi pentru executarea contraatacurilor [144, pp.44-45].

Subliniem că acest subiect în literatura de specialitate rusă este tratat diferit, menționându-se următoarele misiuni ale a asigurării genistice: executarea lucrărilor de fortificații, crearea barajelor genistice, amenajarea drumurilor, executarea culoarelor în câmpurile de mine, amenajarea trecerilor peste cursurile de apă, executarea lucrărilor pentru purificarea apei [168, p. 508].

În ofensivă amenajarea genistică cuprinde totalitatea măsurilor și lucrărilor ce se execută în scopul creării condițiilor pentru asigurarea mobilității, manevrei, protecției, mascării forțelor și mijloacelor. Amploarea lucrărilor va fi determinată de: procedeul de trecere la ofensivă, concepția operației, misiunile forțelor, caracteristicile terenului și gradul de pregătire a acestora din timp de pace, cantitatea și posibilitățile forțelor și mijloacelor de geniu avute la dispoziție și de timpul de pregătire de care se dispune. În așa fel, la trecerea în ofensivă prin procedeul de contact nemijlocit cu inamicul amenajarea genistică include: cercetarea de geniu a adversarului și a terenului, asigurarea dispunerii în ascuns a forțelor în raioanele de dispunere, concentrarea forțelor în baza de plecare la ofensivă și în sectoarele de rupere, asigurarea înaintării forțelor prin mărirea capacității de trecere a drumurilor și podurilor, prin devansarea obstacolelor naturale și artificiale întrebunțate de inamic pentru îngreunarea ofensivei, prin executarea culoarelor în fața pozițiilor, bazei de plecare la ofensivă și în dispozitivul trupelor adverse, prin consolidarea aliniamentelor și obiectivelor cucerite, executarea lucrărilor mascării [168, p.136]. Lucrările genistice din baza de plecare în ofensivă se vor executa în regim de urgență și vor fi similare celor executate în apărare, însă cu amploare mai mică.

În cazul trecerii la ofensivă prin procedeul de mișcare, asigurarea genistică va fi orientată spre amenajarea raionului de concentrare, amenajarea și întreținerea drumurilor, aliniamentelor de desfășurare pe coloane de batalioane, companii, plutoane și aliniamentul de atac. Lucrările pentru amenajarea genistică a terenului se vor executa într-un spațiu și cu o adâncime ce include întreaga adâncime a zonei de operații sau fâșiei de ofensivă [168, pp.157-158].

### **3.2 Desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul Republicii Moldova în zonele de operații Nord și Sud.**

Evoluția situației politico-militare din ultimii ani din spațiul European, precum și pe plan internațional, a înregistrat o instabilitate majoră, cu un caracter conflictual interstatal, având tendințe de rezolvare a diferendelor pe cale armată. Ca urmare, constatăm că statele din Europa de Est se află într-un proces permanent de căutare a securității, realizându-și obiectivele majore prin integrarea în diferite organizații regionale, mondiale. Epoca contemporană, cu realizări supreme, în același timp, este și o epocă a marilor cataclisme în adresa omenirii și a asigurării securității statale. Sunt bine cunoscute consecințele istorice ale neluării măsurilor în vederea

securității și menținerii potențialului militar adecvat, reieșind din suficiența de apărare. În acest context, un obiectiv al conducerii țării constă în determinarea cât mai reală a riscurilor și amenințărilor militare și luarea măsurilor corespunzătoare pentru contracararea lor.

Concepțiile moderne privind ducerea luptei armate contra unui eventual agresor susțin, că statele mici și mijlocii ar putea contracara superioritatea numerică a agresorului. Pentru a putea face față unui agresor superior din punct de vedere numeric și tehnic, factorului geografic îi revine un loc important în estimarea situației. Întrebuințarea avantajelor terenului și a resurselor ce le oferă acesta, evitarea dezavantajelor, necesită cunoașterea teritoriului țării de către cadrele militare pentru a estima cât mai just desfășurarea luptei armate la nivel tactic, operativ și strategic [42]. Prin urmare, constatăm că noul aspect de securitate din zona Mării Negre și, îndeosebi, evenimentele ce au loc în estul Ucrainei, precum și recentele evenimente din Siria, ne impun să studiem mai detaliat fizionomia luptei armate, în mod special, cea a operațiilor militare în cadrul teritoriului național.

Desfășurarea activităților în vederea contracarării unei agresiuni, are o însemnătate majoră, subliniind că în perioada inițială de desfășurare, acestea pot să determine statalitatea și integritatea Republicii Moldova. Un exemplu elocvent ne pot servi acțiunile decizionale ale autorităților ucrainene în faza inițială a declanșării crizei.

Neglijarea necesității menținerii permanente a sistemului național de apărare la nivel înalt a dus la incapacitatea acestora de a riposta adecvat la momentul oportun.

Prin urmare, criza din Ucraina a demonstrat că statul respectiv, la începutul declanșării agresiunii, nu a fost capabil să răspundă adecvat amenințărilor apărute.

Evident că în momentul culminant pentru apărarea valorilor naționale a fost nevoie de eforturi majore pentru a se lua o serie de măsuri conform situației create. Din aceste motive, remarcăm că asigurarea apărării țării rămâne o direcție prioritară permanent de activitate pentru instituțiile decizionale din Republica Moldova (Parlament și Guvern), în vederea menținerii suveranității și integrității statale.

Astfel, din punct de vedere militar, revizuirea conceptului de apărare trebuie să prevadă planificarea, pregătirea și desfășurarea unor activități în comun de către toate structurile de forțe, pentru a face față riscurilor și amenințărilor de ordin militar. Prin urmare, dezbateră subiectului în cauză va fi fundamentată pe următoarele repere: perspectiva schimbărilor intervenite în mediul de securitate regional, evoluția câmpului de luptă modern, organizarea structurilor de luptă și conceptul de întrebuințare a forțelor și mijloacelor în operație.

Considerăm că o importanță deosebită în desfășurarea acțiunilor militare o va avea manevra, care cuprinde un ansamblu de acțiuni prin care se urmărește realizarea celor mai corespunzătoare dispozitive ale grupărilor de forțe. În același timp, manevra va viza regruparea

și deplasarea organizată, rapidă și în ascuns a forțelor care se vor dispune în raioane favorabile executării unor lovituri decisive asupra agresorului, având drept scop respingerea acțiunilor acestuia sau sustragerea forțelor proprii de sub loviturile acestuia. Una din mutațiile importante ale fizionomiei luptei armate o constituie tocmai creșterea rolului și importanței manevrei de forțe și mijloace, executate într-un sistem integrat cu alte genuri de arme.

La alegerea formei de manevră ce ar favoriza ducerea cu succes a acțiunilor militare de către forțele participante în zonele de operații trebuie să se țină cont de aspectele concrete ale situației, cum ar fi: valoarea și componența de luptă a grupării de forțe și mijloace proprii și posibilitățile acestora de a acționa în timp și spațiu, utilizarea avantajelor spațiului de acțiune, direcțiile și obiectivele vizate prin manevră, valoarea și caracterul acțiunilor ale unui agresor eventual și posibilitățile folosirii sistemelor de arme de înaltă precizie și a mijloacelor de război electronic. Având în vedere toate aceste aspecte, menționăm că formele de manevră depind de formele de acțiuni militare.

Astfel, în apărare, ele sunt: lovirea inamicului în fața limitei dinainte a apărării; mutarea efortului de pe o direcție sau raion pe alta, din spate, spre front, precum și dinspre front, spre spate; ripostele ofensive ale apărării; manevra pe verticală; manevra pe direcții interioare; loviturile în adâncime [71, p.41].

În ofensivă formele de manevră includ: manevra pe axe/direcții/linii interioare – din poziție centrală; manevra pe axe/direcții/linii exterioare; lovitura frontală; lovitura în adâncime; manevra pe verticală; ruperea apărării/pătrunderea; învăluirea; întoarcerea; infiltrarea [71, p. 45]. Totodată, în timpul luptei aceste forme ale manevrei pot fi combinate între ele sau pot fi urmate în funcție de situația creată. Deci, putem conchide că, datorită importanței sale, manevra reprezintă un element de concepție în lanțul de acțiuni ale algoritmului de lucru al comandantului. În timpul desfășurării acțiunilor de luptă, forțele vor participa la executarea diferitelor forme de manevră, în vederea întăririi direcțiilor amenințate, limitării pătrunderilor și nimicirii agresorului. Din toate considerațiile precedente și mai ales, ale conflictelor recente, rezultă că invazia unui agresor eventual rămâne actuală în funcție de modul cum va derula situația – după modelul unui război clasic sau prin alte metode.

În condițiile actuale putem afirma că războiul clasic rămâne un fenomen contemporan, transformându-se profund după, scopuri și metode, în corespundere cu evoluția câmpului de luptă modern. Carl von Clausewitz afirma că „fiecare epocă își are propriul tip de război, propriile condiții și limitări, precum și propriile preconcepții neobișnuite” [44, p. 593].

În acest context, analizând riscurile și amenințările militare probabile la adresa securității Republicii Moldova, conchidem că, în cazul unei eventuale agresiuni, adversarul va urmări acțiuni ofensive, cum ar fi: forțarea cursurilor de apă în sectoarele favorabile de forțare pe

direcțiile strategice, blocarea și nimicirea forțelor aflate în zona de frontieră sau în adâncimea zonelor de operații ale țării. În acest caz, surprinderea poate fi considerată ca principiu de bază la pregătirea și desfășurarea unei agresiuni, însă numai până la un anumit nivel, întrucât la executarea unei astfel de agresiuni, în condițiile actuale, o surprindere totală este aproape imposibil de realizat.

Un alt factor de surprindere poate apărea, paradoxal, prin tergiversarea luării unor măsuri ferme de către factorul politic, favorizând, astfel, acțiunile agresorului care, prin devansarea acțiunilor proprii, poate realiza o surprindere, dar nu în sensul clasic al cuvântului, ci înțelegând că ne va surprinde incomplet pregătiți.

Așadar, în contextul unei eventuale agresiuni, fizionomia operațiilor militare desfășurate pe teritoriul Republicii Moldova, probabil, va cuprinde următoarele faze: a) *Prima fază* va începe odată cu declanșarea agresiunii desfășurate pe o scară largă, cu un flux major de informații psihologice, și strategice, operative și tactice însumate sub formă de operații informaționale, specifice tuturor categoriilor de operații speciale. Această etapă implică pregătirea și folosirea grupelor de cercetare-diversiune asupra infrastructurii militare, guvernamentale și altor obiective. Totodată, sunt desfășurate grupări de forțe întrunite pe direcțiile de acțiune și se execută cercetarea obiectivelor destinate a fi nimicite de către componenta aeriană. O importanță deosebită o va avea componenta cibernetică ofensivă.

b) *În faza a doua*, o importanță deosebită o vor avea acțiunile probabile, declanșate prin atacuri aeriene și destinate să nimicească potențialul economic și moral prin distrugerea principalelor centre economice, industriale și a moralului populației. Acțiunile aviației în avantajul nemijlocit al trupelor de uscat vor avea o pondere secundară, limitându-se la strictul necesar. Ostilitățile se vor declanșa cu o puternică operație aeriană, organizată prin mai multe lovituri, cu scopul de a se obține supremația aeriană. După obținerea acesteia se va trece la executarea misiunilor ce vizează, în special, lovirea obiectivelor strategice și izolarea raionului acțiunilor de luptă din cadrul zonei de operații. Prin urmare, acțiunile aeriene vor dura în funcție de efectul obținut și, mai ales, de îndeplinirea misiunii de izolare totală a forțelor aflate nemijlocit pe frontiera de stat, care și-au pierdut capacitatea de rezistență.

c) *În faza a treia*, după declanșarea acțiunilor aeriene, va urma acțiunea terestră, care poate debuta imediat după acțiunea aeriană sau după o perioadă variabilă de timp. La etapa respectivă se prevede întrebuintarea trupelor de uscat, în scopul cuceririi centrelor industriale și administrative. Va continua prin executarea loviturilor aeriene și cu rachete de croazieră pe toată adâncimea apărării strategice, prin trecerea la ofensivă cu forțarea unor cursuri de apă, cucerirea și menținerea unor capete de pod cu valoare operativ-tactică, ruperea apărării pe adâncimea operativă, respingerea eventualelor riposte ofensive și cucerirea unor aliniamente de importanță

operativă, introducerea în operație a eşaloanului 2, cu dezvoltarea ofensivei în adâncimea strategică și cu cucerirea obiectivelor strategice planificate [39].

Menționăm că în condițiile în care un eventual agresor dispune de forțe și mijloace superioare, din punct de vedere numeric și tehnic și are o concepție unitară a luptei armate, atunci intervine o problemă conceptuală firească privind întrebuițarea procedeelelor de luptă similare. Istoria și practica artei militare ne demonstrează faptul că forțele ce se apără și aplică aceleași forme și procedee de luptă, vor avea șanse puține de a riposta cu succes. Astfel, vom fi nevoiți de a revizui sau a prevedea metode și procedee noi de desfășurare a acțiunilor de luptă, pentru a contracara forțele adverse superioare. Prin urmare, putem constata că în literatura militară autohtonă conceptul de desfășurare a forțelor și mijloacelor în momentul declanșării unei agresiuni este descris foarte restrâns și nu se reflectă suficient modul de acțiune a forțelor la nivel tactic și operativ.

Odată cu declanșarea acțiunilor militare, forțele armate vor trece de la starea de pace la cea de război și își vor ridica capacitatea de luptă, ca mai apoi să se deplaseze spre frontiera de stat, în vederea constituirii dispozitivelor de apărare.

#### ***Ipoteze privind declanșarea agresiunii în Zona de operații „Nord”***

În cazul agresiunii asupra Republicii Moldova, atât din vest, cât și din est, în zona de operații „Nord” apărarea va fi sprijinită pe două cursuri mari de apă și anume, pe fluviul Nistru și pe râul Prut, având obiectivul de bază contracararea forțării, acțiunile ulterioare fiind orientate spre apărarea capitalei.

Astfel, remarcăm că elementele fizico-geografice au impact asupra desfășurării luptei armate în ambele forme, cum ar fi rețeaua hidrografică, completată cu alte lucrări hidrografice (sisteme de irigații, desecări, îndigui etc.). Cursurile de apă înglobând caracteristicile acestuia, rămân în continuare obstacole semnificative care avantajează apărarea și dezavantajează ofensiva. Astfel, am optat pentru aprofundarea teoretică a acțiunilor de forțare, ca urmare a faptului că forțarea cursurilor de apă constituie o acțiune frecventă și importantă în ansamblul operațiilor de ofensivă. Studiul geografico-militar a teritoriului relevă faptul că la distanțe de 15-25 kilometri se găsesc cursuri de apă mici, iar la 25-55 kilometri, cursuri de apă mijlocii și mari.

În conformitate cu viziunile unor experți militari, în cazul defensivei, valoarea cursurilor de apă ca obstacole naturale, în special, împotriva blindatelor agresorului, constituie aliniamente favorabile în vederea menținerii apărării având un raport de forțe nefavorabil ce permite organizarea apărării în fâșii mai largi cu o rezistență îndelungată contra unui adversar. Este o viziune discutabilă, practica militară și istoria ne demonstrează exemple contraversate, în care raportul de forțe ale apărătorului, cât și ale atacatorului, era egal. La fel ca în trecut, în prezent tactica și arta operativă consideră cursurile de apă drept obstacole naturale sau obstacole care



stau pe căile de acțiune, pe itinerarele de deplasare a trupelor și asigură organizarea fermă a apărării căilor de comunicații pentru transportarea trupelor și a infrastructurii militare, surselor de alimentare cu apă etc. În același timp, un curs de apă este un obstacol important ce reduce ofensiva, dar este favorabil apărătorului. Totodată, dacă apărătorul consideră cursul de apă un obstacol natural care asigură rezistența apărării, atunci atacatorul este obligat să intervină prin utilizarea stratagemelor, acțiunilor demonstrative (false) în vederea obținerii succesului.

### ***APĂRAREA DINSPRE VEST***

În cele ce urmează vor fi prezentate unele aspecte probabile ale apărării, orientate spre vest, în cadrul acestei zone de operații analizându-se în sumar aliniamentele de apărare, direcțiile de interzis, posibilitățile de executare a contraloviturilor și raioanele probabile pentru folosirea desantului aerian operativ de către inamic.

În același timp, ipoteza agresiunii dinspre vest presupune că adversarul va urmări inițial dispersarea forțelor și mijloacelor grupării proprii de forțe pe direcția operativă „Bălți,” prin canalizarea acțiunilor militare pe două axe, cum ar fi Fălești – Bălți – Soroca, cu ramificațiile Bălți – Chișinău și Bălți – Orhei – Tiraspol (anexa nr. 22).

Acțiunile ofensivei vor viza cucerirea capitalei, inclusiv blocarea principalelor puncte obligatorii de trecere peste râul Prut. Scopul acțiunii pe această direcție va fi blocarea și încercuirea forțelor noastre, în cooperare cu forțele care vor acționa pe direcția operativă „Tiraspol,” în raionul cu centrul Chișinău. Presupunem că pe această direcție va acționa, probabil, o grupare de forțe de valoarea unei armate de arme întrunite.

În aceeași ordine de idei, considerăm că în vederea organizării respingerii unei eventuale agresiuni în Zona de Operații Nord, efortul principal va fi concentrat pe direcțiile operative Bălți și Tiraspol.

Astfel, direcțiile de interzis vor fi Direcția Fălești-Bălți-Soroca, Direcția Bălți-Chișinău și Bălți-Orhei-Tiraspol.

Pentru apărarea țării, în această zonă va fi necesară constituirea unei grupări de forțe de nivel operativ-strategic, constituit din 2-3 grupări de forțe de nivel operativ. Respectiv, fiecare dintre acestea va avea în structura sa 4-5 mari unități mecanizate, 2-3 mari unități de sprijin, precum și unități de genuri de arme care vor interveni în sprijinul marilor unități de infanterie.

În acest context, considerăm că pentru succesul operației vor fi adecvate următoarele forme de dispozitiv de operații:

- la nivel strategic, pe un eșalon, va fi reprezentat de cele 2-3 grupări de forțe de nivel operativ, cu constituirea unei rezerve de 1-2 Brigăzi mecanizate sau de tancuri;
- la nivel operativ, grupările de forțe pe direcțiile de interzis, vor fi organizate pe două eșaloane, unde în primul eșalon operativ vor fi de la 3-4 Mari unități de infanterie, iar în eșalonul

doi operativ, vor fi 1-2 Mari unități de infanterie mecanizată, adoptând un dispozitiv pe două eșaloane, care se va sprijini pe următoarele aliniamente.

*Primul aliniament de apărare strategic*, va corespunde cu frontiera de vest a țării, cu limita dinainte pe malul stâng al râului Prut, începând de la Lipcani până la Sculeni, urmând în paralel frontiera de stat și sprijinindu-se pe cele mai reprezentative forme de teren și obstacole naturale din zonă. Avantajele variantei aliniamentului de apărare pe frontieră sunt:

- asigurarea păstrării integrale a teritoriului;
- posibilitatea folosirii tuturor genurilor de arme în operația de apărare și a condițiilor favorabile pentru executarea manevrei.

*Al doilea aliniament de apărare*, îl vom identifica pe marginea de vest a Podișului Moldovei Centrale, spre nordul Molovei cu localitățile Călărași, Bălți, Râșcani, Edineț și Briceni, care va fi, din punct de vedere militar, de importanță operativă;

*Al treilea aliniament strategic de apărare*, va fi organizat de la Ocnița, Drochia, Florești, pe malurile râului Răut, până la Sărătenii Vechi, Strășeni, marginea de vest a Chișinăului, malurile de nord-est ale râului Botna până la Cârnațenii Noi, Baimaclia.

Conducerea grupării de forțe de nivel operativ-strategic se va realiza din localitatea Bălți, iar cea de nivel operativ, din localitățile Fălești și Edineț, datorită posibilităților oferite de sistemul de comunicații teritoriale și cele de protecție existente.

În cazul apărării spre vest, problema principală legată de contracararea pătrunderii inamicului prin punctele obligatorii de trecere din localitățile Costești-Sculeni vizează ocuparea capetelor de pod de către un eventual agresor. Însă, luând în considerație evoluția permanentă a armamentului și tehnicii din dotarea armatelor, cu tehnică de geniu și amfibii, având în vedere intențiile adversarului de a realiza fenomenul surprinderii și inițiativei la începutul conflictului, ne putem aștepta la o agresiune din diferite direcții, fapt ce impune consolidarea accentului pe pregătirea teritoriului național pentru apărare și pe menținerea trupelor la capacitatea necesară de luptă.

În cazul realizării de către adversar a surprinderii strategice și al imposibilității trecerii la apărare pe primul aliniament strategic de către forțele proprii, va fi necesar ca apărarea să fie organizată pe următoarele aliniamente, din adâncimea teritoriului național. De aceea, în cazul pătrunderii adversarului în adâncimea teritoriului țării, apărarea se va organiza pe aliniamentele tactice.

Așadar, acțiunile ofensive ale unui eventual agresor se vor declanșa cu forțarea râului Prut și vor viza cucerirea și menținerea unor capete de pod de valoare operativ-tactică. La această etapă adversarul va executa lovituri de foc cu ajutorul aviației, rachetelor și artileriei,

având drept obiectiv neutralizarea și nimicirea forțelor noastre, care vor trece la apărare pe cursul de apă.

Raioanele probabile pentru folosirea desantului aerian operativ vor fi situate la nord de Bălți și Chișinău, vizând, astfel, încercuirea trupelor noastre prin folosirea desantului aerian. Aceasta este, de fapt, o formă nouă de încercuire și prevede folosirea unor mari unități aeropurtate sau aeromobile în adâncimea operativă sau strategică cu scopul interceptării căilor de comunicații, izolării grupării încercuite și al joncțiunii cu forțele principale ale agresorului. Forma dată de încercuire prevede folosirea manevrei pe verticălă.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre vest, va fi rațional de executat unele contralovituri pe direcțiile Râșcani-Sculeni și Edineț – Costești. Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi de o grupare de nivel de brigadă. În raport cu pătrunderile realizate de inamic, trupele noastre vor executa contralovituri pe flancurile descoperite ale acestuia, urmărind evitarea joncțiunii lui la nord de Bălți și la nord de Chișinău.

#### ***APĂRAREA SPRE NORD-VEST***

Apărarea spre Nord-Vest închide direcția operativ strategică Podolică. Astfel, considerăm că vor exista două situații distincte în care se poate trece la apărare:

- în care se va închide direcția, cu o grupare de forțe de nivel operativ (divizie), în cadrul acoperirii strategice a frontierei, între Lipcani și Ocnița, pe un front de peste 60 km, când posibilitățile acestei Mari unități operative sunt reduse;
- în care a fost posibilă trecerea la apărare, situație pe care o vom analiza în continuare;

Spațiul este compartimentat pe direcția sud-vest și sud, majoritatea cursurilor de apă din zonă au afluenții pe dreapta fluviului Nistru, cu direcția de la nord-vest spre sud-est, iar afluenții de pe stânga Prutului au direcția de la nord-est spre sud-vest. Această orientare, dezavantajează acțiunile apărătorului, în vederea realizării dispozitivului operativ. Deoarece acțiunile ofensive vor fi canalizate pe direcția comunicațiilor, de altfel, slab dezvoltate în zona de frontieră, considerăm că pentru anumite categorii de tehnică (șenilate) acoperirile naturale sunt rare, obstacole fiind doar unele localități și porțiuni din culturile permanente. Manevrele apărării nu ridică probleme deosebite, decât în situația lipsei protecției aeriene.

Scopul apărării spre Nord-Vest este contracararea pătrunderii agresorului către zona cu resurse economice din municipiul Bălți și alte centre administrative din zonă. Totodată, aceasta va viza punctele de trecere peste fluviul Nistru și râul Prut, în cazul realizării unei manevre duble învăluitoare, în vederea evitării încercuirii municipiului Bălți. În același timp, adversarul va urmări blocarea și încercuirea forțelor noastre, în cooperare cu forțele care vor acționa pe direcția

operativă Dubăsari și Tiraspol, în raionul cu centrul Chișinău. Presupunem că pe această direcție va acționa, probabil, o grupare de forțe de valoarea unui corp de armată.

În cazul unei agresiuni dinspre Nord-Vest, în Zona de operații „Nord”, adversarul va operaționaliza și concentra efortul principal pe direcția operativă Nord (vezi anexa nr. 16).

Apărarea trebuie să acopere direcțiile Ocnîța- Bălți-Chișinău și Bălți-Ungheni.

Astfel, pentru apărarea acestei zone va fi necesară constituirea unei grupări de forțe de nivel operativ-strategic, având în structura sa o grupare de forțe de nivel operativ. Respectiv, fiecare dintre acestea va avea în structura sa 2-3 Mari unități mecanizate, 1-2 Mari unități de sprijin și unități de genuri de arme, care vor interveni în sprijinul Marilor unități de infanterie.

În acest context, considerăm că pentru succesul operației vor fi adecvate următoarele forme de dispozitiv de operații:

- la nivel strategic, pe un eșalon, reprezentat de 1-2 grupări de forțe de nivel operativ, cu constituirea unei rezerve de o Brigadă mecanizată sau de tancuri;
- la nivel operativ, grupările de forțe pe direcțiile de interzis vor fi eșalonate în două eșaloane, unde în primul eșalon operativ vor fi de la 2-3 Mari unități de infanterie, iar în eșalonul doi operativ vor fi 1-2 Mari unități de infanterie mecanizată în două eșaloane, care se vor sprijini pe următoarele aliniamente:

Primul aliniament de apărare va fi organizat pe direcția Otaci – Ocnîța – Hădărău – Briceni – Criva, valoarea acestui aliniament fiind de importanță strategică. Reezind din caracteristicile terenului, limita dinainte a apărării, orientată spre Nord-Vest, poate fi stabilită în mod diferit, în funcție de volumul de forțe de care dispune apărarea, de situația în care se găsesc acestea în momentul agresiunii, cât și de situația inamicului.

În cazul când inamicul nu a reușit să surprindă apărarea nepregătită, limita dinainte ar putea fi amplasată cât mai aproape de frontieră, fiind sprijinită pe localități și pe obstacolele naturale din zonă, organizându-se astfel lupta în fâșia de asigurare pe aliniamentul Larga – Grimăncăuți – Clocușna – Naslavcea. Gruparea de forțe (brigada) organizează în fâșia de asigurare detașamente înaintate de valoarea unui batalion de infanterie. Inamicul, probabil, va acționa ofensiv cu un corp de armată (5-6 mari unități tactice), având direcția principală de lovitură Ocnîța – Bălți – Chișinău, cu o ramificație pe Direcția Bălți-Ungheni (dacă se urmărește realizarea joncțiunii cu forțele care acționează dinspre sud).

Al doilea aliniament, care va fi de importanță operativă, va trece prin localitățile Bădiceni – Dondușeni – Edineț – Lopatnic.

Al treilea aliniament care, după părerea noastră, are o importanță operativă, va traversa prin localitățile Soroca – Drochia – Râșcani – Costești.

*Al patrula aliniament*, care are o importanță strategică, va străbate prin localitățile Camenca - Florești – Bălți – Glodeni – Moara Domnească (vezi anexa nr. 23).

În cazul apărării spre Nord-Vest, folosirea desantului aerian operativ va urmări interceptarea căilor de comunicații, ocuparea punctelor obligatorii de trecere din localitățile Lipcani, Rădăuți Otaci. Totodată, acțiunile desantului aerian vor viza realizarea joncțiunii cu forțele atacătoare, pentru ocuparea capetelor de pod.

Conducerea grupării de forțe de nivel operativ-strategic se va realiza din localitatea Drochia, iar cea de nivel operativ, din localitatea Dondușeni, asigurând o conducere fermă și continuă cu toate eșaloanele din subordine, inclusiv, cu eșalonul superior.

Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi o grupare de forțe de nivel brigadă, dispuse pe direcțiile Florești – Otaci și Dondușeni – Bălți –Grincăuți

### **APĂRAREA DINSPRE EST**

Apărarea dinspre Est are ca obiectiv oprirea acțiunilor agresorului, care acționează pe direcția operativ-strategică Central-Ucraineană, ceea ce determină organizarea acțiunilor de luptă în segmentul Otaci-Tiraspol. În aceeași ordine de idei, considerăm că în vederea organizării respingerii unei eventuale agresiuni în Zona de Operații Nord, efortul principal va fi concentrat pe direcțiile operative Bălți, Dubăsari și Tiraspol, (vezi anexa nr. 24).

Direcțiile de interzis:

- a) direcția Soroca,Bălți și Fălești;
- b) direcția Dubăsari,Chișinău și Dubăsari,Orhei,Ungeni;
- c) direcția Tiraspol,Chișinău și Hâncești,Ungeni.

Considerăm că pentru apărarea țării în această zonă, va fi constituită o grupare de forțe de nivel operativ-strategic, având în structura sa aceeași componentă ca în acțiunile apărării dinspre Vest.

Menționăm că suprafața Zonei de Operații Nord, în care probabil va acționa un eventual agresor, se caracterizează prin pante caracteristice reliefului fluviului Nistru, având înclinări în general cu orientarea de la nord-vest spre sud-est. Din punct de vedere geografico-militar, terenul permite desfășurarea acțiunilor militare cu întrebuintarea blindatelor, fără restricții. Există probabilitatea ca numărul redus de treceri permanente peste cursul de apă să creeze unele probleme în ceea ce privește realizarea manevrelor de forțe și mijloace. Astfel, putem concluziona că fluviul Nistru reprezintă un curs de apă mare ce constituie un obstacol natural de valoare strategică.

Scopul apărării este de a opri pătrunderea agresorului spre următoarele obiective: municipiul Chișinău, inclusiv obiective de importanță economică și administrativă din zonă, cum ar fi: Soroca, Bălți, Ungeni, Orhei, precum și nodul de comunicații Dubăsari și hidrocentrala de

la Dubăsari. Concomitet cu aceasta, adversarul va urmări blocarea și încercuirea forțelor noastre în raionul cu centrul în municipiul Chișinău. Presupunem că pe aceste direcții va acționa probabil, o grupare de forțe de valoarea unei armate de arme întrunite.

Primul aliniament de apărare va trece pe terasa malului drept al fluviului Nistru, între Otaci și Tiraspol, având o dezvoltare frontală de 310 km. Capacitatea de rezistență a aliniamentului este determinată de valoarea de obstacol natural a fluviului, chiar în condițiile în care malul dominant al acestuia este cel stâng, deși localități de pe terasă pot fi incluse în structura apărării (vezi în anexa Nr. 25).

Limita dinainte a apărării va corespunde cu terasa fluviului, organizându-se lupta cu detașamentele înaintate în fâșia de asigurare. În caz de operaționalizare a uneia din direcții, gruparea de forțe (brigada) organizează în fâșia de asigurare detașamente înaintate, de valoarea unui batalion de infanterie, (pe direcția Soroca-Bălți, Dubăsari-Chișinău și Tiraspol-Chișinău).

Al doilea aliniament de apărare, de importanță operativă, va traversa prin localitățile Ocnîța – Drochia – Florești, în continuare râul Răut până la Ustia.

Al treilea aliniament, de importanță strategică, va trece prin localitățile Briceni – Edineț – Râșcani – Bălți – Coșcodeni (prezentate în anexa nr. 25).

Inamicul posibil va acționa ofensiv cu un corp de armată (7-8 mari unități tactice), pe direcțiile precizate anterior, cu lovitura principală pe direcția Soroca-Bălți și Dubăsari-Chișinău (dacă se urmărește realizarea joncțiunii cu forțele care acționează dinspre nord). Configurația terenului oferă condiții bune pentru organizarea luptei pe aliniamente intermediare, la nivel tactic și a apărării mobile, la nivel operativ.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național pe direcția operativă Bălți, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcțiile Bălți – Otaci, Bălți – Soroca și Bălți – Rezina.

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național pe direcția operativă Dubăsari, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcțiile Telenești – Dubăsari și Chișinău – Dubăsari, până la frontiera de stat.

În cazul pătrunderii pe direcția operativă Tiraspol, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe direcția Chișinău – Tiraspol – Dnestrovsk. Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi o grupare de forțe de nivel divizie și vor reprezenta eșalonul 2 strategic.

Așadar, în cazul apărării pe Nistru, la executarea contraloviturilor vor participa eșalonul doi strategic, forțele de contact, realizându-se pe la nord și sud de Chișinău, astfel interzicând acțiunea de învăluire și cucerire a capitalei.

Executarea ripostelor ofensive creează probleme deosebite datorită terenului descoperit și sistemului de comunicații slab dezvoltat în zona de frontieră. Totodată, deplasarea și realizarea

dispozitivului operativ de luptă ofensivă al Marilor unități ce execută contralovitura, se execută pe ascuns, prin mascarea radioelectronică a itinerarelor de deplasare și folosirea aerosolilor de mascare pe aliniamentul de contralovitură.

Așadar, acțiunile ofensive ale unui eventual agresor se vor declanșa cu forțarea fluviului Nistru și vor viza cucerirea și menținerea unor capete de pod de valoare operativ-tactică. La această etapă, adversarul va executa lovituri de foc cu ajutorul aviației, rachetelor și artileriei, având drept obiectiv neutralizarea și nimicirea forțelor noastre, care vor trece la apărare pe cursul de apă. Concomitent cu executarea loviturilor de foc, agresorul va trece la forțarea cursurilor de apă în sectoarele favorabile în localitățile Soroca, Rezina, la sud de localitățile Dubăsari și Tiraspol, având ca misiune, la finele primei zile, să cucerească capete de pod de valoare tactică. Din punct de vedere militar, fluviul Nistru are o importanță strategică, întrucât constituie un obstacol natural puternic, care avantajează organizarea apărării, solicitând în acest sens un număr redus de forțe și mijloace. Astfel, acesta facilitează transportarea tehnicii, munițiilor și materialelor pentru asigurarea forțelor implicate în apărare. Scoaterea din funcțiune sau cucerirea acestuia, duce la izolarea forțelor predestinate să ducă acțiuni de luptă în Zona de Operații Nord și generează disfuncționalități grave economiei naționale. Având o importanță majoră în vederea executării manevrei de către forțele terestre între malul drept, cel stâng, podurile de peste Nistru vor fi apărate în dispozitive adecvate, capabile să reacționeze, în mod deosebit, împotriva grupurilor de cercetare-diversiune și a desantului aerian.

### ***Ipoteze privind declanșarea agresiunii în Zona de operații „Sud”***

#### ***APARAREA ORIENTATĂ SPRE VEST***

În cazul declanșării acțiunilor militare pe direcția operativ-strategică Sud-Ucraineană, operațiile militare vor fi desfășurate în zona de operații „Sud.”

În acest caz efortul principal va fi concentrat pe direcțiile operative Cimișlia și Cahul (a se vedea anexa nr. 20).

Direcțiile de interzis:

- a) direcția Leova – Cimișlia – Tiraspol și Cimișlia – Chișinău;
- b) direcția Cahul – Comrat – Basarabeasca și Cahul -Vulcănești ( a se vedea anexa nr. 20).

În cadrul ofensivei dinspre Vest vor fi vizate următoarele obiective: capitala țării m.Chișinău, inclusiv cele cinci municipii din zonă, cu importanță administrativă și economică, blocarea nodurilor de comunicații și a principalelor puncte obligatorii de trecere peste râul Prut. Scopul acțiunii agresive pe această direcție va fi fragmentarea teritoriului țării, în vederea blocării forțelor armate ale Republicii Moldova, care se vor apăra în sudul țării, iar în cooperare cu forțele care vor acționa pe direcția operativă „Tiraspol”, încercuirea forțelor noastre, în

raionul cu centrul m. Chişinău. Presupunem că pe această direcție va acționa o grupare de forțe de valoare unui corp de armată (după cum este prezentat în anexa nr. 24).

Considerăm că factorul geografic din cadrul Zonei de Operații Sud, în care probabil va acționa un eventual agresor, nu pune probleme majore nici agresorului, nici trupelor proprii, care vor trece la apărare. În aceeași ordine de idei, caracteristica generală a râului Prut, având o direcție de orientare de la nord-vest spre sud-est, permite desfășurarea acțiunilor militare, cu unele particularități. Totuși, numărul redus de treceri permanente peste cursul de apă poate să creeze unele probleme la executarea manevrei de forțe și mijloace de pe o direcție pe alta.

Concluzionăm că râul Prut reprezintă un curs de apă ce constituie un obstacol natural de valoare operativ-strategică. Totodată, se vor întreprinde măsuri pentru blocarea principalelor puncte obligatorii de trecere peste cursul de apă: Ungheni, Leușeni, Leova, Cantemir, Cahul și Giurgiulești. Acțiunile militare vor începe cu forțarea râului Prut și vor viza cucerirea și menținerea unor capete de pod de valoare operativ-tactică.

În aceeași ordine de idei, constatăm că organizarea acțiunilor de luptă pe râul Prut, frontiera de vest a țării, vor viza acțiuni multilaterale, în vederea desfășurării cu succes a acțiunilor militare. Pe lângă avantajele naturale pentru apărare, oferite de râul Prut, mai pot fi utilizate condițiile favorabile rezultate din lucrările de hidroameliorație, adiacente Prutului.

Astfel, pentru apărarea acestei zone, va fi necesară constituirea unei grupări de forțe de nivel operativ-strategic, având în structura sa 1-2 grupări de forțe de nivel operativ. Respectiv, fiecare dintre acestea va avea în structura sa 2-3 Mari unități mecanizate, 1-2 Mari unități de sprijin și unități de genuri de arme, care vor interveni în sprijinul Marilor unități de infanterie.

În acest context, considerăm că pentru succesul operației vor fi adecvate următoarele forme de dispozitiv de operații:

- la nivel strategic, pe un eșalon, reprezentat de 1-2 grupări de forțe de nivel operativ cu constituirea unei rezerve de o Brigadă mecanizată sau de tancuri;

- la nivel operativ, grupările de forțe pe direcțiile de interzis vor fi eșalonate în două eșaloane, unde în primul eșalon operativ vor fi de la 2-3 Mari unități de infanterie, iar în eșalonul doi operativ, vor fi 1-2 Mari unități de infanterie mecanizată în două eșaloane care se vor sprijini pe următoarele aliniamente:

*Primul aliniament de apărare*, strategic, se va organiza pe malul stâng al râului Prut. În cazul realizării de către adversar a surprinderii strategice și al imposibilității trecerii la apărare, pe primul aliniament strategic, de către forțele armate ale Republicii Moldova, va fi logic ca apărarea să fie organizată pe următoarele aliniamente, din adâncimea teritoriului național.

*Al doilea aliniament*, de importanță operativă, va trece prin localitățile Nisporeni și Iargara, până la Vulcănești.



*Al treilea aliniament*, va trece prin localitățile Hâncești, Cimișlia, Comrat până la Taraclia, fiind de importanță strategică (vezi anexa nr. 26).

Aliniamente tactice:

- Nisporeni, Pașcani, Lăpușna, Hâncești;
- Iargara, Vișneovca, Burlacu, Moscovei, Vulcănești.

În cazul apărării spre Vest, din cadrul direcției operativ-strategice Sud-Ucraineană, acțiunile agresive din raioanele probabile pentru folosirea desantului aerian – operativ vor viza realizarea joncțiunii cu forțele atacătoare, în vederea cuceririi capetelor de pod din localitățile Ungheni, Leușeni, Leova, Cantemir, Cahul și Giurgiulești. De pe capetele de pod cucerit se vor introduce, în dimineața zilei următoare a operației, pe direcția loviturii principale, Bg.Tc. a Corpului de armată, care va dezvolta ofensiva în adâncime.

Conducerea grupării de forțe de nivel operativ – strategic se va realiza din localitatea Cimișlia, iar cea de nivel operativ, din localitatea Hâncești și Cahul, asigurând o conducere fermă și continuă.

Ripostele ofensive ale apărării trebuie să urmărească lichidarea pătrunderilor pe cele mai importante direcții. În toate situațiile de executare a contraloviturilor succesul lor trebuie dezvoltat până la frontiera de vest a țării.

Deci, în cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre vest, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe următoarele direcții: Basarabeasca – Hâncești; Hâncești – Leova; Iargara – Cantemir; Iargara – Cahul; Vulcănești – Giurgiulești. Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi de până la o grupare de forțe de nivel divizie.

#### ***APĂRAREA ORIENTATĂ SPRE SUD-EST***

În cazul declanșării acțiunilor militare ofensive dinspre Sud-Est, pe direcția operativ-strategică Sud-Ucraineană, operațiile militare vor fi desfășurate în zonă de operații „Sud”.

Astfel, efortul principal va fi concentrat pe direcțiile operative Cimișlia, Basarabeasca și Cahul (vezi anexa nr. 19).

Direcțiile de interzis:

- a) direcția Cimișlia – Hâncești – Ungheni;
- b) direcția Basarabeasca – Cantemir;
- c) direcția Basarabeasca – Cahul ( a se vedea anexa nr. 27).

În cadrul ofensivei dinspre sud-est adversarul va viza următoarele obiective: capitala țării, inclusiv localitățile din zonă cu importanță administrativ-economică Ștefan Vodă, Căușeni, Cimișlia, Basarabeasca, Comrat și Ceadr-Lunga.

Considerăm că acțiunea pe această direcție va fragmenta teritoriul țării și va urmări blocarea forțelor armate ale Republicii Moldova, implicate în operații defensive în sudul statului,

iar în cooperare cu forțele care vor acționa pe Direcția operativă „Tiraspol” - încercuirea forțelor noastre, în raionul cu centrul Chișinău. Există premiza că pe această direcție va acționa o grupare de forțe de valoarea unui corp de armată.

Astfel, pentru apărarea acestei zone va fi necesară constituirea unei grupări de forțe de nivel operativ-strategic, având în structura sa o grupare de forțe de nivel operativ. Respectiv, fiecare dintre acestea va avea în structura sa 2-3 Mari unități mecanizate, 1-2 Mari unități de sprijin și unități de genuri de arme, care vor interveni în sprijinul Marilor unități de infanterie.

În acest context, considerăm că pentru succesul operației vor fi adecvate următoarele forme de dispozitiv de operații:

-la nivel strategic, pe un eșalon, reprezentat de o grupare de forțe de nivel operativ, cu constituirea unei rezerve de o Brigadă mecanizată sau de tancuri;

-la nivel operativ, grupările de forțe pe direcțiile de interzis vor fi organizate în două eșaloane, unde în primul eșalon operativ vor fi de la 2-3 Mari unități de infanterie, iar în eșalonul doi operativ vor fi 1-2 Mari unități de infanterie mecanizată în două eșaloane, care se vor sprijini pe următoarele aliniamente:

Primul aliniament de apărare, strategic, se va organiza pe frontiera de stat, în continuare prin localitățile Sălcuța, Zaim, Căușeni și Chițcani, cu organizarea unei fâșii de asigurare pe aliniamentul Slobozia – Ștefan Vodă.

Caracteristicile terenului din Zona de operații Sud, în cazul ofensivei din direcția operativ – strategică Sud-Ucraineană, rezultă că limita dinainte a apărării, în cazul apărării orientate spre Sud-Est, poate fi stabilită în moduri diferite, în funcție de structura grupării de forțe la momentul declanșării agresiunii de către un eventual agresor.

În cazul când inamicul nu a reușit să surprindă apărarea nepregătită, limita dinainte ar putea fi dispusă cât mai aproape de frontieră, pentru a acoperi principalele centre economico-administrative: Chișinău, Ștefan-Vodă, Căușeni, Cimișlia, Basarabeasca, Comrat și Ceadir-Lunga.

Al doilea aliniament de importanță operativă va trece pe râul Ialpuș, până la Comrat și în continuare, prin localitățile Cimișlia și Bulboacă.

Al treilea aliniament va traversa prin localitățile Sângera, Hâncești, Leova, Cantemir și Cahul, având o importanță strategică (ce este prezentată în anexa nr. 27).

În cazul apărării dinspre sud-est, efortul principal va fi concentrat, pentru interzicerea fracționării dispozitivului strategic de apărare, pe sectorul Basarabeasca – Leova și încercuirea forțelor noastre în raionul cu centrul m. Chișinău.

În cazul realizării de către adversar a surprinderii strategice și al imposibilității trecerii la apărare pe primul aliniament strategic de către forțele Republicii Moldova, va fi rațional ca apărarea să fie organizată pe aliniamentul operativ, care va deveni unul strategic.

În cazul ofensivei dinspre sud-est, considerăm necesară operaționalizarea următoarelor direcții operative ale direcției operativ-strategice Sud-Ucrainene: Direcția operativă „Cimișlia”, care va trece pe axa Cimișlia-Hâncești-Ungheni, cu ramificația Cimișlia-Tiraspol; Direcția operativă „Basarabeasca”, care va trece pe axa Basarabeasca-Cantemir și direcția operativă „Cahul,” cu axa Basarabeasca-Cahul, cu o ramificație spre Giurgiulești (vezi anexa nr. 19).

În cazul pătrunderii inamicului pe teritoriul național dinspre sud-est, considerăm rațională executarea unor contralovituri pe următoarele direcții: Anenii Noi-Basarabeasca; Iargara-Basarabeasca; Cahul-Ceadâr-Lunga; Cantemir-Ceadâr-Lunga. Valoarea forțelor ce vor executa contralovitura va fi o grupare de forțe de nivel de divizie.

Conducerea grupării de forțe de nivel operativ-strategică se va realiza din localitatea Cimișlia, iar cea operativă, din localitatea Căușeni și Cahul, asigurând o conducere fermă și continuă.

Studiile zonelor de operații de pe teritoriul Republicii Moldova, a configurației teritoriului național și a diferitelor elemente fizico-geografice, rivalizează la clarificarea teoretică a fizionomiei luptei armate în limitele teritoriului național.

Considerăm că, în ansamblu, zonele de operații din cadrul Republicii Moldova oferă condiții favorabile pentru utilizarea tuturor categoriilor de forță și genuri de arme, privind desfășurarea operațiilor atât de apărare, cât și a celor de ofensivă. Studiul efectuat asupra teritoriului național, prin prisma analizei geografico-militare, trebuie să conducă la concluzii realiste, viabile privind organizarea armatei, a sistemului militar, dislocarea Unităților și Marilor unități din timp de pace și structurarea operațională a forțelor armate naționale.

### **3.3. Aspecte privind fizionomia acțiunilor de tip hibrid în contextul ducerii operațiilor militare pe teritoriul Republicii Moldova**

Reieșind din cele menționate, în continuare ne propunem să facem o analiză succintă a conceptului război de tip hibrid, care astăzi are o amploare mare. În perioada postbelică războiul era definit diferit, ca război nuclear, război asimetric, iar astăzi, când Ucraina duce un conflict armat în vederea menținerii suveranității și integrității sale, se evidențiază o altă modalitate de ducere a războiului, numit „războiul hibrid”.

Remarcăm că majoritatea conflictelor interne se declanșează în baza unor contradicții politice, religioase sau interetnice. Astfel, unele manifestări violente ale populației autohtone au dus la consecințe foarte grave și anume la destrămarea statelor, cum ar fi: Iugoslavia sau

autoproclamarea independenței unor regiuni- Transnistria. De regulă, aceste conflicte sunt foarte violente și se soldează cu numeroase pierderi umane și materiale, unele transformându-se în conflicte de lungă durată, cu acțiuni preponderent de gherilă. Drept exemplu, pot servi conflictele militare recente din Orientul Mijlociu, Ucraina de Est, Siria.

În prezent subiectul dat a primit așa o extindere, încât din cauza lui unele state își revizuesc opiniile asupra concepului strategic. În acest context ne punem întrebarea ce prezintă în esență și care sunt caracteristicile războiului hibrid? Este vorba despre un nou tip de război, cu un grad de vulnerabilitate care ne zguduie de frică toată lumea. Deci, în literatura de specialitate găsim că „războiul hibrid” este o confruntare între state, în care se pretinde la subordonarea celui mai slab prin diverse mijloace, cum ar fi: economice, informaționale etc., adică este un război în care acțiunile militare nu sunt prioritare, ci doar au rolul de catalizator [92].

În opinia specialiștilor ruși găsim că „războiul hibrid” este o strategie militară, care combină un război convențional, un război mic și un război cibernetic. În aceeași ordine de idei, în altă sursă găsim, că în „războiul hibrid” acțiunile se duc primordial în spațiul informațional și cel ce va controla acest spațiu va obține victoria [166].

Prin urmare, ambele noțiuni au fost definite și au apărut în urma fenomenelor sociale, politice și militare din Ucraina, unde pe scară largă au fost utilizate tehnologii informaționale ale puterii și drept consecință, a apărut o nouă viziune în teoria și practica luptei armate. Astfel, în urma cercetării am ajuns la concluzia că instrumentul informațional era aplicat pe scară largă de multă vreme. Așa, începutul celui de-al Doilea Război Mondial ne demonstrează rolul însemnat al acțiunilor propagandistice asupra invaziei și ocupării Europei. Din punct de vedere propagandistic, putem constata că germanii au folosit un întreg arsenal de tehnologii sofisticate și eficiente. În același context pot fi evidențiate acțiunile propagandistice în Republica Cecenă ale forțelor rebele contra trupelor Ruse. Mai recent, Federația Rusă a utilizat pe scară largă mașinăria informațională împotriva Crimeei în anul 2014.

Așadar, privind subiectul Ucrainei, menționăm că inițial conflictul a fost conceput cu un caracter manevrier din ambele părți. Înglobând direcții determinate, la un moment dat, spre finele anului 2014, acțiunile militare au căpătat caracter poziționar, ca în Primul Război Mondial.

Reieșind din cele expuse mai sus, constatăm că evenimentele militare din Ucraina nu au produs schimbări esențiale în arta militară. Deci, războiul a rămas același fenomen social- politic cu caracter devansator, iar noțiunea de „război hibrid” e un concept sau un proiect, o verigă în lanțul complex de acțiuni într-un conflict armat sau război.

Subiectul „război hibrid” este mai puțin abordat în literatura de specialitate din Republica Moldova, de aceea ne-am propus să desfășurăm un studiu. În contextul respectiv, o ipoteză ar fi că asupra Republicii Moldova s-ar putea declanșa acțiuni agresive externe și interne cum ar fi:

presiuni militare, blocate terorist-diversioniste, acțiuni agresive separatiste, sabotaje, blocarea unor obiective civile sau militare, a căilor de comunicații de importanță operativă sau strategică, precum și acțiuni combinate cu participarea forțelor militare externe în comun cu forțe paramilitare interne.

În acest context, gradul distrugerilor provocate, catastrofele sociale, economice și politice indică asupra unor similitudini observabile, proprii conflictelor actuale și a prezenței anumitor elemente caracteristice unui război clasic. Conflictetele armate din secolul al XX-lea și începutul secolului XXI-lea ne demonstrează caracterul complex și divers în planificarea și desfășurarea luptei armate.

Menționăm că războiul clasic reprezintă un fenomen actual și de perspectivă, cu o serie de trăsături ce se deosebesc de conflagrațiile din secolul al XX-lea.

Reieșind din evoluția fenomenului militar și anume a formelor clasice ale acțiunilor de luptă, pe care le desfășoară marile unități operative (grupări de forțe), considerăm că la momentul actual există necesitatea abordării teoretice a noilor procedee (acțiuni) de luptă, accentul fiind pus aplicarea diverselor tehnologii informaționale, umanitare, economice, diplomatice. Totodată, pentru atingerea scopurilor politice și strategice în prezent tot mai frecvent sunt întrebuințate procedee nemilitare, fiind motivate prin eficacitatea acestora. Prin urmare, pentru contracararea acestor acțiuni vor fi implicate trupele speciale în comun cu trupele de carabinieri, iar în cazuri mai complexe, în scopul menținerii ordinii constituționale, vor fi implicate și forțele armate. Desigur, aceste operații vor avea un caracter dificil, cu un înalt grad de diferențiere de operațiile militare clasice, având ca scop nimicirea și neutralizarea adversarului.

În opinia noastră, din punct de vedere militar, succesul va consta în evitarea atacurilor frontale asupra agresorului, cu lansarea multiplelor atacuri de uzură contra acestuia.

Remarcăm că procedeele de luptă pe timpul ducerii războiului hibrid nu sunt similare cu cele folosite de trupele regulate, fapt care confirmă că acțiunile acestora nu corespund principiilor și procedeeleor desfășurării luptei armate clasice. Prin urmare, au suferit schimbări caracteristicile spațiotemporale și operaționale ale „bătăliilor generale”.

Nu poate fi pusă la îndoială actualitatea legii fundamentale a luptei de gherilă dedusă de Che Guevara care spunea: „Nu te angaja în luptă niciodată în locul unde dorește inamicul”.[204, p.39]

Considerăm că pentru eficiența acțiunilor militare este necesar de revizuit nivelurile artei militare. În acest context este binevenit efortul cadrelor didactice ale Academiei Militare și specialiștilor din organele de planificare și conducere a acțiunilor militare, care în comun ar trebui să identifice și să actualizeze componentele artei militare, în corespundere cu imperativele

timpului. Astfel, la nivel strategic și operativ, am putea găsi schimbări ne semnificative ale legilor și principiilor artei operative, care au tendință, mai cu seamă prin aplicarea incorectă a lor, precum și prin obținerea unor rezultate militare negative, de a crea senzația unor mutații la aceste nivele al artei militare.

Exprimăm supoziția că se vor produce mutații semnificative și în cadrul strategiei de securitate și apărare națională, cu referire la eforturile din spațiul balcanic și ex-sovietic pentru consolidarea stabilității, pentru diminuarea și lichidarea efectelor negative ale acestor conflicte.

În contextul celor prezentate, menționăm că în trecut desfășurarea războiului, ca regulă, urmărea obținerea unui obiectiv politic printr-o victorie militară. În prezent confruntarea militară nu mai este decisivă, iar victoria poate fi obținută prin combinarea acțiunilor militare cu acțiuni în domeniile informațional, psihologic, economic și diplomatic. Evident că este firesc să parafrazăm noțiunile privind arta militară, dar încercarea noastră de a elucida schimbările produse se bazează pe analiza evenimentelor istorice și a celor recente, precum și pe lecțiile învățate din conflictele militare pe principalele teatre de acțiuni militare.

Realitățile actuale, profunzimea aprecierilor și concluziilor ne impune la o reflectare, o actualizare a categoriilor artei militare, în concordanță cu condițiile concrete și sarcinile specifice luptei armate. Astfel, pe plan teoretic, cât și practic, apar noi aspecte care sporesc nivelul de organizare și desfășurare a acțiunilor militare. În general, acțiunile de luptă vor fi influențate de noile tendințe apărute în cadrul desfășurării luptei armate în conflictele militare, indiferent de intensitate, pe când actualmente fizionomia luptei rămâne determinată de amploarea operației la nivel clasic. În același timp, în condițiile actuale au apărut numeroase elemente noi care se cer a fi abordate și integrate într-o concepție unitară de ansamblu. În opinia noastră, caracterul luptei armate în contextul „războiului hibrid” capătă noi aspecte în vederea atingerii scopurilor politice. Prin urmare, vor interveni metodele diplomatice, economice și militare, care cu succes au fost utilizate de către generalul rus G.Troșev în prima campanie în Republica Cecenă, în ultimul deceniu al secolului al XX-lea. În același timp, experiența proprie de luptă și învățămintele rezultate din aplicațiile desfășurate confirmă că pentru atingerea acestor scopuri sunt întrebuintate noi forme și metode de ducere a acțiunilor de luptă cum ar fi: declanșarea acțiunilor militare cu forțele pe timp de pace fără desfășurarea strategică, ducându-se pe toată adâncimea zonei de operații.

Conflictele armate au existat dintotdeauna, iar noi provocări, precum terorismul, armele biologice sau atacurile cibernetice și războiul hibrid, vor menține societatea într-o stare alarmată.

Evoluția recentă a fenomenului politico-militar, pe continentul European și în zonele limitrofe ne demonstrează existența a numeroase pericole la adresa securității și siguranței Republicii Moldova. Declanșarea unui conflict militar intern și extern este un fapt real pentru

Republica Moldova. Prezența Grupului Operativ al Trupelor Ruse (GOTR), dar și însăși regiunea transnistreană, cu o armată mai bine înzestrată, prezintă un izvor de instabilitate a statului.

Așadar, în cazul unui război hibrid, acesta nu se va declara, dar se va desfășura prin diferite concepții. Situațiile și condițiile la care ne putem aștepta sunt extrem de diverse, sunt determinate de factori politici, diplomatici, economici, demografici, etnici, istorici, religioși și psihologici. Drept urmare, dinamica va evalua și va căpăta o amploare, iar conflictele recente ne demonstrează că într-un timp foarte scurt, aproximativ în 1-2 luni, statul nostru funcțional poate fi implicat într-un război civil, echivalent cu o adevărată catastrofă umanitară.

Putem conchide că în funcție de agresiune, de obiectivele politico-militare, pe teritoriul național vor acționa grupări de cercetare și diversiune din componența forțelor armate agresoare.

Declanșarea unor acțiuni militare poate avea loc, fie independent și cu sprijin extern, fie în sprijinul agresiunii interne și vor viza diminuarea potențialului economico-militar, distrugerea obiectivelor infrastructurii civile și militare într-un timp scurt. Conform literaturii de specialitate și reieșind din acțiunile recente ale Rusiei, privind anexarea Crimeii, considerăm că acțiunile în războiul hibrid pot fi declanșate în trei faze:

a) Prima fază, constă în pregătirea strategică, politică și operativă care se concentrează în vederea determinării vulnerabilităților strategice, politice, economice, sociale și ale infrastructurii statului, precum și la stabilirea forțelor și mijloacelor necesare pentru angajarea acestora.

b) A doua fază, constă în ducerea acțiunilor propriu-zise nemijlocit la atac, care vizează obiectivele infrastructurii statale și militare. Operația ofensivă este sprijinită de o campanie informațională de o amploare mare, orientată spre eliminarea factorilor de decizie, diminuarea rezistenței armatei și poliției prin afectarea psihologică a acestora. Ca rezultat al presiunilor multidimensionale, precum și în urma ezitărilor guvernului central, practic, toată armata și poliția vor fi demoralizate și nu vor fi apte de a duce acțiuni de luptă.

c) A treia fază, constă în stabilizarea situației prin impunerea unei noi guvernări de către eventualul agresor, în impunerea noilor reguli de conducere a societății [127].

Totodată, în acest context se înscrie și o altă ipoteză: agresiunea din Est și Sud-est, prin intermediul așa-zisei „Novorossia”, care va îngloba aceleași aspecte în vederea desfășurării operațiilor.

Reieșind din cele expuse, conchidem că una din problemele cu care se confruntă statul este prevenirea și contracararea eventualelor acțiuni de sabotare și blocare a obiectivelor economice și sociale, de destabilizare a ordinii de drept de către grupări separatiste și terorist-diversioniste, precum și alte pericole la adresa securității naționale. În același timp, o sarcină

importantă pentru conducerea politică și strategică a Republicii Moldova ar fi identificarea timpurie a acestor amenințări și desfășurarea activităților de planificare și organizare a unor măsuri în vederea menținerii ordinii constituționale și a integrității teritoriale.

În această ordine de idei, menționăm că una din problemele actuale care provoacă numeroase controverse în rândurile cercetătorilor militari asupra sintagmei „apărarea pe aliniamente” și „apărarea pe obiective” ne impune abordarea acestor noțiuni în contextul desfășurării acțiunilor militare pe teritoriul național. În acest context se înscrie și cercetarea de față privind procedeele de ducere a operațiilor de apărare pe aliniamente sau pe obiective. Din punct de vedere teoretic, apărarea pe obiective nu apare ca noutate, ea fiind întrebuințată de-a lungul timpului. Totodată, fizionomia operațiilor de apărare, la nivel strategic sau operativ, în cel de-al Doilea Război Mondial, ne demonstrează că în momentul în care apărarea primea o configurație de un front continuu, atunci aceasta se organiza pe aliniamente. Deși lărgimea și adâncimea fâșiilor de apărare a Marilor Unități operative au fost diferite, factorii determinanți fiind spațiul și timpul, însă în cazul apărării pe obiective acestea nu joacă un rol determinat.

Considerăm că în cazul declanșării unei eventuale agresiuni în condițiile Republicii Moldova structura apărării în general va fi determinată de elementele sale definitorii. În ceea ce privește constituirea dispozitivului operativ, apare o contradicție în aplicarea a două principii: concentrarea și dispersarea forțelor și mijloacelor. Din punct de vedere aplicativ, utilizarea acestor principii se va realiza prin concentrarea forțelor pe fronturi și adâncimi mari, în același timp dispersarea forțelor va viza dispunerea forțelor la distanțe și intervale care ar asigura coeziunea dispozitivului operativ, prin lipsa unui front continuu. În această ordine de idei, amenajarea genistică, în cazul organizării apărării pe aliniamente, se va caracteriza printr-un sistem de tranșei și comunicații continue.

În condițiile organizării apărării pe obiective considerăm că va domina sistemul de apărare care va îngloba raioanele și pozițiile de apărare ce se vor amenaja în vederea ducerii apărării circulare și de lungă durată, dispuse pe direcțiile de interzis. Este evident că în cadrul operațiilor de apărare, desfășurate pe teritoriul național, vor apărea noi aspecte de ordin teoretico-aplicativ care vor viza apărarea unei părți importante, a unei direcții sau a unor obiective decisive, în dependență de zona de operații desfășurate într-o concepție unitară.

Prin urmare, o altă deosebire constă în normativele clasice privind fâșia și adâncimea de apărare a grupării de forțe, în care se vor dispune forțele și mijloacele.

În contextul fenomenelor și proceselor sociale și politico-militare actuale regionale și internaționale, în scopul menținerii suveranității statale se impune ca Republica Moldova să-și formeze o concepție de apărare, urmărind cu perseverență scopurile respingerii unei eventuale agresiuni, utilizând cu iscusință cele mai adecvate forme și procedee de luptă.



### 3.4. Concluzii la capitolul 3

Însemnătatea militară a Republicii Moldova, cu suprafața și conturul frontierelor existente și privite în ansamblul lor, ne conduc către următoarele concluzii:

- în cea mai mare parte, frontiera de stat este cuprinsă între două cursuri de apă, fluviul Nistru și râul Prut, ceea ce impune identificarea sectoarelor favorabile forțării lor cu trupe;
- configurația și caracteristicile geografico-militare ale țării noastre impun în scopul apărării Republicii Moldova, în fiecare zonă de operații, formarea a câte 1-2 grupări de forțe de nivel operativ-strategic;
- în dependență de situația operativ-strategică, fiecare grupare de forțe de nivel operativ-strategică să includă în structura sa 2-3 grupări de forțe de nivel operativ;
- pentru desfășurarea reușită a operațiilor de apărare în cadrul unui război, în fiecare zonă de operații, de format grupări de forțe de nivel operativ-strategic și anume, corpuri de armată.
- pe timp de pace, de menținut cele mai importante Mari unități ale acestei grupări, care vor permite, la necesitate, desfășurarea lor strategică oportună și în termenii stabiliți;
- grupările operative din cadrul corpurilor de armată să fie de nivel divizie. Pe timp de pace, de menținut cele mai importante Mari unități ale acestei grupări, care vor permite, la necesitate, desfășurarea lor operativă oportună și în termenii stabiliți;
- conturul țării ne impune întrebuintarea „principiului omnidirecționalității” și al manevrei pe direcții interioare;
- o atenție deosebită trebuie acordată pregătirii și ducerii acțiunilor de luptă în zone de câmpie, podiș, deal și pe cursurile de apă, în zonele cu lucrări de hidroameliorații, care favorizează identificarea și lovirea țintelor pe distanțe mari, precum și executarea manevrei la toate nivelurile.

## CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

**Problema științifică importantă a studiului** constă, din perspectivă teoretico-aplicativă, în argumentarea necesității definirii subiectelor abordate ce ar contribui la soluționarea unor probleme vitale ale statului, pe timpul declanșării unei agresiuni sau situații de criză, în condițiile specifice Republicii Moldova.

În baza cercetării efectuate, în contextul noilor amenințări și provocări, susținem următoarele **concluzii**:

1. Dezvoltarea geografiei a fost posibilă în corelație cu legile fundamentale ale dialecticii, întrucât aceasta reprezintă o teorie și metodă de cunoaștere a realității, cu legile și categoriile sale proprii, aflându-se într-o interdependență cu legile și principiile luptei armate, ce contribuie atât la constituirea forțelor armate, cât și la realizarea deznodământului acțiunilor militare.

2. Republica Moldova, privită sub aspect geografic, este un stat mic, însă importanța acestuia sub aspect militar, cu suprafața și conturul frontierelor, privite în ansamblul raportului dintre suprafață și lungimea frontierelor, este una echilibrată.

3. Analiza conflictelor militare din primele decenii ale mileniului al treilea a evidențiat cu claritate mutațiile ce au avut loc în desfășurarea acțiunilor militare, care și pe viitor se vor desfășura simultan în mediul terestru, aerian și maritim. Totodată, lupta armată se va răspândi în toate mediile, iar sistemele de luptă vor avea capacitatea de a lovi orice obiectiv, imediat după ce a fost descoperit, indiferent de locul unde s-ar afla.

4. O atenție deosebită trebuie acordată pregătirii și ducerii acțiunilor de luptă în zone de câmpie, podiș și de deal, care favorizează identificarea și lovirea țintelor pe distanțe mari, precum și executarea manevrei la toate nivelurile.

5. În cea mai mare parte, frontiera de stat este cuprinsă între spațiul a două cursuri de apă, fluviul Nistru și râul Prut, ceea ce impune identificarea sectoarelor favorabile forțării lor cu trupe, concentrarea eforturilor în vederea cuceririi și menținerii unor capete de pod pe aceste sectoare;

6. Datorită numeroaselor schimbări, produse în rețeaua hidrografică de-a lungul timpului, spațiul geografic, ca potențial teatru al acțiunilor militare, impune studierea lui cu atenție, iar studiile elaborate să fie permanent actualizate. Desfășurarea aplicațiilor de comandament și stat major pe hărți este necesară de a fi realizată nemijlocit pe teren, cu desfășurarea tuturor elementelor, întrucât cadrele militare să dețină deprindere practică.

7. Direcțiile strategice și operative din cadrul teatrului de acțiuni militare de Sud-est, în Republica Moldova, vor avea o valoare mai mare, acestea fiind determinate de importanța

obiectivelor naționale, iar configurația și caracteristicile geografico-militare ale teritoriului național, direcțiile operative, ce converg pe teritoriul Republicii Moldova, impun fracționarea sa în zone de operații.

În baza studiului efectuat și a concluziilor deduse, autorul formulează unele **recomandări** privind influența spațiului geografic în desfășurarea operațiilor militare pe teritoriului național:

1. Ministerul Educației și Cercetării în comun cu Ministerul Apărării vor introduce în învățământul militar din Republica Moldova un curs special de geografie militară, iar cadrele militare active în sistemul pregătirii de comandament vor studia mai detaliat spațiul geografic național, în scopul folosirii lui eficiente;

2. Marele Stat Major, în scopul eficientizării conducerii luptei armate, în cadrul unui război de apărare a țării, îi va reveni misiunea de a delimita teritoriul național în două zone de operații, respectiv de nord și de sud;

3. Marele Stat Major, ținând cont de importanța obiectivelor strategice ale Republicii Moldova, care se încadrează în direcțiile operative din cadrul direcției strategice de nord-est, să redefiniască importanța strategică a acestora în desfășurarea luptei armate pe teritoriul național, în așa fel ca în arta militară națională aceste direcții să comporte o valoare semnificativă, considerându-se de importanță operativ-strategică;

4. Ministerul Apărării al Republicii Moldova, în cadrul procesului de reformă a Forțelor Armate și la constituirea grupărilor de forțe, va lua în calcul caracteristicile geografico-militare ale teritoriului Republicii Moldova, ceea ce va duce la determinarea corectă a categoriilor de forță și a genurilor de arme din cadrul armatei și a raporturilor dintre ele;

5. Guvernul Republicii Moldova în comun cu Ministerul Apărării se vor preocupa de înzestrarea și dotarea Marilor unități cu armament și tehnică de ultimă generație, respectând principiul suficienței pentru apărare și care să corespundă nevoilor și exigențelor luptei moderne;

6. Marele Stat Major va constitui comandamente operative din timp de pace, capabile, în caz de criză sau război, să preia comanda grupărilor de forțe de nivel operativ, formate în această perioadă; Armata Națională trebuie să dispună de un astfel de potențial militar, care să fie în măsură să corespundă cerințelor zilei de azi, fiind capabilă să asigure integritatea și suveranitatea Republicii Moldova.

## BLIOGRAFIE

1. Academia Română. Dicționar explicativ al limbii române. București: Univers Enciclopedic, 1998. 33 p. ISBN 973-9243-29-0.
2. AGUD I. Lexicon Militar. Chișinău: Saca, 1994. 364 p. ISBN 5-86892-110-0.
3. ALEXANDRESCU G. Perspective în lupta armată. București: U.N.Ap., 2006. 46 p. ISBN-10 973-7854-60-8; ISBN-13 978-973-7854-60-5
4. Alpi – generalități [online]. Februarie 2017 [citat 14.10.2021]. Disponibil: [https://docshare.tips/statele-alpine-proiect\\_58ad9cd3b6d87f499c8b5a11.html](https://docshare.tips/statele-alpine-proiect_58ad9cd3b6d87f499c8b5a11.html).
5. Alpi – generalități [online]. Februarie 2017 [citat 14.10.2021]. Disponibil: [https://docshare.tips/statele-alpine-proiect\\_58ad9cd3b6d87f499c8b5a11.html](https://docshare.tips/statele-alpine-proiect_58ad9cd3b6d87f499c8b5a11.html).
6. ANTHONY A. Cucolo. Forging an American Grand Strategy: Securing a Path Through a Complex Future. Washington: U.S. Army War College, 2013. 144 p. ISBN 1-58487-595-x.
7. Anuarul statistic al Republicii Moldova 2016 [online]. Chișinău, 2016 [citat: 23.07.2016]. Disponibil: [http://www.statistica.md/public/files/publicatii\\_electronice/Anuar\\_Statistic/2016/AS\\_2016.pdf](http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2016/AS_2016.pdf).
8. ARBORE Z. Basarabia în sec. XIX. Chișinău: Novitas, 2001. 739 p. ISBN 9789975965903
9. ARSENIE V., CEARAPIN T., VELICU G. Actualitatea strategiei. Craiova: Sitech Craiova, 1998. 428 p. ISBN 973-9346-15-4.
10. AVERESCU A. Lecțiuni de Geografie Militară. București: Tipografia Curții Regale, 1895. 253 p.
11. BĂDĂLAN E. Globalizarea, noua realitate mondială [online]. București, 2006 [citat 08.05.2018]. Disponibil: [https://cssas.una\\_p.ro/ro/pdf\\_carti/conferinta\\_2012\\_vol\\_1.pdf](https://cssas.una_p.ro/ro/pdf_carti/conferinta_2012_vol_1.pdf). 593 p. ISSN-L 1844-3087.
12. BĂDĂLAN E. Tratat de tactică militară. Forțele terestre, vol.2. Sibiu: A.F.T., 2003. 364 p. ISBN 973-8099-71-2.
13. BĂDĂLAN E., FRUNZETI T. Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare. București: C.T.E.A, 2004. 261 p. ISBN 973-86493-5-8.
14. BAILLY A., FERRAS R. Eléments d'épistemologie de la géographie. Paris: Armand Colin, 1977. 191 p. ISBN-10 220062350x, ISBN-13 9782200623500.
15. BĂLĂCEANU I., FRUNZETI T., MARTIN I. et al. Interacțiunea strategiilor în conflictele armate moderne. București: U.N.Ap., 2011. 138p. ISBN 978-973-663-853-4.
16. BASIUL V. Podurile dintre frați: câte treceri am avut peste râul Prut și câte au rămas [online]. Chișinău, 2018 [citat: 04.04.2017]. Disponibil: [https://adevarul.ro/moldova/actualitate/galerie-foto-podurile-frati-treceri-raul-prut-avut-ramas-1\\_533d92370d133766a879557d/index.html](https://adevarul.ro/moldova/actualitate/galerie-foto-podurile-frati-treceri-raul-prut-avut-ramas-1_533d92370d133766a879557d/index.html).

17. BAUD P. Dictionnaire de geographie. Paris: Hater, 2003. 432 p. ISBN-10 2218742896, ISBN-13 978-2218742897.
18. BEAUFRE A. Introducere în strategie. Strategia acțiunii. București: U.N.Ap., 1974. 155 p. ISBN 978-973-663-638-7.
19. BEAUFRE A. Strategie pentru viitor. Probleme militare ale războiului modern. București: Editura militară, 1991. 156 p. ISBN 973-32-0262-2.
20. BEUCHER S. La Geographie: pourquoi? Comment? Paris: Hater, 2005. 287 p. ISBN-10 2218746581, ISBN-13 978-2218746581.
21. BLIJ H., MULER P. Physical Geography. The Global Environment. Oxford: University Press, 2004. 672 p. ISBN-13 978-0199859610, ISBN-10 0199859612.
22. BOGDAN Dan Ioan. Demersuri epistemologice în geografie. Arad: Vasile Goldiș, 2013. 150 p. ISBN 978-973-664-583-9.
23. BRAUDEL F. Un leçon d'histoire. Paris: Arthaud-Flammarion, 1986. 254 p. ISBN-10 2700305574, ISBN-13 978-2700305579.
24. BRIGGS D. Fundamentals of Physical Environment. London: Routledge, 1997. 557 p. ISBN 0-415-10891-8.
25. BRUNET R. Les Mots de la geographie - dictionnaire critique. Paris-Montpellier: Reclus, 1993. 470 p. ISBN 2-11-002852-1.
26. BUZZAN B. Popoarele, statele și teama. Chișinău: Cartier, 2000. 386 p. ISBN 9975-79-046-1.
27. CAMOUS T. Orienturi, occidenturi, 25 de secole de războaie. Chișinău: 2009. 512 p. ISBN 978-9975-79-536-4.
28. CEBOTARI S. Abordări teoretico-metodologice ale securității regionale. În: Revista Militară. Studii de securitate și apărare, nr. 2(6)/2011 Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2012. p.4-11. ISSN 1857- 405X
29. CHALIAND G. Anthologie mondiale de la strategie. Paris: Robert LaFont, 1990. 1523 p. ISBN-10 222105637X, ISBN-13 9782221056370.
30. CHARLES de Gaulle. Vers l'armee de métier. Paris: Editions Berger-Levrault, 1934. 184 p. ISBN-10 2259000460, ISBN-13 9782259000468.
31. CHICĂ A., ZULEAN M. Politica de securitate națională. Concepte, instituții, procese. Iași: Polyrom, 2007. 498 p. ISBN 978-973-46-0624-5.
32. CHIFU I. Gândire strategică. București: IȘPR, 2013. 340 p. ISBN 978-973-7745-85-9.
33. Cine sunt susținătorii Moldovei? [online]. Chișinău, 2015 [citat 04.05.2015]. Disponibil: [http://gov.md/europa/sites/default/files/document/asistenta\\_externa\\_ro.pdf](http://gov.md/europa/sites/default/files/document/asistenta_externa_ro.pdf).

34. CIOBANU N. Revista de științe militare 3/2010. Geografia militară în perspectiva secolului XXI. București: Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2010. p. 68-83. ISSN 1582-7410.
35. CIOFLINĂ D., HABIAN L. Arta operativă. București: A.Î.S.M., 1999. 182 p. ISBN 973-9324-08-8.
36. CIUBARA I. Abordări teoretice privind ducerea operațiilor în contextul luptei armate contemporane. București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2016. p.210-215. ISSN-L 1844-3087.
37. CIUBARA I. Istoria evoluției și apariției artei operative. Materialele conferinței cu participare internațională. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2016. p.245-251. ISBN 978-9975-84-017-0.
38. CIUBARA I. Rolul factorului geografic în teatrele de acțiuni militare. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2017. p.165-169. ISBN : 978-9975-3048-9-4.
39. CIUBARA I. Abordări teoretice privind evoluția operațiilor militare. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2018. p.273-280. ISBN 978-9975-3174-2-9.
40. CIUBARA I. Considerații privind evoluția geografiei militare, Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2017. p.238-244. ISBN 978-9975-84-033-0.
41. CIUBARA I. Epistemologia și dialectica geografiei militare. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2016. p. 55-63. ISBN 355-351-746.
42. CIUBARA I. Influența spațiului geografic în desfășurarea operațiilor militare pe teritoriul național. În: Revista Militară nr.2. Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate, 2016. p.135-142. ISSN 1857-405X.
43. CIUPEI I. Apărarea colectivă a României. București: U.N.Ap., 2007. 240 p. ISBN 978-973-663-625-7.
44. CLAUSEWITZ C. Despre război. București: Antet, 2006. p.408. ISBN 978-973-636-516-4.
45. CLAVAL P. Epistemologie de la géographie. Paris: Armand Colin, 2007. 304 p. ISBN 2200353146.
46. КЮЛЬМАН Ф. Стратегия [online]. Москва: Военное издательство, 1939. 546 p. [citat 14.02.2017]. Disponibil: [http://militera.lib.ru/science/kuhlman\\_f/index.html](http://militera.lib.ru/science/kuhlman_f/index.html).
47. COJAN V. Întrebuințarea eșalonului doi în luptă. București: Filaret, 1990. 135 p. ISBN 973-32-0141-3.
48. COLESNIC I., PORUCIC T. Istorii vesele și triste. Chișinău: Natura, 2013. 254 p.

49. Concepția reformei militare aprobată prin Hotărârea nr. 1315 din 26.07.2002 a Parlamentului Republicii Moldova [online]. Chișinău, 2002. [citat pe 22.06.2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=307788>.
50. Concepția securității naționale. Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 112 din 22.05.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 97-98 din 03.06.2008. [online]. Chișinău, 2018. [citat 18.09.2017]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306767>.
51. Constituția Republicii Moldova. Chișinău: ARC, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
52. COSTIN M. Letopisețul Țării Moldove. București: Editura pentru Literatura, 1969. 193 p. ISBN 9789737923677.
53. COUTAU-BEGARIE H. Tratat de strategie. București: U.N.Ap., 2006. 442 p. ISBN973-663-333-4.
54. CUCU M. Curs de geografie militară. București: Topografia Academiei Militare, 1970. 75 p.
55. CUCU M. Factorul geografic în acțiunile militare. București: Editura militară, 1981. 335 p. B127.
56. DEGERATU C. Război, cunoaștere, adevăr. București: Nemira, 2012. 415 p. ISBN 978-606-579-358-3.
57. Doctrina militară a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea nr.482 din 06.06.1995 a Parlamentului Republicii Moldova [online]. Chișinău, 1995 [citat 22.06.2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306988>
58. DOLGHIN N. Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă. București: U.N.Ap., 2004. 48 p. ISBN 973-663-143-5.
59. DONISĂ I. Bibliografie Geografica Ieseana. Iași: Un. Alexandru Ioan Cuza, 2013. 606 p. ISBN 978-973-703-881-4.
60. DRAGOMIR V., ANGHEL I. București: DTM, 1976. 417 p. B 5509.
61. Hotărâre Nr.25 din 20-05-2014 privind Raportul auditului conformității gestionării fondurilor publice către Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor și unele entități subordonate
62. EFIMESCU N. Studii de strategie militară. București: Editura Militară, 1987. 255 p. B 10486.
63. URSU V. Ce beneficii aduc Moldovei cei 430 de metri de ieșire la Dunăre? [online]. 18 iunie 2013 [citat 14.10.2021]. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/25021182.html>.
64. EȘANU A. Cultură și civilizație medievală românească. Din evul mediu timpuriu până în sec. XVII. Chișinău: ARC, 1996. 271 p. ISBN 9975-928-06-4.

65. FEDOROV I. Război „hibrid” în stil rusesc. Moscova: Циакр, 2016. 176 p. ISBN 978-966-159-065-1.
66. FOCH F. Des principes de la guerre. Paris: Edite par economica, 1996. 531 p. ISBN-10 2743300655.
67. FRUNZETI T. Globalizarea securității. București: Editura militară, 2006. 364 p. ISBN-10 973-32-0719-5, ISBN-13 978-973-32-0719-1.
68. FULLER V. La conduite de la guerre. Paris: Payot, 2007. 479 p. ISBN-10 2228901539, ISBN-13 978-2228901536.
69. GÂRZ F. Expansiunea spre est a NATO. Bătălia pentru Europa. București: Coruț Pavel, 1997. 315 p. ISBN 973-9225-16-0.
70. GERVUC G. Aspecte specifice ale noului mediu de securitate la nivel mondial [online]. București, 2011 [citată 14.02.2017]. Disponibil: [www.lumeamilitara.ro](http://www.lumeamilitara.ro).
71. GÎRNEȚ I. Doctrina pentru operații întrunite ale Armatei Naționale. Chișinău: Editura militară, 2013. 59 p.
72. GÎRNEȚ I., ȘARAMET S. Manualul de luptă a batalionului de infanterie. Chișinău: Editura militară, 2012. 284 p.
73. GLIGOR I. Influența factorilor geografici asupra operațiilor și luptelor armate Române. Sibiu: Alma mater, 2007. 156 p. ISBN 978-973-632-358-4.
74. GRIGORAȘ G. Eseu despre strategie și tactica militară. București: AÎSM, 1995. 217 p. ISBN 973-96162-8-3.
75. GROZEA T. Tendințe, orientări, controverse în strategiile militare contemporane. București: Editura militară, 1991. 247 p. ISBN 973-32-0154-5.
76. Harta bazinelor Hidrografice [online]. Chișinău, 2019 [citată 06.01.2019]. Disponibil: <http://www.apelemoldovei.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=134>.
77. IELENICZ M. Geografia României. Mica enciclopedie. București: Corint, 2000. 288 p. ISBN 9736530418.
78. IELENICZ M., COMANESCU L. Geografie fizică generală: bazele geografiei fizice. Pentru cursurile de zi, I.F.R. și I.D. București: Editura Universitară, 2003. 192 p. ISBN 973-8499-22-4.
79. Hybrid threats description and context [online]. SUA, 2010, [citată 01.04.2018]. Disponibil: [http://cco.dodlive.mil/files/2014/02/Prism\\_111-24\\_Aaronson-Diessen.pdf](http://cco.dodlive.mil/files/2014/02/Prism_111-24_Aaronson-Diessen.pdf).
80. Instrucțiuni, principii și reguli de tragere cu armamentul de infanterie. București: Editura militară, 1993. 214 p.



81. IURCO A. Regulamentul tragerilor cu armamentul de infanterie și de pe mașini de luptă (R.T.A.I.și M.L. 2000). Chișinău: C.E, 2001. 197 p. Prin ordinul ministrului apărării RM N 230 din 25 XII, 2000.
82. JANNESCU G. Studii de Geografie Militară. București: G.A. Lazareanu, 1884. 240 p.
83. JELTOV A. Aspectele metodologice ale teoriei și practicii militare. Moscova: Editura militară, 1969. 498 p. Г 69015.
84. KANT I. Critica rațiunii pure. București: Univers Enciclopedic, 2011. 608 p. ISBN 978-606-92266-2-9.
85. KANT I. Prolegomene. București: Paralela 45, 2005. 226 p. ISBN 594-836-201-783-8.
86. KAPLAN R. The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate. U.S: Random House Trade Paperbacks, 2012. 448 p. ISBN-10 9780812982220.
87. LANGENSCHIEDTS G. Deutch als Fremdspache. Munchen: Varlag Enzyklopedie, 1989. 125 p. ISBN 978-3-468-49039-2.
88. LARIONOV V. Evoluția artei militare. Etape, tendințe și principii. Moscova: Editura militară, 1987. 248 p. Г-10327.
89. Locul Republicii Moldova în clasamentele internaționale (IDI-2015) [online]. Chișinău, 2015 [citat 01.06.2018]. Disponibil: [http://www.mtic.gov.md/sites/default/files/transparencypans\\_and\\_reports/sinteza\\_raportului\\_uit\\_-2015\\_idi\\_final.pdf](http://www.mtic.gov.md/sites/default/files/transparencypans_and_reports/sinteza_raportului_uit_-2015_idi_final.pdf).
90. LOGOFĂTU G. Elemente de strategie militară. București: Editura militară, 1975. 340 p. B 255
91. LUTTWAK E. Strategia. Logica războiului și pacii. Moscova: Universitatea „Dmitrii Pojarskii”, 2012. 387 p. ISBN 978-5-91244-022-9.
92. MAHDA E. [online]. Chișinău, 2016 [citat 14.01.19]. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/27738877.html>.
93. MANSTEIN E. Victorii pierdute. Moscova: Algoritm, 2014. 122 p. ISBN 78-5-4438-0645-75-7.
94. Manualul pentru organizarea de stat major și operații ale comandamentelor armatei naționale. Chișinău: C.E., 2017. 238 p. aprobat prin derictiva Nr. D-6 din 23.06.2017
95. Manualul terminologiei militare al Armatei Naționale. Chișinău: Editura militară, 2013. 180 p.
96. MARCONIS R. Introduction a la geographie. Paris: Armand Colin, 1996. 456 p. ISBN 2200210167.

97. MÂNDRUȚ O. Elemente epistemologiei a geografiei [online]. Arad: Vasile Goldiș, 2012 [citat 01.04.2018]. 156 p. Disponibil: <https://dokumen.tips/documents/elemente-de-epistemologia-geografiei.html>.
98. MÂNDRUȚ O. Geografie Educațională[online]. Arad: Vasile Goldiș, 191 p. [citat 14.10.2021] Disponibil: <https://geografiedb.files.wordpress.com/2018/07/geografie-educac5a3ionalc483-2017.pdf>
99. MEHENDIȚI S. Terra. Introducere în geografie ca știință. București: Enciclopedică, 1994. 371 p. ISBN 973-45-0045-7, ISBN 973-45-0054-6.
100. Mic Dicționar Enciclopedic, Ediția a II-a, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
101. Municipiile Republicii Moldova [online]. Chișinău, 2020 [citat 14.10.2021]. Disponibil: [https://statistica.gov.md/public/files/publicatii\\_electronice/Moldova\\_in\\_cifre/2020/Breviar\\_2020\\_ro.pdf](https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Moldova_in_cifre/2020/Breviar_2020_ro.pdf).
102. Minunile Naturale ale Planetei. Munții Balcani [online]. [citat 14.10.2021]. Disponibil: <https://minunileplanetei.com/europa/muntii-balcani>.
103. Munții Pindului. Relief. [online]. [citat 14.10.2021]. Disponibil: <http://geography.su/books/item/f00/s00/z00000076/st010.shtml>.
104. Munții Rodopi [online]. [citat 14.10.2021]. Disponibil: <http://geography.su/books/item/f00/s00/z00000076/st010.shtml>.
105. MUREȘAN M. Reflecții despre fenomenul militar. București: U.N.Ap., 2004. 156 p. ISBN 973-663-118-4.
106. MUREȘAN M. Tendințe în evoluția teoriei și practicii războiului. București: U.N.Ap., 2006. 190 p. ISBN 973-663-303-9.
107. MUREȘAN M., VĂDUVĂ G. Războiul viitorului, viitorul războiului. București: U.N.Ap., 2004. 515 p. ISBN 973-663-123-0.
108. NEGUȚ S. Geografie umană. București: Academia, 2011. 614 p. ISBN 9789732720295.
109. NICOLAE I. Geografia Generală. București: Credis, 2005. 121 p. ISBN 973-734-046-9.
110. NISTOR F. Aniversări culturale. București: B.N.R, 2018. 327 p. ISSN 2285-2670.
111. ONIȘOR C. Elemente de artă strategică românească. București: Academia de Înalte Studii Militare, 2001. 220 p. ISBN 973-9324-11-8.
112. ONIȘOR C. Teoria strategiei militare. București: Academia de Înalte Studii Militare, 1999. 700 p. ISBN 973-9324-11-8.
113. РОДИОНОВ И. Военная энциклопедия, 1 том. Москва: Военное издательство, 2004. 639 с. ISBN 5-203-01655-0.

114. ИВАНОВ С. Военная энциклопедия, том 8. Москва: Военное издательство, 2004. 579 с. ISBN 5-203-01875-8.
115. ORBAN O. Dicționar militar. București: Tiparul, 1972. 328 p. B 662.
116. PALADII D. Aniversări culturale. București: B.N.R., 2018. 327 p. ISSN-2285-2670.
117. PARCEVSCII N., IRENOLOGIE I. Geografie militară a Moldovei. Chișinău: Real Print, 2017. 334 p. ISBN 355.47(478).
118. PÂRVU I. Introducere în epistemologie. Iași: Polirom, 1998. 299 p. ISBN 9736831132.
119. PASS S. Parallel Paths to Constructivism. SUA: Information Age Publishing, 2004. 164 p. ISBN-10 1593111452, ISBN-13 978-1593111458.
120. Peninsula Italică. Petre Coteț. Europa și Asia. Geografie fizică. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967
121. PETRECEAN A. Terenul și acțiunile de luptă. București: Editura militară, 1977. 182 p. ISBN GPTermI1977AC.
122. PETRI A., ALEXANDRU C., BONCU S. et al. Concepții doctrinar-strategice occidentale. București: Editura militară, 1986. 281p. B10186
123. POPESCU C. Elemente de teorie a strategiei militare. București: U.N.Ap., 2015. 188 p. ISBN 978-606-660-196-2.
124. POPESCU M. Arta militară de-a lungul mileniilor [online]. București: CTEA, 2004 [citată 14.10.2021]. 653 p.  
Disponibil:<http://gheorghevaduva.ro/Altevolume/Arta%20militara%20dea%20lungul%20mileniilor.pdf>.
125. REPCIUC T. Conceptele securității. București: Axioma Print, 2008. 100 p. ISBN 978-973-88755-4-8.
126. RÂMBU N., MÂTCU M. Geografia Republicii Moldova. Chișinău: Lumina, 1996. 189 p. ISBN 5-372-00830-X.
127. RÁCZ A. Russia's hybrid war în ukraine, breaking the enemy's ability to resist. the finnish Institute of International Affairs. Finlanda: Multiprint Oy, 2015. 104 p. ISBN 978-951-769-453-7.
128. Raport final privind analiza situației în sectorul transportului și infrastructurii drumurilor în contextul adaptărilor la schimbările climatice [online]. Chișinău, 2017 [citată 14.02.2017]  
Disponibil: [http://adapt.clima.md/public/publications/3659283\\_md\\_raport\\_final\\_s.pdf](http://adapt.clima.md/public/publications/3659283_md_raport_final_s.pdf).
129. Râul Prut. Institutul de Meteorologie și Hidrologie - Rîurile României - București 1971
130. Răut, emblema râurilor mici [online]. Chișinău, 8 octombrie 2018 [citată 14.10.2021].  
Disponibil: <https://ecopresa.md/raut-emblema-raurilor-mici/>

131. Regulamentul de luptă al marilor unități de arme întrunite. Chișinău: Centrul Editorial, 2003. 224 p. Aprobare prin ordinul Ministrului Apărării al Republicii Moldova nr.020 din 30.12.2002.
132. REPCIUC T. Conceptele securității. București: Axioma Print, 2008. 100 p. ISBN 978-973-88755-4-8.
133. ROMAN V. Pe urmele geto-dacilor. București: Kreativ Public PROSRL, 2013. 128 p. ISBN 978-973-0-155888-5.
134. RUSINEK M. Pe urmele lui Copernic. București: Albatros, 1973. 124 p. ISBN 186164328.
135. SAFTA I. Istoria militară a românilor. Culegere de lecții. Vol. 2. București: Editura militară, 1992. 256 p. ISBN 973-32-0294-0, ISBN 973-32-0292-4.
136. SAFTA I. Războiul din Golf. București: Editura militară, 1991. 362 p. ISBN 973-32-0280-0.
137. SĂNDULESCU N. Apărarea în câmpie între râurile Olt și Mostiștea. București: CICAM, 2005. 174 p. ISBN 9736631915.
138. SCURT C., LUȚAI, R. Considerații privind războiul hibrid, în Conferința Științifică Internațională strategii XXI cu tema: „Complexitatea și dinamismul mediului de securitate”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate. București: 11 – 12 iunie 2015. p.209-216. ISSN 2285-9462
139. SOARE C. Dialectica luptei armate. București: Editura militară, 1981. 228 p. B 216.
140. SOARE C. Gândirea militară. Oradea. Imprimeria de Vest R.A., 1999. 267 p. ISBN 973-9241-96-4.
141. SOARE C. Problemele filosofice ale Științei militare. București: Editura militară, 1987. 234 p. ISBN B -10286.
142. SOARE C. Problemele filosofice ale Științei militare. București: Editura militară, 1991. 237 p. ISBN 973-32-0165-0.
143. SOARE C. Războiul și politica în epoca contemporană. București: Editura militară, 1986. 262 p. B 10186.
144. STANCU M. Operația de apărare mobilă a diviziei mecanizate. București: Editura U.N.Ap., 2015. 103 p. ISBN 978-606-660-182-5.
145. STANCU M., IACOB D. Forțele expediționale – un posibil răspuns la provocările mediului operațional contemporan. București: U.N.Ap., 2015. 274 p. ISBN 978-606-660-202-0.
146. STANISLAV E., CIOBANU N., PAȚĂ I. Factorul geografic și rolul său în întărirea capacității de apărare a patriei. București: Editura militară, 1985. 147 p.

147. Strategia Militară a Republicii Moldova (proiect) elaborată în perioada anilor 2017-2018 [online]. Chișinău, 2016 [citată 07.12.2018]. Disponibil: [www.army.md/inf/4690/strategiamilitara.doc](http://www.army.md/inf/4690/strategiamilitara.doc).
148. Strategia Națională de Apărare (proiect), aprobată prin Hotărârea nr. 1043 din 05.12.2017 a Guvernului Republicii Moldova [online]. Chișinău, 2016 [citată 07.12.2018]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=37325>.
149. ȘONERIU I. Din istoria geografiei. Brașov: U.T., 2013. 255 p. ISBN 978-606-19-0215-6.
150. TEODORESCU C., ALEXANDRESCU C. Războiul electronic contemporan. București: SYLVI, 1999. 198 p. ISBN 973-9488-18-8.
151. TEODORESCU C. Curs de Geografie militară a României și țărilor vecine. București: Albert Baer, 1912. 291 p. GS3932.
152. TOMA G. Tactica blindatelor. Relansarea tancurilor. București: Academia de Înalte Studii Militare, 2002. 254 p. ISBN 9738317126.
153. TOPOR S. O scurtă istorie a terorismului. București: Un.Ap., 2013. 198 p. ISBN 978-606-660-023-1.
154. Turcia. Munții Pontici [online]. 24 iulie 2020 [citată 15.10.21]. Disponibil: <https://delhipages.live/ro/geografie-%C8%99i-calatorii/geografia-fizica-a-pamantului/mun%C8%9Bi-%C8%99i-vulcani/pontic-mountains>.
155. ȚENU C. Fundamentele întrebunțării Forțelor Terestre în acțiunile militare modern. Curs de artă militară. București: UNAP, 2005. 121 p. ISBN 973-663-252-0.
156. ȚÎRDEA T. Dicționar de Filosofie și Bioetică. Chișinău: Medicina, 2004. 441 p. ISBN 9975-907-33-4.
157. VĂDUVĂ G. Nori pentru mileniul trei. Eseu de geostrategie, București: Editura Național, 1998. 448 p. ISBN 973-9308-79-1.
158. VĂDUVĂ G. Principii ale războiului și luptei armate. București: U.N.Ap., 2003. 94 p. [online]. București, 2003, [citată 14.02.2017]. Disponibil: [https://cssas.unap.ro/ro/pdf\\_studii/principii\\_ale\\_razboiului.pdf](https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/principii_ale_razboiului.pdf).
159. VĂDUVĂ G. Strategia acțiunilor rapide. București: A.Î.S.M., 2002. 222 p. ISBN 973-831-55-X.
160. VĂDUVĂ G. Strategie militară pentru viitor. București: Paideia, 2003. 300 p. ISBN 973-596-161-X.
161. VĂDUVĂ G. Strategie integrală. București: U.N.Ap., 2003. 214 p. [online]. [citată 17.12.2018] Disponibil: [https://cssas.unap.ro/ro/pdf\\_studii/strategia\\_integrala.pdf](https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/strategia_integrala.pdf).

162. Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged, vol. III. Merriam-Webster, 1828. 7448 p. ISBN 978-0877792017.
163. WEISENSEE J. Measuring European Foreign Policy Impact: The EU and the Georgia Crisis of 2008, 2010. [online]. [citat 28.02.2019]. Disponibil: [www.coleurope.eu/ire](http://www.coleurope.eu/ire).
164. WESLEY K. CLARK. Winning modern wars. New York: Public Affairs, 2004. 240 p. ISBN1-58648-218-1.
165. WIGHT M. Politica de putere. Chişinău: ARC, 1998. 325 p. ISBN 9975-61-065-X.
166. POPESCU N. Hybrid tactics: neither new nor only Russian [online]. 30 ianuarie 2015 [citat 14.10.2021]. Disponibil: <https://www.iss.europa.eu/content/hybrid-tactics-neither-new-nor-only-russian>
167. ZBÂRCIOG V. Ştefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei. Chişinău: Silvius Libris, 2012. 144 p. ISBN 978-9975-107-26-6.

#### **Библиografie în limba rusă:**

168. Боевой устав сухопутных войск. Москва: Военное издательство, 1982. 560 с.
169. БУРОВСКИЙ А., ЯКУЦЕНИ С. Завтра будет война. Москва: Яуза-Пресс, 2010. 352 с. ISBN 978-5-9955-0156-5.
170. ВОРОБЬЁВ И. Тактика-искусство боя. Москва: Военное издательство, 2002. 432 с. [online]. Moscova, 2002, [citat 14.02.2017] Disponibil: <https://www.twirpx.com/file/204618>.
171. ГАЙВОРОНСКИЙ Ф. Эволюция военного искусства. Москва: Военное издательство, 1987. 246 с. Г-10327.
172. ГАРЕЕВ М. Полководцы победы и их Военное наследие. Москва: ИНСАН, 2004. 480 с. ISBN 5-85840-325-5.
173. ГЕРАСИМОВ В. Основные тенденции развития форм и способов применения. Москва: В.С., 2013. стр.24-29.
174. ГРАЧЁВ П. Военная энциклопедия, 2 том. Москва: Военное издательство, 1994. 544 с. ISBN 5-203-00299-1.
175. ГРАЧЁВ П. Военная энциклопедия, 3 том. Москва: Военное издательство, 1995. 543 с. ISBN 5-203-00748-9.
176. ГРИН Р. 33 стратегии войны. Москва: Pokete&travel, 2017. 320 с. ISBN 978-5-386-09998-5.
177. ГРИШИН С. Соединения и части в бою. Иностранные армии. Москва: Военное издательство, 1985. 279 с. ИБ 2313.

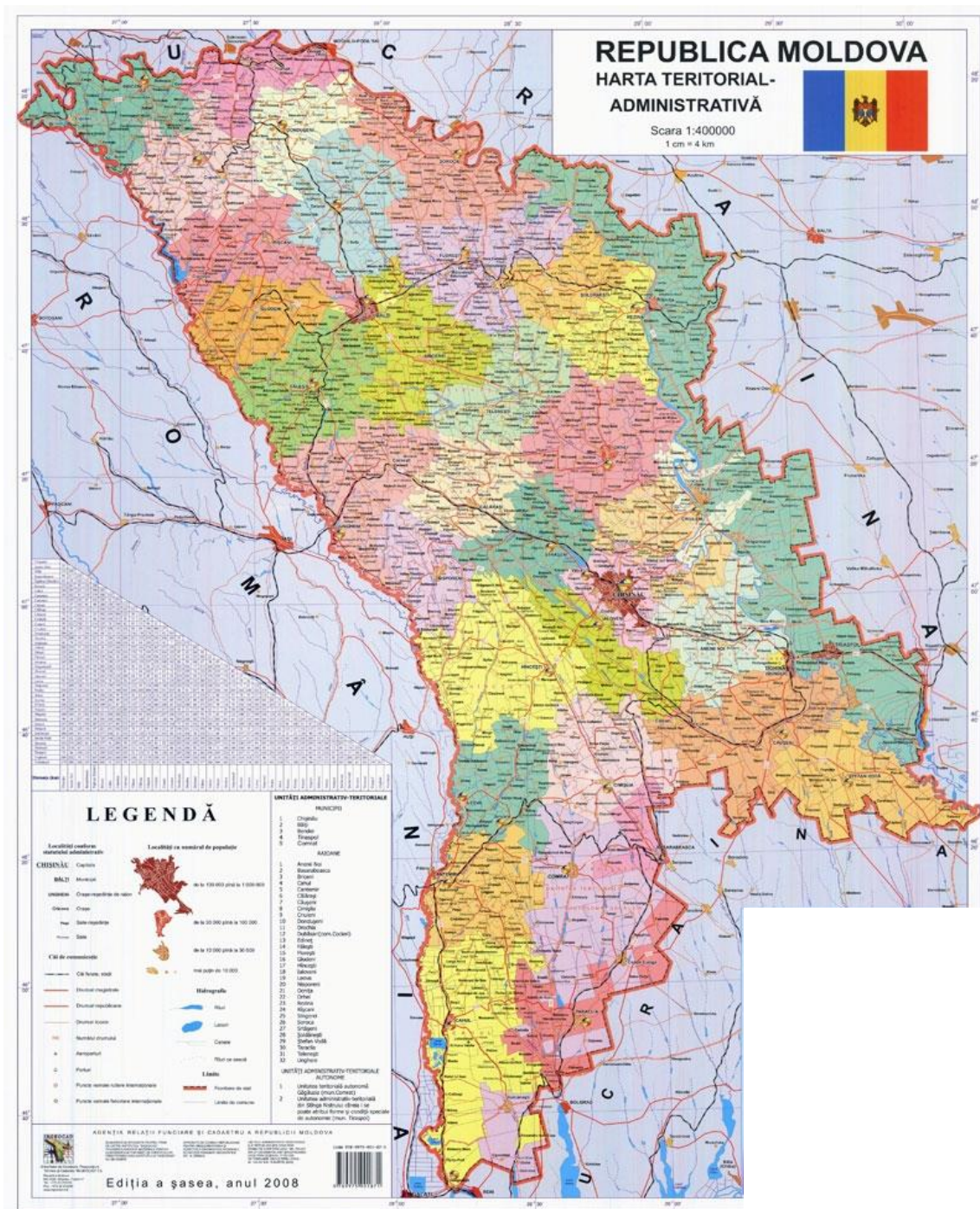
178. ДАРАГАН А. Военно-статистическое обозрение Российской империи, т. XI, часть 3, Бессарабская область. Санкт-Петербург: Типография Департамента Генерального Штаба, 1849. 322 р. [online]. Moscova, 2003, [citat 14.02.2017] <https://www.prlib.ru/item/403337>.
179. ЗАЩУК А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба, СПб. Бессарабская Область: ВЕИМЕР, 1862. Часть 1: 582 с. Disponibil: <https://runivers.ru/lib/book3308/16829>., Часть 2: 274 с. Disponibil: <https://runivers.ru/lib/book3308/16831>.
180. ИВАНОВ С. Военная энциклопедия, том 8. Москва: Военное издательство, 2004. 579 с. ISBN 5-203-01875-8.
181. ИВАНОВ С. Военная Энциклопедия, том 6. Москва: Военное издательство, 2002. 639 с. ISBN 5-203-01873-1.
182. ИВАНОВ С. Военная Энциклопедия, том 7. Москва: Военное издательство, 2003. 735 с. ISBN 5-203-01874-X.
183. ИВАНОВ С. Начальный период войны. Москва: 1974. 343 с. Г 53612.
184. ИВАНЬКОВ П. Местность и её влияние на боевые действия. Москва: Военное издательство, 1966. 208 с. Г- 62728 [online]. Moscova, 2003 [citat 14.02.2017]. Disponibil: <https://armyman.info/books/id-12843.html>.
185. КАШКИНА И. Современная система международной безопасности: История, структура, задачи и тенденции развития. Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013. 352 с. ISBN 978-5-4469-0032-9.
186. КИСЕЛЁВ В. Военная мысль, номер 3. Москва: 2017. 97 с. ISSN-2058.
187. КОРОВИН В. Третья мировая война. Москва: Питер, 2014. 352 с. ISBN 978-5-496-11131-0.
188. КРУПЕНИКОВ И. История Географической Мысли в Молдавии. Кишинев: Штиинца, 1974. 103 с.
189. ЛИДДЕЛ ГАРТ Б. Г. Энциклопедия военного искусства. Стратегия непрямых действий. Санкт-Петербург: Terra Фантастика, 2003.— 656 с. ISBN 5-17-017435-7.
190. МАЛИНОВСКИЙ Р. Яско-Кишинёвские Канны. Москва: Наука, 1964. 279 с.
191. МИХАЛЕВ С. Военная стратегия. Подготовка и ведения войн Нового и новейшего времени. Москва: Кучкого поле, 2003. 947 с. ISBN 5-86090-060-0.
192. ПОДБЕРЕЗКИНА А., АЛЕКСАНДРОВА М. Стратегическое прогнозирование международных отношений. Москва: МГИМО, 2016. 743 с. ISBN 978-5-9228-1455-3.
193. ПОДБЕРЕЗКИНА А., БОРИШПОЛЕЦ К. Некоторые аспекты анализа военно-политической обстановки. Москва: МГИМО, 2014. 874 с. ISBN 978-5-9228-1118-7.

194. ПОПОВ И., ХАМЗАТОВ М. Война будущего: Концептуальные основы и практические выводы. Очерки стратегической мысли. Москва: Кучково поле, 2016. 832 с. ISBN 978-5-9950-0722-7.
195. РЕНДУЛИЧ Л. Управление войсками. Москва: Военное издательство, 1974. 199 с. Р 39.
196. РОГОЗИН Д. Война и мир в терминах и определениях. Военно-политический словарь. Москва: Вече, 2011. 640 с. ISBN 978-5-9533-6159-0.
197. РОДИОНОВ И. Военная энциклопедия, 1 том. Москва: Военное издательство, 2004. 639 с. ISBN 5-203-01655-0.
198. СВЕЧИН А. Стратегия [online]. Москва: Госвоениздат, 1927. 265 с. [citat 15.10.2021]. Disponibil: [http://swetschin.narod.ru/books/Svechin\\_AA\\_Strategy.pdf](http://swetschin.narod.ru/books/Svechin_AA_Strategy.pdf).
199. СВИНЬИН П. Описание Бессарабской области. Записки Одесского общества истории и древностей [online]. Кишинев: Stratum plus. № 6, 1867 с.175-320 [citat 14.02.2017]. Disponibil: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Rumanien/XIX/Svinjin/frametext1.html>.
200. СЕМЁНОВ В. Краткий очерк развития советского оперативного искусства. Москва: Военное издательство, 1960. 299 с. ISBN Г-64102.
201. СЕРГЕЕВ И. Военная энциклопедия, том 4. Москва: Военное издательство, 1999. 583 с. ISBN 5-203-01876-6.
202. СОКОЛОВСКИЙ В. Военная стратегия. Москва: Военное издательство, 1968. 463 с. ISBN Г 42662.
203. СУНЬ-ЦЗЫ. Искусство стратегии. Москва: Эксмо, 2006. 527 с. ISBN 5-699-10145-4.
204. ТАРАС А. Малая война. Минск: Харвест, 2000. 512 с. ISBN 985-13-1675-X.
205. ТРИАНДАФИЛЛОВ В. Характер операций современных армий [online]. Москва: Госвоениздат, 1936. 259 с [citat 14.10.2021]. Disponibil: <http://militera.lib.ru/science/triandafillov1/index.html>.
206. ФАДЕЕВ Р. Мнение о восточном вопросе. По поводу последних рецензий на Вооружённые силы России. Москва: Книга по Требованию, 2012. 101 с. ISBN 978-5-458-07154-3.
207. ХАРРИС Ш. Кибервойна. Москва: Альпина Нон-Фикшн, 2016. 390 с. ISBN 978-5-91671-495-1.
208. БАЛАНДИН Р. 100 великих загадок географии. Москва: Вече, 2019. 38 с. ISBN 978-5-4484-0921-9
209. УИЛЬЯМС У. География на ладони. Москва: Эксмо, 2020. 244 с. ISBN 978-5-04-101106-2



210. КАПЛАН Р. Месть географии. Москва: Колибри, 2015. 384 с. ISBN 978-5-389-06771-4
211. АНТОНОВА Л. Удивительная география. Москва: ЭНАС-КНИГА, 2016. 224 с. ISBN 978-5-91921-278-2
212. АРЖАНОВ С. Занимательная география. Москва: Коцептуал, 2020. 160 с. ISBN 978-5-907289-31-4

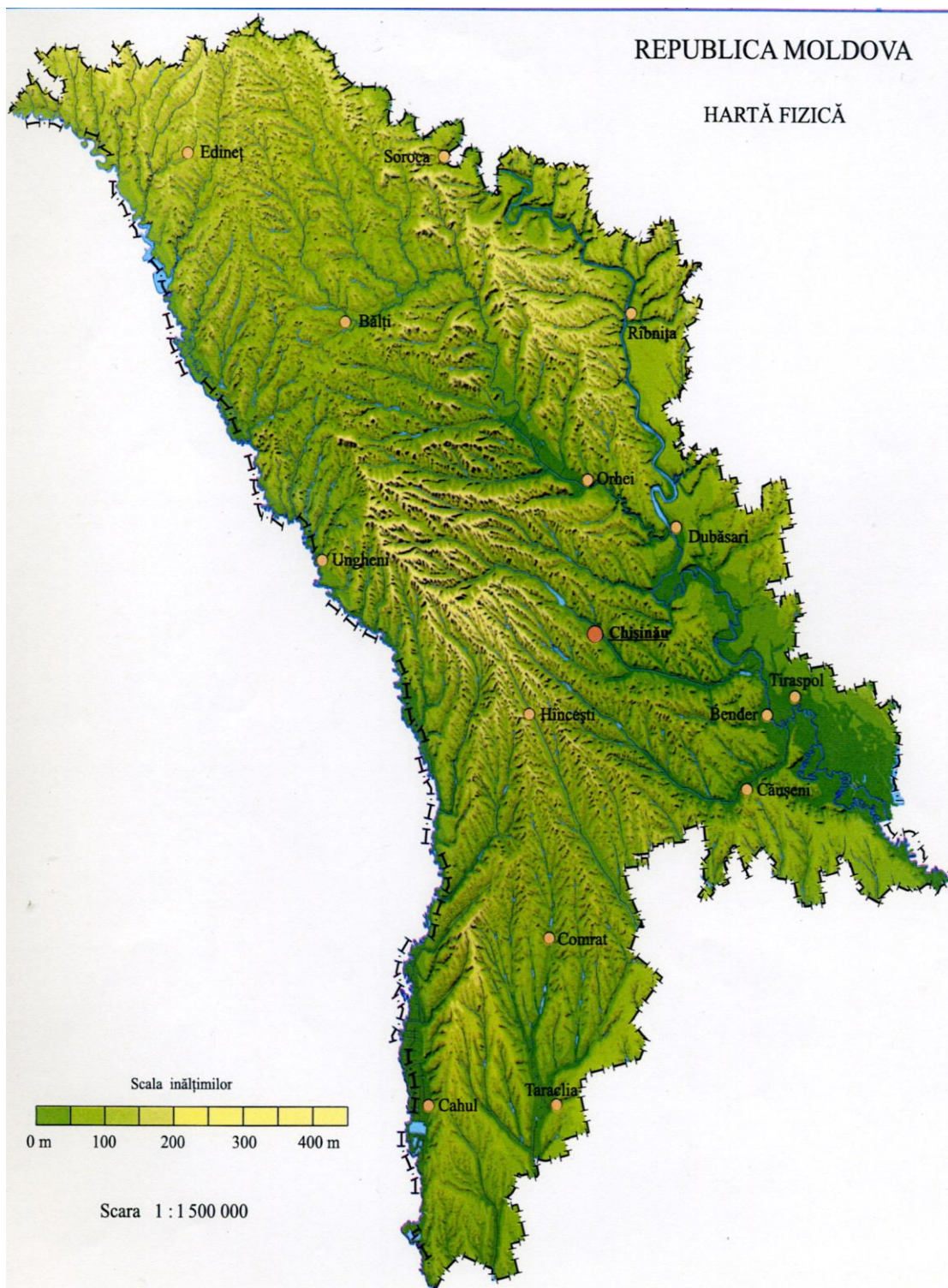
Harta administrativ-teritorială a Republicii Moldova



Sursă: [https://ro.wikipedia.org/wiki/Organizarea\\_administrativ-eritorial%C4%83\\_a\\_Republicii\\_Moldova](https://ro.wikipedia.org/wiki/Organizarea_administrativ-eritorial%C4%83_a_Republicii_Moldova)



### Harta Fizică a Republicii Moldova



Sursă: [https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica\\_Moldova](https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldova)

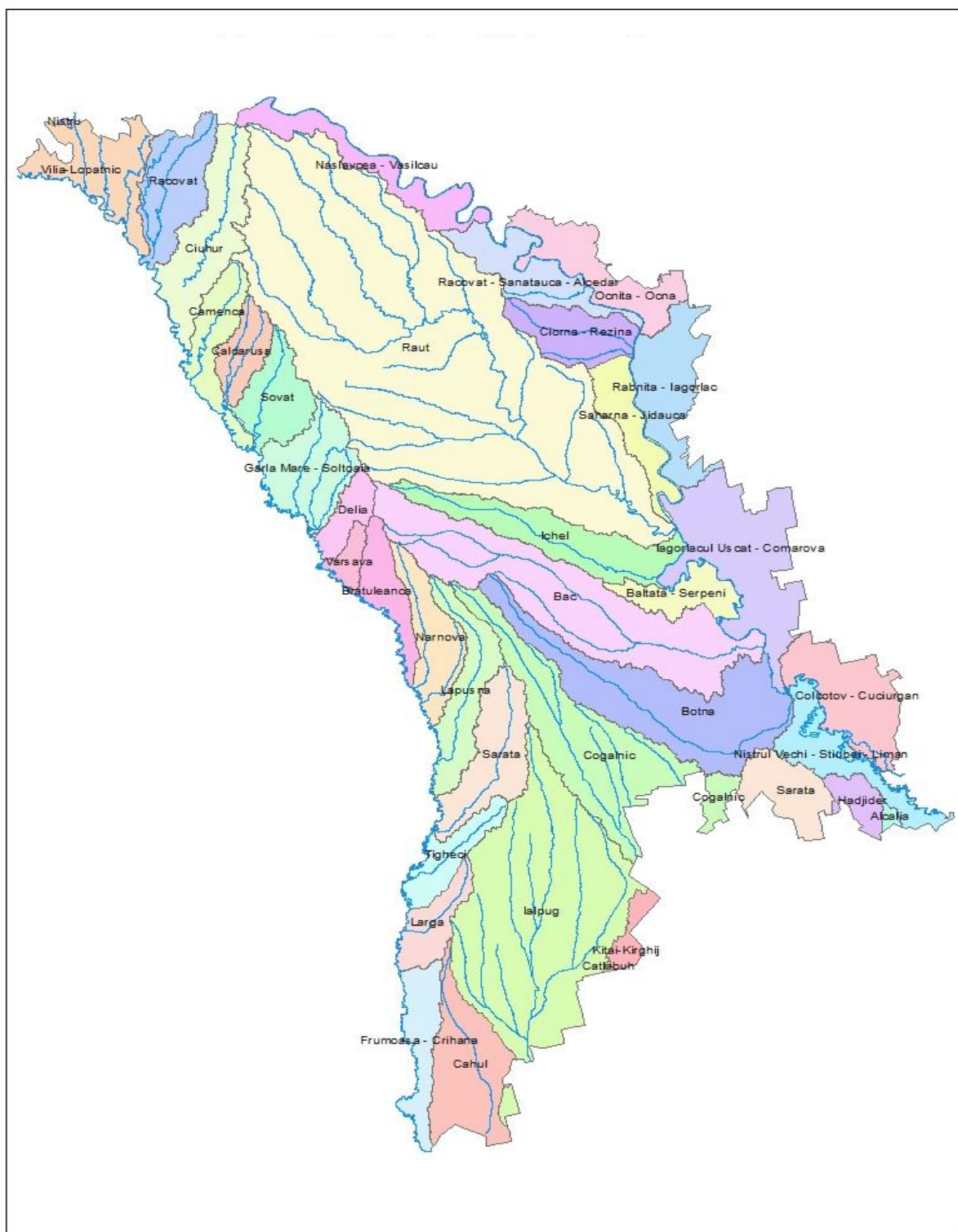
## Harta Fizică a Republicii Moldova cu forme de relief



Sursă: [https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica\\_Moldova](https://ro.wikipedia.org/wiki/Republica_Moldova)



Harta Bazinelor Hidrografice



Sursă: <http://www.apelermoldovei.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=134>

Cursurile fluviului Nistru



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

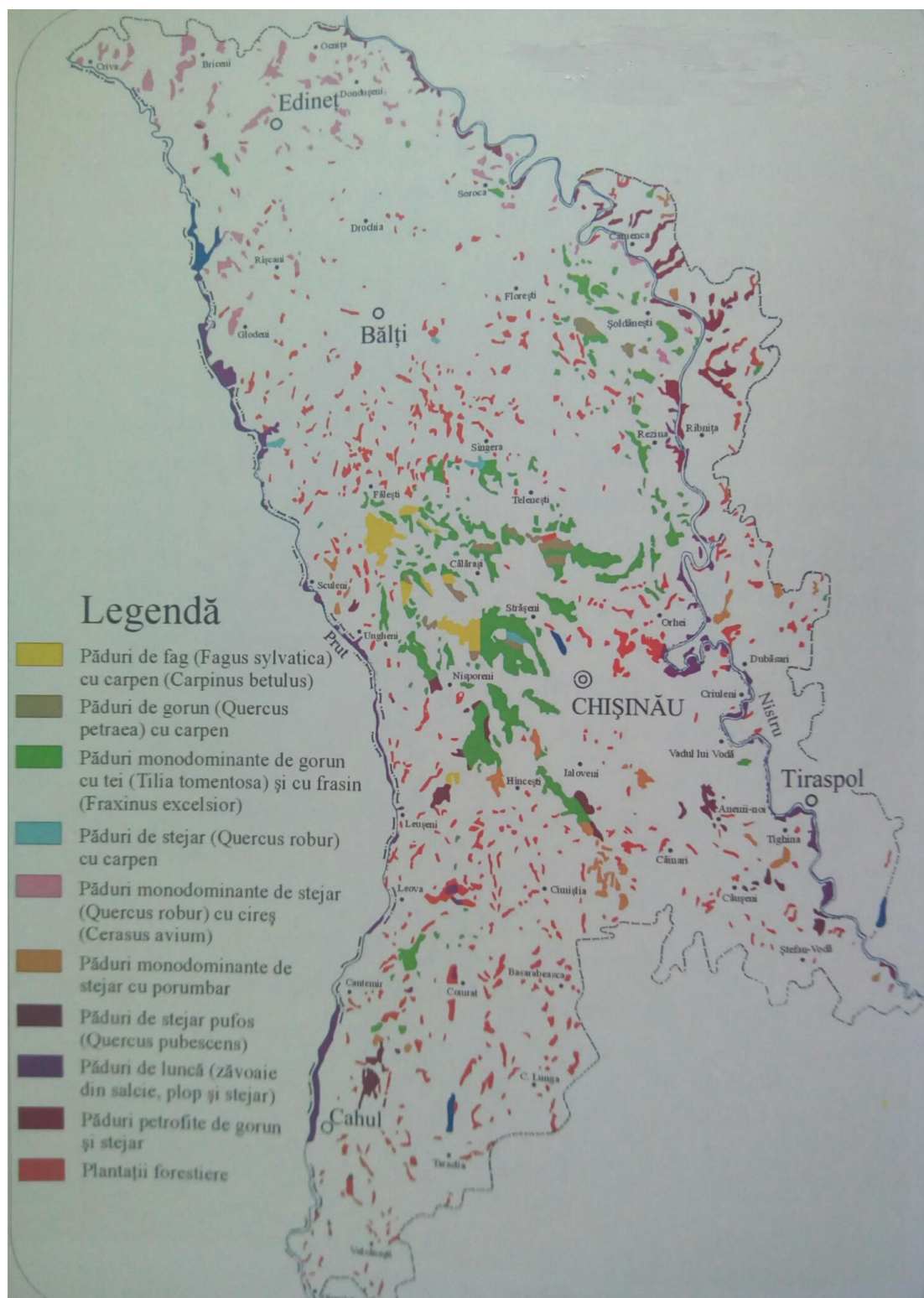
### Cursurile râului Prut



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



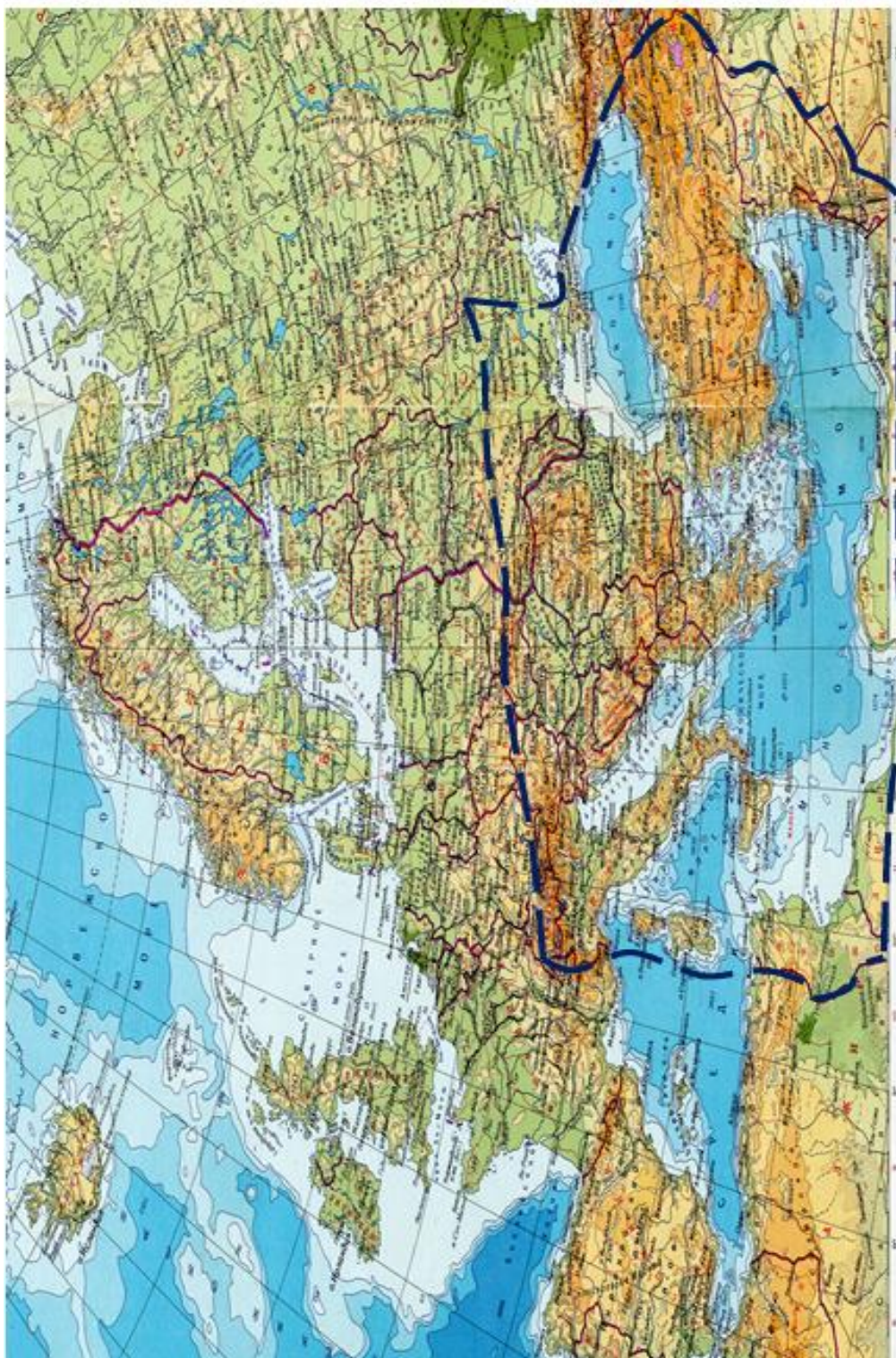
## Harta vegetației Republicii Moldova



Sursă: [http://www.cnaa.md/files/theses/2015/21905/ghenadie\\_titica\\_thesis.pdf](http://www.cnaa.md/files/theses/2015/21905/ghenadie_titica_thesis.pdf).



**Teatrul de acțiuni militare de Sud-Est**



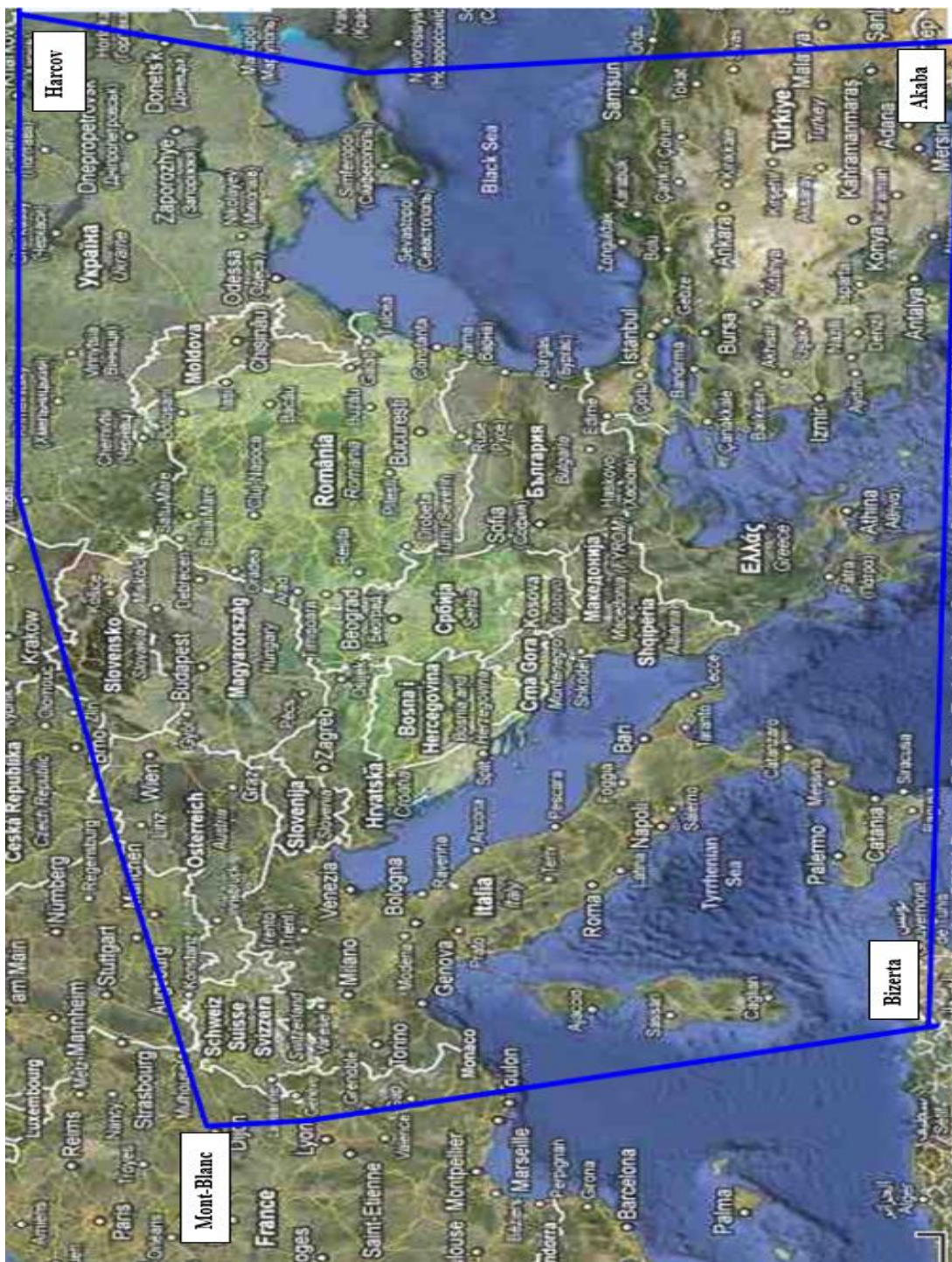
Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



**Teatrul de acțiuni militare Sud-Est**

**Dimensiuni:**

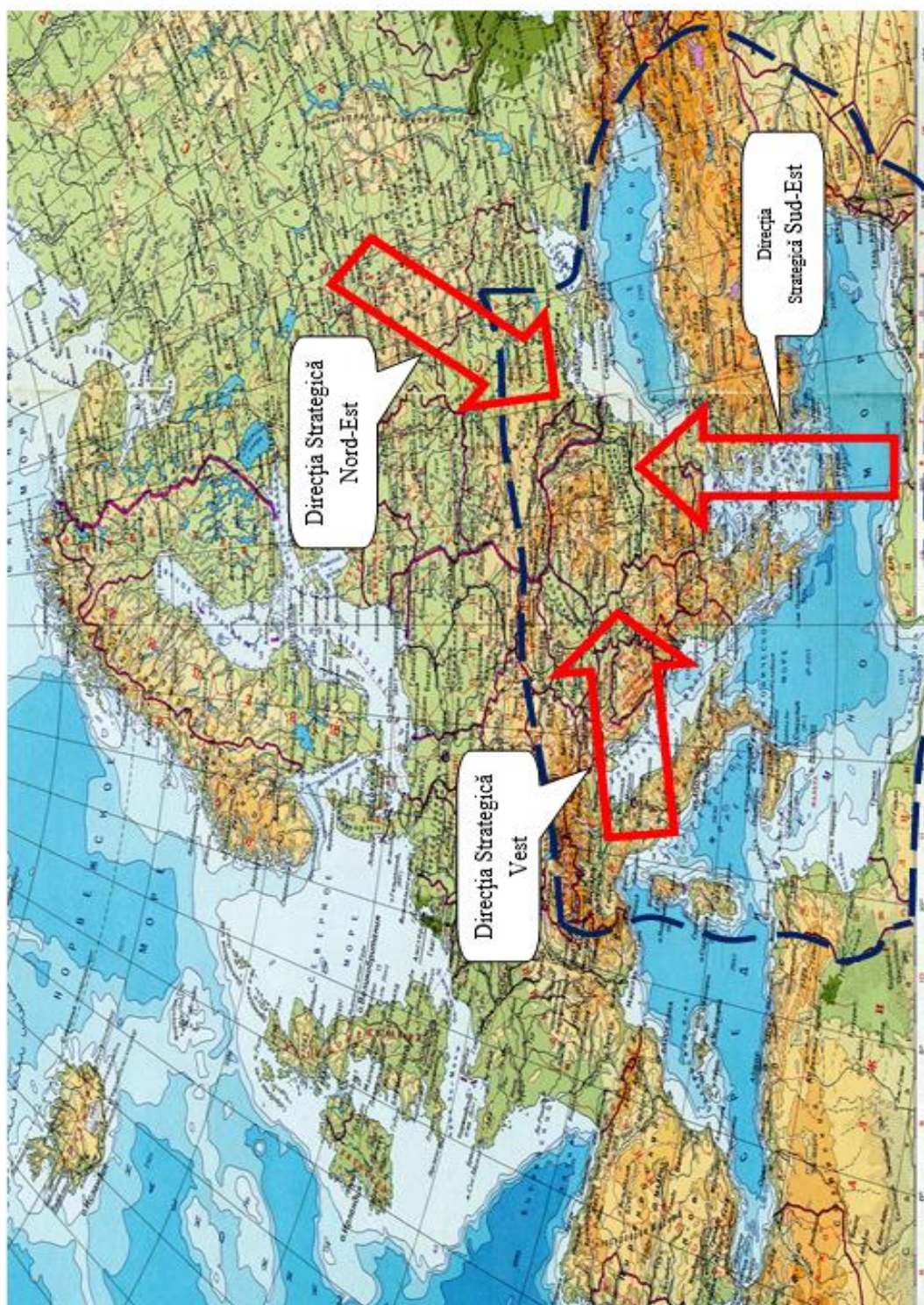
- Est-Vest-2900 km.
- Nord-Sud-2500 km.
- Suprafața totală-5,7 milioane km<sup>2</sup>



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



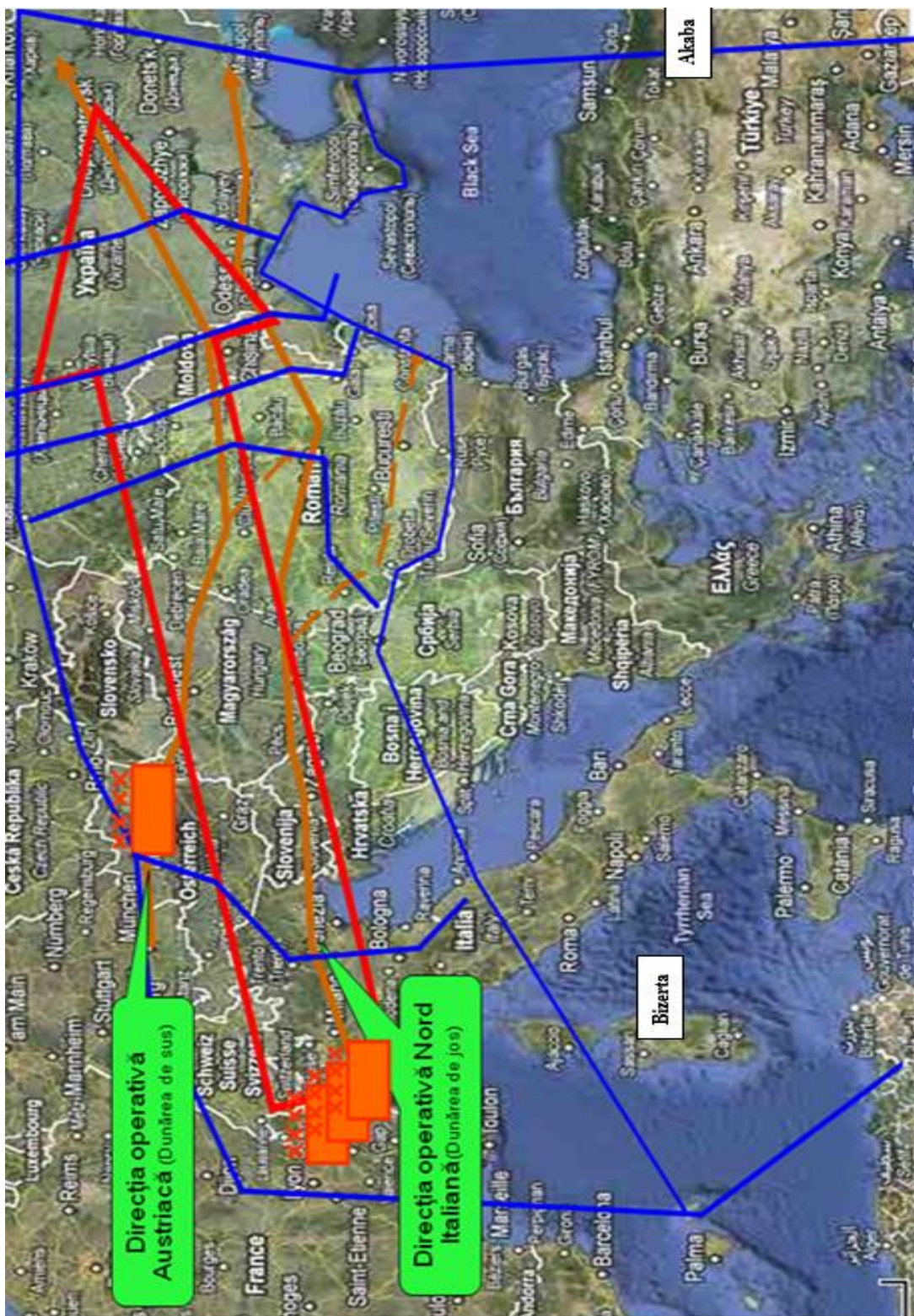
### Direcțiile strategice din cadrul Teatrului de acțiuni militare de Sud-Est



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



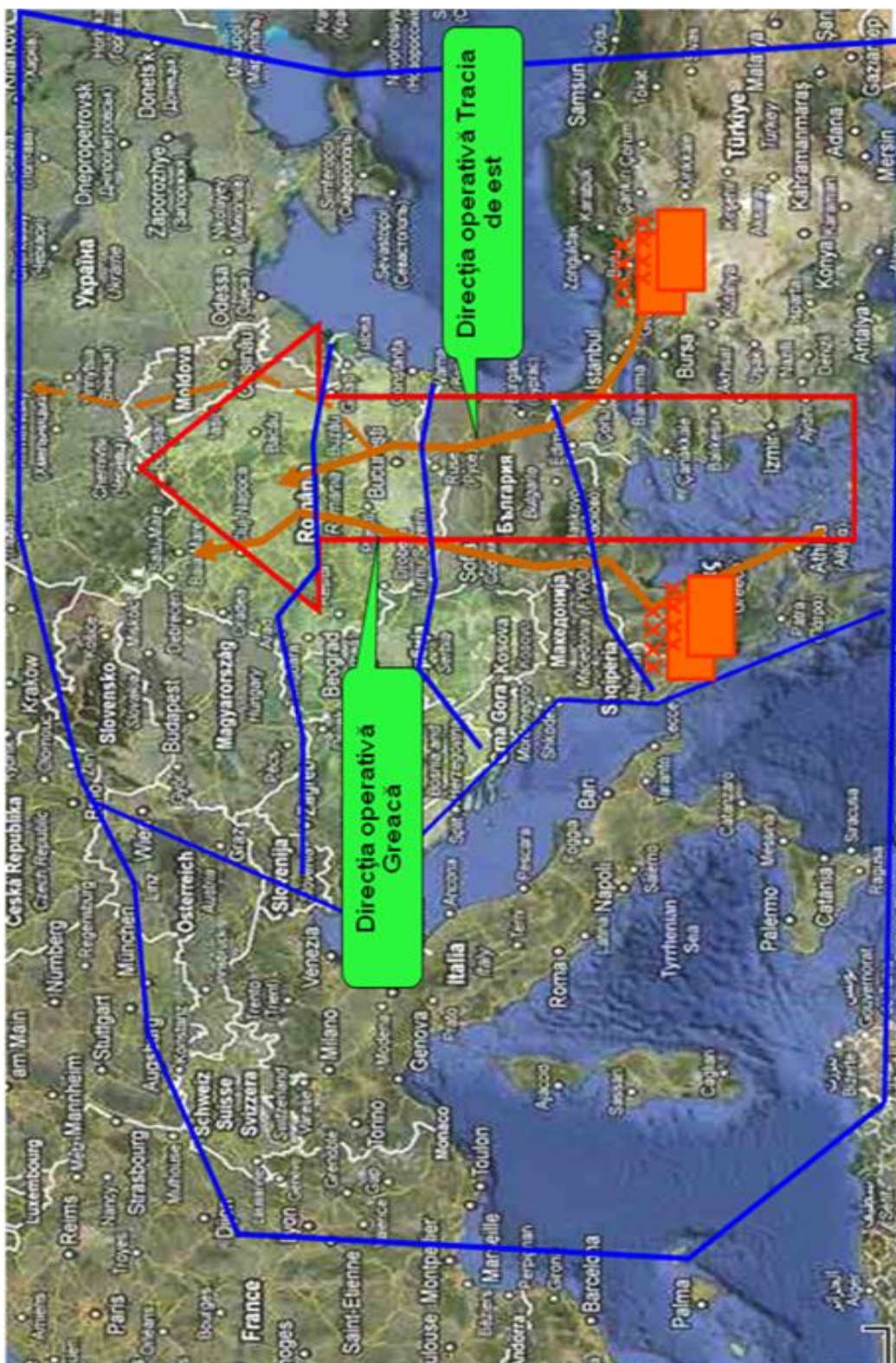
**Direcții operative în cadrul direcției strategice Vest**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



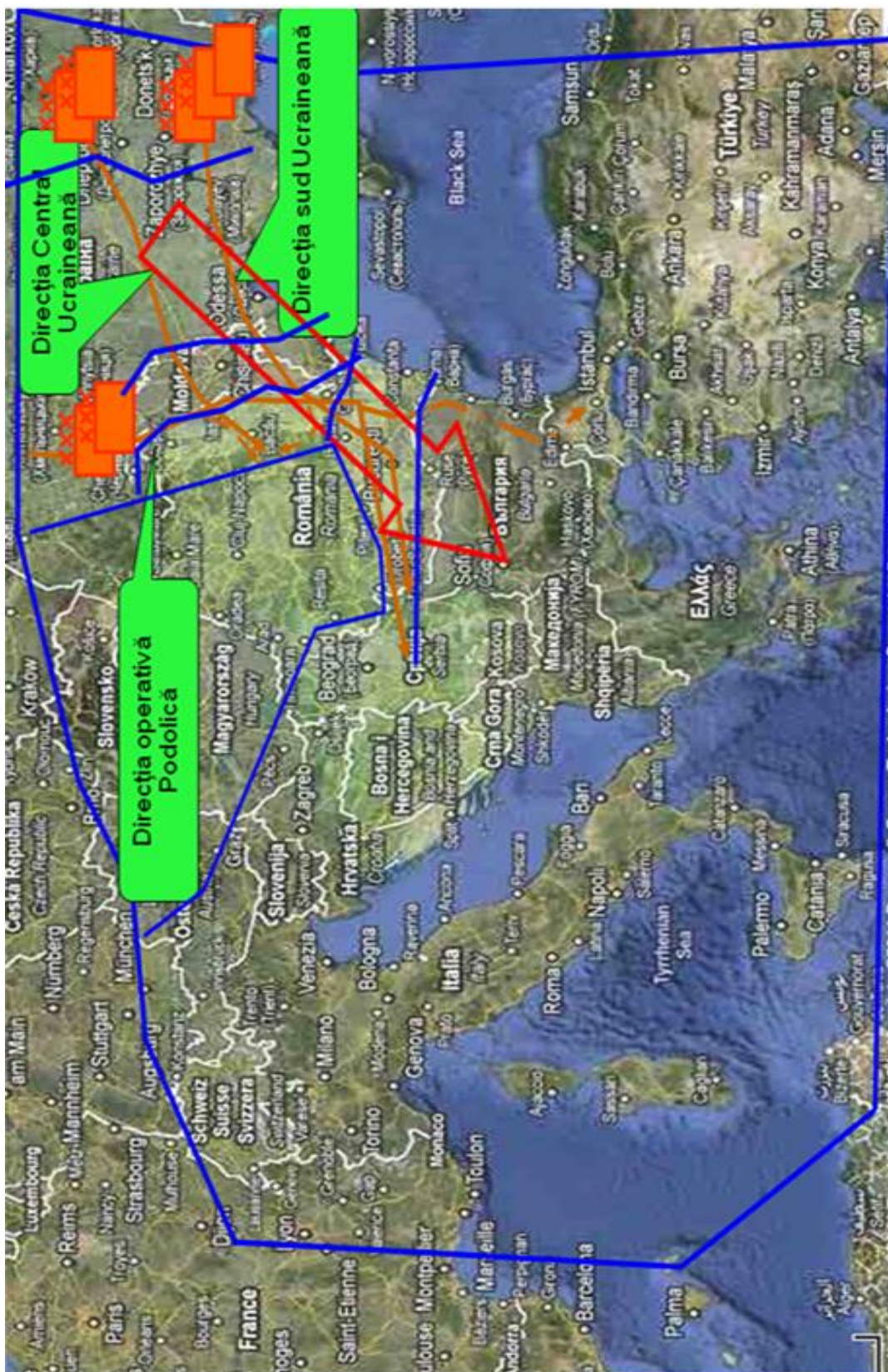
**Direcții operative în cadrul direcției strategice sud-est din Teatrul Acțiunilor Militare Sud-Est**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



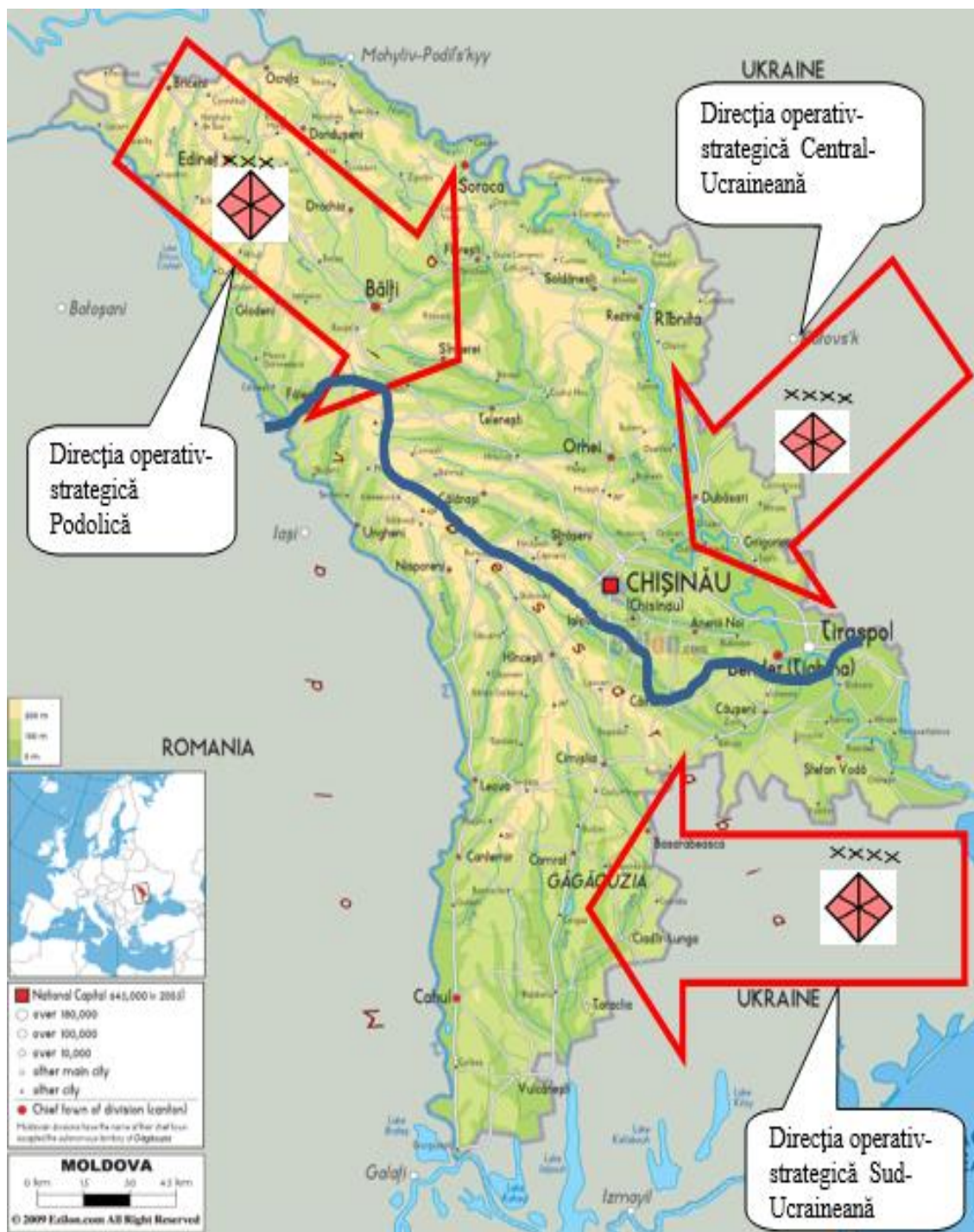
**Direcții operative în cadrul direcției Nord-Est din Teatrul Acțiunilor Militare Sud-Est**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



**Direcții operativ-strategice din cadrul direcției strategice Nord-Est**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

**Direcția operativ Podolică din cadrul direcției strategice Nord-Est**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



**Direcția operative „Nord” din cadrul direcției operativ-strategice „Podolică”**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

**Direcțiile operative din cadrul direcției operative – strategice Central-Ucrainene**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



**Direcțiile operative din cadrul direcției operative – strategice Sud – Ucrainene**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

**Direcțiile operative ale direcției operative strategice „Sud Ucraineană în cazul ofensivei dinspre Sud-Est”**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

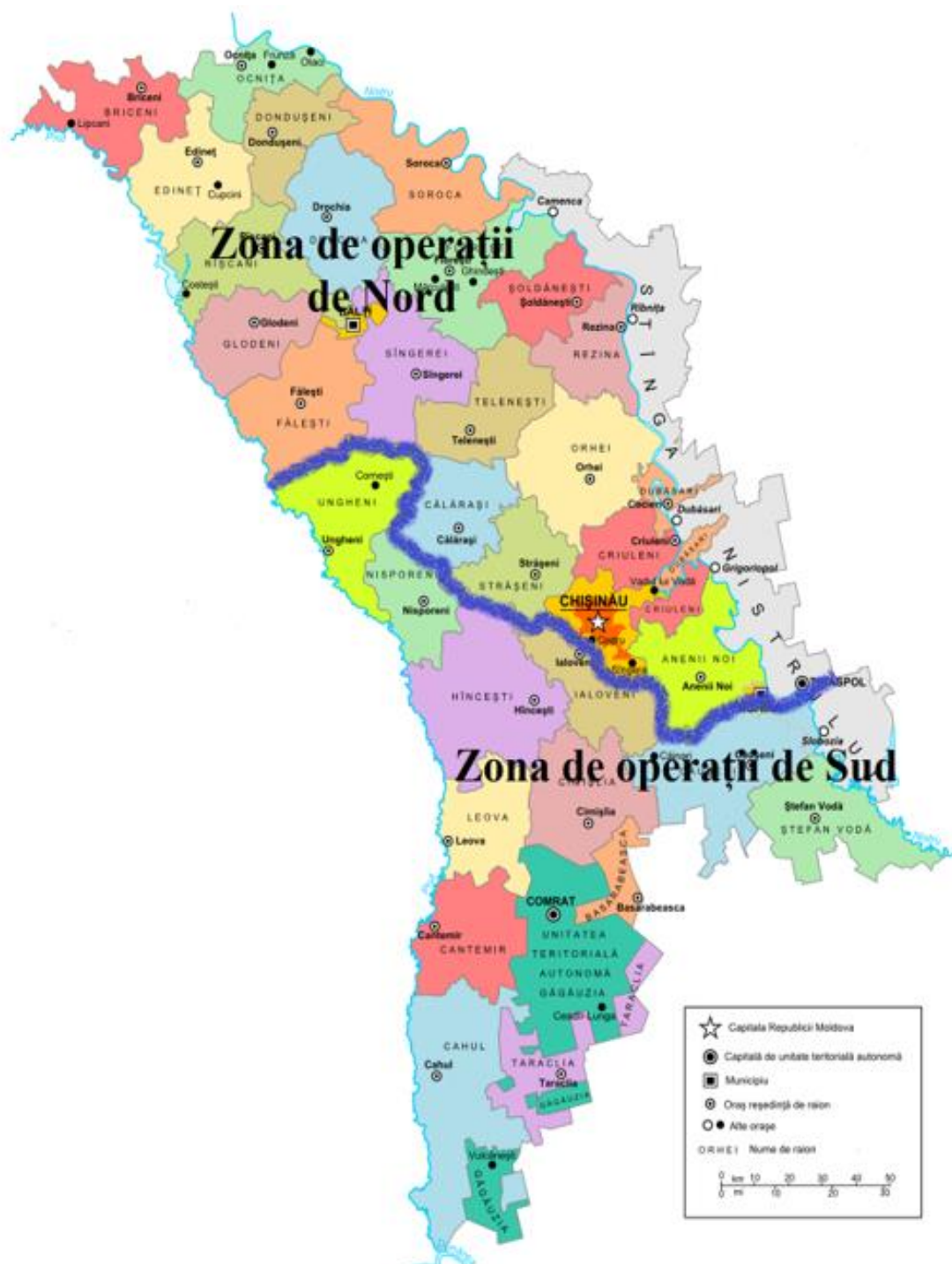


**Direcțiile operative ale direcției operative strategice Sud-Ucraineană în cazul ofensivei spre Est**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

Harta zonelor de operații conform zonării administrative a Republicii Moldova



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

Harta zonelor de operații raportată la relieful Republicii Moldova



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



Apărarea orientată spre Vest cu aliniamentele și direcțiile din cadrul direcției operative-strategice „Central-Ucraineană”



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



**Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Nord-Vest în direcția operativ strategică „Podolică”**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

**Direcții operative din cadrul direcției operativ-strategice „Central-Ucraineană” în cazul ofensivei dinspre Est**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



**Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Est în cadrul Direcției Operativ Strategice Central-Ucraineană**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

**Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Vest în zona de operații de Sud**



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor



Aliniamentele de apărare în cazul apărării spre Sud-Est



Sursă: Realizat în baza cercetărilor elaborate de autor

## **DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII**

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

„ 31” ianuarie 2022

Ciubara Iurii

## CV-ul AUTORULUI

### 1. Ciubara Iurii

16. 10.1961, or. Bălți

2. **Cetățenia:** Republicii Moldova

### 3. Studii:

#### *Studii superioare:*

- Școala de interarme, or. Bacu (1982-1986),  
specialitatea - conducerea subunităților și unităților de nivel tactic ale trupelor de infanterie,  
calificarea - inginer pentru exploatarea tehnicii auto și blindate;
- Academia de Înalte Studii Militare, mun. București, România (1997- 1999), facultatea  
interarme, licențiat în Științe militare, specializarea conducerea interarme trupe de uscat;
- Doctorat, Academia Militară a Forțelor Armate (2015-prezent), Școala doctorală.



### 4. Activitatea profesională:

- 1986 -1987 – ofițer de rezervă, regiunea Turkistan;
- 1987-1987 – comandant de pluton, Brigada 70, Armata 40 Afghanistan;
- 1987- 1987 – locțiitor comandant companie, Brigada 70, Armata 40 Afghanistan;
- 1987-1989 – șef cercetare stat major batalion de infanterie, Brigada 70, Armata 40 Afghanistan;
- 1989 – 1989 – comandant de companie, 161 divizie mecanizată, regiunea Livov;
- 1989 -1992 – locțiitor comandantului batalion, 161 divizie mecanizată, regiunea Livov;
- 1992 - 1993 – locțiitor comandat battalion, Brigada 1 infanterie;
- 1993- 1994 – comandant batalion tancuri, Brigada 1 infanterie;
- 1994 – 1994 – comandant batalion destinație specială BDS;
- 1994-1995 – șef stat major – loç. Cdt.Bg. 3 inf. Moto;
- 1994 – 1997 – loç. Cdt. Bg. 1 inf. Moto;
- 1999- 2000 - șef stat major- Cdt.Bg. 1 inf. Moto;
- 2000- 2002 - Cdt.Bg. 3 inf. Moto;
- 2002-2004 - Cdt.Bg. 2 inf. Moto;
- 2005-2006- Loç. șef J7, Direcția instruire- șef secție planificare, instruire și asigurare Marele Stat Major al AN;
- 2006-2007- Comandant Brigada Artilerie;
- 2007-2008- Comandant Comandament Forțe Reacție Rapidă- șef tabără militară.

5. **Domeniile de interes științific:** știință militară; artă militară; strategie militară; geografie

militară; istorie militară.

**6. Participări în proiecte științifice naționale și internaționale:**

- 2009-2015-proiectul de ajustare a învățământului militar la standardele occidentale în cadrul Academiei Militare;
- 2009-2015 – proiectul de elaborare a manualelor de luptă din cadrul Marelui Stat Major al Armatei Naționale;

**7. Participări la manifestări științifice naționale și internaționale:** conferințe internaționale - 3; conferințe naționale - 7.

**8. Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:** în total 7 articole în reviste științifice.

**9. Premii, mențiuni, distincții, titluri onorifice:**

- 1988 – Ordinul În slujba Patriei al Forțele Armate URSS —, gradul III;
- 1988 - Ordinul „Steaua Roșie”.

**10. Apartenență la societăți/asociații științifice naționale și internaționale:** Asociația Centrul de Geografie și Istorie Militară din Republica Moldova.

**11. Cunoașterea limbilor:** română-avansat; rusă- avansat; engleză-slab; franceză-slab.

**12. Date de contact:** orașul Chișinău, strada P. Boțu 9/39; telefon: 079125552; email – ciubaraiurii@gmail.com